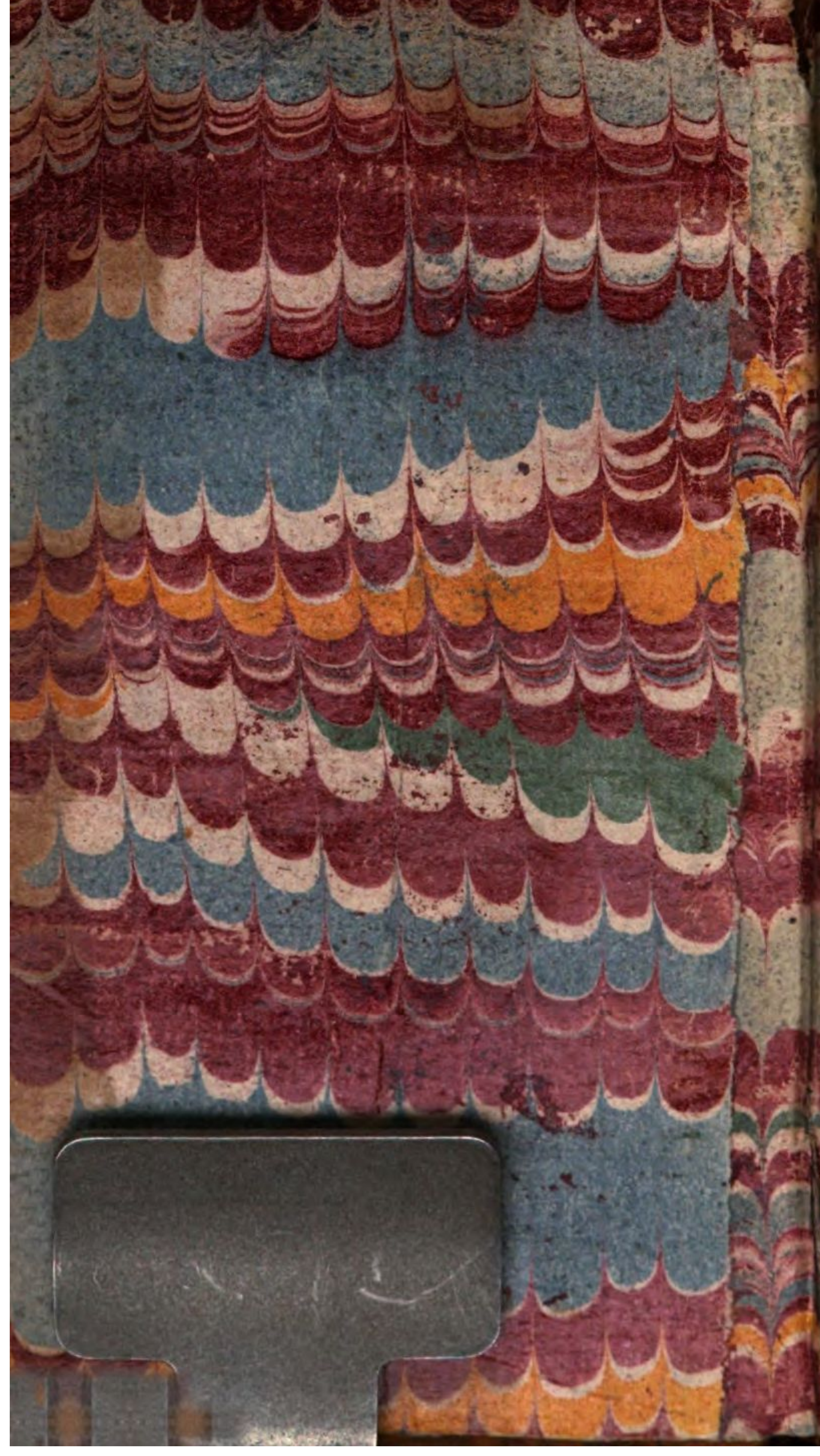

A. Lat. a

~~1168~~

2168

Virgil

<36628393570014 S

<36628393570014

Bayer. Staatsbibliothek

33

Oct 1264

P V B.
VIRGILII
Maronis
OPERA,
E doct. viorum
castigatione.

Accessit
Animadversionum
liber;
Cum indice locupletis-
simo.

LUGD. BATAVORUM
Apud Abraham. Elsevirium.
A^o. cl^o l^o c^o xxii.

BIBLIOTHECA
REGIA
MONACENSIS

Bayerische
Staatsbibliothek
München

TIB. CLAVDII DONATI

AD

TIB. CLAVDIVM MAXIMVM

DONATIANVM

FILIVM,

DE

PVB. VIRGILII MARONIS

VITA.

VIRGILIUS Maro parentibus medicis fuit, & præcipue patre Marone, quem quidam opificem figulum, plures magi cuiusdam viatoris, initio mercenarium, mox ob industriam generum tradiderunt: quem cum agricolationi, rei-que rusticae, & gregibus præfecisset socer, silvis cõmundis & apibus curandis reculam auxit. Natus est Cn. Pompeio Magno, & M. Licinio Crasso primo COSS. Iduum Octobrium die, in pago qui Andes dicitur, qui est a Mantua non procul. Prægnans mater somniavit Maia, enixam se laureum ramum, quem contacta terra confestim cerneret coaluisse. & excreuisse illico in speciem matura arboris, referta varijs pomis & floribus: ac sequenti luce cum marito rus propinquum petens, ex itinere divertit, atque in subiecta fossa partu levata est. Ferunt infantem, ut fuit editus, nec vagisse, & adeo mihi vultu fuisse, ut haud dubiam spem prosperioris geniturae iam tum indicaret. Et accessit aliud præsigium. Si quidem virga populea more regionis in puerperijs eodem statim loco depacta, ita brevi coaluit, ut

* 24 multo

multo ante satas populos adequavit, quæ arbor Virgilij
 ex eo dicta atque consecrata est, summa gravidarum,
 & fetarum religione, suscipientium ibi & solventium
 vota. Initio ætatis, id est, usque ad septimum annum, Cre-
 monæ egit: & XVII. anno virilem togam cepit, illis Con-
 siliis iterum quibus natus erat. Evenitque, ut eo ipso
 die Lucretius poeta discederet. Sed Virgilius Cremona
 Mediolanum, & inde paullo post Neapolum transit. ubi
 cum litteris & Græcis & Latinis vehementissimam o-
 peram dedisset, tandem omni cura omnique studio in-
 dulsi medicina & mathematica. Quibus rebus cum ante
 alios eruditior peritiorque esset, se in urbem contulit, sta-
 timque, magistri stabuli equorum Augusti amicitiam na-
 ctus, multos variosque morbos incidentes equis curavit.
 At ille in mercedem singulis diebus panes Virgilio, ut uni
 ex stabularijs, dari iussit. Interea à Crotoniatis pullus equi
 mira pulcritudinis, Caesaridono fuit missus: qui omnium
 indicio spem portendebat virtutis, & celeritatis immen-
 se. Hunc cum adspexisset Maro, magistro stabuli dixit,
 natum esse ex morbosa equa, & nec viribus valiturum,
 nec celeritate: idque verum fuisse inventum est. Quod
 cum magister stabuli Augusto recitasset, duplicari ipsi
 in mercedem panes iussit. Cum item ex Hispania Augusto
 canes dono mitterentur, & parentes eorum; dixit Virgi-
 lius, & animum, celeritatemque futuram. Quo cognito,
 mandat iterum Virgilio panes duplicari. Dubitavit
 Augustus Octavij ne filius esset, an alterius: idque Ma-
 ronem aperire posse arbitratus est, quia canum & equi
 naturam parentesque cognorat. Amotis igitur omnibus
 arbitrus, illum in penitiorem partem domus vocat, &
 solum rogat, an sciat quisnam esset, & quam ad felici-
 tandos homines facultatem haberet. Novi, inquit Maro,
 te Caesar Auguste, & ferme equam cum diis immortalibus
 potestatem habere, ut, quem vis, felicem facias. Eo
 animo sum, respondit Caesar, ut, si verum pro rogatu di-
 xeris, beatum te felicemque reddam. Utinam, ait Maro.
 inter-

interroganti tibi vera dicere queam! Tunc Augustus: Pistent alij me natum Octavio: quidam suspicantur alio me genitum viro. Maro subridens, Facile, inquit, si impune licenterque qua sentio loqui iubes, id dicam. Affirmat Caesar iureiurando, nullum eius dictum agrelaturnum, immo non nisi donatum ab eo discessurum. Ad hac oculos oculis Augusti infigens Maro, Facilius, ait, in ceteris animalibus qualitates parentum mathematicis & philosophia cognosci possunt, in homine nequaquam possibile est: sed de te coniecturam habeo similem veri, ut quid exercuerit pater tuus, scire possim. At ille exspectabat Augustus quidnam diceret. At ille: Quantum ego rem intelligere possum, pistoris filius es, inquit. Obstupuerat Caesar, & statim quo id pacto fieri potuerit, animo voluebat. Interrumpens Virgilius, Audi, inquit, quo pacto id conijcio: Cum quaedam enuntiarim prädixerimque, quæ intelligo sciri que non nisi ab eruditissimis summisque viris potuissent, tu princeps orbis, item & item panes in mercedem dari iussisti: quod quidem aut pistoris, aut nati pistore officium erat. Placuit Casari facetia. At deinceps, inquit Caesar, non à pistore sed à rege magnanimo dona feres; illumque plurimi feci. Pollio commemoravit. Corpore, & statura fuit grandi, aquilino colore, facie rusticana, valetudine varia: nam plerumque ab stomacho, & faucibus, ac dolore capitis laborabat: sanguinem etiam sæpius eiecit: cibi, vini que minimi. Fama est, eum libidinis pronioris in pueros fuisse. Sed boni ita eum pueros amasse putaverunt, ut Socrates Alcibiadem, & Plato suos pueros. Verum inter omneis maxime dilexit Cebetem, & Alexandrum: quem secunda Bucolicorum ecloga Alexin appellat, donatum sibi ab Asinio Pollione: utrumque non in eruditum dimisit: Alexandrum grammaticum, Cebetem vero & poetam. Vulgatum est, consuevisse eum cum Plotia Hieria. Sed Aconius Pedianus affirmat, ipsum postea minoribus natu narrare solitum, inuitatum quidem se à Vario ad communionem mulieris, verum

se pertinacissime recusasse. Cetera sane, vita & ore & animo, tam probum fuisse constat, ut Neapoli Parthenias vulgo appellaretur: ac, si quando Roma, quo rarissime commeabat, viseretur in publico, sectantes, demonstrantesque se subterfugere solitum in proximum tectum. Bona autem cuiusdam exsulantis offerente Augusto, non sustinuit accipere. Possedit prope centies sestertium, ex liberalitatibus amicorum, habuitque domum Romæ in Esquilis iuxta hortos Mæcenatis: quamquam secessu Campania Siciliæque plurimum uteretur. Quæcumque ab Augusto peteret, repulsam numquam habuit. Parentibus quotannis aurum ad abundantem alitum mittebat, quos iam grandis amisit: ex quibus patrem oculis captum, & duos fratres germanos, Silonem impuberem. Flaccum iam adultum, cuius exitum sub nomine Daphnidis deslet. Inter cetera studia, ut supra diximus, medicina quoque, ac maxime mathematica, operam dedit. Egit & causam unam omnino, nec amplius, quam semel. Sermone tardissimum, ac pene indocto similem fuisse, Melissus tradidit. Poeticam puer adhuc auspiciatus in Balistam ludi gladiatorij magistrum, ob infamiam latrociniorum coopertum lapidibus, distichon fecit,

Monte sub hoc lapidum tegitur Balista sepultus:

Nocte dieque tuum carpe viator iter.

Deinde Catalecton, & Moretum, & Triapeia, & Epigrammata, & Diras, & Culicem, cum esset annorum quindecim. Cuius materia talis est: Pastor fatigatus aestu cum sub arbore obdormisset, & serpens ad illum proreperet è palude, culex provolavit, atque inter duotempora aculeum fixit pastori. At ille continuo culicem contrivit, & visum serpentem interemit, ac sepulcrum culici statuit, & distichon fecit:

Parve culex, pecudum custos tibi tale merenti

Funeris officium, vitæ pro munere reddit.

Scripsit etiam, de qua ambigitur, Aetnam. Et mox, cum res Romanas inchoasset, offensus materia, & nominum asperitate.

Heritate, ad Bucolica transiit: maxime ut Asinium Pollionem, Alphenum, Varium, & Cornelium Gallum celebraret: quia in distributione agrorum, qui post Philippensem victoriam veteranis, triumvirorum iussu, trans Tadarum dividebantur, indemnem se praestitissent. Deinde Georgica in honorem Mæcenatis edidit, cum sibi vix dum noto opem tulisset adversus Claudij veterani milites, vel, ut alij putant, Alij centurionis violentiam, à quo in altercatione litis Agraria parum absuit quin occideretur. Novissime autem Aeneidem aggressus est, argumentum varium, & multiplex, & quasi amborum Homeri carminum instar: præterea nominibus, ac rebus Græcis, Latinisque commune, & in quo, quod maxime studebat, Romana simul urbis, & Augusti origo contineretur. Cum Georgica scriberet, traditur quotidie meditando mane plurimos versus dictare solitum, ac per totum diem retractando ad paucissimos redigere, non absurde carmen se ur̄sa more parere dicens, & lambendo demum effingere. Aeneida prorsus prius oratione formatam, digestamque in XII. libros, particulatim componere instituit, ut quidam tradunt. Alij eius sententia sunt, ut existiment eum, si diutius vixisset, quatuor & viginti libros usque ad Augusti tempora scripturum, atque alia quadam percursurum, Augusti vero gesta diligentissime exsecuturum: quippe qui, dum scriberet, ne quid impetum moraretur, quadam imperfecta reliquit; alia levissimis versibus scripsit: quos per iocum pro tigillis vel tibicinibus interponi à se dicebat, ad sustinendum opus, donec solida columna advenirent. Bucolica triennio Asinij Pollionis suajū perfecit. Hic Transpadanam provinciam regebat: cuius favore, cum veteranis Augusti militibus Cremonensium & Mantuanorum agri distribuerentur, suos Virgilius non amisit. Facta enim distributione, suos, seu Claudio, seu Ario datos, recuperavit. Hunc Pollionem maxime amavit Maro, & dilectus ab eo magna munera tulit. quippe qui invitatus ad cœnam, captus pulcritudine

& diligentia Alexandri Pollionis pueri, eum dono accepit. Huius Pollionis filium C. Asinium, & Cornelium Gallum, oratorem clarum, & poetam non mediocre, miro amore dilexit Virgilius. Is transtulit Euphorionem in Latinum, & libris quatuor amores suos de Cytheride scripsit. Hic primo in amicitia Caesaris Augusti fuit, postea in suspicionem coniurationis contra illum adductus, occisus est. Verum usque adeo hunc Gallum Virgilius amarat, ut quartus Georgicorum, à medio usque ad finem eius laudem contineret. quem postea, iubente Augusto, in Aristae fabulam commutavit. Georgica septennio Neapoli, Aeneida partim in Sicilia. partim in Campania duodecim confecit annis. Bucolica eo successu edidit, ut in scena quoque per cantores crebra pronuntiatione recitarentur. At cum Cicero quosdam versus audiisset, & statim acri iudicio intellexisset non communi vena editos, iussit ab initio totam eclogam recitari: quam cum accurate pernotasset, in fine ait: Magna spes altera Roma. quasi ipse linguae Latinae spes prima fuisset, & Maro futurus esset secunda. Qua verba postea Aeneidi ipse inseruit. Georgica, reverso ab Adriaca victoria Augusto, atque reficiendarum virium causa Attella commoranti, per continuum quatrimum legit, suscipiente Macenate legendi vicem, quoties interPELLARETUR ipse vocis offensione. Pronuntiabat autem maxima cum suavitate, & lenocinijs miris. Seneca tradidit Iulium Montanum poetam solitum dicere, involaturum se quendam Virgilio, si vocem posset, & os, & hyprocrisim. eosdem enim versus eo pronunciantem, bene sonare: sine illo inarescere, quasi mutos. Aeneidos vix dum coepta tanta existit fama, ut Sext. Propertius non dubitarit sic predicare:

Cedite Romani scriptores, cedite Graii,

Nescio quid maius nascitur Iliade.

Augustus vero, cum tum forte expeditione Cantabrica abesset, & supplicibus atque minacibus per iocum litteris efflagitaret, ut sibi de Aeneide, ut ipsius verba sunt, vel

prima

prima carminis hypographa, vel quodlibet colon mitteret, negavit se facturum Virgilius: cui tamen multo post, perfecta demum materia, treis omnino libros recitavit, secundum videlicet, quartum, & sextum. Sed hunc praecipue ob Octaviam: qua, cum recitationi interesset, ad illos de filio suo versus, Tu Marcellus eris, defecisse fertur, atque egre refocillata, dena sestertia pro singulo versu Virgilio dari iussit. Recitavit & pluribus: neque frequenter, & ferme illa de quibus ambigebat, quo magis iudicium hominum experiretur. Erotem librarium & libertum eius, exactae iam senectutis, tradunt referre solitum, quondam in recitando eum duos dimidiatos versus complexisse ex tempore, & huic Misenum Aolidem, adiecisse, quo non praestantior alter. Item huic, Aere cie-re viros, simili calore iactatum subiunxisse, Martemq; accendere cantu: statimq; sibi imperasse, ut utrumque volumini adscriberet. Bucolica Georgicaque emendavit. Anno vero quinquagesimo secundo, ut ultimam manum Aeneidi imponeret, statuit in Graciam & Asiam secedere, triennioque continuo omnem operam limationi dare, ut in reliqua vita tantum philosophiae vacaret. Sed cum aggressus iter Athenis occurrisset Augusto ab oriente Romam revertenti, una cum Casare redire statuit. Ac cum Megaram vicinum Athenis opidum, visendi gratia peteret, languorem nactus est: quem non intermissa navigatio auxit, ita ut gravior indies, tandem Brundisium adventarit: ubi diebus paucis obiit, decimo Kal. Octob. C. Sentio, & Q. Lucretio C O S S. Qui cum gravi morbo sese sentiret, scrinia saepe & magna instantia petivit, crematurus Aeneida: quibus negatis, testamento comburi iussit, ut rem inemendatam imperfe-ctamque. Verum Tucca & Varius monuerunt, id Augustum non permissurum. Tunc eadem Vario, ac simul Tucca, scripta sub ea conditione legavit, ne quid adderent quod a se editum non esset, & versus etiam imperfectos, si qui erant, relinquerent. Voluit etiam sua ossa Neapolim

transferri, ubi diu & suavissime vixerat, ac extrema
valetudine hoc ipse sibi epitaphium fecit distichon.

Mantua me genuit, Calabri rapuere, tenet nunc

Parthenope: cecini pascua, rura, duces.

Translata igitur iussu Augusti eius ossa, prout statuerat,
Neapolim fuere, sepultaque via Puteolana, intra lapi-
dem secundum, suoque sepulcro id distichon, quod fece-
rat, inscriptum est. Heredes fecit ex dimidia parte Vale-
rium Proculum, fratrem ex altera parte, ex quarta Au-
gustum, ex duodecima Mecenatem, ex reliqua L. Va-
rium, & Plotium Tuccam. qui eius Aeneidem post obi-
tum, prout petiverat, iussu Caesaris emendaverunt. Nam
nullius omnino sententia crematu Aeneis digna visa
fuit: de qua re Sulpicii Carthaginensis exstant huiusmo-
di versus:

Iusserat hæc rapidis aboleri carmina flammis

Virgilius: Phrygium quæ cecinereducem.

Tucca vetat, Variusque simul: tu maxime Caesar.

Non finis, & Latine consulis historiae.

Infelix gemino cecidit prope Pergamos igni,

Et pene est alio Troia cremata rogo.

Exstant & Augusti de ipsa eadem re versus plures, &
clarissimi, quorum initium est:

Ergone supremis potuit vox improba verbis

Tam dirum mandare nefas? ergo ibit in igneis,

Magnaue doctiloqui morietur Musa Maronis?

Et paullo post:

Sed legum servanda fides, suprema voluntas

Quod mandat, fierique iubet, parere necesse est.

Frangatur potius legum veneranda potestas,

Quam tot congestos noctesque diesque labores

Hauferit una dies. Et ea quæ sequuntur.

Nihil igitur auctore Augusto Varius addidit, quod &
Maro praeceperat, sed summam emendavit, ut qui ver-
sus etiam imperfectos, si quierant, reliquerit. Hos multi
nox supplere conati, non perinde valuerunt ob difficul-
tatem;

tatem: quod omnia fere apud eum hemistichia, præter illud. Quem tibi iam Troia peperit, sensum videntur habere perfectum. Nisus grammaticus audisse se à senioribus dicebat, Varium duorum librorum ordinem commutasse, & qui tum secundus erat, in tertium locum transtulisse: etiam primi libri correxisse principium, his demtis versibus:

Ille ego, qui quondam gracili modulatus avena
Carmen, & egressus silvis, vicina coëgi,
Vt, quamvis avido, parerent arva colono;
Gratum opus agricolis: at nunc horrentia Martis
Arma, virumque cano.

Obtrectatores Virgilio nunquam defuerunt. nam nec Homero quidem. Prolatis Bucolicis innominatus quidam rescripsit Antibucolica, duas modo Eclogas sed insulsissime *παρωδήσας*. quarum prioris initium est: Tityre, &c.

Tityre, si toga calda tibi est, quo tegmine fagi?
Sequentis,

Dic mihi Damœta, cuium pecus, anne Latinum?
Non, verum Ægonis, nostri sic rure loquuntur.

Alius recitante eo ex Georgicis, Nudus ara, sere nudus;
subiecit, Habebis frigora, febrem.

Est & adversus Æneida liber Carbilij Pictoris, titulo Æneidomastix. M. Vipranus enim à Macenate suppositum appellabat nova *κακὸς ἡλίος* repertorem, dicebatque neque tumidum esse, neque exilem, sed communibus verbis opus illud confecisse. Herennius vitia eius tantum contraxit, Perilius Faustinus furta. Sunt & Q. Octavij Aviti volumina, quibus annotantur, quos, & unde versus transtulerit. Asconius Pedianus libro quem contra obtrectatores Virgilij scripsit, pauca admodum ei obiecta ponit. & potissimum, quod non recte historiam contexit, & quod pleraque ab Homero sumsit. Sed hoc crimen sic defendere assuetum ait: Cur non illi quoque eadem furtat tentarent. Verum intellecturos, facilius esse Her-
culi clavam, quam Homero versus surripere; & tamen
desti-

destinasse secedere, ut omnia ad satietatem malevolorum decideret. Refert etiam Pedianus, benignum, cultoremque omnium bonorum atque eruditorum fuisse, & usque adeo invidia expertem fuisse, ut si quid erudite dictum inspiceret alterius, non minus gauderet, ac si suum fuisset: neminem vituperare, laudare bonos: ea humanitate esse, ut, nisi perversus, maxime quisque illum non diligeret modo, sed amaret. Nihil proprii habere videbatur. Eius bibliotheca non minus alijs doctis patebat, ac sibi: illudque Euripidis antiquum saepe usurpabat, τὰ τῶν φίλων κοινὰ, hoc est, communia amicorum esse omnia. Quare coevos omnes poetas ita adiunctos habuit, ut cum inter se plurimum invidia arderent, illum una omnes colerent, Varius, Tucca, Horatius, Gallus, Propertius. Anser vero, quoniam Antonij partis secutus est, illum non observasse dicitur. Cornificius ob perversam naturam illum non tulit. Gloria vero adeo contemptor fuit, ut cum quidam versus quosdam sibi adscriberent, eaque re docti haberentur, non modo egre non ferebat, immo voluptuosum id sibi erat. Cum enim distichon, quod laudem felicitatemque Augusti continebat, fecisset, valvisque non nominato auctore infixisset (id erat huiusmodi,

Nocte pluit tota, redeunt spectacula mane:

Divisum imperium cum Iove Cæsar habet.)

diu quaritans Augustus, cuiusnam hi versus essent, eorum auctorem non inveniebat. Bathyllus vero poeta quidam mediocris, tacentibus alijs, sibi adscripsit. Quamobrem donatus honoratusque à Cæsare fuit. Quod a quo animo non ferens Virgilius, yisdem valvis affixit quater hoc principium: Sic vos non vobis. Postulabat Augustus, ut hi versus complerentur: quod cum frustra aliqui conati essent, Virgilius, præposito disticho, sic subiunxit:

Hos ego versiculos feci, tulit alter honores:

Sic vos non vobis nidificatis aves.

Sic vos non vobis vellera fertis oves.

Sic

Sic vos non vobis mellificatis apes.

Sic vos non vobis fertis aratra boves.

Quo cognito, aliquamdiu Bathyllus Roma fabula fuit, Maro vero exaltatior. Cum is aliquando Eunium in manu haberet, rogareturque quidnam faceret: respondit, se aurum colligere de stercore Ennij. Habet enim poeta ille egregias sententias sub verbis non multum ornatis. Interroganti Augusto, quo pacto civitas feliciter gubernaretur, Si prudentiores, inquit, remonem tenuerint, & boni malis preponantur: itaque optimi suos habeant honores, nulli tamen aliorum iniusti quidquam fiat. At Macenas: Quid, inquit, Virgili, satietatem homini non affert? Omnium rerum, respondit, aut similitudo aut multitudo stomachum facit, præter intelligere. Idem interrogavit: Quo pacto quis altam felicemque eius fortunam servare potest? Cui Maro: Si, quantum honore ac divitiis aliis præstantior sit, tanta liberalitate & iustitia alios superare nitatur. Solitus erat dicere, nullam virtutem commodiorem homini esse patientiam; ac nullam asperam adeo esse fortunam, quam prudenter patiundo vir fortis non vincat. Quam sententiam in quinto Æneidos inseruit:

Nate dea, quo fata trahunt retrahuntq; sequamur:
Quidquid erit, superanda omnis fortuna ferendo est.
Cum quidam eius amicus, Cornificii in eum maledicta & inimicitias sibi enarraret: Quam putas, inquit, esse huiusce malevolentia causam? Nam neque umquam Cornificium offendi, & eum amo. An, inquit, Hesiodi sententia non meministi, ubi ait, Architectum architecto invidere, & poetam poetæ? De malis, inquit, Græcus ille intellexit: nam boni eruditiores amant. Sed magna cum laude & gloria vindictam in manu habeo. Maiore enim cura virtuti intendam: atque quo elegantior ego fiam, eo vehementius invidia rumpetur. Erat Augusto familiaris Filistus quidam orator, & pœsim mediocriter doctus, cui multiplex variumque ingenium erat.

erat, quiq; omnium omnia dicta reprehendere conabatur:
 non ut verum dignosceret, quod Socrates facere consue-
 uit, sed ut eruditior videretur. Hic Virgilium, ubicum-
 que convenire dabatur, maledictis salibusque vexabat.
 Quare ille saepe aut tacibundus discedebat, aut suffu-
 sus pudore tacebat. Verum, cum Augusto audiente lin-
 guem illum diceret, & causam etiam suam, si linguam
 haberet, defendere nequiret: Tace, inquit, rabula. Nam
 hac mea taciturnitas defensorem causarum mearum
 Augustum fecit & Macenatem: & ea tuba, cum volo,
 loquor, quae ubique & diutissime audietur. Tu loqui aci-
 tate non modo aureis hominum, sed muros rumpis. Augu-
 stus vero Filistum gravi vultu increpavit. Tunc Maro,
 Si tempus, Caesar, inquit, tacendi hic sciret, raro loque-
 retur. Tacendum enim semper est: nisi cum taciturnitas
 tibi noceat, aut oratio alijs prosit. Nam qui cōtendit, & an
 contentionis finis utilis sit, non novit, stultis illum annu-
 merandum sapientes putant. Posteaquam Augustus sum-
 ma rerum omnium potitus est, venit in mentem, an con-
 duceret tyrannidem omittere, & omnem potestatem an-
 nuis consulibus, & senatui remp. reddere: in qua re di-
 versa sententia consultos habuit, Macenatem, & A-
 grippam. Agrippa enim utile sibi fore, etiam si honestum
 non esset, relinquere tyrannidem longa oratione contendit:
 quod Macenas dehortari magnopere conabatur. Quare
 Augusti animus & hinc ferebatur, & illinc. Erant e-
 nim diversa sententia, varijs rationibus firmata. Roga-
 vit igitur Maronem, an conferat privato homini, se in
 sua repub. tyrannum facere. Tum ille, Omnibus ferme,
 inquit, remp. aucupantibus molesta ipsa tyrannus fuit,
 & civibus: quia necesse erat propter odia subditorum,
 aut eorum injustitiam, magna suspicione magnoque ti-
 more vivere. Sed si cives iustum aliquem scirent quem
 amarent plurimum, civitati id utile esset, si in eo uno
 omnis potestas foret. Quare si iustitiam, quod modo fa-
 cis, omnibus in futurum nulla hominum facta composi-
 tione

none distribues: dominari te, & tibi conducet, & orbi. Benevolentiam enim omnium habes, ut deum te & adorent, & credant. Eius sententiam secutus Caesar principatum tenuit. Audivit à Scirone præcepta Epicuri: cuius doctrinæ socium habuit Varium. Quamvis diversorum Philosophorum opiniones libris suis inseruisse de animo maxime videatur, ipse tamen fuit Academicus: nam Platonis sententias omnibus alijs prætulit.

Nunc quoniam de auctore summam diximus, de ipso jam carmine dicendum videtur: quod bifariam tractari solet, hoc est, & ante opus, & in ipso opere. Ante opus, titulus, causa, intentio. Titulus, in quo quaeritur cuius sit. Causa, unde ortum sit, & quare hoc potissimum sibi adscribendum poeta præsumserit. Intentio, in qua cognoscitur quid efficere conetur poeta. In ipso opere sanetria spectantur, numerus, ordo, explanatio. Quamvis igitur multa $\Psi\alpha\delta\delta\gamma\epsilon\gamma\phi\eta$, id est, falsa inscriptione, sub alieno nomine sunt prolata, ut Thyestes tragedia huius poetae, quam Varius edidit pro sua, & alia huiusmodi; tamen Bucolica liquido Virgilij esse minime dubitandum est: præsertim cum ipse poeta, tanquam hoc metuens, principium huius operis & in principio Aeneidos & in alio carmine suum esse testatus sit, dicens:

Ille ego, qui quondam gracili modularus avena,
Et reliqua. Et,

Carmina qui lusi pastorum, audaxque iuventa,

Tityre te patulæ cecini sub tegmine fagi.

Bucolica autem & dici, & recte appellari, vel hoc solum indicium suffecerit, quod hoc eodem nomine apud Theocritum censeantur. Verum ratio quoque demonstranda est. Tria sunt pastorum genera, quæ dignitatem in Bucolicis habent: quorum qui minimi sunt, αἰπόλοι dicuntur à Græcis, idem à nobis caprarij: paullo honoratiores, qui ποιμένες, id est, opiliones dicuntur: honestissimi, & maximæ, βυβύλκοι, quos bubulcos dicimus. Vnde igitur magis debuit pastoralis carmini nomen imponi, quam ab

grad

gradu qui apud pastores excellentissimus invenitur? Causa dupliciter inspicitur solet: ab origine carminis, & à voluntate scribentis. Originem autem Bucolici carminis alij ob aliam causam ferunt. Sunt enim, qui à Lacedæmonijs pastoribus Dianæ primum carmen hoc redditum dicant, cum eidem Deæ, propter bellum, quod toti Græciæ illo tempore Persæ inferebant, exhiberi per virgines de more sacra non possent. Alij ab Oreste circa Siciliam vago, id genus carminis Dianæ redditum loquuntur per ipsum atque pastores: quo tempore de Scythia cum Pylade fugerat, surrepto numinis simulacro, & celato in fasce lignorum. Unde Fascelidem Dianam perhibent nuncupatam: apud cuius aras Orestes per sacerdotem eiusdem numinis Iphigeneiam sororem suam à patricidio fuerat expiatus. Alij Apollini Nomio, pastorali scilicet Deo, quæ tempestate Admeti boves paverat. Alij Libero, Nympharum scilicet, & Satyrorum, & id genus numinum principi, quibus placet rusticum carmen. Alij Mercurio Daphnidis patri, pastorum omnium principi, & apud Theocritum, & apud hunc ipsum poetam. Alij in honorem Panos scribi putant peculiariter pastoralis Dei, item Sileni, Silvani, atq; Faunorum. Quæ cum omnia dicantur, illud erit probatissimum, Bucolicum carmen originem ducere à priscis temporibus, quibus vita pastoralis exercitata erat: & ideo velut aurei sæculi speciem in huiusmodi personarum simplicitate cognosci: & merito Virgilium processurum ad alia carmina, non aliunde cœpisse, nisi ab ea vita quæ prima in terris fuit. Nam postea rura culta, & ad postremum pro cultis & feracibus terris bella suscepta: quod videtur Virgilius in ipso ordine operum suorum voluisse monstrare, cum pastores primo, deinde agricolas, canit, & ad ultimum bellatores. Restat, ut, quæ causa voluntatem attulerit poeta Bucolica potissimum scribendi, consideremus. Aut enim dulcedine carminis Theocriti & admiratione eius illectus est: aut ordinem temporum est secutus erga vitam huma-

nam,

nam, ut supra diximus, aut tres modos elocutionum quos
 χαρμηγεας Graci vocant; ἰσχυρὸν, qui tenuis, ἀδρὸν,
 qui validus, μέστρον, qui moderatus intelligitur. Credibile
 erat Virgilium, qui in omni genere praevaluerit, Bucolica
 primum, Georgica secundum, Aeneida tertium voluisse
 conscribere. Aut ideo potius primo Bucolica scripsit, ut
 in eiusmodi carmine, quod & paullo liberius, & magis va-
 lidum, quam cetera, est, facultatem haberet capianda Ca-
 sari indulgentia, recuperandique agri quem amiserat.
 Ob hanc causam die tertio Iduum Martiarum C. Casare
 interfecto, cum Augustum Casarem pene puerum vete-
 rani milites, non abnuente Senatu, sibi ducem constituis-
 sent, exorto bello civili Cremonenses cum ceteris eiusdem
 studij adversarios Augusti Casaris adiunverunt. Unde fa-
 ctum est, ut cum victor Augustus in eorum agros vete-
 ranos deduci iussisset, non sufficiente agro Cremonen-
 sam, Mantuanam quoque, in quibus erat Virgilius,
 maximam partem suorum finium perdiderint, eo quod
 vicini Cremonensibus fuerant. Sed Virgilius Augusti fa-
 miliaritate, suoque carmine fretus, centurioni Ario
 obsistere ausus est. Ille statim, ut miles, ad gladium
 manum admovit. Cumque se in fugam proripuisset poë-
 ta, non prius persequendi finis fuit, quam se in fluvium
 Virgilius coniecisset. Sed postea Maecenate, & Tollione,
 & ipso Augusto fauentibus, agros suos recepit. Inten-
 tio libri, quam ἐκποδὸν Graci vocant, imitatione Theo-
 criti poeta constituitur, qui Siculus, & Syracusanus fuit.
 Est intentio etiam in laudem Casaris, & principum cete-
 rorum, per quos in sedes suas redijt: unde, ut & delectatio-
 nem, & utilitatem finis contineret, secundum praecepta
 cuncta confecit. Quari solet cur non plureis quam decem
 Eclogas conscripserit: quod nequaquam mirandum vide-
 bitur ei qui consideraverit aetatem scenarum pastoralium,
 quae ultra hunc numerum non potest proferri; praesertim
 cum ipse poeta circumspectior Theocrito, ut ipsa res indi-
 cat, videatur metuere, ne illa Ecloga quae Pollio inscri-

bunt, *THEOCRITUS*

bitur, minus rustica videatur, cum ipsam sic praestruat ipse, dicens, Sicelides Musæ paullo maiora canamus: & idem similiter in alijs duabus facit. Illud tenendum esse praedicimus in Bucolicis Virgilij, neque nusquam, neque ubique aliquid figurate dici, hoc est, per allegoriam. Vix enim propter laudem Caesaris, & amissos agros hac Virgilio conceduntur, cum Theocritus, quem hic noster toto studio imitari conatur, simpliciter omnino conscripserit. Quod autem in ipso carmine tractari solet, est numerus, ordo, explanatio. Numerus, Eclogarum manifestus est. Nam decem sunt: ex quibus proprie Bucolica VII esse creduntur: nam tres ultima proprie Bucolica dici non debent, Pollio scilicet, Silenus, & Gallus. Prima igitur continet conqueſtionem publicam, & privatam congratulationem de agro, & dicitur Tityrus. Secunda amorem pueri, & dicitur Alexis. Tertia certamen pastorum, & dicitur Palamon. Quarta genethliacum, & dicitur Pollio. Quinta epitaphium, & dicitur Daphnis. Sexta, metamorphosin, & dicitur Varius & Silenus. Septima, amores diversorum sexuum, & dicitur Corydon. Octava, Pharmaceutria, & dicitur Damon. Nona, continet poëta conqueſtionem de amisso agro, & dicitur Mæris. Decima desiderium Galli, & dicitur Gallus. Quod ad ordinem spectat, illud scire debemus, in prima tantum, & ultima Ecloga poëtam voluisse ordinem servare: quoniam in altera principium constituit: ut in Georgicis ait, Tityre te patula cecini sub tegmine fagi. In altera ostendit finem: quippe qui dicat, Extremum hunc Arethusa mihi concede laborem. Verum, inter ipsas Eclogas, pastoralis, conscriptumque ordinem nullum esse certissimum est. Sed sunt qui dicant, initium Bucolici carminis non Tityre esse; sed, Prima Syracosio dignata est ludere veru. Superest explanatio: ad quam antequam veniamus, illud dixerim, tenue esse Bucolicum carmen, & usque adeo ab Heroico charactere distare, ut versus quoque huius carminis suas quasdam casuras habeant, & suis legibus

gibus distinguantur. Nam cum tribus probetur metrum, casura, scansione, modificatione: non erit Bucolicus versus, nisi in quo & pes primus partem orationis absolverit: & tertius trocheus fuerit & casura, & quartus pes, dactylus magis quam spondeus partem orationis terminaverit, quintus, & sextus pes ex integris dictionibus fuerit: quod Virgilius à Theocrito saepe servatum, victus operis difficultate, neglexit. In solo principio, incertum industria an casu, has casuras servavit. Nam, Tityre, dactylus partem orationis absolvit, tu patu, lærecu, tertium trocheum: quamvis de composita dictione conclusit hanc sub: quantum spondem pro dactylo. cum subiunxit, tegmine fagi, terminatis partibus orationis integrum comma perfecit: cuius rei diligentiam licet in Theocriti omnibus ferme versibus admirari. Qui vero supra dicta acri iudicio, diligenterque considerarit, facile intelliget, quæ in Georgicis intentione, quæque finis fuerit, nec minus etiam in *Aeneide*. Poëmatici styli genera tria sunt. Aut enim activum vel imitativum, quod Græci *ὑποκρίνουσιν* appellant, in quo personæ loquentes introducuntur sine poëtæ interlocutione: ut sunt *tragedia*, & *comædia*: *ὑποκρίναι* enim Græce agere dicitur, quo genere scripta est prima, Tityre, &. Quo te Mœripedes. Aut enarrativum, quod Græci *ὑπομνηστικόν* appellant: in quo poëta ipse loquitur sine interpositione personæ: ut tres primi Georgicon libri, item Lucretij carmina. Aut commune, vel mistum, quod Græci *μικτόν* appellant; ubi & poëta ipse loquitur, & introducta personæ: ut est Virgilij *Aeneis*.

TESTIMONIA DE VIRGILIO
ET EIVS OPERIBVS.

P. OVIDII NASONIS.

Tityrus, & segetes, Æneïaque arma legentur;
Roma triumphati dum caput orbis erit.

EIVSDEM.

Et profugum Ænean altæ primordia Romæ:
Quo nullum Latio clarius extat opus.

EIVSDEM AD AVGVSTVM.

Et tamen ille tuæ felix Æneidos auctor
Contulit in Tyrios arma virumque toros.
Phyllidis hic idem, teneræque Amaryllidis ignes
Bucolicis juvenis luserat ante modis.

SIXTI AVRELIi PRO-
PERTII.

Actia Virgillum custodis littora Phœbi,
Cæsaris & fortes dicere posse rates.
Qui nunc Æneæ Troiani suscitât arma,
Iactaque Lavinis mœnia littoribus.
Cedite Romani scriptores, cedite Graij.
Nescio quid maius nascitur Iliade.
Tu canis umbrosi subter pineta Galei
Thyrsin, & atritis Dapnin arundinibus,
Vtque decem possint corrumpere mala puellam:
Missus & impressis hœdus ab uberibus.
Felix, qui viles pomis mercaris amores,
Huic licet ingrata Tityrus ipse canat.

Felix,

Felix, intactum Corydon qui tentat Alexin
 Agricola domini carpere delicias.
 Quamvis ille sua lassus requiescit avena,
 Laudatur faciles inter Hamadryadas.
 Tu canis Ascræi veteris præcepta poetæ,
 Quo seges in campo, quo viret herba iugo.
 Tale facis carmen docta testudine, quale
 Cynthus impositis temperat articulis.

ΧΡΙΣΤΟΔΩΡΟΥ.

Καὶ φίλῳ Ἀ'υπνίοις, λιγύθροῳ ἔπρεπε
 κύκνῳ
 Πνείων δ'επίης Βιργίλιῳ· ὃν ποτε Ρ'ώμης
 Θυμβριας ἄλλον Ὀμηρον ἀνέτρεφε πά-
 τριῳ ἡχώ.

STATIVS PAP. THEB. XII.

Nec tu divinam Æneida tenta,
 Sed longe sequere, & vestigia semper adora.

ORACVLVM APOLLINIS.

Mæonio vati, quis par vel proximus esset,
 Consultus Pæan, risit, & hæc cecinit:
 Si potuit nasci, quem tu sequereris Homere,
 Nascetur qui te posset, Homere, sequi,

INCER-

INCERTI AUCTORIS.

Maenium quisquis Romanus nescit Homerum,
Me legat, & lectum credat utrumque sibi.
Illius immensos miratur Græcia campos:
At minor est nobis, sed bene cultus ager.
Heic tibi nec pastor, nec curvus deerit arator.
Hæc Graijs constant singula, trina mihi.

QVINTILIANI LIB. X.

Idem nobis per Romanos quoque auctores ordo ducendus est. Itaque ut apud illos Homerus, sic apud nos Virgilius auspicatissimum dederit exordium; omnium ejus generis poetarum Græcorum nostrorumque illi haud dubie proximus. Utar enim verbis ijsdem, quæ ab Afro Domitio juvenis accepi, qui mihi interroganti, quem Homero crederet maxime accedere, Secundus inquit, est Virgilius, propior tamen primo, quam tertio. Et hercle, ut illi naturæ divinæ atque cœlesti cesserimus, ita curæ, & diligentia, vel ideo in hoc plus est, quod ei fuit magis laborandum. & quanto eminentioribus vincimur, fortasse æqualitate pensamus. Cæteri omnes longe sequuntur.

ALCINOI.

De numero vatum si quis seponat Homerum,
Proximus à primo tum Maro primus erit.
Et si post primum Maro seponatur Homerum,
Longe erit à primo quisque secundus erit.

VIDA LIB. I. POETIC.

Atque ita deinde rudes paulatim sumere versus
Cœperunt formam insignem, penitusque Latini
Agrestem exuerunt morem. liquidissima donec
Tempestas, veluti cœli post nubila & imbres,
Extulit os sacrum soboles certissima Phœbi
Virgilius. qui mox veterum squallore situque
Deterso, in melius mira omnia rettulit arte;
Vocem animumque Deo similis. date lilia plenis
Pierides calathis, tantoque assurgite alumno.

M. ANTONII CASANOVAE.

Dicite qui ripas Minci coluistis olores,
Vobiscum exorta est gloria Virgilij!
Dic mihi Parthenope, sic sis pulcherrima semper,
Virgiliusne tuo decidit in gremio!
Et meruit, cui contigerat nasci inter olores,
Inter Sirenum decubuisse choros.

IULII CÆS. SCALIGERI.

Mantua dat, Calabri rapiunt. retulere Maronem,
Sylva gregi, ruri femina, bella duci.
Humanorum operum numeris & carminis alti
Exhaustis, tecum est jam mihi terra nihil.

DANIEL HEINSIUS *lib. Elegiarum III.*
Eleg. IV. ad Homerum, de eius magnitudine ac
Virgiliana puritate & prudentia

Illa tuo purum deduxit flumine rivum,
Purior est lymphis & minor illa tuis.

Sic

Sic pelagi salis, nec quæ sine fluctibus, undis.
Exiguæ dulcis copia manataquæ:
Nec minus in vastum pelagus diffunditur orbem,
Nec minus immensam fluctibus ambit humum.

D. A V G V S T I N V S.

Virgiliū pueri legant, ut poeta magnus omnium-
que præclarissimus atque optimus, teneris imbi-
bitus annis, non facile oblivione possit aboleri.

P. VIA-

I

P. VIRGILII MARONIS
B V C O L I C A.

TITYRVS, ECLOGA I.

A R G V M E N T V M.

*Virgilius sub persona Tityri pastoris, quo arietem maior-
rem, aut hircum significari aiunt, ut evidentius for-
tunam suam, beneficiaque Caesaris explicaret, exad-
verso Melibœum, id est, qui curam agit bonum, intro-
ducit, a patria, a dempto agro, pulsum.*

MELIBOEVS, TITYRVS.

ME. **T**ityre, tu, patulæ recubans sub tegmine fagi,
Sylvestrem tenui musam meditaris avena:

Nos patriæ fines, & dulcia linquimus arva:

Nos patriam fugimus: tu Tityre lentus in umbra

Formosam resonare doces Amaryllida sylvas.

TI. O Melibœe, deus nobis hæc otia fecit:

Namque erit ille mihi semper deus, illius aram

Sæpe tener nostris ab ovilibus imbuet agnus.

Ille meas errare boues (ut cernis) & ipsum

Ludere, quæ vellem calamo permisit agresti. (tis

ME. Non equidem invideo, miror magis: undiq; to-

Uisque adeo turbatur agris. en ipse capellas

Protinus æger ago. hanc etiam vix Tityre duco:

Hic interdens corulos modò namque gemellos,

Spem gregis, ah silice in nuda connixa reliquit.

Sæpe malum hoc nobis (si mens non læva fuisset)

De cœlo tactas memini prædicere quercus.

Sæpe sinistra cava prædixit ab ilice cornix.

Sed ramen iste deus qui sit, da Tityre nobis. (vi

TI. Urbem quam dicunt Romam, Melibœe, puta-

Stultus ego huic nostræ similem, quò sæpe solemus

Pastores ouium teneros depellere foetus.

Sic canibus catulos similes, sic matribus hædos

Noram: sic parvis componere magna solebam.

A

Verum?

Verum hæc tantum alias inter caput extulit urbeis,
Quantum lenta solent inter viburna cupressi.

ME. Et quæ tanta fuit Romam tibi causa videndi?

TI. Libertas: quæ sera, tamen respexit inertem:

Candidior postquam tondenti barba cadebat:

Respexit tamen, & longo post tempore venit,

Postquam nos Amaryllis habet, Galatea reliquit.

Namque, fatebor enim, dum me Galatea tenebat,

Nec spes libertatis erat, nec cura peculî.

Quamvis multa meis exiret victima septis,

Pinguis & ingrata premeretur caseus urbi, (bat.

Non unquam gravis ære domum mihi dextra redi-

ME. Mirabar, quid mœsta deos Amarylli vocares:

Cui pendere sua patereris in arbore poma.

Tityrus hinc aberat: ipsæ te Tityre pinus,

Ipsi te fontes, ipsa hæc arbuſta vocabant.

TI. Quid facerem? neque servitio me exire licebat,

Nec tam præſenteis alibi cognoscere divos.

Hæc illum vidi iuuenem, Melibœe, quotannis

Bis senos cui nostra dies altaria fumant.

Hæc mihi responſum primus dedit ille petenti:

Pascite, ut antè, boves pueri, submitte tauros.

ME. Fortunate senex, ergo tua rura manebunt,

Et tibi magna satis; quamvis lapis omnia nudus,

Limosoque palus obducatur pascua iunco.

Non insueta graveis tentabunt pabula fetas:

Nec mala vicini pecoris contagia lædent.

Fortunate senex, hæc inter flumina nota,

Et fonteis sacros, frigus captabis opacum.

Hinc tibi, quæ semper vicino ab limite sepes,

Hyblæis apibus florem depasta salicti,

Sæpe Leui somnum suadebit inire susurro.

Hinc alta sub rupe canet frondator ad auras:

Nec tamen interea rauca, tua cura, palumbes;

Nec gemere aëria cessabit turtur ab ulmo.

TI. Antè leves ergo pascuntur in æthere cervi,

Et fre-

Et freta destituent nudos in litore pisceis:
Antè pererratis amborum finibus, exsul
Aut Ararim Parthus bibet, aut Germania Tigrim,
 Quàm nostro illius labatur pectore vultus.
 ME. Ar nos hinc alij sitienteis ibimus Afros:
 Pars Scythiam, & rapidum Cretæ veniemus Oa-
 Et penitus toto divisos orbe Britannos. (xem.
 En umquam patrios longo pòst tempore fineis,
 Pauperis & tugurî congestum cespite culmen,
 Post aliquot, mea regna videns mirabor aristas?
 Impius hæc tam culta novalia miles habebit?
 Barbarus has segetes? en quò discordia civeis
 Perduxit miseros! en queis consecvimus agros!
 Inhere nunc Melibœe pyros, pone ordine viteis.
 Ite meæ, felix quondam pecus, ite capellæ:
 Non ego vos posthac viridi proiectus in antro,
 Dum os appendere procul de rupe videbo.
 Carmina nulla canam: non me pascente capellæ
 Florentem, cythisum & salices carpetis amaras.
 TI. Heûc tamē hanc mecū poteras requiescere noctē
 Fronde super viridi: sunt nobis mitia poma,
 Castaneæ molles, & pressi copia lactis.
 Et iam summa procul villarum culmina fumant,
 Maioresque cadunt altis de montibus umbræ.

A L E X I S, E C L O G A I I.

A R G V M E N T V M.

*Virgilius sub persona Corydonis queritur, cur apud Alex-
 in, id est, Augustum, parum sit graciosus. Alij pne-
 rum Alexandrum, quem ab Asinio Pollione dono ac-
 ceperat, vatem ferunt dilexisse: & ad dissimilitudi-
 nem morum, studiorumque flectunt argumentum ma-
 le coherens amicitia. Imitaturque Theocritum ei
 dyllio tertio, cui Comastes nomen est.*

*Videtur hac Ecloga continere Poète querimoniam, quo
 parum graciosus apud Augustum esset.*

Formosum pastor Corydon ardebat Alexin,
 Delicias domini: nec quid speraret habebat.
 Tantum inter densas, umbrosa cacumina, fagos
 Assiduè veniebat: ibi hæc incondita solus
 Montibus & sylvis studio iactabat inani.
 O crudelis Alexi, nihil mea carmina curas,
 Nil nostri miserere. mori me denique cogis.
 Nunc etiam pecudes umbras & frigora captant,
 Nunc virides etiam occultant spineta lacertos:
 Thestylis & rapido fessis messoribus æstu
 Allia, serpyllumque, herbas contundit olentes:
 At mecum raucis, tua dum vestigia lustro,
 Sole sub ardenti resonant arbuta cicadis.
 Nonne fuit satius tristes Amaryllidis iras,
 Atque superba pati fastidia? nonne Menalcam?
 Quamvis ille, niger, quamvis tu candidus esses.
 O formose puer, nimium ne crede colori.
 Alba ligustra cadunt, vaccinia nigra leguntur.
 Despectus tibi sum, nec quis sim quæris, Alexi:
 Quam diues pecoris nivei, quam lactis abundans.
 Mille meæ Siculis errant in montibus agnæ:
 Lac mihi non æstate novum, non frigore deficit.
 Canto quæ solitus, si quando armenta vocabat,
 Amphion Diræus in Actæo Aracyntho.
 Nec sum adeò informis nuper me in littore uidi,
 Quum placidum ventis staret mare. non ego Daph-
 nin.

Iudice te metuam si nunquam fallit imago.
 O tantum libeat mecum tibi fordida rura
 Atque humiles habitare casas & figere ceruos,
 Hædorumque gregem uiridi compellere hibisco.
 Mecum una in sylvis imitabere Pana canendo.
 Pan primus calamos cera coniungere plures
 Instituit: Pan curat oves, ouiumque magistros.
 Nec te poeniteat calamo triuisse labellum:
 Hæc eadem ut sciret, quid non faciebat Amyntas?

Est

Est mihi disparibus septem compacta cicutis
 Fistula, Damoetas dono mihi quam dedit olim:
 Et dixit moriens, Te nunc habet ista secundum.
 Dixit Damoetas, inuidit stultus Amyntas.
 Præterea duo nec tuta mihi ualle reperti
 Capreoli. sparsis etiam nunc pellibus albo,
 Bina die siccant ouis ubera: quos tibi seruo.
 Iam pridem à me illos abducere Thestylis orat:
 Et faciet: quoniam sordent tibi munera nostra.
 Huc ades ô formose puer. tibi lilia plenis,
 Ecce, ferunt Nymphæ calathis: tibi candida Nais,
 Pallentes violas & summa papauera carpens,
 Narcissum & florem iungit bene olentis anethi.
 Tum casia, atque aliis intexens suauibus herbis,
 Molli luteola pingit uaccinia caltha.
 Ipse ego cana legam tenera lanugine mala,
 Castaneasque nuces, mea quas Amaryllis amabat.
 Addâ cerea pruna: & honos erit huic quoque pomo
 Et vos ô lauri carpam & te proxima myrte.
 Sic positæ quoniam suaues miscetis odores.
 Rusticus es Corydon. nec munera curat Alexis:
 Nec, si muneribus certes, concedat iolas.
 Eheu quid volui misero mihi? floribus Austrum
 Perditus, & liquidis immisi fontibus apros.
 Quem fugis ah demens? habitarunt dii quoque sylvas,
 Dardaniusque Paris. Pallas quas condidit arces,
 Ipsa colat: nobis placeant ante omnia sylvæ.
 Torva leæna lupum sequitur, lupus ipse capellam:
 Florentem cythisum sequitur lasciua capella:
 Te Corydon ô Alexi. trahit sua quemque voluptas.
 Aspice, aratra iugo referunt suspensa iuueni,
 Et sol crescentes decedens duplicat umbras:
 Me tamē urit amor. quis enim modus adsit amor?
 Ah Corydon, Corydon quæ te dementia cepit?
 Semiputata tibi frondosa vitis in ulmo est.
 Quin tu aliquid saltē potius, quorum indiget usus

Viminibus mollique paras detexere iunco?
Inuenies alium, si te hic fastidit Alexis.

PALÆMON, ECLOGA III.

ARGUMENTVM.

*Lites enigmatice agitantur sub vetulo iudice Palæmonē:
posteaq; vitia aliquot insectata, præmium victori, in-
terpellata controversia, decernitur. Et initium sum-
tum est à Theocriti Nomeo, & ad imitationem Gra-
cam scripta est.*

MENALCAS, DAMOETAS, PALÆMON.

ME. **D**ic mihi Damœta, Cuiū pecus? an Melibœi?

DA. Non, verum Ægonis: nuper mihi tra-
didit Ægon.

ME. Infelix ô semper ouis pecus: ipse Neæram
Dum fovet, ac, ne me sibi præferat illa, veretur,
Hic alienus oueis custos bis mulget in hora:
Et succus pecori, & lac subducitur agnis.

DA. Parcius ista viris tamen obiicienda memento.
Novimus & quite, transversa tuentibus hircis,
Et quo, sed faciles Nymphæ risere, facello.

ME. Tum credo, cum me arbustum videre Myconis
Atque mala viteis incidere falce novellas.

DA. Aut heic ad veteres fagos, cum Daphnidis arcū
Fregisti, & calamos: quæ tu peruerse Menalca
Et cum vidisti puero donata, dolebas:

Et, si non aliqua nocuisses, mortuus esses.

ME. Quid domini facient, audent, cum talia furea?
Non ego te vidi Damonis pessime, caprum

Excipere insidiis, multum latrante lycisca?

Et quum clamarem, Quo nunc se proripit ille?

Tityre coge pecus: tu post carecta latebas.

DA. An mihi cantando victus non redderet ille,

Quem mea carminibus meruisset fistula caprum?

Si nescis, meus ille caper fuit, & mihi Damon

Ipsē fatebatur, sed reddere posse negabat.

ME. Can-

ME. Cantando tu illum? aut unquam tibi fistula cera
Iuncta fuit? non tu in triviis indocte solebas
Stridenti miserum stipula disperdere carmen?

DA. Vis ergo inter nos, quid possit uterque, vicissim
Experiamur? ego hanc vitulam, ne forte recuses,
Bis venit ad mulctram, binos alit ubere fetus,
Depono: tu dic, mecum quo pignore certes.

ME. De grege non ausim quidquam deponere tecum.
Est mihi namque domi pater, est iniusta noverca:
Bisquedie numerant ambo pecus, alter & hædos.
Verum id, quod multo tute ipse fatebere maius,
Insanire libet quoniam tibi, pocula ponam
Fagina, cælatum divini opus Alcimedontis:
Lenta quibus torno facili super addita vitis,
Diffusos hedera vestit pallente corymbos.

In medio duo signa; Conon: & quis fuit alter,
Descripsit radio totum qui gentibus orbem,
Tempora quæ messor, quæ curvus arator haberet:
Nec dum illis labra admovi, sed condita servo.

DA. Et nobis idem Alcimedon duo pocula fecit:
Et molli circum est ansas amplexus acantho:
Orpheæque in medio posuit, sylvæque sequenteis.
Nec dum illis labra admovi, sed condita servo.

Si ad vitulam spectes, nihil est quod pocula laudes.
M. Nunquã hodie effugies: veniã quocũque vocaris.
Audiat hæc tantum vel qui venit: ecce Palæmon:
Efficiam, post hac ne quenquam voce laceffas.

DA. Quin age, si quid habes, in me mora non erit
Nec quenquam fugio. tantum vicine Palæmō [ulla:
Sensibus hæc imis, res est non parva, reponas.

PA. Dicite, quandoquidē in molli cōsedimus herba.
Et nunc omnis ager, nunc omnis parturit arbos:
Nunc frondent sylvæ, nunc formosissimus annus.
Incipe Damœta, tu deinde sequere Menalca.
Alternis dicetis: amant alterna Camœnæ.

DA. Ab Iove principium musæ: Iovis omnia plena:

Ille colit terras, illi mea carmina curæ. (me

ME. Et me Phœbus amat: Phœbo sua semper apud
Munera sunt, lauri, & suave rubens hyacinthus.

DA. Malo me Galatea petit, lasciua puella,
Et fugit ad falices, & se cupit ante videri.

ME. At mihi sese offert ultro meus ignis Amyntas:
Notior ut jam sit canibus non Delia nostris.

DA. Parta meæ Veneri sunt munera. namque notavi
Ipse locum, aeriam quo congefere palumbes.

ME. Quod potui, puero sylvestri ex arbore lecta
Aurea mala decem misi, cras altera mittam.

DA. O quoties & quæ nobis Galatea loquuta est?
Partem aliquam venti divum referatis ad aures.

ME. Quid prodest quod me ipso animo non spernis
Si, dum tu sectaris apros, ego retia servo? (Amynta,

DA. Phyllida mitte mihi (meus est natalis) Iola.
Quum faciam vitula pro frugibus, ipse venito.

ME. Phyllida amo ante alias. nā me discedere flevit,
Et, longum formose vale, vale, inquit, Iola.

DA. Triste lupo stabulis, maturis frugibus imbres,
Arboribus venti: nobis Amaryllidis iræ.

ME. Dulce satis humor, depulsis arbutus hœdis,
Lenta salix fœto pecori: mihi solus Amyntas.

DA. Pollio amat nostram, quāvis sit rustica, musam.
Pierides vitulam lectori pascite vestro.

ME. Pollio & ipse facit nova carmina. pascite taurū,
Iam cornu petat, & pedibus qui spargat arenam.

DA. Qui te Pollio amat, veniat quo te quoq; gaudet:
Mella fluant illi, ferat & rubus asper amomum.

ME. Qui Bauium non odit, amet tua carmina Meui:
Atque idem iungat vulpes, & mulgeat hircos.

DA. Qui legitis flores, & humi nascentia fraga,
Frigidus, ô pueri fugite hinc, latet anguis in herba.

ME. Parcite oves nimium procedere. non bene ripæ
Creditur: ipse aries etiam nunc vellera ficcet.

DA. Tityre pascentes à flumine reice capellas:

Ipse.

Ipse, ubi tempus erit, omnes in fonte lavabo.

ME. Cogite oues pueri: si lac præceperit æstus,
Vt nuper frustra pressabimus ubera palmis. (vo:

DA. Eheu quam pingui macer est mihi taurus in ar-
Idem amore exitium est pecori: pecorisque magistro.

ME. His certe neq; amor causa est vix ossibus hærent:
Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos, (lo

DA. Dic quibus in terris/ & eris mihi magnus Apol-
Tres pateat cœli spatium non amplius ulnas.

ME. Dic, quibus in terris inscripti nomina regum
Nascantur flores: & Phyllida solus habeto.

PA. Non nostrum inter vos tantas componere lites.
Et vitula tu dignus, & hic: & quisquis amores

Aut metuet dulces, aut experietur amaros.

Claudite iam rivos pueri, sat prata biberunt.

POLLIO, ECLOGA IIII.

ARGVMENTVM.

Ecloga hæc magna ex parte est allegorica: & genethliason canit Salonino, in consulatu Asinij Pollionis patris, & ducis Germanici exercitus nato, post captas, in Delmatia, Salonas. Et utriusque simul & Augusti laudes Sibyllino carmine paulo altius intonat, quam stylus requirat bucolicus: sed honestam præmittit excusationem.

Sicelides Musæ, paulo maiora canamus.

Non omnes arbuſta iuvant humilesque myricæ,
Si canimus sylvas, sylvæ sint consule dignæ.

Ultima Cumæi venit iam carminis ætas:

Magnus ab integro seclorum nascitur ordo.

Iam redit & virgo, redeunt Saturnia regna:

Iam nova progenies cœlo demittitur alto.

Tu modo nascenti puero, quo ferrea primum

Definet, ac toto surget gens aurea mundo,

Castâ fave Lucina: tuus iam regnat Apollo.

Teque adeo decus hoc ævi te consule inibit.

Pollio: & incipient magni procedere menses.
Teduces, si qua manent sceleris vestigia nostri,
Irrita perpetua solvent formidine terras.
Ille deum vitam accipiet, divisque videbit
Permistos heroas, & ipse videbitur illis,
Pacatumque reget patriis virtutibus orbem.
At tibi prima puer nullo munuscula cultu
Erranteis hederas passim cum baccare tellus,
Mistaque ridenti colocasia fundet acantho.
Ipse lacte domum referent distenta capellæ
Vbera: nec magnos metuent armenta leones.
Ipsa tibi blandos fundent cunabula flores.
Occidet & serpens, & fallax herba veneni
Occidet: Assyrium vulgo nascetur amomum.
At simul heroum laudes, & facta parentis
Iam legere, & quæ sit poteris cognoscere virtus;
Molli paulatim flavescent campus arista,
Incultisque rubens pendebit sentibus uva:
Et duræ quercus sudabunt roscida mella.
Pauca tamen suberunt priscae vestigia fraudis,
Quæ tentare Thetin ratibus, quæ cingere muris
Oppida, quæ iubeant telluri infundere sulcos:
Alter erit tum Tiphys, & altera quæ vehat Argo
Delectos heroas: erunt etiam altera bella,
Atque iterum ad Troiam magnus mittetur Achilles.
Hinc ubi iam firmata virum te fecerit ætas,
Cedet & ipse mari vector: nec nautica pinus
Mutabit merces: omnis feret omnia tellus.
Non rastros patietur humus, non vinea falcem.
Robustus quoque iam tauris iuga solvet arator:
Nec varios discet mentiri lana colores:
Ipse sed in pratis aries iam suave rubenti
Murice, iam croceo mutabit vellera luto.
Sponte sua sandyx pascentibus vestiet agnos.
Talia sacra suis dixerunt currite fufis;
Concordes stabili fatorum numine Paræ.

Aggredere ô magnos (aderit iam tempus) honores
 Clara deûm soboles, magnum Iovis incrementum.
 Aspice convexo nutantem pondere mundum,
 Terrasque, tractusque maris, coelumque profundû:
 Aspice, venturo latantur ut omnia seculo.
 O mihi tam longæ maneat pars ultima vitæ,
 Spiritus & quantum sat erit tua dicere facta.
 Non me carminibus vincet nec Thracius Orpheus,
 Nec Linus: huic mater quamvis, atq; huic pater ad-
 Orphei Calliopea, Lino formosus Apollo. (sit.
 Pan Deus Arcadia mecum si iudice certet,
 Pan etiam Arcadia dicat se iudice victum.
 Incipe parve puer risu cognoscere matrem:
 Matri longa decem tulerunt fastidia menses.
 Incipe parve puer, cui non risere parentes,
 Nec deus hunc mensa, dea nec dignata cubili est.

DAPHNIS, ECLOGA V.

A R G V M E N T V M.

*Duo amici pastores alternatim, sub persona Daphnidis, Iu-
 lii Caesaris mortem deplorant, qui quatuor & viginti
 vulneribus in Senatu periit: describuntque illius epita-
 phion, ac apotheosin, & divinos illi decernunt honores.
 Non nulli malunt dici de Quintilio Varo. Alij vero
 de fratre suo Flacco.*

M E N A L C A S, M O P S V S.

ME. **C**VR non Mopse, boni quoniam convenimus
 ambo

Tu calamos inflare leueis, ego dicere versus,
 Heic corylis mistas inter confedimus ulmos?
 MO. Tu maior: tibi me est æquum parere Menalca,
 Sive sub incertas Zephyris motantibus umbras,
 Sive antro potius succedimus. aspice ut antrum
 Sylvestris raris sparfit labrusca racemis.

ME. Montibus in nostris solus tibi certet Amyntas

MO. Quid si idem certet Phœbû superare canendo

ME. I

ME. Incipe Mops prior, si quos aut Phyllidis ignes,
Aut Alconis habes laudes, aut iurgia Codri.

Incipe: pascentes servabit Tityrus hœdos.

MO. Immo hæc, in viridi nuper quæ cortice fagi
Carmina descripsi, & modulans alterna notavi,
Experiar: tu deinde iubeto certet Amyntas.

ME. Lenta salix quantum pallenti cedit olivæ,
Puniceis humilis quantum saliunca rosetis:

Iudicio nostro tantum tibi cedit Amyntas.

MO. Sed tu desine plura puer: successimus antro.

Extinctum Nymphæ crudeli funere Daphnin
Flebant: vos coryli testes & flumina Nymphis:

Quum complexa sui corpus miserabile gnati,
Atque deos atque astra vocat crudelia mater.

Non ulli pastos illis egere diebus

Frigida Daphni boves ad flumina: nulla neque amnē
Libavit quadrupes, nec graminis attigit herbam.

Daphni, tuum Pœnos etiam ingemuisse leones
Interitum, montesque feri sylvæque loquuntur.

Daphnis & Armenias curru subiungere tygres

Instituit: Daphnis thiasos inducere Baccho,

Et foliis lentas intexere mollibus hastas.

Vitis ut arboribus decori est, ut vitibus uvæ,

Vt gregibus tauri, segetes ut pinguibus arvis:

Tu decus omne tuis. postquam te fata tulerunt,

Ipsa Pales agros, atque ipse reliquit Apollo.

Grandia sæpe quibus mandavimus hordea sulcis,

Infelix lolium, & steriles dominantur avenæ.

Pro molli viola, pro purpureo narcisso,

Carduus, & spinis surgit paliurus acutis.

Spargite humum folijs: inducite fontibus umbras

Pastores: mandat fieri sibi talia Daphnis.

Et tumulum facite, & tumulo super addite carmē.

Daphnis ego in sylvis hinc usque ad sidera notus,

Formosi pecoris custos, formosior ipse.

ME. Tale tuum carmen nobis divine poeta,

Quale

Quale sopor fessis in gramine, quale per æstum
Dulcis aquæ saliente sitim restinguere rivo.
Nec calamis solum æquiparas sed voce magistrum.
Fortunate puer, tu nunc eris alter ab illo:
Nos tamē hæc quocunq; modo tibi nostra vicissim
Dicemus, Daphninque tuū tollemus ad astra: [nis.
Daphnin ad astra feremus: amavit nos quoq; Daph-
MO. An quicquam nobis tali sit munere maius?
Et puer ipse fuit cantari dignus, & ista
Iam pridem Stimicon laudavit carmina nobis.
ME. Candidus insuetum miratur limen Olympi,
Sub pedibusque videt nubes & sidera Daphnis.
Ergo alacres sylvas & cætera rura voluptas
Panaque pastoresque tenet, Dryadasque puellas.
Nec lupo insidias pecori, nec retia cervis
Vlla dolum meditantur: amat bonus otia Daphnis.
Ipsi lætitia voces ad sidera iactant
Intonsi montes: ipsæ iam carmina rupes,
Ipsa sonant arbusta, Deus, deus ille, Menalca.
Sis bonus, ô felixque tuis. en quatuor aras,
Ecce duas tibi Daphni, duoque altaria Phœbo.
Pocula bina novo spumantia lacte quotannis,
Craterasque duos statuam tibi pinguis olivi:
Et multo in primis hilarans convivia Baccho,
Ante focum, si frigus erit: si messis, in umbra.
Vina novum fundam calathis Ariusia nectar.
Cantabunt mihi Damœtas, & Lyctius Ægon:
Saltantes Satyros imitabitur Alphefiboëus.
Hæc tibi semper erunt, & quum solennia vota
Reddemus Nymphis, & quum lustrabimus agros.
Dum iuga montis aper, fluvios dum piscis amabis:
Dumque thymo pascuntur apes, dum rore cicadæ.
Semper honos, nomenq; tuū, laudesque manebunt.
Vt Baccho, Cererique, tibi sic vota quotannis
Agricolæ facient: damnabis tu quoque votis.
MO. Quæ tibi, quæ tali reddam pro carmine donâ?
Nam

Nam neque me tantum venientis sibilus Austris,
Nec percussa iuuant fluctu tam litora, nec quæ
Saxolas inter decurrunt flumina valles.

ME. Hac te nos fragili donabimus ante cicuta.

Hæc nos, formosum Corydon ardebat Alexin:

Hæc eadem docuit, cuium pecus? an Melibœi?

MO. At tu fume pedū, quod, me cum sæpe rogaret,

Non tulit Antigenes: & erat tum dignus amari:

Formosum paribus nodis, atque ære Menalca.

SILENVS, ECLOGA VI.

ARGVMENTVM.

*Epicurea secta exprimitur, quam didicisse Virgilium cum
Varo, quem heic laudat, à Scirone ferunt, sub cuius
persona Silenum, quasi Voluptatis symbolum, inducit
cum Satyris temulentum.*

*Inscriptio huius Eclogæ in Romano codice in hunc modum
habetur.*

FAVNORVM, SATYRORVM ET SIL-
VANORVM, DELECTATIO.

POETA.

PRIMA Syracosio dignata est ludere versu

Nostra, nec erubuit siluas habitare, Thaleia,

Cum canerem reges, & prælia, Cynthius aurem

Vellit, & admonuit: pastorem, Tityre, pingueis!

Pascere oportet ovis, deductum dicere carmen.

Nunc ego (namq, super tibi erunt, qui dicere laudes
Vare tuas capiant, & tristia condere bella)

Agrestem tenui meditabor arundine Musam.

Non iniussa cano: si quis tamen hæc quoque, si quis

Captus amore leget, te nostræ, Vare, myricæ,

Tenemus omne canet: nec Phœbo gratior ulla est,

Quam sibi quæ Vari præscripsit pagina nomen.

Pergite Pierides, Chromis & Mnasyllus in antro

Silenum pueri somno videre iacentem,

Inflatum hesterno venas, ut semper, Iaccho.

Serua

Serta procul tantum capiti delapsa iacebant:
Et grauis attrita pendebat cantharus ansa.
Aggressi (nam sæpe senex spe carminis ambo
Luserat) iniiciunt ipsis ex vincula fertis.
Addit se sociam, timidisque superuenit Ægle:
Ægle Naiadum pulcerrima: iamq; videnti
Sanguineis frontem moris, & tempora pingit.
Ille dolum ridens, quo vincula neçitis? inquit.
Soluite me pueri: fatis est potuisse videri.
carmina, quæ vultis, cognoscite: carmina vobis;
Huic aliud mercedis erit. simul incipit ipse.
Tum vero in numerum Faunosque, ferasq; videres
Ludere, tum rigidas motare cacumina quercus.
Nec tantum Phœbo gaudet Parnassia rupes:
Nec tantum Rhodope miratur, & Ismarus Orphea:
Namque canebat, vti magnum per inane coacta
Semina terrarumque, animæq; , marisve, fuissent;
Et liquidi simul ignis: ut his exordia primis
Omnia, & ipse tener mundi concreuerit orbis.
Tum durare solum, & discludere Nerea Ponto
Cœperit, & rerum paullatim sumere formas.
Iamque nouum vt terræ stupeant lucescere Solem;
Altius atque cadant submotis nubibus imbres.
Incipiant siluæ cum primum surgere: cumque
Rara per ignotos errent animalia monteis.
Hinc lapides Pyrrhæ iactos, Saturnia regna,
Caucaseasq; refert volucres, furtumq; Promethei.
His adiungit Hylam, nautæ quo fonte relictum
Clamassent: vt litus, Hyla Hyla, omne sonaret.
Et fortunatam, si numquam armenta fuissent,
Paisphaën niuei solatur amore inuenci.
Ah, virgo infelix, quæ te dementia cepit?
Proetides implerunt falsis mugitibus agros:
At non tam turpeis pecudum tamen vlla secuta est
Concubitus, quamuis collo timuisset aratrum,
Et sæpe in leui quæsisset cornua fronte.

Ah, virgo infelix, tu nunc in montibus erras:
Ille, latus nivenum molli fultus hyacintho,
Ilice sub nigra pallentibus ruminat herbas,
Aut aliquā in magno sequitur grege, claudite nym-
phæ, nymphæ nemorū iam claudite saltus: (phæ
Si qua forte ferant oculis sese obuia nostris
Errabunda bouis vestigia. forsitan illum
Aut herba captum viridi, aut armenta secutum,
Perducant aliquæ stabula ad Gortynia vaccæ.
Tum canit Hesperidum miratam mala puellam;
Tum Phaëthontidas musco circumdat amaræ
Corticis, atque solo proceras erigit alnos.
Tum canit, errantem Permessi ad flumina Gallum
Aonas in montes ut duxerit una sororum,
Utque viro Phœbi chorus assurrexerit omnis:
Ut Linus hæc illi divino carmine pastor,
Floribus, atque apio crines ornatus amaro,
Dixerit, Hostibi dant calamos (en accipe) Musæ,
A scrao quos ante seni: quibus ille solebat
Cantando rigidas deducere montibus ornos.
His tibi Grynæi nemoris dicatur origo:
Ne quis sit lucus quo se plus jactet Apollo. (est,
Quid loquar? aut Scyllā, Nisi? aut quā fama sequuta
Candida succinctam latrantibus inguina monstribus,
Dulichias vexasse rates, & gurgite in alto
Ah timidos nautas canibus lacerasse marinis?
Aut ut mutatos Terei narraverit artus?
Quas illi Philomela dapes, quæ dona pararit?
Quo cursu deserta petiverit. & quibus antè?
Infelix sua tecta supervolitaverit alis?
Omnia, quæ Phœbo quondam meditante beatus
Audiit Eurotas jussitque ediscere lauros:
Ille canit: pulsæ referunt ad sidera valles.
Cogere donec oves stabulis, numerumque referre
Iussit, & invito processit vespere Olympo.

M E L I B O E V S, E C L O G A V I I.

A R G V M E N T V M.

Exemplum copiae heic nobis exhibet poeta, perinde ac in tertia fecit. Insuper contentionem duorum pastorum habet.

C O R I D O N T H Y R S I S.

ME. FORTÈ sub arguta confederat ilice Daphnis,
Compulerantque greges Corydon & Thyrsis in unum:

Thyrsis oves, Corydon distentas lacte capellas.
Ambo florentes ætatibus, Arcades ambo:
Et cantare pares, & respondere parati.
Hic, mihi dum teneras defendo à frigore myrtos,
Vir gregis ipse caper deerraverat: atq; ego Daphnim
Aspicio: ille ubi me contrà videt, Ocyus, inquit,
Huc ades ô Melibœe (caper tibi salvus & hœdi)
Et, si quid cessare potes, requiesce sub umbra.
Huc ipsi potum venient per prata juvenci:
Hic virides tenera prætexit arundine ripas
Mincius, eque sacra resonant examina quercu.
Quid facerem? neq; ego Alcippen nec Phyllida habebam,

Depulsos à lacte domi quæ clauderet agnos:
Et certamen erat, Corydon cum Thyrside, magnum.
Posthabui tamen illorum mea feria ludo.
Alternis igitur contendere versibus ambo
Cœpère, alternos Musæ meminisse volebant.
Hos Corydon, illos referebat in ordine Thyrsis.
CO. Nymphæ, noster amor, Libethrides, aut mihi
carmen

Quale meo Codro, concedite: (proxima Phœbi
Versibus ille facit) aut, si non possumus omnes,
Hic arguta sacra pendebit fistula pinu.

TH. Pastores hedera crescentem ornate poetam
Arcades, invidia rumpantur utilia Codro.
Aut si ultra placitum laudarit, baccare frontem
Cingite.

Cingite, ne vati noceat mala lingua futuro.

CO. Setosi caput hoc apri tibi Delia parvus,
Et ramosa Mycon vivacis cornua cervi,
Si proprium hoc fuerit, levi de marmore tota
Puniceo stabis suras evincta cothurno.

TH. Sinum lactis, & hæc te liba Priape quotannis
Expectare sat est: custos es pauperis horti.

Nunc te marmoreum pro tempore fecimus: ac tu,
Si fetura gregem suppleverit, aureus esto.

C. Nerine Galatea, thymo mihi dulcior Hyblæ,
Candidior cygnis, edera formosior alba:

Cum primum pasti repetent præsepia tauri,
Siqua tui Corydonis habet te cura, venito.

T. Immo ego Sardois videar tibi amarior herbis,
Horridior rusco, proiecta vilior alga,
Si mihi non hæc lux toto iam longior anno est.

Ite domum pasti, si quis pudor, ite iuenci.

C. Muscosi fontes, & somno mollior herba,
Et quæ vos rara viridis tegit arbutus umbra,
Solstitium pecori defendite: iam venit æstas
Torrida, iam læto turgent in palmitæ gemmæ.

T. Heic focus, & tedæ pingues, heic plurimus ignis
Semper, & assidua postes fuligine nigri.

Heic tantum Boreæ curamus frigora, quantum
Aut numerum lupus, aut torrentia flumina ripas.

C. Stant & iuniperi, & castanæ hirsutæ:
Strata iacent passim sua quæque sub arbore poma.

Omnia nunc rident: at si formosus Alexis
Montibus his abeat, videas & flumina sicca.

T. Aretager: vitio moriens sitit aëris herba:
Liber pampineas invidit collibus umbras,
Phyllidis adventu nostræ nemus omne virebit:
Iupiter & læto descendet plurimus imbri.

C. Populus Alceidæ gratissima, vitis Iaccho,
Formosæ myrtus Veneri, sua laurea Phœbo.

Phyllis amat corulos: illas dum Phyllis amabit,

Nec

Nec myrtus vincet corulos, nec laurea Phœbi.
 T. Fraxinus in silvis pulcerrima, pinus in hortis,
 Populus in fluviis, abies in montibus altis:
 Sæpius at si me Lycida formose reuistas,
 Fraxinus in silvis cedit tibi, pinus in hortis.
 M. Hæc memini, & victū frustra cōtendere Thyrsin:
 Ex illo Corydon, Corydon est tempore nobis.

PHARMACEVTRIA, ECLOGA VIII.

A R G V M E N T V M.

*Habet duas partes, prior amatoris decepti conqueſtionem,
 poſterior veneficia, quibus mens amatoris peruertatur,
 continet; & habet mirabiles affectus.*

DAMON. ALPHEſIBŒVS.

P^Aſtorum Muſam Damonis, & Alpheſibœi,
 Immemor herbarum quos eſt mirata iuuenca
 Certanteis, quorum ſtupefactæ carmine lynceſ,
 Et mutata ſuos requierunt flumina curſus:
 Damonis Muſam dicemus: & Alpheſibœi.
 Tu mihi, ſeu magni ſuperas iam ſaxa Timauī,
 Siue oram Illyrici legis æquoris, en erit vnquam
 Ille dies, mihi cum liceat tua dicere facta?
 En erit, vt liceat totum mihi ferre per orbem
 Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno?
 A te principium. tibi deſinet. accipe iuſſis
 Carmina cœpta tuis: atq; hanc ſine tempora circū
 Intervictrices ederam tibi ſerpere lauros.
 Frigida vix cœlo noctis deceſſerat vmbra,
 Cum ros in tenera pecori gratiſſimus herba eſt:
 Incumbens tereti Damon ſic cœpit oliuæ.
 D. Naſcere, præq; diem veniens age Lucifer almun:
 Coniugis indigno Niſæ deceptus amore
 Dum queror, & diuos, quamquam nil teſtibus illis
 Proſeci, extrema moriens tamen alloquor hora.
 Incipe Mænalios mecum mea tibia verſus.
 Mænalus argutumque nemus, pinosque loquenteis
 Sem-

Semper habet, semper pastorum ille audit amores,
 Panaque, qui primus calamos non passus inerteis,
 Incipe Mænalios mecum mea tibia versus.

Mopso Nisa datur. quid non speremus amantes?
 Iungentur iam gryphes equis: ævoq; sequenti
 Cum canibus timidi venient ad pocula damæ.

Mopse novas incide faces: tibi ducitur uxor.

Sparge marite nuces. tibi deserit Hesperus OEtæ.
 Incipe Mænalios mecum mea tibia versus.

O digno coniuncta viro, dum despicias omnes:
 Dumque tibi est odio mea fistula, dumq; capellæ,
 Hirsutumque supercilium, proluxaque barba:
 Nec curare, deum credis mortalia quenquam.

Incipe Mænalios mecum mea tibia versus.

Sepibus in nostris parvam te roscida mala
 (Dux ego vester eram) vidi cum matre legentem:
 Alter ab undecimo tum me iam ceperat annus:
 Iam fragiles poteram, a terra contingere ramos.
 Ut vidi, ut perij, ut me malus abstulit error!

Incipe Mænalios mecum mea tibia versus.

Nunc scio quid sit amor: duris in cotibus illum
 Ismarus, aut Rhodope, aut extremi Garamantes.
 Nec nostri generis puerum, nec sanguinis edunt.

Incipe Mænalios mecum mea tibia versus.

Sævus amor docuit natorum sanguine matrem
 Commaculare manus: crudelis tu quoque mater:
 Crudelis mater magis, an puer improbus ille?
 Improbus ille puer, crudelis tu quoque mater.

Incipe Mænalios mecum mea tibia versus.

Nunc & oves ultro fugiat lupo, aurea duræ
 Mala ferant quercus, narcisso floreat alnus:
 Pinguia corticibus sudent electra myricæ:
 Certent & cyncis ululæ: sit Tityrus Orpheus:
 Orpheus in sylvis, inter delphinas Arion.

Incipe Mænalios mecum mea tibia versus.

Omnia, vel medium fiant mare. vivite sylvæ.

Præceps

Præceps aërij specula de montis in undas
 Deferar: extremum hoc munus morientis habeto.
 Desine Mænalios iam desine tibia versus.
 Hæc Damon. vos quæ responderit Alpheſibœus
 Dicite Pierides. non omnia possumus omnes.
 AL. Effer aquam & molli cinge hæc altaria vitta:
 Verbenasque adole pingues, & mascula thura,
 Conjugis ut magicis sanos avertere sacris
 Experiar sensus: nihil hic nisi carmina desunt.
 Ducite ab urbe domū, mea carmina, ducite Daph-
 Carmina vel cælo possunt deducere lunam: (nin.
 Carminibus Cîrce socios mutavit Vlyſſi:
 Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis.
 Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daph-
 Terna tibi hæc primū triplici diversa colore (nin.
 Licia circundo, terque hæc altaria circum
 Effigiem duco. Numero deus impare gaudet.
 Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daph-
 Necte tribus nodis ternos Amarylli colores: (nin.
 Necte Amarylli modo: & Veneris, dic, vincula necto
 Ducite ab urbe domū, mea carmina, ducite Daph.
 Limus ut hic durescit, & hæc ut cera liqueſcit,
 Vno, eodemque igni: sic nostro Daphnis amore.
 Sparge molā, & fragiles incende bitumine lauros.
 Daph. me malus urit, ego hanc in Daphnide laurū.
 Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daph.
 Talis amor Daphnin, qualis, quum fessaiuuençū
 Per nemora, atque altos quærendo bucula lucos
 Propter aquæ rivum viridi procumbit in herba
 Perdita, nec seræ meminit decedere nocti:
 Talis amor teneat: nec sit mihi cura mederi.
 Ducite ab urbe domū, mea carmina, ducite Daph-
 Has olim exuvias mihi perfidus ille reliquit, (nin.
 Pignora chara sui: quæ nunc ego limine in ipso
 Terra tibi mando debent hæc pignora Daphnin.
 Ducite ab urbe domum, mea carmina, ducite Daph.
 Has

Has herbas, atque hæc Ponto mihi lecta venena,
 Ipse dedit Mœris: nascuntur plurima Ponto.
 His ego sæpe lupum fieri, & se condere filuis
 Mœrim, sæpe animas imis excire sepulcris,
 Atque satas alio vidi traducere melleis.
 Ducite ab vrbe domū mea carmina, ducite Daph.
 Fer cineres Amarylli foras: riuoque fluenti,
 Tranſq; caputiace: ne respexeris: his ego Daphnin
 Aggrediar: nihil ille deos, nil carmina cūrat.
 Ducite ab vrbe domū mea carmina, ducite Daphnin.
 Adſpice, corripuit tremulis altaria flamis
 Sponte ſua, dum ferre moror, cinis ipſe: bonum ſit.
 Neſcio, quid certe eſt, & Hylax in limine latrat.
 Credimus? an, qui amant, ipſi ſibi ſomnia fingunt?
 Parcite, ab vrbe venit, iā parcite carmina, Daphnis.

MOERIS. ECLOGA. IX.

A R G V M E N T V M.

Referta eſt querelis. Cum enim Virgilius, favore Caſaris, agros ſuos Mantuanos recepiſſet, & iam proficiſceretur repetitum illos, propemodum occiſus eſt à centurione Ario. Mandat igitur procuratoribus, ut agros tueantur, habita temporis ratione.

LYCIDAS, MOERIS.

L. QVo te Mœri pedes? an, quo via ducit, in urbē?
 M. O Lycida, viui peruenimus, aduena noſtri,
 Quod numquam veriti ſumus, ut poſſeſſor agelli
 Diceret: hæc mea ſunt, veteres migrate coloni.
 Nunc victi, triftes, Quoniam ſors omnia verſat.
 Hos illi, quod nec bene vertat, mittimus hædos.
 L. Certe equidem audierā, qua ſe ſubducere colles
 Incipiunt, mollique iugum demittere cliuo,
 Uſq; ad aquam, & veteris iam fracta cacumina fagi,
 Omnia carminibus veſtrum ſervafſe Menalcan.
 M. Audieras, & fama fuit: ſed carmina tantum
 Noſtra valent, Lycida, tela inter Martia, quantum
 Chao.

Chaonias dicunt aquila veniente columbas.
Quod nisi me quacumque novas incidere liteis
Ante sinistra cava monuisset ab ilice cornix,
Nec tuus hic Mœris, nec viveret ipse Menalcas.
Heu, cadit in quemquam tantum scelus! heu, tua
Pæne simul tecum solætia rapta Menalca! (nobis
Quis caneret Nymphas? quis humū florentibus her-
Spargeret? aut viridi fonteis induceret umbra? (bis
Vel quæ sublegi tacitus tibi carmina nuper,
Cum te ad delicias ferres Amaryllida nostras?
Tityre, dum redeo, brevis est via, pasce capellas:
Et potum pastas age Tityre: & inter agendum
Occursare capro, cornu ferit ille, caueto.
M. Immo hæc, quæ Varo necdum perfecta canebar:
Vare tuum nomen, superet modo Mantua nobis,
Mantua væ miseræ nimium vicina Cremonæ,
Cantantes sublime ferent ad sidera cycni.
L. Sic tua Cyrneas fugiant examina taxos:
Sic cythiso pastæ distentent vbera vaccæ:
Incipe si quid habes: & me fecere poëtam
Pierides. sunt & mihi carmina: me quoque dicunt
Vatem pastores: sed non ego credulus illis.
Nam neque adhuc Varo videor, nec dicere Cinna
Digna, sed argutos inter strepere anser olores.
M. Id quidē ago, & tacitus, Lycida, mecū ipse voluto
Si valeam meminisse: neque est ignobile carmen.
Huc ades o Galatea, quis est nam ludus in vndis?
Heic ver purpureum: varios heic flumina circum
Fundit humus flores: heic candida populus antro
Imminet, & lentæ texunt vmbracula vites.
Huc ades: insani feriant sine litora fluctus.
L. Quid, quæ te pura solum sub nocte canentem
Audieram? numeros memini, si verba tenerem.
M. Daphni, quid antiquos signorum suspicis ortus?
Ecce Dionæi processit Cæsaris astrum:
Astrum, quo segetes gauderent frugibus: & quo
Duceret

Duceret apricis in collibus uva colorem.
 Infere Daphni pyros, carpent tua poma nepotes.
 Omnia fert ætas, animum quoque: sæpe ego longos
 Cantando puerum memini me condere soles.
 Nunc oblita mihi tot carmina: vox quoque Mœrim
 Iam fugit ipsa: lupi Mœrim vidêre priores.
 Sed tamen ista satis: referet tibi sæpe Menalcas.
 LY. Causando nostros in longum ducis amores:
 Et nunc omne tibi stratum filet æquor, & omnes
 (Aspice) ventosi ceciderunt murmuris auræ.
 Hinc adeò media est nobis via. namque sepulcrum
 Incipit apparêre Bianoris: hîc ubi densas
 Agricola stringunt frondes, hîc Mœri canamus.
 Hîc hœdos depone, tamen veniemus in urbem:
 Aut, si nox pluuiam ne colligat antè, veremur,
 Cantantes licet usque (minus via lædet) eamus.
 Cantantes vt eamus, ego hoc te fasce levabo,
 M. Desine plura puer: & quod nunc instat, agamus
 Carmina tunc melius, cum venerit ipse, canemus.

GALLVS, ECLOGA X.

A R G V M E N T V M.

Gallus, Asinij Pollionis filius, poëta, Augusto familiaris fuit, & præfecturam Aegypti ab eo accepit, sed de coniuratione suspectus occisus. Cytheridem meretriculam amavit. quæ spreto Gallo Antonium in Galliam est secuta. Hunc poëta de amissa amica, quam immodice amabat, solatur.

P O E T A.

EXtremum hunc Arethusa mihi concede laborem.
 Pauca meo Gallo, (sed quæ legat ipsa Lycoris.)
 Carmina sunt dicenda. neget quis carmina Gallo?
 Sic tibi, quum fluctus subter labêre Sicanos,
 Doris amata suam non intermisceat undam.
 Incipe, sollicitos Galli dicamus amores,
 Dum tenera attondent simæ virgulta capellæ.

Non

Non canimus furdis: respondent omnia silvæ.
Quæ nemora, aut qui vos saltus habuere puellæ
Naiades, indigno cum Gallus amore periret?
Nam neque Parnassi vobis iuga, nam neque Pindi
Villa moram fecere, neque Aonia Aganippe.
Illum etiam lauri, illum etiam fleuere myricæ:
Pinifer illum etiam sola sub rupe iacentem
Manalus, & gelidi fleverunt saxa Lycæi.
Stant & oves circum, nostri nec poenitet illas:
Nec te poeniteat pecoris divine poëta.
Et formosus oveis ad flumina pavit Adonis:
Venit & upilio: tardi venêre bubulci:
Vuidus hiberna venit deglande Menalcas.
Omnes, vnde amor iste, rogant: tibi venit Apollo.
Galle quid insanis? inquit. tua cura Lycoris
Perque niues alium, perq; horrida castra secuta est.
Venit & agresti capitis Silvanus honore,
Florenteis ferulas & grandæa lilia quassans.
Pan deus Arcadiæ venit: quem vidimus ipsi
Sanguineis ebuli baccis, minioque rubentem.
Et quis erit modus? inquit. amor non talia curat.
Nec lacrymis crudelis amor, nec gramina rivis,
Nec cythiso saturantur apes, nec fronde capellæ
Tristis at ille tamen, cantabitis Arcades, inquit,
Montibus hæc vestris: soli cantare periti
Arcades. ô mihi tum quam molliter ossa quiescant.
Vestra meos olim si fistula dicat amores.
Atque utinam ex vobis vnus vestrique fuisset
Aut custos gregis, aut maturæ vinitor vux.
Certe siue mihi Phyllis, siue esset Amyntas,
Seu quicunque furor (quid tum, si fuscas Amyntas?
Et nigræ violæ sunt, & vaccinia nigra)
Mecum inter salices lenta sub vite iaceret.
Serta mihi Phyllis legeret, cantaret Amyntas.
Heic gelidi fontes: heic mollia prata Lycori.
Heic nemus: heic ipso tecum consumerer ævo.

Nunc infanus amor duri me Martis in armis,
Tela inter media, atque adversos detinet hosteis.
Tu procul a patria (nec sit mihi credere) tantum
Alpinas ah dura nives & frigora Rhēni
Me sine sola vides. ah te ne frigora lādant:
Ah tibi ne teneras glacies fecet aspera plantas.
Ibo, & Chalcidico quæ sunt mihi condita versu
Carmina, pastoris Siculi modulabor avena.
Certum est in silvis, inter spelea ferarum
Malle pati, tenerisque meos incidere amores
Arboribus: crescent ille: crescetis amores.
Interea mistis lustrabo Manala nymphis:
Aut acreis venabor apros: non me vlla vetabunt
Frigora Parthenios canibus circumdare saltus.
Iam mihi per rupes videor, lucosque sonanteis
Ire: libet Partho torquere Cydonia cornu
Spicula, tamquam hæc sit nostri medicina furoris,
Aut deus ille malis hominum mitescere discat.
Iam neque Hamadryades rursus, nec carmina nobis
Ipsa placent: ipsæ rursus concedite silvæ.
Non illum nostri possunt mutare labores:
Nec si frigoribus mediis Hebrumque bibamus,
Sithoniaeque niveis hiemis subeamus aquosæ,
Nec si, cum moriens alta liber aet in ulmo,
Æthiopum versemus ovis sub fidere Cancri.
Omnia vincit amor, & nos cedamus amori.
Hæc sat erit, divæ, vestrum cecinisse poetam,
Dum sedet, & gracili fuscellam texit hibisco,
Pierides: vos hæc facietis maxima Gallo:
Gallo, cuius amor tantum mihi crescit in horas,
Quantum vere novo viridis se subiicit alnus.
Surgamus: solet esse gravis cantantibus umbra,
Juniperi gravis umbra: nocent & frugibus umbrae.
Ite domum saturæ, venit Hesperus, ite capellæ.

P. VIRGILII MARONIS GEOR-
GICON. LIB. I.

ARGUMENTVM.

*Enumeratis iis qua hisce quatuor libris est exsecutus,
agri colendi rationem, agricultura originem, & ru-
sticorum arma bona ex parte commemorat, laborisque
rusticani varia distinguit tempora, tempestatumque
prognostica indicat.*

AD C. MAECENATEM.

QVid faciat lätas segetes, quo fidere terram
Vertere Mæcenas, ulmisque adiungere vites
Conveniat: quæ cura bouum, quis cultus habendo
Sit pecori, atque apibus quanta experientia parcis.
Hinc canere incipiam. Vos ô clarissima mundi
Lumina, labentem cœlo quæ ducitis annum,
Liber, & alma Ceres, vestro si munere tellus
Chaoniam pingui glandem mutavit arista,
Poculaque inventis Acheloïa miscuit uvis,
Et vos agrestum præsentia numina Fauni,
Ferte simul Fauniq; pedem, Dryadesq; puellæ:
Munera vestra cano. tuque ô, cui prima frementem
Fudit equum magno tellus percussa tridenti,
Neptune: & cultor nemorum, cui pingua Cæ
Ter centum nivei tondent dumeta iuvençi:
Ipse nemus linquens patrium, saltusque Lycæi
Pan ovium custos, tua si tibi Mænala curæ,
Adsis ô Tegæ favens, oleæq; Minerva
Inventrix, uncique puer monstrator aratri,
Et teneram ab radice ferens Silvane cupressum:
Dique deæq; omnes, studium quibus arva tueri,
Quique novas alitis non nullo semine fruges:
Quique satis largum cœlo demittitis imbrem.
Tuque adeo, quem mox quæ sint habitura deorum
Consilia, incertum est, urbisne invisere Cæsar,
Terrarumque velis curam, & te maximus orbis

Auctorem frugum, tempestatumque potentem
Accipiat, cingens materna tempora myrto:
An Deus immensi venias maris, ac tua nautæ
Numina sola colant: tibi serviat ultima Thule,
Teque sibi generum Tethys emat omnibus undis:
An ne novum tardis fidus te mensibus addas,
Qua locus Erigonen inter, Chelasque sequenteis
Panditur: ipse tibi iam brachia contrahit ardens
Scorpius, & cœli iusta plus parte relinquit.
Quidquid eris (nam te nec sperent Tartara regem,
Nec tibi regnandi veniat tam dira cupido,
Quamvis Elysios mirerur Græcia campos,
Nec repetita sequi curet Proserpina matrem)
Da facilem cursum, atque audacibus annue cœptis,
Ignarosque viæ mecum miseratus agresteis
Ingredere, & votis iam nunc assuesce vocari.
Vere nouo, gelidus canis cum montibus humor
Liquitur, & zephyro putris se gleba resoluit,
Depresso incipiat iam tum mihi taurus aratro
Ingemere, & sulco attritus splendescere vomer.
Illa seges demum votis respondet auari
Agricolæ, bis quæ Solem, bis frigora sensit:
Illius immensæ ruperunt horrea messes.
At prius ignotum ferro quam scindimus æquor,
Ventos, & varium cœli prædiscere morem
Cura sit, ac patrios cultusque, habitusq; locorum,
Et quid quæque ferat regio, & quid quæq; recuset.
Heic segetes, illîc veniunt felicius vixæ:
Arborei fetus alibi, atque iniussa virescunt
Gramina nonne vides, croceos ut Tmolus odores,
India mittitebur, molles sua thura Sabæi?
At Chalybes nudi ferrum, virosaque Pontus
Castorea, Eliadum palmas Epeiros equarum?
Continuo has leges, æternaque fœdera certis
Imposuit natura locis: quo tempore primum
Deucalion vacuum lapides iactavit in orbem:

Vnde

Vnde homines nati, durum genus. ergo age, terre
Pingue solum primis extemplo a mensibus anni
Fortes invertant tauri, glebasque iacenteis
Pulverulenta coquat maturis Solibus æstas.
At si non fuerit tellus secunda: sub ipsum
Arcturum tenui sat erit suspendere iulco:
Illic, officiant lætis ne frugibus herbæ:
Heic, sterilem exiguus ne deserat humor arenam.
Alternis idem tonsas cessare novaleis,
Et segnem patiēre situ durescere campum.
Aut ibi flava serēs mutato sidere farra,
Vnde prius lætum filiqua quassante legumen,
Aut tenuis fetus viciæ, tristisque lupini
Sustuleris fragiles calamos, silvamq; sonantem.
Vrit enim lini campum seges, vrit avenæ:
Vrunt Lethæo perfusa papavera somno.
Sed tamen alternis facilis labor: arida tantum
Ne saturare fimo pingui pudeat sola, neve
Effetos cinerem immundum iactare per agros.
Sic quoque mutatis requiescunt fetibus arva.
Nec nulla interea est inarata gratia terræ.
Sæpe etiam sterileis incendere profuit agros,
Atque levem stipulam crepitantibus vrere flammis:
Sive inde occultas vires, & pabula terræ
Pinguia concipiunt: sive illis omne per ignem
Excoquitur vitium, atque exsudat inutilis humor.
Seu plureis calor ille vias, & cæca relaxat
Spiramenta, novas veniat qua succus in herbas:
Seu durat magis, & venas adstringit hiantes:
Ne tennes pluviæ, rapidique potentia Solis
Acrior, aut Boreæ penetrabile frigus adurat,
Multum adeo, rastris glebas qui frangit inerteis,
Vimineasque trahit crates, iuvat arva: neque illum
Flava Ceres alto nequiquam spectat Olympo:
Et qui, proscisso quæ suscitatur æquore terga,
Rursus in obliquum verso perumpit aratro,

Exercetq; frequens tellurem, atque imperat arvis,
Humida solstitia, atque hiemes orate serenas
Agricolæ. hiberno latissima pulvere farra.
Lætus ager. nullo tantum se Myſia cultu
Jactat: & ipsa ſuas mirantur Gargara meſſeis.
Quid dicam, jacto qui ſemine cominus arva
Inſequitur, cumuloſque ruit male pinguis arenæ?
Deinde ſatis fluvium inducit, rivoſque ſequenteiſ?
Et, cum exuſtus ager morientibus æſtuat herbis,
Ecce ſupercilio clivoſi tramitis undam
Elicit: illa cadens raucum per levia murmur
Saxa ciet, ſcatebrisque arentia temperat arva.
Quid, qui, ne gravidis procumbat culmus ariſtis,
Luxuriam ſegetum tenera depaſcit in herba.
Cum primum ſulcoſæ quant ſata: quique paludis
Collectum humorem bibula deducit arena?
Præſertim incertis ſi menſibus amnis abundans
Exit, & obducto late tenet omnia limo:
Unde cavæ tepido ſudant humore lacunæ. (boreſ
Nec tamen (hæc cum ſint hominumq; boumq; la-
Verſando terram experti) nihil improbus anſer,
Strymoniaque grues, & amariſ intuba fibris
Officiunt, aut umbra nocet. pater ipſe colendi
Haud facilem eſſe viam voluit, primuſq; per artem
Movit agros. curis acuens mortalia corda.
Nec torpere gravi paſſus ſua regna veterno.
Ante Jovem nulli ſubigebant arva coloni:
Nec ſignare quidem, aut partiri limite campum
Fas erat, in medium quærebant, ipſaque tellus
Omnia liberius, nullo poſcente, ferebat.
Ille malum virus ſerpentibus addidit atris,
Prædarique lupos juſſit, Pontumque moveri.
Mellaque decuſſit foliis, ignemque removit,
Et paſſim rivis currentia vina repreſſit:
Ut varias uſus meditando extunderet arteis,
Paullatim, & ſulcis frumenti quæreretur herbam,

Et

Et siliis venis abstrusum excuderet ignem.
Tunc alnos primum fluvij sensere cavatas:
Navita dum stellis numeros, & nomina fecit,
Pleiadas, Hyadas, claramque Lycaonis Arcton.
Tum laqueis captare feras, & fallere visco
Inventum, & magnos canibus circumdare saltus.
Atque alius latum funda iam verberat amnem,
Alta petens: pelagoque alius trahit humida lina.
Tum ferri rigor, atque argutæ lamina ferræ:
Nam primi cuneis scindebant fissile lignum,
Tum variæ venêre artes. LABOR omnia vincit
Improbis, & durisurgens in rebus egestas.
Prima Ceres ferro mortaleis vertere terram
Instituit: cum jam glandes, atque arbuta sacra
Deficerent silvæ, & victum Dodona negaret,
Mox & frumentis labor additus: ut mala culmos
Effet rubigo, segnisque horreret in arvis
Carduus, intereunt segetes, subit aspera silva,
Lappæque, tribulique, interque nitentia culta
Infelix lolium, & steriles dominantur avenæ.
Quod nisi & assiduis terram insectabere rastris
Et sonitu terre bis aveis, & ruris opaci
Falce premebras, votisque vocaveris imbrem:
Heu, magnum alterius frustra spectabis acervum:
Concussa que famem in silvis solabere quercis,
Dicendum, & quæ sint duris agrestibus arma,
Queis sine nec potuere seri, nec surgere messes,
Vomis & inflexi primum grave robur aratri,
Tarda que Eleusinae matris volventia plaustra,
Tribula que traheæque & iniquo pondere rastris
Virgea præterea Celei vilisque supellex,
Arbutæ crates, & mystica vannus lacchi.
Omnia quæ multo ante memor provisa reponere
Site digna manet divini gloria ruris.
Continuo in silvis magna vi flexa domatur
In burim, & curvi formam accipit ulmus aratri.

Huic à stirpe pedes temo protentus in octo,
Binæ aures, duplici aptantur dentalia dorso.
Cæditur & tilia ante, iugo levis, altaque fagus,
Stivaque, quæ currus à tergo torqueat imos,
Et suspensa foces exploret robora fumus.
Possum multa tibi veterum præcepta referre:
Ni refugis, tenueisque piget cognoscere curas.
Area cum primis ingenti æquanda cylindro,
Et vertenda manu, & creta solidanda tenaci:
Ne subeant herbæ, neu pulvere victa fatiscat.
Tum variæ illudunt pestes: sæpe exiguus mus
Sub terris posuitque domos, atque horrea fecit:
Aut oculis capti fodere cubilia talpæ.
Inventusque cavis bufo, & quæ plurima terræ
Monstra ferunt: populatq; ingentem farris acervum
Curculio, atque inopi metuens formica senectæ.
Contemplator item, cum se nux plurima silvis
Induct in florem, & ramos curvabit olenteis:
Si superant fetus, pariter frumenta sequentur,
Magnaque cum magno veniet tritura calore.
At si luxuria foliorum exuberat umbra,
Ne quicquam pingueis paleæ teret area culmos.
Semina vidi equidem multos medicare ferenteis,
Et nitro prius, & nigra perfundere amurca,
Grandior ut fetus filiquis fallacibus esset,
Et quamquis igni exiguo properata maderent.
Vidi lecta diu, & multo spectata labore
Degenerare tamen: ni vis humana quotannis
Maxima quæque manu legeret. Sic omnia satis
In peius ruere, ac retro sublapsa referri.
Non aliter, quam qui aduerso vix flumine lembum
Remigiis subigit, si brachia forte remisit,
Atque illum in præceps pronorapitalueus amni.
Præterea tam sunt Arcturi sidera nobis,
Hædorumque dies servandi & lucidus Anguis.
Quam, quibus in patriam ventosa per æquora victis
Pontus,

Pontus, & ostriferi fauces tentantur Abydi.
Libra diei, somnique pares ubi fecerit horas,
Et medium luci, atque umbris iam dividet orbem
Exercete viri tauros, ferite hordea campis,
Vsq̃ue sub extremum brumæ intractabilisimbrem,
Nec non & lini segetem, & Cereale papaver
Tempus humo tegere, & iam dudum incumbere a-
Dum sicca tellurē licet, dum nubilia pendēt. (ratriis
Vere fabis satio: tunc te quoque Medica putres
Accipiunt sulci: & milio venit annua cura,
Candidus auratis aperit cum cornibus annum
Taurus, & aduerso cedens Canis occidit astro.
At si triticeam in messem, robustaque farra
Exercebis humum, solisque instabis aristis:
Ante tibi Eoæ Atlantides abscondantur,
Cnossiaque ardentis decedat stella Coronæ,
Debita quam sulcis committas semina, quamque
Invitæ properes anni spem credere terræ.
Multi ante occasum Maiæ cœpere: sed illos
Exspectata seges vanis elusit avenis.
Si vero viciamque seres, vilemque fascelum,
Nec Pelusiæ curam aspernabere lentis:
Haud obscura cadens mittet tibi signa Bootes.
Incipe, & ad medias sementem extende pruinas.
Iccirco certis dimensum partibus orbem
Per duodena regit mundi Sol aureus astra.
Quinq; tenent cœlum zonæ: quarum una coruscō
Semper Sole rubens, & torrida semper ab igni:
Quam circum extremæ dextra, lævaque trahuntur
Cærulea glacie concretæ, atque imbribus atris.
Has inter, mediamque, duo mortalilibus ægris
Munere concessæ divum: via secta per ambas,
Obliquus qua se signorum verteret ordo.
Mundus ut ad Scythiam, Rhipæasque arduus arcei
Consurgit: premitur Libyæ devexus in Austros.
Hic vertex nobis semper sublimis: at illum

Sub pedibus Styx atra videt, Manesq; profundî:
 Maximus heic flexu sinuoso elabitur anguis
 Circum, perque duas in morem fluminis Arctos,
 Arctos Oceani metuentes aquore tingi.
 Illic, ut perhibent, aut intempesta filet nox
 Semper, & obtenta densantur nocte tenebræ:
 Aut redit a nobis Aurora, diemque reducit:
 Nosque ubi primus equis oriens afflavit anhelis,
 Illic fera rubens accendit lumina Vesper.
 Hinc tempestates dubio prædiscere cœlo
 Possumus, hinc messisq; diem, tempusque serendi,
 Et quando infidum remis impellere marmor
 Conveniat: quando armatas deducere classeis,
 Aut tempektivam silvis evertere pinum.
 Nec frustra signorum obitus speculamur, & ortus,
 Temporibusque parem diversis quatuor annum.
 Frigidus agricolam si quando continet imber,
 Multa, forent quæ mox cœlo properanda sereno,
 Maturare datur. durum præcudit arator
 Vomeris obtusi dentem: cavat arbore lintres:
 Aut pecori signum, aut numeros impressit acervis.
 Exacuunt alij vallos, furcasque bicornes,
 Atque Amerina parant lentæ retinacula viti,
 Nunc facilis Rubea texatur fiscina virga:
 Nunc torrete igni fruges: nunc frangite saxo.
 Quippe etiam festis quædam exercere diebus
 Fas & iura sinunt, rivos deducere nulla
 Religio vetuit, segeti prætere sepe,
 Infidias avibus moliri, incendere vepres,
 Balantumque gregem fluvio mersare salubri.
 Sæpe oleo tardi costas agitator aselli,
 Vilibus aut onerat pomis: lapidemque revertens
 Incusum: aut atræ massam picis urbe reportat.
 Ipsa dies alos alio dedit ordine Luna
 Felices operum, quintam fuge: pallidus Orcus,
 Eumenidesque fatæ: tum partu terra nefando

Cœumque Iapetumque creat, sævumque Typhoëa,
 Et coniuratos cœlum rescindere fratres,
 Ter sunt conati imponere Pelio Ossam
 Scilicet, atq; Ossæ frondosum involvere Olympū
 Ter pater exstructos disiecit fulmine montes.
 Septima post decumam felix & ponere vitæ
 Et preñsos domitare boues, & licita telæ
 Addere. nona fugæ melior, contraria furtis.
 Multa adeo gelida melius se nocte dedere,
 Aut cum Sole novo terras irrorat Eōus.
 Noctē leues melius stipulæ, noctē arida prata
 Tondentur: noctēis lentus non deficit humor.
 Et quidam feros hiberni ad luminis igneis
 Per vigilat, ferroque faces inspicat acuto.
 Interea longum cantu solata laborem
 Arguto coniux percurrit pectine telas:
 Aut dulcis musti Volcano decoquit humorem,
 Et foliis undam tepidi despumat aëni.
 At rubicunda Ceres medio succiditur æstu,
 Et medio tostas æstu terit area fruges.
 Nudus ara, fere nudus: hiems ignava colonos
 Frigoribus parto agricolæ plerumque fruuntur,
 Mutuaque inter se læti convivia curant.
 Invitat Genialis hiems, curasque resolvit:
 Ceu pressæ cum iam portum tetigere carinæ,
 Puppibus & læti nautæ imposuere coronas.
 Sed tamē & quernas glandes tunc stringere tempus,
 Et lauri baccas, oleamque, cruentaque myrta,
 Tunc gruibus pedicas, & retia ponere cervis,
 Auritosque sequi lepores: tum figere damas.
 Strupea torquentem Balearis verbera fundæ,
 Cum nix alta iacet, glaciem cum flumina trudunt.
 Quid tempestates autumnī, & sidera dicam?
 Atque ubi iam breviorq; dies, & mollior æstas,
 Quæ vigilanda viris? vel cum ruit imbriferum ve
 Spicæ iam campis cum messis inhorruit, & cum

Frumenta in viridi stipula latentia turgent?
 Sæpe ego, cum flavis messorum induceret arvis
 Agricola, & fragili iam stringeret hordea culmo,
 Omnia ventorum concurrere proelia vidi:
 Quæ gravidam late segetem ab radicibus imis
 Sublime expulsam eruerent: ita turbine nigro
 Ferret hiems culmumq; levem, stipulasq; volanteis.
 Sæpe etiam immensum cœlo venit agmen aquarum,
 Et foedam glomerant tempestatem imbribus atris
 Collectæ ex alto nubes: ruit arduus æther,
 Et pluvia ingenti sata læta, bovumque labores
 Diluit: implentur fossæ, & cava flumina crescunt
 Cum sonitu, fervetque fretis spirantibus æquor.
 Ipse pater, media nimborum in nocte, corusca
 Fulmina molitur dextra: quo maxima motu
 Terra tremit: fugere feræ; & mortalia corda
 Per genteis humilis stravit pavor. ille flagranti
 Aut Athon, aut Rhodopen, aut alta Ceraunia telo
 Deicit. ingeminant Austri, & densissimus imber.
 Nunc nemora ingenti vento, nunc litora plangunt.
 Hoc metuens, cœli menseis, & sidera ferva,
 Frigida Saturni sese quo stella receptet,
 Quos ignis cœli Cyllenius erret in orbeis.
 In primis venerare Deos, atque annua magnæ
 Sacra refer Cereri, lætis operatus in herbis,
 Extremæ sub casum hiemis, iam vere sereno.
 Igni pingues, & tunc mollissima vina:
 Cui dulces, densæque in montibus umbræ.
 Cui Cererem pubes agrestis adoret,
 Te favos, & miti dilue Baccho:
 Quis circum felix eat hostia fruges,
 Quis in choris, & focii comitenturovantes,
 Clamore vocent in tecta: neque ante
 Curis quisquam supponat aristas,
 Cui, torta redimitus tempora quercu,
 Incompositos, & carmina dicat.

Atque

Atque hæc ut cernis possimus discere signis,
Æstusque pluviasque, & agenteis frigora ventos,
Ipse pater statuit, quid menstrua Luna moneret,
Quo signo caderent Austri: quid sæpe videntes
Agricolæ, propius stabulis armenta tenerent.
Continuo ventis surgentibus, aut freta Ponti
Incipiunt agitata tumescere, & aridus altis
Montibus audiri fragor: aut resonantia longe
Litora misceri, & nemorum increbescere murmur.
Iam sibi tum curvis male temperat unda carinis,
Cum medio celeres revolant ex æquore mergi,
Clamoreque ferunt ad litora: cumque marinæ
In sicco ludunt fulicæ, notasque paludes
Deserit, atque altam supra volat ardea nubem
Sæpe etiam stellas, vento impendente, videbis
Præcipites cœlo labi, noctisque per umbram
Flamarum longos à tergo albescere tractus:
Sæpe leuem paleam, & frondes volitare caducas,
Aut summa nanteis in aqua colludete plumas,
At Boreæ de parte trucidis cum fulminat, & cum
Eurique Zephyrique tonat domus: omnia plenis
Rura natant fossis, atque omnis navita ponto
Humida vela legit. nunquam imprudentibus imber
Obfuit: aut illum surgentem vallibusimis.
Aëriæ fugere grues: aut bucula cœlum
Suspiciens, patulis captavit naribus auras:
Aut arguta lacus circumvolitavit hirundo:
Et veterem in limo ranæ cecinere querelam.
Sæpius & tectis penetralibus extulit ova
Angustum formica terens iter, & bibit ingens
Arcus, & è pastu decedens agmine magno
Corvorum increpuit densis exercitus alis.
Iam varias pelagi volucres & quæ Asia circum
Dulcibus in stagnis rimantur prata Caystri,
Certatim largos humeris infundere rores,
Nunc caput obiectare fretis, nunc currere in undas,

Et studio incassum videas gestire lavandū.
Tum cornix plena pluviam vocat improba voce.
Et sola in sicca secum spatatur arena.
Nec nocturna quidem carpentes pensa puellæ
Nescivere hiemem: testa cum ardente viderent
Scintillare oleum, & putreis concreescere fungos.
Nec minus ex imbri Soles, & aperta serena
Prospicere, & certis poteris cognoscere signis.
Nam neque tum stellis acies obtusa videtur,
Nec fratris radiis obnoxia surgere Luna,
Tenuia nec lanæ per coelum vellera ferri.
Non tepidum ad Solem pennas in litore pandunt
Dilectæ Thetidi Alcyones: non ore solutos
Immundi meminere sues jactare maniplos.
At nebulae magis ima petunt, campoq; recumbunt:
Solis & occasum fervans de culmine summo
Nequiquam seros exercet noctua cantus.
Apparet liquido sublimis in aëre Nifus,
Et pro purpureo poenas dat Scylla capillo.
Quacumque illa levem fugiens secat æthera pennis,
Ecce inimicus atrox magno stridore per auras,
Insequitur Nifus: qua se fert Nifus ad auras,
Illa levem fugiens raptim secat æthera pennis.
Tum liquidas corvi presso ter gutture voces,
Aut quater ingeminant: & sæpe cubilibus altis
Nescio qua præter solitum dulcedine læti,
Inter se foliis strepitant. juvat imbribus actis
Progeniem parvam, dulceisque revisere nidos.
Haud equidem credo, quia sit divinitus illis
Ingenium, aut R E R V M F A T O prudentia maior:
Verum, ubi tempestas, & cœli mobilis humor
Mutavere vias, & Iupiter humidus Austris
Densat, erant quæ rara modo, & quæ densa, relaxat:
Vertuntur species animorum, & pectora motus
Nunc alios, alios, dum nubila ventus agebat,
Concipiunt. hinc ille avium concentus in agris,

Et latæ pecudes, & ovantes gutture corvi.
Si vero Solem ad rapidum, Lunasque sequenteis
Ordine respicies: numquam te crastina fallet
Hora, neque insidiis noctis capiere serenæ:
Luna revertenteis cum primum colligit igneis,
Si nigrum obscuro comprehenderit aëra cornu,
Maximus agricolis, pelagoque parabitur imber.
At, si virgineum suffuderit ore ruborem,
Ventus erit: vento semper rubet aurea Phoebe.
Sin ortu quarto, namque is certissimus auctor,
Pura, nec obtusis per cœlum cornibus ibit:
Totus & ille dies, & qui nascentur ab illo,
Exactum ad mensem pluvia, ventisq; carebunt
Votaque servati solvent in litore nautæ
Glaucos, & Panopæ, & Inoo Melicertæ.
Sol quoque & exoriens, & cum se condet in vndas
Signa dabit: Solem certissima signa sequentur,
Et quæ mane refert, & quæ surgentibus astris.
Ille ubi nascentem maculis varia verit ortum
Conditus in nubem, medioque refugerit orbe:
Suspecti tibi sine imbres namque urget ab alto
Arboribusque, satisque Notus, pecoribusque sinister.
Aut ubi sub lucem densa inter nubilia sese
Diversi erumpent radij: aut ubi pallida surget
Tithani croceum linquens Aurora cubile:
Heu, male tum miteis defendet pampinus uvas:
Tam multa in tectis crepitans salit horrida grando.
Hoc etiam, emenso cum iam decedet Olympo,
Profuerit meminisse magis. nam sæpe videmus
Ipsius in vultu varios errare colores.
Ceruleus pluviam denunciat: igneus Euros.
Sin maculæ incipient rutilo immiscerier igni:
Omnia tunc pariter vento, nimbusque videbis
Fervere. non illa quisquam me nocte per altum
Ire, neque à terra moneat convellere funem.
At si cum referetque diem, condetque relatum,

Lucidus orbis erit, frustra terreberè nimbis.
Et claro silvas cernes Aquilone moveri.
Denique, quid Vesper ferus vehat, unde serenas
Ventus agat nubes, quid cogitet humidus Auster,
Sol tibi signa dabit. Solem quis dicere falsum
Audeat? ille etiam cæcos instare tumultus
Sæpe monet, fraudemq; & operta tumescere bella
Ille etiam extincto miseratus Cæsare Romam,
Cum caput obscura nitidum ferrugine texit,
Impiaque æternam timuerunt sæcula noctem.
Tempore quamquam illo tellus quoque, & æquora
Obscenique canes, importunæque volucres (ponti,
Signa dabant. quoties Cyclopum effervere in agros
Vidimus undantem ruptis fornacibus Ætnam,
Flamarumque globos, liquefactaque volvere saxa?
Armorum sonitum toto Germania cœlo
Audiit: insolitis tremuerunt motibus Alpes.
Vox quoque per lucos vulgo exaudita silentis
Ingens, & simulacra modis pallentia miris
Visa sub obscurum noctis, pecudesque locutæ,
Infandum, sistunt amnes, terræque dehiscunt,
Et mæstum illacrymat templis ebur, æraq; sudant.
Proluit infano contorquens vortice silvas
Fluviorum Rex Eridanus, camposque per omneis
Cum stabulis armenta tulit: nec tempore eodem
Tristibus aut exitis fibræ apparere minaces,
Aut puteis manare cruor cessavit: & alte
Per noctem resonare, lupis ululantibus, urbes.
Non alias cœlo ceciderunt plura sereno
Fulgura: nec diri toties arserè cometæ.
Ergo inter sese paribus concurrere telis
Romanas acies iterum videre Philippi:
Nec fuit indignum superis, bis sanguine nostro
Emathiam, & latos Æmi pinguescere campos.
Scilicet & tempus veniet, cum finibus illis
Agricola incurvo terram molitus aratro,

Exesa inveniet scabra robigine peila:

Aut gravibus rastris galeas pulsabit inaneis,

Grandiaque effossis mirabitur ossa sepulcris.

Di patrij Indigetes, & Romule, Vestaque mater,

Quæ Tuscum Tiberim, & Romana palatia servas,

Hunc saltem everso juvenem succurrere sæclo

Ne prohibete. satis jam pridem sanguine nostro

Laomedontæ luimus periuria Troiæ.

Iam pridem nobis coelivæ regia, Cæsar, (phos.

Invidet, atque hominum queritur curare trium-

Quippe ubi fas versum, atq; nefas: tot bella per or-

Tam multæ scelerû facies; non ullus aratro (bem:

Dignus honos, squalent abductis arvæ colonis,

Et curvæ rigidum falces confiantur in ensē.

Hinc movet Euphrates, illinc Germania bellum:

Vicinæ ruptis inter se legibus urbes

Arma ferunt: sævit toto Mars impius orbe:

Vt cum carceribus sese effudere quadrigæ,

Addunt se in spatia, & frustra retinacula tendens,

Fertur equis auriga, neque audit currus habenas.

P. VIRGILII MARONIS

GEORGICON. LIB. II.

ARGVMENTVM.

Hic liber tractat rationem vitium colendarum, præterea præcepta de olea, & aliis nonnullis arboribus.

HActenus arvorum cultus, & sidera cœli:

Nunc te Bacche canan, nec non silvestria tecum

Virgulta, & prolem tarde crescentis olivæ.

Huc pater ô Lenæ, (tuis heic omnia plena

Muneribus: tibi pampineo gravidus autumno

Floret ager: spumat plenis vindemia labris)

Huc pater ô Lenæ veni, nudataque musto

Tinge novo mecum direptis crura cothurnis.

Principio arboribus varia est natura creandis.

Namque, aliæ nullis hominum cogentibus, ipsæ

Spon

Sponte sua veniunt, camposque, & flumina late
Curva tenent: ut molle siler, lentæque genistæ,
Populus, & glauca canentia fronde salicta.
Pars autem posito surgunt de semine: ut altæ
Castaneæ, nemorumque Iovi quæ maxima frondet
Esculus, atque habitæ Graiis oracula quercus.
Pullulat ab radice aliis densissima silva:
Ut cerasis, ulmisque: etiam Parnassia laurus
Parva sub ingenti matris se subiicit umbra.
Hos natura modos primum dedit: his genus omne
Silvarum, fruticumque; viret, nemorumque; sacrorum.
Sunt alij quos ipse via sibi repperit usus.
Hic plantas tenero abscindens de corpore matrum
Deposuit sulcis: hic stirpes obruit arvo,
Quadrifidasque sudas, & acuto robore vallos:
Silvarumque aliæ pressos propaginis arcus
Exspectant; & viva sua plantaria terra.
Nil radicis egent aliæ: summumque putator
Haud dubitat terræ referens mandare cacumen.
Quin &, caudicibus sectis, mirabile dictu,
Truditur è sicco radix oleagina ligno.
Et sæpe alterius ramos impune videmus
Vertere in alterius, mutataque inrita mala
Ferre pyrum, & prunis lapidosa rubescere corna.
Quare agite ô proprios generatim discite cultus
Agricolæ, fructusque feros mollite colendo:
Neu segnes jaceant terræ. iuvat Ismara Baccho
Conferere, atque olea magnum vestire Taburnum.
Tæque ades, inceptumque una decurre laborem,
O decus, ô famæ merito pars maxima nostræ
Mæcenas, pelagoque volans da vela parenti.
Non ego cuncta meis amplecti versibus opto:
Non, mihi si linguæ centum sint, oraque centum,
Ferreæ vox: ades, & primi lege litoris oram.
In manibus terræ. non heic te carmine ficto,
Atque per ambages, & longa exorsa tenebo.

Sponte

Sponte sua quæ se tollunt in luminis oras,
Infecunda quidem, sed læta, & fortia surgunt:
Quippe solo natura subest: tamen hæc quoq; si quis
Inferat, aut scrobibus mandet mutata subactis,
Exuerint silvestrem animum, cultuque frequenti
In quascunque voces arteis, haud tarda sequentur
Nec non & sterilis quæ itirpibus exit ab imis,
Hoc faciet, vacuos si sit digesta per agros:
Nunc altæ frondes, & rami matris opacant,
Crescentique adimunt fetus, uruntque ferentem.
Jam, quæ seminibus jactis se sustulit arbos,
Tarda venit, seris factura nepotibus umbram:
Pomaeque degenerant succos oblita priores:
Et turpeis avibus prædam fert vna racemos.
Scilicet omnibus est labor impendendus, & omnes
Cogendæ in sulcum, ac multa mercede domandæ.
Sed truncis oleæ melius, propagine vites,
Respondent, solido Paphiæ de robore myrtus.
Plantis & duræ coruli nascuntur, & ingens
Fraxinus Herculeæque arbos umbrosa coronæ,
Chaoniique patris glandes: etiam ardua palma
Nascitur, & casus abies visura marinos.
Inferitur vero ex fetu nucis arbutus horrida:
Et steriles platani malos gessere valenteis,
Castaneæ fagos, ornusque incanuit albo
Flore pyri, glandemque sues fregere sub ulmis.
Nec modus, inferere, atq; oculos imponere, simplex.
Nam quæ se medio irudunt de cortice gemmæ,
Et tenuis rumpunt tunicas: angustus in ipso
Fit nodo sinus: huc aliena ex arbore germen
Includunt, udoque docent inolescere libro.
Aut rursus enode trunci rescantur, & altè
Finditur in solidum cuneis via. deinde feraces
Plantæ immittuntur: nec longum tempus, & ingens
Exiit ad cælum ramis felicibus arbos,
Mixaturque novas frondeis, & non sua poma.

Præterea genus haud unum nec fortibus ulmis,
Nec salici, lotoque, nec Idæis cyparissis.
Nec pingues unam in faciem nascuntur olivæ
Orchites, & radij, & amara pausia bacca,
Pomaque, & Alcinoi silvæ: nec surculus idem
Crustumis, Syriisque pyris, gravibusque volemis.
Non eadem arboribus pendet vindemia nostris,
Quam Methymnæo carpit de palmite Lesbos.
Sunt Thasiæ vites, sunt & Mareotides albæ:
Pinguibus hæ terris habiles, levioribus illæ.
Et passio Psythia utilior, tenuisque Lageos,
Tentatura pedes olim, vincturaque linguam.
Purpureæ, preciaque, & quo te carmine dicam
Rhætica? nec cellis ideo contende Falernis.
Sunt etiam Ammineæ vites, firmissima vina,
Tmolus & assurgit quibus, & Rexipse Phanaeus,
Argitisque minor: cui non certaverit ulla,
Aut tantum fluere, aut totidem durare per annos.
Non ego te mensis, & dis accepta secundis,
Transierem Rhodia, & tumidis Bumaeste racemis.
Sed neq; quam multæ species, nec nomina quæ sint.
Est numerus: neq; enim numere comprehendere refert.
Quem qui scire velit, Libyci velit æquoris idem
Discere, quam multæ Zephyro turbentur arenæ
Aut, ubi navigiis violentior incidit Eurys,
Nosse, quot Ionij veniant ad litora fluctus.
Nec vero terræ ferre omnes omnia possunt.
Fluminibus salices, crassisque paludibus alni
Nascuntur; steriles saxosis montibus orni.
Litora myrtetis latissima: denique apertos
Bacchus amat colleis: Aquilonem, & frigora taxi.
Adspice & extremis domitum cultoribus orbem,
Easque domos Arabum, pictosque Gelonos.
Divisæ arboribus patriæ. sola India nigrum
Fert ebum: solis est thurea virga Sabæis.
Quid tibi odorato referam sudantia ligno

Balsamaque, & baccas semper frondentis acanthi?
 Quid nemora Æthiopum molli canentia lana?
 Velleraque ut foliis de pectant tenuia Seres?
 Aut quos Oceano propior gerit India lucos,
 Extremi sinus orbis? ubi aëra vincere summum
 Arboris haud ullæ jactu potuere sagittæ
 Et gens illa quidem sumtis non tarda pharetris.
 Media fert tristeis succos, tardumque saporem
 Felicis mali: quo non præsentius ullum,
 Pocula si quando sævæ infecere novercæ,
 Miscueruntque herbas, & non innoxia verba,
 Auxilium venit, ac membris agit atra venena.
 Ipsa ingens arbor, faciemque simillima lauro:
 Et, si non alium late jactaret odorem,
 Laurus erat: folia haud ullis labentia ventis:
 Flos apprima tenax. animas, & olentia Medi
 Ora fovant illo, & senibus medicantur anhelis.
 Sed neque Medorum silvæ, ditissima terra,
 Nec pulcher Ganges, atque auro turbidus Hermus,
 Laudibus Italiæ certent: non Bactra, neque Indi,
 Totaque thuriferis Panchaia pinguis arenis.
 Hæc loca non tauri spirantes naribus ignem
 Invertere, satis immanis dentibus hydri:
 Nec galeis, densisque virum seges horruit hastis:
 Sed gravidæ fruges, & Bacchi Massicus humor
 Implevere: tenent oleæque, armenta que læta.
 Hinc bellatore equus campo sese arduus infert:
 Hinc albi Clitumne greges, & maxima taurus
 Victima sæpe tuo perfusi flumine sacro
 Romanos ad templa deûm duxere triumphos.
 Heic ver assiduum, atque alienis mensibus æstas:
 Bis gravidæ pecudes, bis pomis utilis arbor.
 At rabidæ tigres absunt, & sæva leonum
 Semina: nec miseros fallunt aconita legenteis:
 Nec rapit immensos orbeis per humum, neq; tant
 Squameus in spiram tractu se colligit anguis.

Adde tot egregias urbeis, operumque laborem
Tot congesta manu præruptis oppida saxis,
Fluminaque antiquos subter labentia muros.
An mare, quod supra, memorê, quodq; alluit infra?
An ne lacus tantos? te Lari maxime, teque
Fluctibus, & fremitu assurgens Benace marino?
An memorem portus, Lucrinoque addita claustra,
Atque indignatum magnis stridoribus æquor,
Iulia qua Ponto longe sonat unda refuso,
Tyrrenusque fretis immiritur ætus Avernis?
Hæc eadem argenti rivos, ærisque metalla
Ostendit venis atque auro plurima fluxit.
Hæc genus acre virum, Marfos, pubemq; Sabellam,
Assuetumque malo Ligurem, Volcosque verutos
Extulit. hæc Decios, Marios, magnosque Camillos,
Scipiadas duros bello, & te maxime Cæsar:
Qui nunc extremis Asiæ jam victor in oris
Imbellem avertis Romanus arcibus Indum.
Salve magna parens frugum Saturnia tellus;
Magna virum. tibi res antiquæ laudis & artis
Ingredior, sanctos ausus recludere fonteis,
Ascraumque cano Romana per oppida carmen.
Nunc locus arborum ingeniis: quæ robora cuique,
Quis color, & quæ sit rebus natura ferendis.
Difficiles primum terræ, collesque maligni,
Tenuis ubi argilla, & dumosis calculus arvis,
Palladia gaudent silva vivacis olivæ.
Indicio est tractu surgens oleaster eodem
Plurimus, & strati baccis silvestribus agri.
Atquæ pinguis humus, dulci que uligine læta,
Quique frequens herbis, & fertilis ubere campus,
Qualem sæpe cava montis convalle solemus
Despicere, huc summis liquuntur rupibus amnes,
Felicemque trahunt limum: quique editus Austro:
Et filicem curvis invisam pascit aratris:
Heic tibi prævalidas olim, multoque fluentis
Sufficiet

Sufficiet Baccho viteis : heic fertilis vva,
Heic laticis, qualem pateris libamus, & auro,
Inflavit cum pinguis ebur Tyrrhenus ad aras,
Lancibus & pandis fumantia reddimus exsta.
Sin armenta magis studium, vitulosque tueri,
Aut fetus ovium, aut urenteis culta capellas:
Saltus, & saturi petito longinqua Tarenti,
Et qualem infelix amisit Mantua campum,
Pascentem niveos herbofo flumine cycnos.
Non liquidi gregibus fontes, non gramina defunt:
Et quantum longis carpent armenta diebus,
Exigua tantum gelidus ros nocte reponet.
Nigra fere, & presso pinguis sub vomere terra,
Et cui putre solum (namque hoc imitatur arando)
Optima frumentis : (non ullo ex æquore cernes
Plura domum tardis decedere plaustra iuvencis)
Aut unde iratus silvam devexit arator,
Et nemora evertit multos ignava per annos,
Antiquasque domos avium cum stirpibus imis
Eruit : illæ altum nidis petiere relictis:
At rudis enituit impulso vomere campus.
Nam jeiuna quidem clivosi glarea ruris
Vix humileis apibus casias, roremque ministrat:
Et tophus scaber, & nigris exesa chelydri
Creta, negant alios æque serpentibus agros
Dulcem ferre cibum, & curvas præbere latebras.
Quæ tenuem exhalat nebulam, fumosq; volucreis,
Et bibit humorem, & cum vult, ex seipsa remittit:
Quæque suo viridi semper se gramine vestit,
Nec scabie, & salsa lædit robigine ferrum;
Illa tibi lætis intexet vitibus ulmos:
Illa ferax oleæ est: illam experiere colendo
Et facilem pecori, & patientem vomeris uncæ.
Talem dives arat Capua, & vicina Vesuvo
Ora iugo, & vacuis Clanius non æquus Aceris.
Nunc, quo quamq; modo possis cognoscere, dicam.

Rara

Rara sit, an supra morem si densa, requiras:
Altera frumentis quoniam favet, altera Baccho:
Densa magis Cereri, rarissima quæque Lyxo:
Ante locum capies oculis, alteque iubebis
In solide puteum demitti, omnemque repones
Rursus humū, & pedibus summas æquabis arenas.
Si deerunt: rarum pecorique, & vitibus almis
Aptius uber erit. sin in sua posse negabunt
Ire loca, & scrobibus superabit terra repletis,
Spissus ager: glebas cunctanteis, crassaque terga,
Expectata, & validis terram proscinde iuencis.
Salsa autem tellus, & quæ perhibetur amara,
Frugibus infelix (ea nec mansuescit arando,
Nec Baccho genus, aut pomis sua nomina servat)
Tale dabit specimen. tu spisso vimine qualos,
Colaue prælorum fumosis deripe tectis.
Huc ager ille malus, dulcesque à fontibus undæ
Ad plenum calcentur. aqua eluctabitur omnis
Scilicet, & grandes ibunt per vimina guttæ.
At sapor indicium faciet manifestus, & ora
Tristia tentantum sensu torquebit amator.
Pinguis item quæ sit tellus, hoc denique pacto
Discimus: haud umquam manibus jactata fatiscit,
Sed picis in morem ad digitos lentescit habendo.
Humida maiores herbas alit, ipsaque iusto
Lætior. ah, nimium ne sit mihi fertilis illa,
Neu se prævalidam primis ostendat aristis.
Quæ gravis est, ipso tacitam se pondere prodit;
Quæq; levis. promptum est oculis prædiscere nigram,
Et quis cui color. at sceleratum exquirere frigus
Difficile est: piceæ tantum, taxique nocentes
Interdum, aut edera pandunt vestigia nigræ.
His animadversis, terram multò ante memento
Excoquere, & magnos scrobibus cōcidere monteis:
Ante supinatas Aquiloni ostendere glebas,
Quam lætum infodias vitis genus. optima putri

Arva solo: id venti curant, gelidæque pruina,
Et labefacta movens robustus iugera fossor.
At si quos haud ulla viros vigilantia fugit:
Ante locum similem exquirunt, ubi prima paretur
Arboribus seges, & quo mox digesta feratur,
Mutatam ignorent subito ne semina matrem.
Quin etiam cœli regionem in cortice signant:
Ut quo quæque modo steterit, qua parte calores
Austrinos tulerit, qua terga obverterit axi,
Restituant, adeo in teneris consuescere multum est,
Collibus, an plano melius sit ponere viteis,
Quære prius, si pinguis agros metabere campi,
Densa sere: in denso non tegnior ubere Bacchus.
Sin tumulis acclive solum, colleisque supinos,
Indulge ordinibus: nec secius omnis in unguem
Arboribus positis secto via limite quadret.
Ut sæpe ingenti bello cum longa cohorteis
Explicuit legio, & campo stetit agmen aperto,
Directæque acies, ac late fluctuat omnis
Ære renidenti tellus, nec dum horrida miscent
Prœlia, sed dubius mediis Mars errat in armis:
Omnia sint paribus numeris dimensa viarum:
Non animum modo uti pascat prospectus inanem:
Sed quia non aliter vires dabit omnibus æquas
Terra, neq; in vacuum poterunt se extendere rami.
Forfitan & scrobibus quæ sint fastigia quæras.
Ausim vel tenui vitem committere sulco:
Altius, ac penitus terræ defigitur arbos,
Esculus in primis: quæ quantum vertice ad auras
Ætherias, tantum radice in Tartara tendit.
Ergo non hiemes illam, non flabra, neque imbres
Convellunt: immota manet, multosque per annos
Multa virum volvens durando sæcula vincit.
Tam forte is late ramos, & brachia tendens
Huc illuc, media ipsa ingentem sustinet umbram.
Neve tibi ad Solem vergant vinea cadentem:

Neve inter viteis corulum fere: neve flagella
Summa pete, aut summas defringe ex arbore plan-
(Tantus amor terræ) neu ferro læde retuso (tas.
Semina, neve oleæ silvestreis inferere truncos.
Nam sæpe incautis pastoribus excidit ignis,
Qui furtim pingui primum sub cortice tectus
Robora comprehendit, frondesque elapsus in altas,
Ingentem cœlo sonitum dedit: inde secutus
Per ramos victor, perque alta cacumina regnat,
Et totum involuit flammis nemus, & ruit atram
Ad cœlum picea crassus caligine nubem:
Præsertim si tempestas a vertice silvis
Incubuit, glomeratque ferens incendia ventus.
Hoc ubi: nona stirpe valent, cæcæque reverti
Possunt, atque ima similes revirescere terra:
Infelix superat foliis oleaster amaris.
Nec tibi tam prudens quisquam persuadeat auctor,
Tellurem Borea rigidam spirante movere.
Rura gelu tum claudit hiems: nec semine iacto
Concretam patitur radicem affigere terræ.
Optima venetis satio est, cum vere rubenti
Candida venit avis longis invisa colubris:
Prima vel autumnī sub frigora, cum rapidus Sol
Nondū hiemē contingit equis. iam præterit æstas.
Ver adeo frondi nemorum, ver utile silvis:
Vere tument terræ, & genitalia semina poscunt.
Tum pater omnipotens fecundis imbribus Æther
Coniugis in gremium lætæ descendit, & omneis
Magnus alit, magno commistus corpore, fetus.
Avia tum resonant avibus virgulta canoris,
Et Venerem certis repetunt armenta diebus.
Parturit almus ager, Zephyrique tepentibus auris
Laxant arva sinus. supera tener omnibus humor;
Inque novos Soles audent se gramina tuto
Credere: nec metuit surgenteis pampinus Austros,
Aut actum cœlo magnis Aquilonibus imbrem:

Sed

Sed trudit gemmas, & frondeis explicat omneis.
Non alios prima crescentis origine mundi
Illuxisse dies, aliumve habuisse tenorem
Crediderim. ver illud erat: ver magnus agebat
Orbis, & hibernis parcebant flatibus Euri:
Cum primum lucem pecudes hausere, virumque
Ferre progenies duris caput extulit arvis,
Immissæ que feræ silvis, & sidera cœlo.
Nec res hunc teneræ possent perferre laborem,
Si non tanta quies iret frigusque, caloremque
Inter, & exciperet cœli indulgentia terras.
Quod superest, quæcûq; preme virgulta per agros,
Sparge fimo pingui, & multa memor occule terra:
Aut lapidē bibulū, aut squalenteis infode conchas.
Inter enim labentur aquæ. tenuisque subibit
Halitus, atque animos tollent fata. iamque reperti,
Qui saxo super, atque ingentis pondere testæ
Vrgerent: hoc, effusos munimen ad imbreis:
Hoc, ubi hiulca siti findit Canis æstifer arva.
Seminibus positis, superest deducere terram
Sæpius ad capita, & duros iactare bidentis:
Aut pressio exercere solum sub vomere, & ipsa
Flectere luctanteis inter vineta iuencos.
Tum leveis calamos, & rasæ hastilia virgæ,
Fraxineasque aptare fudes, furcasque bicornes:
Viribus eniti quarum, & contemnere ventos
Assuescant, summasque sequi tabulata per ulmo
Ac, dum prima novis adolescit frondibus ætas,
Parcendum teneris, & dum se latus ad auras
Palmes agit, laxis per pŕum immissus habenis,
Ipsa acies falcis nondum tentenda, sed uncis
Carpendæ manibus frondes, interque legendæ
Inde ubi iam validis amplexæ stirpibus ulmos
Exierint, tunc stringe comas, tunc brachia tondes
Ante reformidant ferrum: tunc denique dura
Exerce imperia, & ramos compesce fluenteis.

Texendæ sepes etiam, & pecus omne tenendum est:
Præcipue dum frons tenera, imprudensq; laborum:
Cui, super indignas hiemes, Solemque potentem,
Silvestres uri assidue, capreæque sequaces
Illudunt: pascuntur oves, avidæque iuvenæ.
Frigora nec tantum cana concreta pruina,
Aut gravis incumbens scopulis arentibus æstas,
Quantum illi nocuere greges, durique venenum
Dentis, & admorso signata in in stirpe cicatrix.
Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus aris
Cæditur, & veteres incunt proscenia ludi:
Præmiaque ingenteis pagos, & compita circum
Theseidæ posuere, atque inter pocula læti
Mollibus in pratis unctos saliere per utres.
Nec non Aufonij, Troia gens missa, coloni
Versibus incomptis ludunt, risuque soluto,
Oraque corticibus sumunt horrenda cavatis:
Et te Bacche vocant per carmina læta, tibi que
Oscilla ex alta suspendunt mollia pinu!
Hinc omnis largo pubescit vinea fetu,
Complentur vallesque cavæ, saltusque profundi,
Et quocunque Deus circum caput egit honestum.
Ergo rite suum Baccho dicemus honorem
Carminibus patriis, lancesque & liba feremus,
Et ductus cornu stabit sacer hircus ad aram,
Pinguiaque in veribus torrebimus exsta columnis,
Est etiam ille labor curandis vitibus alter (annis
Cui numquam exhausti satis est namq; omne quot-
Terque, quaterque solū scindendum, glebaq; versis
Æternum frangenda bidentibus omne levandum
Fronde nemus, redit agricolis labor actus in orbem,
Atque se sua per vestigia volvitur annus.
Et iam olim seras posuit cum vinea frondeis,
Frigidus & silvis Aquilo decussit honorem:
Iam tum acer curas venientem extendit in annum
Rusticus, & curvo Saturni dente relictam

Persequitur vitem attondens, fingitq; putando.
 Primus humum fodito, primus devec̃ta cremato
 Sarmenta & vallos primus sub tecta referto:
 Postremus metito: bis vitibus ingruit umbra:
 Bis segetem densis obducunt sentibus herbae.
 Durus uterque labor. laudato ingentia rura,
 Exiguum colito. nec non etiam aspera rusci
 Vimina per siluam, & ripis fluvialis arundo
 Cæditur incultique exercet cura salicti.
 Iam vinc̃tae vites iam falcem arbusta reponunt:
 Iam canit extremos effetus vinitor antes,
 Sollicitanda tamen tellus pulvisque mouendus,
 Et iam maturis metuendus Iupiter uvis.
 Contra, non ulla est oleis cultura: neque illæ
 Procurvam expectant falcem; rastrosque tenaces,
 Cum semel hæserunt arvis, aurasque tulerunt.
 Ipsa satis tellus, cum dente recluditur unco,
 Sufficit humorem, & gravidas, cum vomere, fruges.
 Hoc pinguem, & placitam paci nutritor olivam.
 Poma quoq; ut primum truncos senfere valenteis,
 Et vires habuere suas, ad sidera raptim
 Vt propria nituntur, opisque haud indiga nostræ.
 Nec minus interea fetu nemus omne gravescit,
 Sanguineisque inculta rubent aviaria baccis.
 Tondentur cythisi, tedas silva alta ministrat,
 Pascunturque ignes nocturni, & lumina fundunt.
 Et dubitant homines ferere, atq; impendere curam.
 Quid maiora sequar? salices, humilesque genistæ
 Aut illæ pecori frondem, aut pastoribus umbram
 Sufficiunt, sepemque satis, & pabula melli.
 Et iuvat undantem buxo spectare Cytorum,
 Naryciæque picis lucos: iuvat arva videre,
 Non rastris hominum, non ulli obnoxia curæ.
 Ipsæ Caucasæo steriles in vertice silvæ,
 Quas animosi Euri assidue franguntque, feruntque,
 Dant alios alia fetus, dant utile lignum

Navigiis pinos, domibus cedrosque, cupressosque.
Hinc radios trivere rotis, hinc tympana plaustis
Agricolæ, & pandas ratibus posuere carinas.
Viminibus salices fecundæ, frondibus ulmi:
At myrtus validis hastilibus: & bona bello
Cornus: Ituræos taxi totquentur in arcus,
Nec tiliæ leves, aut torno rasile buxum,
Non formam accipiunt, ferroque cavantur acuto.
Nec non & torrentem undam levis innatat alnus
Missa Pado: nec non & apes examina condunt
Corticibusque cavis, vitiosæ que ilicis alveo.
Quid memorandum æque Baccheia dona tulerunt?
Bacchus & ad culpam causas dedit: ille furenteis
Centauros letho domuit, Rhœcumque, Pholumque,
Et magno Hylæum Lapithis cratere minantem.
O FORTVNATOS nimium, sua si bona norint,
Agricolas: quibus ipsa, procul discordibus armis,
Fundit humo facilem victum iustissima tellus.
Si non ingentem foribus domus alta superbis
Manc salutantum totis vomit ædibus undam,
Nec varios inhiant pulcra testudine postes,
Illusasque auro vesteis, Ephyreiaque æra:
Alba nec Assyrio fucatur lana veneno,
Nec casia liquidi corrumpitur usus olivi:
At secura quies, & nescia fallere vita,
Dives opum variarum: at latis otia fundis,
Speluncæ, vivi que lacus: at frigida Tempe,
Mugitusque boum, mollesque sub arbori somni,
Non absunt: illi saltus, ac lustra ferarum,
Et patiens operum, parvoque assueta inventus,
Sacra deum, sanctisque patres: extrema per illos
Iustitia excedens terris vestigia fecit.
Me vero primum dulces ante omnia Musæ,
Quarum sacra fero ingenti perculsus amore,
Accipiant: cœlique vias, & sidera monstrent:
Defectus Solis varios, Lunæque labores:

Vnde

Vnde tremor terris: qua vi maria alta tumescant
 Obiicibus ruptis, rursusque in se ipsa relidant.
 Quid tantum Oceano properent se tingere Soles
 Hiberni, vel quæ tardis mora noctibus obstet.
 Sin, has ne possim naturæ accedere parteis,
 Frigidus obstitit circum præcordia sanguis:
 Rura mihi, & rigui placeant in vallibus amnes:
 Flumina amem, silvasque inglorius. ô, ubi campi,
 Sperchiusque, & virginibus bacchata Lacænis
 Taygeta: ô, qui me gelidis in vallibus Æmi
 Sistat, & ingenti ramorum protegat umbra!
 Felix, qui potuit rerum cognoscere causas:
 Atque metus omneis, & inexorabile fatum
 Subiecit pedibus, strepitumque Acherontis avari.
 Fortunatus & ille, deos qui novit agresteis,
 Panaque, Silvanumque senem, nymphasq; sorores,
 Illum non populi fasces, non purpura regum
 Flexit, & infidos agitans discordia fratres,
 Aut coniurato descendens Dacus ab Istro:
 Non res Romanæ, perituraque regna: neque ille
 Aut doluit miserans inopem, aut invidit habenti.
 Quos rami fructus, quos ipsa volentia rura
 Sponte tulere sua, carpit: nec ferrea iura,
 Infanumque forum, aut populi tabularia vidit.
 Sollicitant alij remis freta cæca, ruuntque
 In ferrum: penetrant aulas, & limina regum.
 Hic petit excidiis urbem, miserosque Penateis,
 Ut gemma bibat, & Sarrano dormiat ostro.
 Condit opes alius, defossoque incubat auro.
 Hic stupet attonitus Rostris: hunc plausus hiant
 Per cuneos, geminatur enim plebisque patrumq;
 Corripuit. gaudent perfusi sanguine fratrum,
 Exilioque domos, & dulcia limina mutant,
 Atque alio patriam quærunt sub Sole iacentem.
 Agricola incurvo terram dimovit aratro:
 Hinc anni labor: hinc patriam, parvosque nepotes

Sustinet: hinc armenta bouum, meritosq; iuuenkos,
 Nec requies. quin aut pomis exuberet annus,
 Aut fetu pecorum, aut Cerealis mergite culmi,
 Proventuque oneret sulcos, atque horrea vincat.
 Venit hiems, teritur Sicyonia bacca trapetis,
 Glande sues latti redeunt, dant arbuta silvæ;
 Et varios ponit fetus autumnus, & alte
 Mitis in apricis coquitur vindemia saxi.
 Interea dulces pendent circum oscula gnati,
 Casta pudicitiam servat domus, ubera vaccæ
 Lactea demittunt, pinguesque in gramine lato
 Inter se adversis luctantur cornibus hædi.
 Ipse dies agitat festos, fususque per herbam,
 Ignis ubi in medio, & socij cratera coronant.
 Te libans Lenæ vocat, pecorisq; magistris,
 Velocis iaculi certamina ponit in ulmo:
 Corporaque agresti nudat prædura palæstra.
 Hanc olim veteres vitam coluere Sabini:
 Hanc Remus, & frater: sic fortis Etruria crevit:
 Scilicet & rerum facta est pulcerrima Roma,
 Septemque una sibi muro circumdedit arces.
 Ante etiam sceptrum Dictæi regis, & ante
 Impia quam cœlis gens est epulata iuencis;
 Aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat.
 Nec dum etiam audierant inflari classica, nec dum
 Impositos duris crepitare incudibus enseis.
 Sed nos immensum spatium confecimus æquor,
 Et iam tempus equum fumantia solve colla.

P. VIRGILII MARONIS GE-
 ORGICON, LIB. III.

ARGUMENTVM.

Tertius liber continet descriptionem animantium, & quarum bestiarum est maximus usus.

TE quoq; magna Pales, & te memorande canemus
 Pastor ab Amphryso: vos sylvæ, amnesque Lycæi.
Cetera,

Cetera, quæ vacuas tenuissent carmina menteis,
Omnia iam vulgata. quis aut Eurysthea durum,
Aut illaudati nescit Busiridis aras?
Cui nondictus Hylas puer, & Latonia Delos?
Hippodameque, humeroq; Pelops insignis eburno,
Acer equis? tentanda via est, qua me quoque possim
Tollere humo, victorque virum volitare per ora.
Primus ego in patriam mecum, modo vita superfit,
Aonia rediens deducam vertice Musas:
Primus Idumeas referam tibi Mantua palmas,
Et viridi in campo templum de marmore ponam
Propter aquam, tardis ingens ubi flexibus errat
Mincius, & tenera prætexit arundine ripas.
In medio mihi Cæsar erit, templumque tenebit.
Illi victor ego, & Tyrio conspectus in ostro,
Centum quadriugos agitabo ad flumina currus,
Cuncta mihi, Alpheum linquens, lucosq; Molor-
Cursibus, & crudo decernet Græcia cæstu. (chi,
Ipse caput tonsæ folijs ornatus olivæ
Dona feram. iam nunc sollemneis ducere pompas
Ad delubra invat, cæsosque videre iuencos,
Vel scena ut versis discedat frontibus: utque
Purpurea intexti tollant aulæa Britanni.
In foribus pugnam ex auro, solidoque elephanto
Gangaridum faciam, victorisque arma Quirini:
Atque heic vndantem bello, magnumque fluentem
Nilum, ac navali surgenteis ære columnas.
Addam vrbeis Asiæ domitas, pulsumque Niphatem,
Fidentemque fuga Parthum, versisque sagittis,
Et duo rapta manu diverso ex hoste trophæa,
Bisque triumphatas utroque ab litore genteis.
Stabunt & Parij lapides, spirantia signa,
Assaraci proles, demissæ que ab Iove gentis
Nomina, Trosq; parens, & Troiæ Cynthius auctor.
Invidia infelix Furias, amnemque severum
Cocyti metuet, tortosque Ixionis angueis,

Immanemque rotam, & non ex superabile saxum
Interea Dryadum silvas saltusque sequamur
Intactos, tua Mæcenas haud mollia iussa.
Te sine nil altum mens inchoat. en age segneis
Rumpe moras: vocat ingenti clamore Cithæron,
Taygetiq; canes, domitrixque Epidaurus equorum:
Et vox assensu nemorum ingeminata remugit.
Mox tamen ardenteis accingar dicere pugnas.
Cæsaris, & nomen fama tot ferre per annos,
Tithoni prima quot abest ab origine Cæsar.
Seu quis Olympiacæ miratus præmia palmæ,
Pascit equos, seu quis forteis ad aratra iuvencos:
Corpora præcipue matrum legat. optima torvæ
Forma bovis, cui turpe caput, cui plurima cervix,
Et crurum tenuis à mento palearia pendent.
Tum longo nullus lateri modus: omnia magna:
Pes etiam, & camuris hirtæ sub cornibus aures.
Nec mihi displiceat maculis insignis, & albo,
Aut juga detrectans: interdumque aspera cornu,
Et faciem tauro propior, quæque ardua tota,
Et gradiensima verrit vestigia cauda.
Ætas Lucinam, justosque pati Hymenæos
Definit ante decem, post quatuor incipit annos.
Cætera nec feturæ habilis, nec fortis aratri,
Interea superat gregibus dum læta Juventus,
Solve mares, mitte in venerem pecuariæ primus,
Atque aliam ex alia generando suffice prolem.
OPTIMA quæque dies miseris mortalibus ævi
Prima fugit: subeunt morbi, tristisque senectus,
Et labor: & duræ rapit inclementia mortis.
Semper erunt, quarum mutari corpora malis.
Semper enim refice: ac ne post amissa requiras,
Ante veni, & sobolem armento sortire quotannis.
Nec non & pecori est idem delectus equino.
Tu modo, quos in spem statuis submittere gentis,
Præcipuum jam inde à teneris impende laborem.

Continuo pecoris generosi pullus in arvis
 Altius ingreditur, & mollia crura reponit.
 Primus & ire viam, & fluvios tentare minaces
 Audet, & ignoto sese committere ponti:
 Nec vanos horret strepitus (illi ardua cervix,
 Argutumque caput, brevis alvus, obesaque terga,
 Luxuriatque toris animosum pectus: honesti
 Spadices, glaucique; color deterrimus albis,
 Et giluo) tum, si qua sonum procul arma dedere,
 Stare loco nescit, micat auribus, & tremunt artus,
 Collectumque premens voluit sub naribus ignem.
 Densa juba, & dextro jactata recumbit in armo.
 At duplex agitur per lumbos spina, cavatque
 Tellurem, & solido graviter sonat ungula cornu.
 Talis Amyclæi domitus Pollucis habenis
 Cyllarus, & quorum Graij meminere poetæ,
 Martis equi bijuges & magni currus Achillis.
 Talis & ipse jubam cervice effudit equina,
 Conjugis adventu pernix Saturnus, & altum
 Pelion hinnitu fugiens implevit acuto. (annis
 Hunc quoq; ubi aut morbo gravis, aut jam segnior
 Deficit; abde domo, nec turpi ignosce senectæ.
 Frigidus in Venerem senior, frustra que laborem
 Ingratum trahit; & si quando ad proelia ventum est,
 Ut quondam in stipulis magnus sine viribus ignis,
 Incaustum furit, ergo animos, avumque notabis
 Præcipue: hinc alias arteis, prolemque parentum,
 Et quis cuique dolor victo, quæ gloria palma.
 Nonne vides, cum præcipiti certamine campum
 Corripuere, ruuntque effusi carcere currus;
 Cum spes arreptæ juvenum, exsultantiaque haurit
 Corda pavor pulsans: illi instant verbera torto,
 Et proni dant lora: volat vi fervidus axis:
 Iamque humiles, jamque elati sublimè videntur
 Aëra pervacuum ferri, atque assurgere in auras.
 Nec mora, nec requies: at fulvæ nimbus arenæ

Tollitur, humescunt spumis, flatuque sequentum.
Tantus amor laudum, tantæ est victoria curæ.
Primus Erichthonius currus, & quatuor ausus
Iungere equos, rapidisque rotis insiltere victor.
Frena Pelethronij Lapithæ, gyroisque dedere
Impositi dorso, atque equitem docuere sub armis
Insultare solo, & gressus glomerare superbos.
Æquus uterque labor: æque iuvenemque magistri
Exquirunt, calidumque animis, & cursibus acrem:
Quamvis sæpe fuga versos ille egerit hosteis,
Et patriam Epeirum referat, forteisque Mycenæ,
Neptunique ipse deducat origine gentem.
His animadversis, instant sub tempus, & omneis
Impendunt curas denso distendere pingui,
Quem legere ducem, & pecori dixere maritum:
Pubenteisq; secant herbas, fluviosque ministrant:
Farræque, ne blando nequeant superesse labori,
Inualidiq; patrum referant ieiunia gnati.
Ipsa autem macie tenuant armenta volentes.
Atque, ubi concubitus primos iam nota voluptas
Sollicitat, frondeisque negant, & fontibus arcent:
Sæpe etiam cursu quatiunt, & Sole fatigant,
Cum graviter tunsis gemit area frugibus, & cum
Surgentem ad Zephyrum paleæ iactantur inanes.
Hoc faciunt, nimio ne luxu obtusior usus
Sit genitali arvo, & sulcos oblimet inerteis:
Sed rapiat sitiens Venerem, interiusque recondat.
Rursus cura patrum cadere, & succedere matrum
Incipit. exactis gravidæ cum mensibus errant,
Non illas gravibus quisquam iuga ducere plaustis,
Non saltu superare viam sit passus, & acri
Carpere prata fuga, fluviosque innare rapaces.
Saltibus in vacuis pascant, & plena secundum
Flumina: muscus ubi, & viridissima gramine ripa,
Speluncæque tegant, & saxea procubet umbra.
Est lucos Silari circa, illicibusque virentem

Plurimus.

Plurimus Alburnum volitans: cui nomen a filo
Romanum est, æstron Graij vertere vocantes,
Asper, acerba sonans: quo tota exterrita silvis
Diffugiunt armenta, furit mugitibus æther
Concussus, silvæque, & sicci ripa Tanagri.
Hoc quondam monstro horribileis exercuit iras
Inachia Iuno pestem meditata iuvenæ.
Hunc quoque, nam mediis fervoribus acrior instat,
Arcebis gravido pecori, armenta que pasces
Sole recens orto, aut noctem ducentibus astris.
Post partum, cura in vitulos traducitur omni:
Continuoque notas, & nomina gentis inurunt:
Et quos aut pecori malint submittere habendo,
Aut aris servare sacros, aut scindere terram,
Et campum horentem fractis invertere glebis.
Cetera pascuntur virideis armenta per herbas.
Tu quos ad studium, atque usum formabis agrestē.
Iam vitulos hortare, viamque insistere domandi,
Dum faciles animi iuvenum, dum mobilis ætas.
Ac primum laxos tenui de vimine circlos
Cervici subnecte: de hinc, ubi libera colla
Servitio assuerint, ipsis e torquibus aptos
Iunge pares, & coge gradum conferre iuencos:
Atque illis iam rotæ ducantur inanes
Per terram, & summo vestigia pulvere signent.
Post valido nitens sub pondere faginus axis
Instrepat, & iunctos temo trahat æreus orbeis.
Interea pubi indomitæ non gramina tantum,
Nec vœscas salicum frondes, ulvamque palustrem,
Sed frumenta manu carpes fata: nec tibi fætæ
More patrum nivea implebunt mulctralia vaccæ,
Sed tota in dulceis confument ubera natos.
Sin ad bella magis studium, turmasque feroces,
Aut Alphea rotis prælabi flumina Pisæ,
Et Iovis in luco currus agitare volanteis:
Primus equi labor est, animus atque arma videre

Bellantum, lituosque pati, tractuque gementem
Ferre rotam, & stabulo frenos audire sonanteis.
Tum magis, atque magis blandis gaudere magistri
Laudibus, & plausæ sonitum cervicis amare.
Atque hæc jam primo depulsus ab ubere matris
Audiat, inque vicem det mollibus ora capistris
Invalidus, etiamque tremens, etiam inscius ævi.
At, tribus exactis, ubi quarta accesserit ætas,
Carpere mox gyrum incipiat, gradibusque sonare
Compositis, sinuetque altera volumina crurum,
Sitque laboranti similis: tum cursibus auras
Provocet, ac per aperta volans, ceu liber habenis,
Æquora, vix summa vestigia ponat arena:
Qualis Hyperboreis Aquilo cum densus ab oris
Incubuit, Scythiæque hiemes, atque arida differt
Nubila: tum segetes altæ, campique natantes
Lenibus horrescunt flabris, summæque sonorem
Dant silvæ, longique urgent ad litora fluctus.
Ille volat, simul arva fuga, simul æquora verrens.
Hic vel ad Elei metas, & maxima campi
Sudabit spatia, & spumas aget ore cruentas:
Belgica vel molli melius feret effeda collo.
Tum demum crassa magnum farragine corpus
Crescere jam domitis finito. namque ante doman-
Ingenteis tollent animos, prensiq; negabunt (dum
Verbera lenta pati, & duris parere lupatis.
Sed non ulla magis vires industria firmat,
Quam Venerem, & cæci stimulos avertere amoris,
Sive boum, sive est gratior usus equorum.
Atque ideo tauros procul, atque in sola relegant
Pascua, post montem oppositum, & trans flumina la-
Aut intus clausos satura ad præsepia fervant. (ta:
Carpit enim vires paullatim, unitque videndo (bæ
Femina: nec nemorum patitur meminisse, nec her-
Dulcibus illa quidem illecebris & saepe superbos
Cornibus inter se subigit decernere amanteis.

Pascitur

Pascitur in magna silva formosa juvenca:
Illi alternantes multa vi proelia miscent
Vulneribus crebris: lavit ater corpora sanguis,
Versaque in obnixios urgentur cornua vasto
Cum gemitu, reboant silvæq; & magnus Olympus.
Nec mos bellanteis una stabulare: sed alter
Victus abit, longeque ignotis exsulat oris,
Multa gemens, ignominiam, plagasque superbi
Victoris, tum quos amisit inultus amores;
Et stabula adspectans regnis excessit avitis.
Ergo omni cura vires exercet, & inter
Dura iacet pernix in frato saxa cubili,
Frondebis hirsutis, & carice pastus acuta:
Et tentat sese, atque irasci in cornua discit
Arboris obnixus trunco, ventosque lacessit
Ictibus, & sparsa ad pugnam proludit arena.
Post, ubi collectum robur, viresque receptæ,
Signa mouet, præcepsq; oblitum fertur in hostem:
Fluctus ut in medio coëpit cum albescere Ponto
Longius, ex altoque sinum trahit; utque volutus
Ad terras, inmane sonat per saxa, nec ipso
Monte minor procumbit: at ima exæstuat vnda
Vorticibus, nigramque altè subiectat arenam.
OMNE adeo genus in terris hominumq; ferarumq;
Et genus æquoreum, pecudes, pictæque volucres,
In Furias, ignemque ruunt: amor omnibus idem.
Tempore non alio catulorum oblita læna
Savior erravit campis: nec funera vulgo
Tam multa informes vrsi, stragemque dedere,
Per silvastum sævus aper, tum pessima tigris.
Heu, male tum Libyæ solis erratur in agris!
Nonne vides, ut tota tremor pertentet equorum
Corpora, si tantum notas odor attulit auras?
At neque eos iam frena virum, nec verbera sæva,
Non scopuli, rupesq; cavæ, atque obiecta retardant
Flumina, correptosque unda torquentia monteis.
Ipse.

Ipse ruit, denteisque Sabellicus exacuit sus,
 Et pede pro subigit terram: fricat arbore costas,
 Atque hinc, atque illinc humeros ad vulnera durat.
 Quid juvenis, magnum cui versat in ossibus ignem
 Durus amor? nempe abruptis turbata procellis
 Nocte natat cœca ferus freta: quem super ingens
 Porta tonat cœli, & scopulis illisa reclamant
 Æquora: nec miseri possunt revocare parentes,
 Nec moritura super crudeli funere virgo.
 Quid lynces Bacchi variæ, & genus acre luporum,
 Atq; canum? quid? quæ imbelles dant prælia cerui?
 Scilicet ante omneis furor est insignis equarum:
 Et mentem Venus ipsa dedit, quo tempore Glauci
 Potniades malis membra absumfere quadrigæ.
 Illas ducit amor trans Gargara, transque sonantem
 Ascanium: superant monteis, & flumina tranant,
 Continuoque avidis ubi subdita flama medullis,
 Vere magis (quia vere calor redit ossibus) illæ
 Ore omnes versæ in Zephyrum stant rupibus altis,
 Exceptantque leveis auras: & sæpe sine ullis
 Coniugiis vento gravidæ, mirabile dictu,
 Saxa per, & scopulos, & depressas convalleis
 Diffugiunt; non Eure tuos, neque Solis ad ortus,
 In Boream, Caurumq; aut unde nigerrimus Auster
 Nascitur, & pluvio contristat frigore cœlum.
 Hinc demum, hippomanes vero quod nomine dicunt
 Pastores, lentum destillat ab inguine virus:
 Hippomanes, quod sæpe malæ legere novercæ,
 Miscueruntque herbas, & non innoxia verba.
 Sed fugit interea, fugit irreparabile tempus,
 Singula dum capti circumvectamur amore.
 Hoc latis armentis. superat pars altera curæ,
 Lanigeros agitare greges, hirtasque capellas.
 Heic labor: hinc laudem fortes sperate coloni.
 Nec sum animi dubius, verbis ea vincere magnum
 Quam sit: & angustis hunc addere rebus honorem:

Sed

Sed me Parnassi deferta per ardua dulcis
Raptat amor: juvat ire jugis, qua nulla priorum
Castaliam molli divertitur orbita clivo.
Nunc veneranda Pales, magno nunc ore sonandum.
Incipiens, stabulis edico in mollibus herbam
Carpere oveis, dum mox frondosa reducitur æstas:
Et multa duram stipula, filicumque manipulis
Sternere subter humum, glacies ne frigida lædat
Molle pecus, scabiemque ferat, turpeisq; podagras
Post hinc digressus, jubeo frondentia capris
Arbuta sufficere, & fluvios præbere recenteis,
Et stabula à ventis hiberno opponere Soli
Ad medium conversa diem: cum frigidus olim
Jam cadit, extremoque irrorat Aquarius anno.
Hæc quoque non cura nobis levior tuenda:
Nec minor ususerit: quamvis Milesia magno
Vellera mutantur Tyrios incocta rubores.
Densior hinc soboles: hinc largi copia lactis.
Quo magis exhausto spumaverit ubere mulctra:
Læta magis pressis manabunt flumina mammis.
Nec minus interea barbas, incanaque menta
Cyniphy tondent hirci, setasque comanteis
Usum in castrorum, & miseris velamina nautis.
Pascuntur vero silvas, & summa Lycæi,
Horrenteisque rubos, & amanteis ardua dumos.
Atque ipsæ memores redeunt in tecta, suosque
Ducunt, & gravido superant vix ubere limen.
Ergo omni studio glaciem, ventosque nivaleis,
Quo minus est illis curæ mortalis egestas,
Avertes: victumque feres, & virgea lætus
Pabula: nec tota claudes fenilia bruma.
At vero zephyris cum læta vocantibus æstas:
In saltus utrūque gregem, atque in pascua mitti
Luciferi primo cum sidere frigida rura
Carpamus, dum mane novū, dum gramina canen
Et ros in tenera pecori gratissimus herba est.

Inde,

Inde, vbi quarta fitim cœli collegerit hora,
 Et cantu querulæ rumpent arbuta cicadæ,
 Ad puteos, aut alta greges ad stagna iubeto
 Currentem ilignis potare canalibus undam:
 Æstibus at medijs vmbrosam exquirere vallem,
 Sicubi magna Iovis antiquo robore quercus
 Ingenteis tendat ramos: aut sicubi nigrum
 Illicibus crebris sacra nemus accubet vmbra.
 Tum tenuis dare rursus aquas, & pascere rursus
 Solis ad occasum: cum frigidus aëra Vesper
 Temperat, & saltus reficit iam roscida Luna,
 Litora que Alcyonem resonant, & acanthida dumi.
 Quid tibi pastores Libyæ, quid pascua versu
 Prosequar, & raris habitata mapalia tectis?
 Sæpe diem, noctemq;, & totum ex ordine mensem
 Pascitur, itque pecus longa in deserta sine ullis
 Hospitijs: tantum campi iacet. omnia secum
 Armentarius Afer agit, tectumque, Laremque:
 Armaq; Amyclæumq; canem, Cressamq; pharetram.
 Non secus ac patriis acer Romanus in armis
 Iniusto sub fasce viam cum carpit, & hosti
 Ante expectatum positus stat in agmine castris.
 At non, quæ Scythiæ genres, Mæoticaque vnda,
 Turbidus, & torquens flaventis Ister arenas:
 Quaq; redit medium Rhodope porrecta sub axem.
 Illic clausa tenent stabulis armenta, neque ullæ
 Aut herbæ campo apparent, aut arbore frondes:
 Sed iacet aggeribus niueis informis, & alto
 Terragelu latè, septemque assurgit in vlnas.
 Semper hiems, semper spirantes frigora Cauri.
 Tum Sol pallenteis haud vñquam discutit vmbas:
 Nec cum in vectus equis altū petit æthera: nec cum
 Præcipitem Oceani rubro lauit æquore currum.
 Concrescunt subitæ currenti in flumine crustæ,
 Vndaque iam tergo ferratos sustinet orbeis:
 Puppibus illa prius patulis, nunc hospita plaustris.

Æra

Araque dissiliunt vulgo, vestesque rigescunt
 Indutæ, cæduntque securibus humida vina,
 Et totæ solidam in glaciem vertere lacunæ,
 Stiriaque impexis induruit horrida barbis.
 Interea toto non secius aëre ningit.
 Intereunt pecudes, stant circumfusa pruinis
 Corpora magna bouum, confertoque agmine cerui
 Torpent mole noua, & summis vix cornibus exstant.
 Hos non immissis canibus, non cassibus ullis
 Puniceæve agitant pauidos formidine pennæ:
 Sed frustra oppositum trudentes pectore montem,
 Cominus obtruncant ferro, grauiusque rudentes
 Cædunt, & magno læti clamore reportant.
 Ipsi in defossis specubus, secura sub alta
 Otia agunt terra, congestaque robora, totasque
 Advolvere focis vlmos, ignique dedere.
 Heic noctem ludo ducunt, & pocula læti
 Fermento, atque acidis imitantur vitea sorbis.
 Talis Hyperboreo Septem subiecta trioni
 Gens effrena virum Rhipæo tunditur Euro,
 Et pecudum fuluis velantur corpora setis.
 Si tibi lanicium curæ: primum aspera silua,
 Lappæque tribulique absint: fuge pabula læta,
 Continuoque greges villis lege mollibus albos.
 Illum autem (quamuis aries sit candidus ipse)
 Nigra subest udo tantum cui lingua palato,
 Reice, ne maculis infuscet vellera pullis
 Nascentum, plenoque alium circumspice campo.
 Munere sic niveo lanæ, si credere dignum est,
 Pan deus Arcadiæ captam te Luna fefellit,
 Innemora alta vocans: nec tu aspernata vocantem.
 At cui lactis amor, cythisum, lotosque frequenteis
 Ipse manu, salsasque ferat præsepibus herbas.
 Hinc & amant fluvios magis, & magis vbera tendunt,
 Et salis occultum referunt in lacte saporem.
 Multi iam excretos prohibent à matribus hædos,

Primaque ferratis præfigunt ora capistris.

Quod surgente die mulsero, horisque diurnis,
Nocte premunt: quod jam tenebris, & Sole cadente,
Sub lucem exportans calathis adit oppida pastor,
Aut parco sale contingunt, hiemique reponunt.

Nec tibi cura canum fuerit postrema: sed una
Veloceſ Spartæ catulos, acremque Molosseum
Pasce sero pingui: numquam custodibus illis
Nocturnum stabulis furem, incursusque luporum,
Aut impacatos à tergo horrebis lberos.

Sæpe etiam cursu timidos agitabis onagros,
Et canibus leporem, canibus venabere damas.

Sæpe volutabris pulsos silvestribus apros
Latratu turbabis agens, monteisque per altos
Ingentem clamore premeſ ad retia cervum.

Disce & odoratam stabulis accendere cedrum,
Galbaneoque agitare graveis nidore chelydros.

Sæpe sub immotis præsepibus aut mala tactu
Vipera delituit, cœlumque exterrita fugit:

Aut tecto assuetus coluber succedere, & umbræ,
Pestis acerba boum, pecorique adſpergere virus,
Fovit humum. cape saxa manu, cape robora pastor,

Tollentemque minas, & sibila colla tumentem
Dejice. jamque fugatimidum caput abdedit alte

Cum medijs nexuſ, extremaque agmina caudæ
Solvuntur, tardosque trahit ſinus ultimus orbeis,

Eſt etiam ille malus Calabris in ſaltibus anguis,

Squamea convoluens ſublato pectore terga,

Atque notis longam maculoſus grandibus alvum:

Quidum amnes ulli rumpuntur fontibus, & dum

Vere madent udo terræ, ac pluvialibus Austris,

Stagna colit, ripisque habitans hic piſcibus atram

Improbuſ ingluviem, ranisque loquacibuſ explet.

Poſtquam exhausta paluſ, terræq; ardore dehifcunt,

Exſilit in ſiccuſ, & ſtamantia lumina torquens

Sævit agriſ, aſperque ſiti, atque exterrituſ æſtu.

Ne

Ne mihi tum molleis sub divo carpere somnos,
Ne dorso nemoris libeat jacuisse per herbas:
Cum positis novus exuviis, nitidusque juventa
Volvitur, aut catulos rectis, aut ova relinquens
Arduus ad Solem, & linguis micat ore trifurcis.

Morborum quoque te causas, & signa docebo.
Turpis oveis tentat scabies, ubi frigidus imber
Altius ad vivum perседit, & horrida cano
Bruma gelu: vel cum tonsis illotus adhæsit
Sudor, & hirsuti secuerunt corpora vepres.
Dulcibus iccirco fluviis pecus omne magistri
Perfundunt, udisque aries in gurgite villis
Mersatur, missusque secundo defluit amni:
Aut tonsum tristi contingunt corpus amurca,
Et spumas miscent argenti, vivaque sulfura,
Idæasque pices, & pingueis unguine ceras,
Scillamq; , elleborosq; graveis, nigrumq; bitumen.
Non tamen ulla magis præsens fortuna laborum est,
Quam si quis ferro potuit rescindere summum
Ulceris os. alitur vitium, vivitque tegendo:
Dum medicas adhibere manus ad vulnera pastor
Abnegat, & meliora deos sedet omnia poscens.
Quin etiam ima dolor balantum lapsus ad ossa
Cum furit, atque artus depascitur arida febris:
Profuit incensos æstus avertere, & inter
Ima ferire pedis salientem sanguine venam:
Bisaltæ quo more solent, acerque Gelonus,
Cum fugit in Rhodopen, atq; in deserta Getarum,
Et lac concretum cum sanguine potat equino.
Quam procul aut molli succedere sæpius umbræ
Videris aut summas carpentem ignavius herbas,
Extremamq; sequi, aut medio procumbere campo
Pascentem, & seræ solam decedere nocti:
Continuo culpam ferro compesce prius, quam
Dira per incautum serpent contagia vulgus.
Non tam creber agens hiemem ruit æquore turbo,
Quam

Quam multæ pecudum pestes. nec singula morbi
Corpora corripunt: sed tota æstiva repente, (tem
Spemq; gregemq; simul, cunctamq; ab origine gen-
Tum sciata ærias Alpeis, & Norica si quis
Castella in tumulis, & lapidis arva Timavi,
Nunc quoque post tanto videat, desertaque regna
Pastorum, & longe saltus, lateque vacanteis.
Heic quondam morbo cœli miseranda coorta est
Tempesta, totoque autumnu incanduit æstu,
Et genus omne neci pecudum dedit, omne ferarū,
Corrupitq; lacus: infecit pabula tabo.
Nec via mortis erat simplex: sed ubi ignea venis
Omnibus, acta sitis miseros adduxerat artus,
Rursus abundabat fluidus liquor, omniaque in se
Ossa minutatim morbo collapsa trahebat.
Sæpe in honore deū medio stans hostia ad aram,
Lanea dom nivea circumdatur insula vitta;
Inter cunctanteis cecidit moribunda ministros.
Aut si quam ferro mactaverat ante sacerdos,
Inde neque impositis ardent altaria fibris;
Nec responsa potest consultus reddere vates:
Ac vix suppositi tinguntur sanguine cultri,
Summaque ieiuna sanie infusatur arena.
Hinc lætis vituli vulgo moriuntur in herbis,
Et dulceis animas plena ad præsepia reddunt.
Hinc canibus blandis rabies venit, & quatit agros
Tussis anhela sues, ac faucibus angit obesis.
Labitur infelix studiorum, atque immemor herbæ
Victor equus, fonteisq; avertitur, & pede terram
Crebra ferit: demissæ aures: incertus ibidem
Sudor, & ille quidem morituris frigidus: aret
Pellis, & ad tactum tractanti dura resistit.
Hæc ante exitium primis dant signa diebus.
Sin in processu coepit crudefcere morbus,
Tum vero ardentes oculi, atque attractus ab alto
Spiritus, interdum gemitu gravis, imaue longo

Ilia singultu tendunt: it naribus ater
Sanguis, & obsessas fauces premit aspera lingua.
Profuit inserto latices infundere cornu
Lenæos: ea visa salus morientibus una.
Mox erat hoc ipsum exitio, Furiisque reſecti
Ardebant, ipſique ſuos, iam morte ſub ægra
(Dij meliora piis, erroremque hoſtibus illum)
Diſciſſos nudiis laniabant dentibus artus.
Ecce autem duro fumans ſub vomere taurus
Concidit, & miſtum ſpumis vomit ore cruorem,
Extremosque ciet gemitus. it triftis arator,
Mærentem abiungens fraterna morte iuvenum,
Atque opere in medio defixa relinquit aratra.
Non umbræ altorum nemorū, non mollia poſſunt
Prata mouere animum, non qui per ſaxa volutus
Purior electro campum petit amnis. at ima
Soluuntur latera, atq; oculos ſtupor urget inerteis,
Ad terramque fluit de vexo pondere cervix. (ras
Quid labor, aut benefacta iuvant? quid vomere ter-
Invertiſſe graveis? atqui non Maſſica Bacchi
Munera, non illis epulæ nocuere repoſtæ:
Frondebis, & victu paſcuntur ſimplicis herbæ.
Pocula ſunt fontes liquidi, atque exercita curſu
Flumina, nec ſomnos abrumpit cura ſalubreis.
Tempore non alio dicunt regionibus illis
Quæſitas ad ſacra boves Iunonis, & uris
Imparibus ductos alta ad donaria currus.
Ergo ægre raſtris terram rimantur, & ipſis
Vnguibus infodiunt fruges, monteisque per altos
Contenta cervice trahunt ſtridentia plauſtra.
Mon lupus infidias explorat ovilia circum,
Nec gregibus nocturnus obambulat: acrior illum
Cura domat, timidi damæ, cervique fugaces
Nunc interque canes, & circum teſta vagantur.
Iam maris immenſi prolem. & genus omne natantū
Litore in extremo, ceu naufraga corpora, fluctus
Proluit:

Proluit: insolitæ fugiunt in flumina Phocæ.
 Interit & curvis frustra defensa latebris
 Vipera, & attoniti squamis adstantibus hydri.
 Ipsis est ær, avibus non æquus, & illæ
 Præcipites alta vitam sub nube relinquunt.
 Præterea iam nec mutari pabula refert,
 Quæ sitæque nocent artes: cessere magistri
 Phillyrides Cheiron, Amythaoniusque Melampus.
 Sævit & in lucem Stygiis emissæ tenebris
 Pallida Tisiphone, morbos agitante, metumque,
 Inque dies avidum surgens caput altius effert.
 Balatu pecorum, & crebris mugitibus amnes,
 Arentesque sonant ripæ, collesque supini.
 Iamque catervatim dat stragem, atque aggerat ipsis
 In stabulis turpi dilapsa cadavera tabo:
 Donec humo tegere, ac foveis abscondere discunt.
 Nam neque erat coriis usus: nec viscera quisquam
 Aut undis abolere potest, aut vincere flamma:
 Nec tondere quidem morbo, illuvieque peresa
 Vellera, nec telas possunt attingere putreis.
 Verum etiam invisos si quis tentarat amictus:
 Ardentes papulæ, atque immundus olentia sudor
 Membra sequebatur: nec longo deinde moranti
 Tempore, contractos artus facer ignis edebat.

P. VIRGILII MARONIS GEORG.
 GICON, LIB. IV.

ARGUMENTVM:

Quartus liber apum curam, mellificiique rationem habet.

PROtinus aerij mellis cœlestia dona
 Exsequar, hanc etiam Mæcenæ adspice partem.
 Admiranda tibi levium spectacula rerum,
 Magnanimosque duces, totiusque ordine gentis
 Mores, & studia, & populos & prælia dicam.
 Intenui labor: at tenuis non gloria, si quem
 Numina læva sinunt, auditque vocatus Apollo.

Principio

Principio sedes apibus, statioque petenda:
Quo neque sit ventis aditus (nam pabula venti
Ferre domum prohibent) neq; oves, hædiq; petul.
Floribus insultent, aut errans bucula campo (ci
Decutiat rorem, & surgenteis atterat herbas.
Absint & picti squalentia terga lacerti
Pinguibus à stabulis, meropesque, aliæq; volucres,
Et manibus Progne pectus signata cruentis.
Omnia nam late vastant, ipsasque volanteis
Ore ferunt, dulcem nidis immitibus escam,
At liquidi fontes, & stagna virentia musco
Adsint, & tenuis fugiens per gramina rivus,
Palmaq; vestibulum, aut ingens oleaster obumbret.
Vt cum prima novi ducent examina reges
Vere suo, ludetque favis emissa Juventus:
Vicina invitet decedere ripa calori,
Obviaque hospiti teneat frondentibus arbos.
In medium, seu stabit iners, seu profluet humor,
Transversas salices, & grandia conjice saxa:
Pontibus ut crebris possint consistere, & alas
Pandere ad æstivum Solem, si forte moranteis
Sparserit, aut præceps Neptuno immerferit Eurus.
Hæc circum casia virides, & olentia late
Serpilla, & graviter spirantis copia thymbræ
Floreat, irriguumque bibant violaria fontem.
Ipsa autem seu corticibus tibi suta cavatis,
Seu lento fuerint alvearia vimine texta,
Angustos habeant aditus. nam frigore mella
Cogit hiems, eademque calor liquefacta remittit.
Vtraque vis apibus pariter metuenda: neque illæ
Nequicquam in tectis certatim tenuia cera
Spiramenta linunt, fucoque & floribus oras
Explent, collectumque hæc ipsa ad munera gluten,
Et visco, & Phrygiæ servant pice lentius Idæ.
Sæpe etiam effollis, si vera est fama, latebris,
Sub terra fodere Larem, penitusque repertæ

Pumicibusque cauis, exesæquæ arboris antro.
Tu tamen è levi rimosa cubilia limo
Unge, fouens circum, & raras super iniice frondeis
Neu propius tectis taxum sine, neve rubenteis
Vre foco caneros, altæ neu crede paludi:
Aut ubi odor cœni grauis, aut vbi concaua pulsu
Saxa sonant, vocisque offensa resultat imago.
Quod superest, ubi pulsam hiemem Sol aureus egit
Sub terras, cœlumque æstiuæ luce reclusit:
Illæ continuo saltus, silvasque peragrant,
Purpureosque metunt flores, & flumina libant
Summa leues. hinc nescio qua dulcedine lætæ
Progeniem, nidosque foment: hinc arte recenteis
Excudunt ceras, & mella tenacia fingunt.
Hinc ubi iam emissum caveis ad sidera cœli
Nare per æstatem liquidam suspexeris agmen,
Obscuramque trahi vento mirabere nubem;
Contemplator: aquas dulces, & frondea semper
Tecta petunt. huc tu iussos adsperge saporis,
Trita meliphylla, & cerinthæ ignobile gramen:
Tinnitusque cie, & matris quate cymbala circum.
Ipse confident medicatis sedibus: ipse
Intima more suo sese in cunabula condent.
Sin autem ad pugnam exierint (nam sæpe duobus
Regibus incessit magno discordia motu)
Continuoque animos vulgi, & trepidantia bello
Corda licet longe præsciscere: namque moranteis
Martius ille æris rauci canor increpat, & vox
Auditur, fractos sonitus imitata turbarum.
Tum trepidæ inter se coeunt, pennisque coruscant,
Spiculaque exacuunt rostris, aptantque lacertos,
Et circa regem, utque ipsa ad prætoriam densæ
Miscantur, magnisque vocant clamoribus hostem.
Ergo ubi vernactæ sudum, camposque patenteis;
Erumpunt portis; concurritur, æthere in alto
Fit sonitus, magnum mistæ glomerantur in orbem,
Præci-

Præcipitesque cadunt, nondensior aëre grando,
Nec de concussa tantum pluit ilice glandis.
Ipsi per medias acies, insignibus alis,
Ingenteis animos angusto in pectore versant :
Vtique adeo obnixi non cedere, dum grauis aut hos,
Aut hos versa fuga victor dare terga coëgit.
Hi motus animorum, atque hæc certamina tanta
Pulveris exigui iactu compressa quiescent.
Verum ubi ductores acie revocaveris ambo;
Deterior qui visus, eum, ne prodigus obsit,
Dede neci: melior vacua sine regnet in aula.
Alter erit maculis auro squalentibus ardens:
(Nam duo sunt genera) hic melior, insignis & ore,
Et rutilis clarus squamis: ille horridus alter
Desidia, latamque trahens inglorius alvum.
Vt binæ regum facies, ita corpora gentis.
Namque aliæ turpes horrent: ceu pulvere ab alto
Cum venit, & sicco terram spuît ore viator
Aridus, elucent aliæ, & fulgore coruscant
Ardentes auro, & paribus lita corpora guttis,
Hæc potior soboles: hinc cœli tempore certo
Dulcia mella premes: nectantum dulcia, quantum
Et liquida, & durum Bacchi domitura saporem.
At cum incerta volant, cœloque examina ludunt,
Contemnuntq; fauos, & frigida tecta relinquunt:
Instabileis animos ludo prohibebis inani.
Nec magnus prohibere labor, tu regibus alas
Eripe, non illis quisquam cunctantibus altum
Iter, aut castris audebit vellere signa.
Invitent croceis halantes floribus horti,
Et custos furum, atque avium, cum falce saligna
Hellepontiaci seruet tutela Priapi.
Ipse thymum, pinosque ferens de montibus altis,
Tecta ferat late circum, cui talia curæ:
Ipse labore manum duro terat: ipse feraces
Figat humo plantas, & amicos irriget imbreis.

Atque equidem, extremo ni jam sub fine laborum
Vela traham, & terris festinem advertere proram;
Forſitan, & pingueis hortos quæ cura colendi
Ornaret, canerem, biferique roſaria Pæſti,
Quoque modo potis gauderent intuba rivis,
Et virides apio ripæ, tortuſque per herbam
Creſceret in ventrem cucumis: nec ſera comantem
Narciſſum, aut flexi tacuiſſem vimen acanthi,
Pallentesque edereras, & amantes litora myrtos.
Namque ſub Oebaliæ memini me turribus altis,
Qua piger humectat flaventia culta Galeſus,
Corycium vidiffe ſenem: cui pauca relictæ
Iugera ruris erant. nec fertilis illa juvencis,
Nec pecori opportuna ſeges, nec commoda Baccho.
Hic rarum tamen in dumis olus, albaque circum
Lilia, verbenæque premens, veſcumque papaver,
Regum æquabat opes animis; ſeraque revertens
Nocte domum, dapibus menſas onerabat inemptis.
Primus vere roſam, atque autumnò carpere poma,
Et cum triſtis hiems etiam nunc frigore ſaxa
Rumperet, & glacie curſus frenaret aquarum;
Ille comam mollis jam tum tondebat acanthi,
Æſtatem increpitans ſeram, Zephyroſq; moranteis.
Ergo apibus fetis idem, atque examine multo
Primus abundare, & ſpumantia cogere preſſis
Mella favis: illi tiliæ, atque uberrima pinus:
Quotque in flore novo pomis ſe fertilis arbor
Induerat, totidem autumnò matura tenebat.
Ille etiam ſeras in verſum diſtulit ulmos,
Eduramque pyrum, & ſpinos jam pruna ferenteis,
Jamq; miniſtrantem platanū potantibus umbram.
Verum hæc ipſe equidem ſpatiis excluſus iniquis
Prætereo, atq; aliis poſt commemoranda relinquo.
Nunc age, naturas apibus quas Jupiter ipſe
Addidit, expediam: pro qua mercede canoros
Curetum ſonitus, crepitantiaque æra ſecutæ,

Dictæo

Dictæo cœli regem pavere sub antro.
Solæ communis gnatos, consortia tecta
Urbis habent, magnisque agitant sub legibus ævum:
Et patriam solæ, & certos novere Penateis:
Venturæque hiemis memores, æstate laborem
Experiuntur, & in medium quæsitæ reponunt.
Namque aliæ victu invigilant, & fœdere pacto
Exercentur agris: pars intra septa domorum
Narcissi lacrymam, & lentum de cortice gluten,
Prima favis ponunt fundamina, deinde tenaces
Suspendunt ceras: aliæ, spem gentis, adultos
Educunt fetus: aliæ purissima mella
Stipant, & liquido distendunt nectare cellas.
Sunt quibus ad portas cecidit custodia forti:
Inque vicem speculantur aquas, & nubila cœli:
Aut onera accipiunt venientum, aut agmine factæ
Ignavum fucos pecus à præsepibus arcent.
Fervet opus, redolentque thymo fragrantia mella.
Ac veluti lentis Cyclopes fulmina massis
Cum properant; alij taurinis follibus auras
Accipiunt, redduntque: alij stridentia tingunt
Æra lacu: gemit impositis incendibus Æna:
Illi inter sese magna vi brachia tollunt
In numerum, versantque tenaci forcipe ferrum.
Non aliter, si parva licet componere magnis,
Cecropias innatus apes amor urget habendi,
Munere quamque suo. grandævis oppida curæ,
Et munire favos, & Dædala fingere tecta.
At fessæ multa referunt se nocte minores,
Crura thymo plenæ: pascuntur & arbuta passim,
Et glaucas salices, casiamque, crocumq; rubentem,
Et pinguem tiliam, & ferrugineos hyacinthos:
Omnibus una quies operum, labor omnibus unus.
Mane ruunt portis: nusquam mora. rursus, easdem
Vesper ubi è pastu tandem decedere campis
Admonuit, tum tecta petunt, tum corpora curant.

Fit sonitus, mustantque oras, & limina circum.
Post, ubi iam thalamis se composuere, filetur
In noctem, fessosque sopor suus occupat artus.
Nec vero à stabulis pluvia impendente recedunt
Longius, aut credunt cœlo, adventantibus Euris:
Sed circum tutæ sub mœnibus urbis aquantur,
Excursusque breveis tentant, & sæpe lapillos,
Ut cymbæ instabiles fluctu iactante saburram,
Tollunt: his sese per inania nubila librant.
Illum adeo placuisse apibus mirabere morem,
Quod nec concubitu indulgent, nec corpora segnes
In Venerem solvunt, aut fetus nixibus edunt:
Verum ipsæ foliis gnatos, & suauibus herbis
Ore legunt; ipsæ regem, parvosque quirites
Sufficiunt, aulasque, & cerea regna refingunt.
Sæpe etiam, duris errando in cotibus, alas
Attrivere, ultroque animam sub fasce dedere.
Tantus amor florum, & generandi gloria mellis.
Ergo ipsas quamuis angusti terminus æui
Excipiat: (neque enim plus septima ducitur æstas)
At genus immortale manet, multosque per annos
Stat fortuna domus, & aui numerantur avorum.
Præterea regem non sic Ægyptus, & ingens
Lydia, nec populi Parthorum, aut Medus Hydaspes
Observant. rege incolumi, mens omnibus una est:
Amisso, rupere fidem; constructaque mella
Diripuerunt ipsæ, & crates solvere fauorum.
Ille operum custos, illum admirantur, & omnes
Circumstant fremitu denso, stipantque frequentes;
Et sæpe attollunt humeris, & corpora bello
Obiectant, pulcrumque petunt per vulnera mortem.
His quidam signis, atque hæc exempla secuti,
Esse apibus partem diuinæ mentis, & haustus
Ætherios dixere. deum namque ire per omneis
Terrasque, tractusque maris, cœlumque profundum.
Hinc pecudes, armenta, viros, genus omne ferarum,
Quem.

Quemque sibi tenuis nacentem arcessere vitas.
Scilicet huc reddi deinde, ac resoluta referri
Omnia: nec morti esse locum: sed viva volare
Sideris in numerum, atque alto succedere cœlo:
Si quando sedem augustam, servataque mella
Thesauris relines; prius haustus sparsus aquarum
Ore fove, fumosque manu prætende sequaces.
Bis grauidos cogunt fetus, duo tempora messis,
Taygete simulos terris ostendit honestum
Pleias, & Oceani spretos pede reppulit amneis:
Aut eadem fidus fugiens ubi piscis aquosi
Tristior hibernas cœlo descendit in undas.
Illis ira modum supra est, læsaque venenum
Morsibus inspirant, & spicula cæca relinquunt
Affixæ venis, animasque in vulnere ponunt.
Sinduram metues hiemem, parcesque futuro,
Contusosque animos, & res miserabere fractas:
At suffire thymo, cerasque recidere inaneis
Quis dubitet? nam sæpe favos ignotus adedit
Stellio, lucifugis congesta cubilia blattis:
Immunisque sedens aliena ad pabula fucus,
Aut asper crabro imparibus se immiscuit armis;
Aut durum tinea genus, aut invisa Minervæ
In foribus laxos suspendit aranea casseis.
Quo magis exhaustæ fuerint, hoc acrius omnes
Incumbent generis lapsi sarcire ruinas,
Complebuntque foros, & floribus horrea texent.
Si vero (quoniam casus apibus quoque nostros
Vita tulit) tristi languebunt corpora morbo:
Quod iam non dubiis poteris cognoscere signis.
Continuo est ægris alius color? horrida vultum
Deformat macies: tum corpora luce carentum
Exportant rectis, & tristia funera ducunt:
Aut illæ pedibus connexæ ad limina pendent,
Aut intus clausis cunctantur in ædibus omnes,
Ignavæque fame, & contracto frigore pigræ.

Tum sonus auditur gravior, tractimque susurrant:
Frigidus ut quondam silvis immurmurat Auster:
Ut mare sollicitum stridet refluentibus undis:
Æstuat ut clausis rapidus fornacibus ignis.
Hec jam galbancos suadebo incendere odores,
Mellaque arundineis inferre canalibus, ultro
Hortantem, & fessas ad pabula nota vocantem.
Proderit & tunsum gallæ admiscere saporem,
Arenteisque rosas, aut igni pingua multo
Defruta, vel psythia passos de vite racemos,
Cecropiumq; thymum, & grave olentia centaurea.
Est etiam flos in pratis, cui nomen amello
Fecere agricolæ, facilis quærentibus herba.
Namque uno ingentem tollit de cespite silvam,
Aureus ipse: sed in foliis, quæ plurima circum
Funduntur, violæ subluet purpura nigræ.
Sæpe deum nexis ornata torquibus aræ,
Asper in ore sapor, tonsis in vallibus illum
Pastores, & curva legunt prope flumina Mellæ.
Huius odorato radices incoque Baccho,
Pabulaque in foribus plenis appone canistris.
Sed si quem proles subito defecerit omnis,
Nec genus unde novæ stirpis revocetur, habebit:
Tempus & Arcadij memoranda inventa magistri
Pandere, quoque modo cæsis jam sæpe juvencis
Insincerus apes tulerit cruor. altius omnem
Expediam prima repetens ab origine famam.
Nam qua Pellæ gens fortunata Canopi
Accolite effuso stagnantem flumine Nilum,
Et circum pictis vehitur sua rura faselis:
Quaque pharetrata vicinia Persidis urget.
Et viridem Ægyptum nigra secundat arena.
Et diversa ruens septem discurrit in ora,
Usque coloratis amnis devexus ab Indis:
Omnis in hac certam regio jacet arte salutem.
Exiguus primum, atque ipsos contractus ad usus
Eligitur

Eligitur locus; hunc angustique imbrice tecti,
Parietibusque premunt arctis, & quatuor addunt,
Quatuor à ventis obliqua luce fenestras.
Tum vitulus bima curvans jam cornua fronte
Quæritur: huic geminæ nares, & spiritus oris
Multa reluctanti obstruitur, plagisque perempto
Tunsa per integram solvantur viscera pellem.
Sic positum in clauso linquunt, & ramea costis
Subiiciunt fragmenta, thymum, casiasq; recenteis.
Hoc geritur, Zephyris primū impellentibus undas,
Ante novis rubeant quam prata coloribus, ante
Garrula quam tignis nidum suspendat hirundo.
Interea teneris tepefactus in ossibus humor
Æstuat, & visenda modis animalia miris,
Trunca pedum primo, mox & stridentia pinnis
Miscentur, tenuemque magis, magis aëra carpunt;
Donec, ut æstivis effusus nubibus imber
Erupere; aut ut nervo pulsante sagittæ,
Prima leves ineunt si quando proelia Parthi.
Quis deus hanc Musæ, quis nobis extulit artem?
Unde nova ingressus hominum experientia cepit?
Pastor Aristæus fugiens Peneia Tempe,
Amisissis ut fama, apibus morboque fameque,
Tristis ad extremi sacrum caput adstitit amnis,
Multa querens, atque hac affatus voce parentem:
Mater Cyrene, mater, quæ gurgitis huius
Ima tenes, quid me præclara stirpe deorū, (pollo,
Si modo, quem perhibes, pater est Thymbræus A-
Invisum fati genuisti? aut quo tibi nostri
Pulsus amor? quid me cælum sperare jubebas?
En etiam hunc ipsum vitæ mortalis honorem,
Quem mihi vix frugum & pecudū custodia solers
Omnia tentanti extuderat, te matre, relinquo.
Quin age, & ipsa manu felices erue silvas,
Fer stabulis inimicum ignem, atq; interfice messor
Ure fata, & validam in viteis molire bipennem:

Tanta meæ si te ceperunt tædia laudis.
At mater sonitum thalamo sub fluminis alti
Sensit; eam circum Milesia vellera nymphae
Carpebant, hyali saturo fucata colore,
Drymoque, Xanthoque, Ligeaq; Phyllodoceque,
Cæsariem effusæ nitidam per candida colla:
Nesæe, Speioque, Thaleiaque, Cymodoceque,
Cydippeque, & flava Lycorias: altera virgo,
Altera tum primos Lucinae experta labores:
Cleioque & Beroë soror, Oceanitides ambæ,
Ambæ auro, pictis incinctæ pèllibus ambæ,
Atque Ephyre, atque Opis, atque Asia Deiopeia:
Et tandem positis velox Aretusa sagittis.
Inter quas curam Clymene narrabat inanem
Vulcani, Martisque dolos, & dulcia furta,
Atque Chao densos divum numerabat amores.
Carminè quo captæ, dum fusis mollia pensa
Devolvunt, iterum maternas impulit aureis
Luctus Aristæi, vitreisque sedilibus omnes
Obstupuere: sed ante alias Arethusa sorores
Prospiciens, summa flavum caput extulit unda,
Et procul: ô gemitu non frustra exterrita tanto,
Cyrene soror, ipse tibi, tua maxima cura,
Tristis Aristæus Penei genitoris ad undam
Stat lacrymans, & te crudelem nomine dicit.
Huic percussa nova mentem formidine mater,
Duc age, duc ad nos; fas illi limina divum
Tangere, ait: simul alta jubet discedere late
Flumina, qua juvenis gressus inferret. at illum
Curvata in montis faciem circumstetit unda,
Accepitque sinu vasto, misitque sub amnem (gna,
Iamque domum mirans genitricis, & humida re-
Speluncisque lacus clausos, lucosque sonanteis,
Ibat, & ingenti motu stupefactus aquarum,
Omnia sub magna labentia flumina terra
Spectabat diversa locis, Phasimque, Lycumque,

Et

Et caput, unde altus primum se erumpit Enipeus,
Unde pater Tiberinus, & unde Aniena fluens,
Saxosumque sonans Hypanis, Mysusque Caicus,
Et gemina auratus taurino cornua vultu
Eridanus: quo non alius per pingua culta
In mare purpureum violentior influit amnis,
Postquam est in thalami pendentia pumice tecta
Perventum, & gnati fletus cognovit inaneis
Cyrene: manibus liquidos dant ordine fonteis
Germanæ, tonsisque ferunt mantilia villis.
Pars epulis onerant mensas, & plena reponunt
Pocula: Panchæis adolefcunt ignibus aræ.
Et mater, Cape Mæonij carchesia Bacchi,
Oceano libemus, ait. simul ipsa precatur
Oceanumque patrem rerum, nymphaeque sorores,
Centumquæ filvas, centumquæ flumina servant.
Ter liquido ardententem perfudit nectare Vestam;
Ter flama ad summum tecti subjecta reluxit:
Omne quo firmans animum, sic incipit ipsa;
Est in Carpathio Neptuni gurgite vates.
Cœruleus Proteus, magnum qui piscibus æquor
Et juncto bipedum curru metitur equorum.
Hic nunc Emathiæ portus, patriamque revisit
Pallenen: hunc & nymphae veneramur, & ipse
Grandævus Nereus. novit namque omnia vates,
Quæ sint, quæ fuerint, quæ mox ventura trahantur.
Quippe ita Neptuno visum est: immania cujus
Armenta, & turpeis pascit sub gurgite phocas.
Hic tibi gnate prius vinclis capiendus, ut omnem
Expediat morbi causam, eventusque secundet.
Nam sine vi non ulla dabit præcepta: neque illum
Orando flectes: vim duram, & vincula capto
Tende: doli circum hæc demum frangentur inanes.
Ipsa ego te, medios cum Sol accenderit æstus,
Cum sitiunt herbæ, & pecori jam gravior umbra est,
In secreta senis ducam, quo fessus ab undis

Se recipit: facile ut somno aggrediare jacentem.
Verum ubi correptum manibus, vinclisque tenebis:
Tum variæ illudent species, atque ora ferarum.
Fiet enim subito sus horridus, atraque tigris,
Squamosusque draco, & fulva cervice leæna:
Aut acrem flamæ sonitum dabit, atque ita vinclis
Excidet, aut in aquas tenuis dilapsus abibit.
Sed quanto ille magis formas se vertet in omneis,
Tanto gnate magis contende tenacia vincla:
Donec talis erit mutato corpore, qualem
Videris, incepto tegeret cum lumina somno.
Hæc ait, & liquidum ambrosiæ diffudit odorem:
Quo totum gnati corpus perduxit. at illi
Dulcis compositis spiravit crinibus aura, (gens
Atque habilis membris venit vigor, est specus in-
Exesi latere in montis, quo plurima vento
Cogitur, inque sinus scindit sese unda reductos:
Deprensis olim statio tutissima nautis.
Intus se vasti Proteus tegit objice saxi. (pha
Heic juvenem in latebris aversum à lumine Nym-
Collocat: ipsa procul nebulis obscura resistit.
Iam rapidus torrens sitienteis Scirius Indos
Ardebat cœlo: & medium Sol igneus orbem
Hauserat: ardebant herbæ, & cava flumina ficcis
Faucibus ad limum radii tepefacta coquebant:
Cum Proteus consueta petens è fluctibus antra
Ibat: eum vasti circum gens humida Ponti
Exsultans, rorem late dispergit amarum.
Sternunt se somno diversæ in litore phocæ.
Ipse, velut stabuli custos in montibus olim,
Vesper ubi e pastu vitulos ad tecta reducit,
Auditisque lupos accuunt balatibus agni,
Confedit scupulo medius, numerumque recenset:
Cujus Aristæo quoniam est oblata facultas;
Vix defessa senem passus componere membra,
Cum clamore ruit magno, manicisque jacentem
Occupat,

Occupat, ille suæ contra non immemor artis,
Omnia transformat sese in miracula rerum, (tem
Ignemque, horribilemq; feram, fluviumq; liquen-
Verum, ubi nulla fugam reperit fallacia, victus
In sese redit, atque hominis tandem ore locutus:
Nam quis juvenum confidentissime nostras
Iussit adire domos? quidve hinc petis? inquit, at ille,
Scis Proteu, scis ipse; neque est te fallere cuiquam:
Sed tu define velle. deûm præcepta secuti
Venimus huc, lapsis quæsitum oracula rebus.
Tantum effatus, ad hæc vates vi denique multa
Ardenteis oculos intorsit lumine glauco,
Et graviter frendens, sic fatis ora resolvit:
Non te nullius exercent numinis iræ.
Magna lues commissa: tibi has miserabilis Orpheus
Haud quaquam ob meritum pœnas, ni fata resistant,
Suscitat, & rapta graviter pro conjuge sævit.
Illa quidem dum te fugeret per flumina præceps,
Immanem ante pedes hydram moritura puella,
Servantem ripas alta non vidit in herba.
At chorus æqualis Dryadum clamore supremos
Implerunt monteis: flerunt Rhodopeiæ arces,
Altaque Pangæa, & Rhesi Mavortia tellus,
Atque Cetiæ, atque Hebrus, atque Actias Orithyia.
Ipse cava solens ægrum testudine amorem,
Tu dulcis conflux, te sola in litore secum,
Te veniente die, te decedente canebat.
Tanarias etiam fauces, alta ostia Ditis,
Et caligantem nigra formidine lucum
Ingressus, Maneisq; adiit, regemque tremendum
Nesciaque humanis precibus mansuescere corda
At cantu commota Erebi de sedibus imis
Vmbra ibant tenues, simulacraque luce carente.
Quam multa in silvis avium se millia condunt,
Vel per ubi, aut hibernus agit de montibus imber.
Matres, atque viri, defunctaque corpora vita

Magna.

Magnanimum heroum, pueri, innuptæque puellæ,
 Impositique rogis juvenes ante ora parentum:
 Quos circum limus niger, & deformis arundo
 Cocyti, tarda que palus inamabilis unda
 Alligat, & novies Styx interfusa coërcet.
 Quin ipsæ stupuere domus, atque intima Lethi
 Tartara, cœruleosque implexæ crinibus angueis
 Eumenides, tenuitque inhians tria Cerberus ora,
 Atque Ixionei vento rota constitit orbis.
 Iamque pedem referens, casusevaferat omneis,
 Redditaque Eurydice superas veniebat ad auras.
 Pone sequens (namq; hanc dederat Proserpina legē)
 Cum subita incautum dementia cepit amantem,
 Ignoscenda quidem, scirent si ignoscere Manes.
 Restitit, Eurydicemque suam jam luce sub ipsa
 Immemor, heu, victusq; animi, respexit. ibi omnis
 Effusus labor, atque immitis rupta tyranni
 Fœdera, terque fragor stagnis auditus Averni.
 Illa, Quis & me, inquit, miseram; & te perdidit, Or-
 Quis tantus furor? en iterum crudelia retro (pheu?
 Fata vocant, conditque natantia lumina somnus,
 Iamque vale: feror ingenti circumdata nocte,
 Invalidasque tibi tendens, heu, non tua, palmas.
 Dixit, & ex oculis subito, ceu fumus in auras
 Commistus tenueis, fugit diversa: neque illum
 Prenfantem nequicquam Umbras, & multa volen-
 Dicere præterea, vidit: nec portitor Orci (tem
 Amplius objectam passus transire paludem.
 Quid faceret? quo se raptâ bis conjuge ferret?
 Quo fletu Maneis, qua numina voce moveret?
 Illa quidem Stygia nabat jam frigida cymba.
 Septem illum totos perhibent ex ordine menseis,
 Rupe sub aëria deserti ad Strymonis undam
 Flevisse, & gelidis hæc evoluisse sub antris,
 Mulcentem tigres, & agentem carmine quercus.
 Qualis populea mærens philomela sub umbra

Amislos

Amifſos queritur fetus; quos durus arator
Obſervans nido implumeis detraxit: at illa
Flet noctem, ramoque ſedens miſerabile carmen
Integrat, & mœſtis late loca queſtibus implet.
Nulla Venus, nullique animum flexere Hymenæi:
Solus Hyperboreas glacies, Tanaimque nivalem,
Arvaque Rhipæis nunquam viduata pruinis
Luſtrabat, raptam Eurydicen, atque irrita Ditis
Dona querens. ſpretæ Ciconum quo munere matres
Inter ſacra deûm, nocturnique Orgia Bacchi,
Diſcerptum latos juvenem ſparſere per agros.
Tum quoq; marmorea caput à cervice revulſum,
Gurgite cum medio portans, Oeagrius Hebrus
Volueret, Eurydicen vox ipſa, & frigida lingua,
Ah, miſeram Eurydicen anima fugiente vocabat:
Eurydicen toto referebant flumine ripæ.
Hæc Proteus, & ſe jaçtu dedit æquor in altum,
Quaq; dedit, ſpumantem undam ſub vertice torſit.
At non Cyrene. namque ultro affata timentem:
Gnate, licet trifteis animo deponere curas.
Hæc omnis morbi cauſa: hinc miſerabile nympha,
Cum quibus illa choros lucis agitabat in altis,
Exitium miſere apibus: tu munera ſupplex
Tende, petens pacem, & facileis venerare Napæas.
Namque dabunt veniam votis, irasque remittent.
Sed modus orandi qui ſit, prius ordine dicam.
Quatuor eximios præſtanti corpore tauros,
Qui tibi nunc viridis depaſcunt ſumma Lyçæi,
Delige, & intacta totidem cervice juvenças.
Quatuor his aras alta ad delubra dearum
Conſtitue, & ſacrum jugulis demitte cruorem,
Corporaque ipſa boum frondoso deſere luo.
Poſt, ubi nona ſuos Aurora oſtenderit ortus.
Inferias Orphei Lethæa papavera mittes,
Placatam Eurydicen vitula venerabere cæſa,
Et nigram maçtabis ovem, lucumque reviſes.

Haud

Haud mora : continuo matris præcepta faceſſit,
 Ad delubra venit, monſtratas excitat aras,
 Quatuor eximios præſtanti corpore tauros
 Ducit, & intacta totidem cervice iuvenças.
 Poſt, ubi nona ſuos Aurora induxerat ortus,
 Inferias Orphei mittit, lucumque reviſit.
 Heic vero ſubitum, ac dictum mirabile monſtrum
 Adſpiciunt: liquefacta boum per viſcera toto
 Stridere apes utero, & ruptis effervere coſtis.
 Immenſasque trahi nubes: jamque arbore ſumma
 Confluere, & lentis vuam demittere ramis.

Hęc ſuper arvorum cultu, pecorumque canebam,
 Et ſuper arboribus: Cæſar dum magnus ad altum
 Fulminat Euphratem bello, victorque volenteis
 Per populos dat jura, viamque affectat Olympo.
 Illo Virgilium me tempore dulcis alebat
 Parthenope, ſtudiis florentem ignobilis otii:
 Carmina qui luſi paſtorum, audaxque juvenſta,
 Tityre, te patulæ cecini ſub tegmine fagi.

P. VIRGILII MARONIS

ÆNEIDOS LIB. I.

ARGUMENTVM.

Duplex eſt Aeneidos Argumentum: Bella Aenea, & navigatione. Per navigationem civilis vitæ & private exemplum exhibet. Bellis adumbrat heroum vitam.

Ille ego, qui quondam gracili modulatus avena
 Carmen, & egreſſus ſilvis, vicina coëgi
 Ut quamvis avido parerent arva colono,
 Gratum opus agricolis: at nunc horrentia Martis
 Arma virumque cano, Troiæ qui primus ab oris
 Italiam, fato profugus, Lavinaque venit
 Litora: multum ille & terris jactatus, & alto,
 Vi ſuperum, ſæva memorem Iunonis ob iram:
 Multa quoq; & bello paſſus, dum conderet urbem,
 Inferretque deos Latio: genus unde Latinum,
 Alba-

Albanique patres, atque altæ mœnia Romæ.
 Musa mihi causas memora, quo numine læso,
 Quidve dolens regina deum, tot voluere casus
 Insignem pietate virum, tot adire labores
 Impulerit. tantæ ne animis cœlestibus ira?
 Urbs antiqua fuit, Tyrij tenuere coloni,
 Carthago, Italiam contra, Tiberinaque longe
 Ostia, dives opum, studiisque asperrima belli:
 Quam Juno fertur terris magis omnibus unam
 Posthabita coluisse Samo. heic illius arma,
 Heic currus fuit: hoc regnum dea gentibus esse,
 Si qua fata sinant, jam tum tenditque, fovetque.
 Progeniem sed enim Troiano à sanguine duci
 Audierat, Tyrias olim quæ verteret arces.
 Hinc populum late regem, belloque superbum
 Venturum excidio Libyæ: sic voluere Parcas.
 Id metuens, veterisque memor Saturnia belli,
 Prima quod ad Troiam pro caris gesserat Argis:
 Nec dum etiam causæ irarum, sævique dolores
 Exciderant animo: manet alta mente repostum
Judicium Paridis, spreteque iniuria formæ,
 Et genus invisum, & rapti Ganymedis honores.
 His accensa super, jactatos æquore toto
 Troas, reliquias Danaum, atque immitis Achillei,
 Arcebat longe Latio: multosque per annos
 Errabant acti fati maria omnia circum.
 Tantæ molis erat Romanam condere gentem.
 Vix è conspectu Siculæ telluris in altum
 Vela dabant læti, & spumas salis ære ruebant:
 Cum Iuno æternum servans sub pectore vulnus,
 Hæc secum: Mene incepto desistere victam?
 Nec posse Italia Teucrorum avertere regem?
 Quippe vetor fati. Pallasne exurere classem.
 Argivum, atque ipsos potuit submergere Ponto,
 Unius ob noxam, & Furias Aiæcis Oilei?
 Ipsa Jovis rapidum jaculata è nubibus ignem,

Disi

Disiecitq; rateis, evertitque æquora ventis:
Illum expirantem transfixo pectore flamas
Turbine corripuit, scopuloque infixit acuto.
Ast ego, quæ divum incedo regina, Iovisque
Et soror, & coniux, una cum gente tot annos
Bella gero, & quisquam numen Iunonis adoret
Præterea? aut suplex aris imponat honorem?
Talia flammato secum dea corde volutans,
Nimborum in patriam, loca feta furentibus Austris,
Æoliam venit. heic vasto rex Æolus antro
Luctanteis ventos, tempestatesque sonoras
Imperio premit, ac vinclis, & carcere frenat.
Illi indignantes magno cum murmure montis
Circum claustra fremunt. celsa sedet Æolus arce,
Sceptra tenens, mollitq; animos, & temperat iras.
Ni faciat: maria, ac terras, cœlumque profundum
Quippe ferant rapidi secum, verrantq; per auras.
Sed pater omnipotens speluncis abdedit atris,
Hoc metuens, molemque, & monteis insuper altos
Imposuit, regemque dedit, qui foedere certo
Et premere, & laxas sciret dare iussus habenas.
Ad quem tum Iuno supplex his vocibus usa est:
Æole (namque tibi divum pater atque hominū rex
Et mulcere dedit fluctus, & tollere vento)
Gens inimica mihi Tyrrhenum navigat aquor;
Illum in Italiam portans victosque Penateis.
Incute vim ventis, submersasque obrue puppes,
Aut age diversas, & disijce corpora Ponto.
Sunt mihi bis septem præstanti corpore nymphae:
Quarum, quæ forma pulcerrima, Deiopeiam
Connubio iungam stabili, propriamque dicabo;
Omneis ut tecum meritis pro talibus annos
Exigat, & pulcra faciat te prole parentem.
Æolus hæc contra: tuus ô regina quid optes
Explorare labor: mihi iussa capessere fas est.
Tu mihi quodcumq; hoc regni, tu sceptrum, Iovēque

Conci-

Conciliās, tu das epulis accumbere divum,
Nimborumque facis, tempestatumque potentem.
Hæc ubi dicta, cavum conversa cuspide montem
Impulit in latus, ac venti velut agmine facto,
Qua data porta, ruunt, & terras turbine perflant.
Incubuerē mari, totumque a sedibus imis
Vna Eurusque, Notusq; ruunt, creberque procellis
Africus, & vastos voluunt ad litora fluctus.
Insequitur clamorque virum, stridorque rudentū,
Eripiunt subito nubes cœlumque, diemque
Teucrorum ex oculis: Ponto nox incubat atra.
Intonuere poli, & crebris micat ignibus æther,
Præsentemque viris intentant omnia mortem.
Exemplo Æneæ soluuntur frigore membra:
Ingemit, & duplices tendens ad sidera palmas,
Talia voce refert: ô terque, quaterque beati,
Queis apte ora patrum Troiæ sub mœnibus altis
Contigit oppetere: ô Danaum fortissime gentis
Tydeide, mēne Iliacis occumbere campis
Non potuisse, tuaq; animam hanc effundere dextra?
Sævus ubi Æacidæ telo iacet Hector, ubi ingens
Sarpedon, ubi tot Simois correpta sub undis
Scuta virum galeasque, & fortia corpora voluit,
Talia iactanti stridens Aquilone procella
Velum aduersa ferit, fluctusque ad sidera tollit.
Franguntur remi: tum prora avertit, & undis (mons.
Dat latus, insequitur cumulo præruptus aquæ
Hi summo in fluctu pendent: his unda dehiscens
Terram inter fluctus aperit: furit æstus arenis.
Treis Notus abreptas in saxa latentia torquet:
Saxa vocant Itali mediis quæ in fluctibus Aras:
Dorsum immane mari summo, treis Eurus ab alto
In Brevia, & Syrteis urget, miserabile visu,
Illiditque vadis, atque aggere cingit arenæ.
Vnam, quæ Lycios, fidumque vehebat Orontem,
Ipsiūs ante oculos ingens a vertice Pontus

In puppim ferit. excutitur, pronusque magister
 Volvitur in caput ast illam ter fluctus ibidem (tex.
 Torquet agens circū, & rapidus vorat æquore vor-
 Apparent rari nantes in gurgite vasto,
 Arma virum, tabulæque, & Troia gaza per undas.
 Jam validam Ilionei navem, jam fortis Achatæ,
 Et qua vectus Abas, & qua grandævus Alethes,
 Vicit hiems: laxis laterum compagibus omnes
 Accipiunt inimicum imbrem, remisque fatiscunt.
 Interea magno misceri murmure Pontum,
 Emissamque hiemem sensit Neptunus, & imis
 Stagna refusa vadis: graviter commotus, & alto
 Prospiciens, summa placidum caput extulit unda.
 Disiectam Æneæ toto videt æquore classem,
 Fluctibus oppressos Troas, cœlique ruina.
 Nec latuere doli fratrem Junonis, & iræ. (tur;
 Eurum ad se, Zephyrumque vocat: dehinc talia fa-
 Tantane vos generis tenuit fiducia vestri?
 Jam cœlum, terramque meo sine numine venti
 Miscere, & tantas audetis tollere moles?
 Quos ego: sed motos præstat componere fluctus:
 Post mihi non simili poena commissa luetis.
 Maturate fugam, regique hæc dicite vestro:
 Non ille imperium pœiagi, sævumque tridentem,
 Sed mihi sorte datum. tenet ille immania saxa,
 Vestras Eure domos: illa se jactet in aula
 Æolus, & clauso ventorum carcere, regnet.
 Sic ait, & dicto citius tumida æquora placat,
 Collectasque fugat nubes, Solemque reducit.
 Cymothoë simul, & Triton annixus acuto
 Detrudunt naveis scopulo: levat ipse tridenti,
 Et vastas aperit Syrteis, & temperat æquor,
 Atque rotis summas levibus perlabitur undas.
Ac veluti magno in populo cum sæpe coorta est
Seditio, sævitque animis ignobile vulgus,
Jamq; faces, & saxa volant: FUROR arma ministrat:
 Tum,

Tum, pietate gravem, ac meritis si forte virū quem
Conspexere, silent, erectisque auribus adstant:
Ille regit dictis animos, & pectora mulcet.
Sic cunctus pelagi cecidit fragor, æquora postquam
Prospiciens genitor, cœloque in vectus aperto
Flectit equos, curruque volans dat lora secundo.
Defessi Æneadæ, quæ proxima litora, cursu
Contendunt petere, & Libyæ vertuntur ad oras.
Est in secessu longo locus: insula portum
Efficit obiectu laterum: quibus omnis ab alto
Frangitur, inque sinus scindit sese unda reductos.
Hinc atque hinc vastæ rupes, geminique minantur
In cœlum scopuli: quorum sub vertice late
Æquora tuta silent: tum silvis scena coruscis
Desuper, horrentiq; atrum nemus imminet umbra.
Fronte sub adversa scopulis pendentibus antrum:
Intus aquæ dulces, vivoque sedilia saxo,
Nympharum domus. heic fessas non vincula naueis
Ulla tenent: unco non alligat ancora morfu.
Huc septem Æneas collectis navibus omni
Ex numero subit: ac magno telluris amore
Egressi optata potiuntur Troës arena,
Et sale tabentis artus in litore ponunt.
Ac primum filici scintillam excudit Achates,
Suscepitque ignem foliis, atque arida circum
Nutrimenta dedit, rapuitque in fomite flamam.
Tum Cererem corruptam undis, Cerealiaque arma
Expediunt fessi rerum, frugesque receptas
Et torrere parant flammis, & frangere saxo.
Æneas scopulum interea conscendit, & omnem
Prospectum late pelago petit, Antea si quem
Jactatum vento videat, Phrygiaeque biremeis,
Aut Capyn, aut celsis in puppibus arma Caici.
Navem in conspectu nullam: treis litore cervos
Prospicit erranteis: hos tota armenta sequuntur
A tergo, & longum per valleis pascitur agmen.

Constitit heic, arcumq; manu, ceterisque sagittas
Corripuit, fidus quæ tela gerebat Achates.
Ductoresque ipsos primum capita alta ferentibus
Cornibus arboreis sternit: tum vulgus, & omnem
Miscet agens telis nemora interfrondea turbam.
Nec prius absistit, quam septem ingentia victor
Corpora fundat humi, & numerum cum navibus æ-
Hinc portū petit, & socios partitur in omnes. (quet.
Vina, bonus quæ deinde cadis onerarat Acestes
Litore Trinacrio, dederatque abeuntibus heros,
Dividit, & dictis mœrentia pectora mulcet:
O socij (neque enim ignari sumus ante malorum)
O passi graviora: dabit deus his quoque finem.
Vos & Scyllæam rabiem, penitusque sonantibus
Acceffis scopulos: vos & Cyclopea saxa
Experti, revocate animos, mæstumque timorem
Mittite, forsā & hæc olim meminisse iuvabit.
Per varios casus, per tot discrimina rerum
Tendimus in Latium: sedes ubi fata quietas
Ostendunt. illic fas regna resurgere Troiæ.
Durate, & vosmet rebus servate secundis.
Talia voce refert, curisque ingentibus æger
Spem vultu simulat: premit altum corde dolorem.
Illi se prædæ accingunt, dapibusque futuris:
Tergora deripiunt costis, & viscera nudant:
Pars infrusta secant, verubusque trementia figunt:
Litore æna locant alij, flamasque ministrant.
Tum victu revocant vires, fusique per herbam
Implentur veteris Bacchi, pinguisque ferina.
Postquam exempta fames epulis, mensæq; remotæ,
Amisos longo socios sermone requirunt,
Spemque metumq; inter dubij, seu vivere credant,
Sive extrema pati, nec iam exaudire vocatos.
Præcipue pius Æneas nunc acris Oronti,
Nunc Amyci casum gemit, & crudelia secum
Fata Lyci, fortemque Gyan, fortemq; Cloanthum.
Et

Et iam finis erat: cum Iuppiter æthere summo
Despiciens mare velivolum, terrasque iacenteis,
Litoraue, & latos populos, sic vertice cœli
Constitit, & Libyæ defixit lumina regnis.
Atque illum taleis iactantem pectore curas
Tristior, & lacrymis oculos suffusa nitenteis
Alloquitur Venus: ô qui res hominumq; deûmque
Æternis regis imperiis, & fulmine terres,
Quid meus Æneas in te committere tantum,
Quid Troës potuere? quibus tot funera passis,
Cunctus ob Italiam terrarum clauditur orbis?
Certe hinc Romanos olim volventibus annis,
Hinc fore ductores, revocato a sanguine Teucris,
Qui mare, qui terras omni ditione tenerent,
Pollicitus: quæ te genitor sententia vertit?
Hoc equidem occasum Troiæ, tristeisque ruinas
Solabar, fatis contraria fata rependens.
Nunc eadem fortuna viros tot casibus actos
Insequitur. quem das finem rex magne laborum?
Antenor potuit mediis elapsus Achivis
Illyricos penetrare sinus, atque intima tutus
Regna Liburnorum, & fontem superare Timavi:
Vnde per ora novem vasto cum murmure montis
It mare proruptum, & pelago premit arva sonanti.
Heic tamen ille urbem Patavi, sedesque locavit
Teucrorum, & genti nomen dedit, armaque fixit
Troia: nunc placida compositus pace quiescit.
Nos, tua progenies, cœli quibus annuis arcem,
Navibus infandum, amissis vnius ob iram
Prodimur, atque Italiam longe disiungimur oris.
Hic pietatis honos? sic nos in sceptrum reponis?
Olli subridens hominum sator, atque deorum,
Vultu, quo cœlum, tempestatesque seremat,
Oscula libavit gnata: de hinc talia fatur:
Parce metu Cytherea: manent immota tuorum
Fata tibi: cernes urbem, & promissa Lavini

Mœrita,

Mœnia sublimemque feres ad sidera cœli
Magnanimum Æneam : neque me sententia vertit.
Hic tibi (fabor enim, quando hæc te cura remordet,
Longius & voluens fatorum arcana movebo)
Bellum ingens geret Italia populosque feroces
Contundet, moresque viris : & mœnia ponet:
Tertia dum Latio regnantem viderit æstas,
Ternaque transferint Rutulis hiberna subactis.
At puer Ascanius, cui nunc cognomen Iulo
Additur (Ilus erat, dum res stetit Ilia regno)
Triginta magnos volvendis mensibus orbeis
Imperio explebit, regnumque a sede Lavini
Transferet, & longam multa vi muniet Albam.
Heic jam tercentum totos regnabitur annos
Gente sub Hectorea : donec regina sacerdos
Marte gravis geminam partu dabit Ilia prolem.
Inde lupæ fulvo nutricis tegmine latus
Romulus excipiet gentem, & Mavortia condet
Mœnia, Romanosque suo de nomine dicet.
His ego nec metas rerum, nec tempora pono :
Imperium sine fine dedit : quin aspera Juno,
Quæ mare nunc, terrasque metu, cœlumque fatigat,
Consilia in melius teferet, mecumque fovebit
Romanos rerum dominos, gentemque togatam.
Sic placitum : veniet lustris labentibus ætas,
Cum domus Assaraci Phthiam, clarasque Mycenæ
Servitio premet, ac victis dominabitur Argis.
Nascetur pulcra Troianus origine Cæsar,
Imperium Oceano, famam qui terminet astris,
Julius, à magno demissum nomen Iulo.
Hunc tu olim cœlo, spoliis Orientis onustum,
Accipies secura : vocabitur hic quoque votis.
Aspera tum positis mitescent sæcula bellis:
Cana Fides, & Vesta, Remo cum fratre Quirinus
Jura dabunt : dira ferro, & compagibus arctis
Claudentur belli portæ : furor impius intus

Saxa sedens super arma, & centum vinctusaenis
Post tergum nodis, fremet horridus ore cruento.
Hæc ait, & Maia genitum demittit ab alto,
Vt terræ, utque novæ pateant Carthaginis arces
Hospitio Teucris: ne fati nescia Dido
Finibus arceret volat ille per aëra magnum
Remigio alarum: ac Libyæ citus adstitit oris;
Et iam iussa facit. ponuntque ferocia Pœni
Corda, volente deo: in primis regina quietum
Accipit in Teucros animum, mentemq; benignam.
At pius Æneas per noctem plurima voluens,
Vt primum lux alma data est, exire, locosque
Explorare novos, quas vento accesserit oras,
Qui teneant (nam inculta videt) hominesne, feræne,
Quærere constituit, sociisque exacta referre.
Classem in convexo nemorum, sub rupe cavata,
Arboribus clausam circum, atq; horrentibus umbris
Occulit: ipse uno graditur comitatus Achate,
Bina manu lato crispans hastilia ferro.
Cui mater media sese tulit obvia silva,
Virginis os, habitumque gerens, & virginis arma
Spartanæ: vel qualis equos Thræissa fatigat
Harpalyce, volucremque fuga prævertitur Hebrum.
Namq; humeris de more habilem suspenderat arcū
Venatrix, dederatque comas diffundere ventis;
Nuda genu, nodoque sinus collecta fluenteis.
Ac prior, heus inquit, iuvenes, monstrate mearum
Vidistis si quam heic errantem forte sororum,
Succinctam pharetra, & maculosæ tegmine lyncis,
Aut spumantis apri cursum clamore prementem,
Sic Venus. at Veneris contrà sic filius orsus:
Nulla tuarum audita mihi, neque visa sororum,
O quam te memorem, virgo! namq; haud tibi vultus
Mortalis, nec vox hominem sonat: ô dea, certe,
An Phœbi soror, an nympharum sanguinis una,
Sis felix, nostrumque leves quacumque laborem:

E

E

I

I

I

I

Et quo sub cœlo tandem, quibus orbis in oris
Jactemur, doceas. ignari hominumque locorumque
Erramus, vento huc, vastis & fluctibus acti.
Multa tibi ante aras nostra cadet hostia dextra.
Tunc Venus: haud equidem tali me dignor honore:
Virginibus Tyrijs mos est gestare pharetram,
Purpureoque alte furas vincere cothurno.
Punica regna vides: Tyrios, & Agenoris urbem:
Sed fines Libyci. genus intractabile bello.
Imperium Dido Tyria regit urbe profecta,
Germanum fugiens. longa est iniuria, longæ
Ambages: sed summa sequar fastigia rerum.
Huic coniux Sichæus erat, ditissimus agri
Phœnicom, & magno miseræ dilectus amore:
Cui pater intactam dederat, primisque iugarat
Ominibus: sed regna Tyri germanus habebat
Pygmalion, scelere ante alios immanior omneis,
Quos inter medius venit furor. ille Sichæum
Impius ante aras, atque auri cæcus amore
Clam ferro incautum superat, securus amorum
Germanæ, factumque diu celavit, & ægram,
Multa malus simulans, vana spe lusit amantem.
Ipsa sed in somnis inhumati venit imago
Coniugis, ora modis attollens pallida miris:
Crudeleis aras, traiectaque pectora ferro
Nudavit, cœlumque domus scelus omne retexit.
Tum celerare fugam, patriaque excedere suadet,
Auxiliumque viæ, veteres tellure recludit
Thesauros, ignotum argenti pondus, & auri.
His commota fugam Dido, sociosque parabat.
Conveniunt, quibus aut odium crudele tyranni,
Aut metus acer erat: naveis, quæ forte paratæ,
Corripiunt, onerantque auro: portantur avari
Pygmalionis opes pelago: dux femina facti.
Devenere locos, ubi nunc ingentia cernes
Mœnia, surgentemque novæ Carthaginis arcem:

Merca-

Mercatique solum, facti de nomine Byrsam,
Taurino quantum possent circumdare tergo.
Sed vos qui tandem, quibus aut venistis ab oris,
Quove tenetis iter? quærenti talibus ille
Sûspirans, imoque trahens à pectore vocem:
O dea, si prima repetens ab origine pergam,
Et vacet annaleis nostrorum audire laborum:
Antediem clauso componet vesper Olympo.
Nos Troia antiqua, si vestras forte per aureis
Troia nomen iit, diversa per æquora vectos
Forte sua Libycis tempestas appulit oris.
Sum pius Æneas, raptos qui ex hoste Penateis
Classe veho mecum, fama super æthera notus:
Italiam quæro, patriam, & genus ab Iove summo.
Bis denis Phrygium conscendi navibus æquor,
Matre dea monstrante viam, data fata secutus:
Vix septem convulsæ undis, Euroque supersunt.
Ipse ignotus, egens, Libyæ deserta peragro,
Europa, atque Asia pulsus, nec plura querentem
Passa Venus, medio sic interfata dolore est:
Quisquis es, haud, credo, invisus cœlestibus auras
Vitaleis carpis, Tyriam qui adveneris urbem.
Perge modo, atq; hinc te reginæ ad limina perfer.
Namque tibi reduces socios, classemque relatam
Nuntio & in tutum versis Aquilonibus actam:
Ni frustra augurium vani docuere parentes.
Adspice bis senos latanteis agmine cycnos,
Ætheria quos lapsa plaga Iovis ales aperto
Turbabat cœlo: nunc terras ordine longo
Aut capere, aut captas iam despectare videntur.
Vt reduces illi ludunt stridentibus alis,
Et cœtu cinxere polum, cantusque dedere:
Haud aliter puppesque tuæ, pubesque tuorum
Aut portum tenet, aut pleno subit ostia velo.
Perge modo, & qua te ducit via, dirige gressum.
Dixit, & avertens rosea cervice refulsit,

Ambrosiæque comæ divinum vertice odorem
Spiravere: pedes vestis defluxit ad imos,
Et vera incessu patuit dea. ille, ubi matrem
Agnovit, tali fugientem est voce secutus:
Quid gnatum toties crudelis tu quoque falsis
Ludis imaginibus? cur dextræ iungere dextram
Non datur, ac veras audire, & reddere voces?
Talibus incusat, gressumque ad mœnia tendit.
At Venus obscuro gradientis aëre sepsit:
Et multo nebulae circum dea fudit amictu:
Cernere ne quis eos, neu quis contingere posset,
Molirive moram, aut veniendi poscere causas.
Ipsa Paphum sublimis abit, sedesque revisit
Lata suas, ubi templum illi, centumque, Sabæo
Thure calent aræ, fertisque recentibus halant.
Corripuere viam interea, qua semita monstrat.
Iamque adscendebant collem, qui plurimus urbi
Imminet, adversasque adspectat desuper arces.
Miratur molem Æneas, magalia quondam:
Miratur portas, strepitumque, & strata viarum.
Instant ardentes Tyrij: pars ducere muros,
Molirique arcem, & manibus subvolvere saxa:
Pars optare locum tecto, & concludere sulco.
Iura, magistratusque legunt, sanctumque senatum,
Heic portus alij effodiunt: heic alta theatri
Fundamenta locant alij: immaneisque columnas
Rupibus excidunt, scenis decora alta futuris.
Qualis apes æstate nova per florea rura
Exercet sub Sole labor: cum gentis adultos
Educunt fetus, aut cum liquentia mella
Stipant, & dulci distendunt nectare cellas:
Aut onera accipiunt venientum: aut, agmine facto,
Ignavum fucos pecus à pressepibus arcent.
Fervet opus, redolentque thymo fragrantia mella.
O fortunati, quorum iam mœnia surgunt,
Æneas ait: & fastigia suspicit urbis,

Infert se factus nebula, mirabile dictu,
Per medios, miscetque viris, neque cernitur ulli.
Lucus in urbe fuit media, latissimus umbra:
Quo primum iactati undis, & turbine Pœni
Effodere loco signum, quod regia Iuno
Monstrarat, caput acris equi: sic nam fore bello
Egregiam, & facilem victu per sæcula gentem,
Heic templum Iunoni ingens Sidonia Dido
Condebat, donis opulentum, & numine divæ:
Aerea cui gradibus surgebant limina, nexæque
Aere trabes: foribus cardo stridebat aënis.
Hoc primum in luco nova res oblata timorem
Leniit: heic primum Æneas sperare salutem
Ausus, & afflictis melius confidere rebus.
Namque sub ingenti lustrat dum singula templo
Reginam opperiens: dum quæ fortuna sit urbi,
Artificumque manus inter se, operumque laborem
Miratur: videt Iliacas ex ordine pugnas,
Bellaque iam fama totum vulgata per orbem;
Atreidas, Priamumq;, & sævum ambobus Achillē.
Constitit, & lacrymans, quis iā locus, inquit, Achate
Quæ regio in terris nostri non plena laboris?
En Priamus: sunt heic etiam sua præmia laudi:
Sunt lacrymæ rerum: & mentem mortalia tangunt.
Solve metus: feret hæc aliquam tibi fama salutem.
Sic ait, atque animum pictura pascit inani,
Multa gemens, largoq; humectat flumine vultum.
Namque videbat, uti bellantes Pergama circum
Hac fugerent Graij, premeret Troiana iuventus:
Hac Phryges, instaret curru cristatus Achilles.
Nec procul hinc Rhesi niveis tentoria velis
Agnoscit lacrymans: primo quæ prodita somno
Tydeides multa vastabat cæde cruentus:
Ardentisque avertit equos in castra prius, quam
Pabula gūstassent Troiæ, Xanthumque bibissent.
Parte alia fugiens amissis Troilus armis,

Infelix puer, atque impar congressus Achilli,
Fertur equis, curruque hæret resupinus inani,
Lora tenens tamen: huic cervixq; comæq; trahuntur
Per terram, & versa pulvis inscribitur hasta.
Interea ad templum non æquæ Palladis ibant
Crinibus Iliades passis, peplumque ferebant
Suppliciter tristes, & tunsæ pectora palmis.
Diva solo fixos oculos averſa tenebat.
Ter circum Iliacos raptaverat Hectora muros,
Exanimumque auro corpus vendebat Achilles.
Tum vero ingentem gemitum dat pectore ab imo,
Ut spolia, ut currus, utque ipsum corpus amici,
Tendentemq; manus Priamum conspexit inermis.
Se quoq; principibus permistum agnovit Achivis,
Eoasque acies, & nigri Memnonis arma.
Ducit Amazonidum lunatis agmina peltis
Penthesilea furens, medijsque in millibus ardet
Aurea subnectens exfertæ cingula mammæ
Bellatrix, audetque viris concurrere virgo.
Hæc dum Dardanio Æneæ miranda videntur,
Dum stupet, obtutuque hæret defixus in uno:
Regina ad templum forma pulcerrima Dido
Incessit, magna juvenum stipante caterva.
Qualis in Eurotæ ripis, aut per iuga Cynthi
Exercet Diana choros: quam mille secutæ
Hinc atq; hinc glomerantur Orcades. illa pharetrâ
Fert humero, gradiensq; deas supereminet omnis,
Latonæ tacitum pertinent gaudia pectus.
Talis erat Dido, talem se læta ferebat
Per medios, instans operi, regnisque futuris.
Tum foribus divæ, media testudine templi
Septa armis. folioque alte subnixa resedit.
Iura dabat, legesque viris, operumque laborem
Partibus æquabat iustis, aut sorte trahebat:
Cum subito Æneas concursu accedere magno
Antea, Sergestumque videt, fortemque Cloanthum,
Teu-

Teucrorumque alios: ater quos æquore turbo
Dispulerat, penitusque alias advexerat oras,
Obstupuit simul ipse, simul percussus Achates,
Lætitiæque, metuque avidi coniungere dextras
Ardebant, sed res animos incognita turbat.
Dissimulant; & nube cava speculantur amicti,
Quæ fortuna viris, classem quo litore linquant:
Quid veniant cuncti. nam lecti navibus ibant
Orantes veniam, & templum clamore petebant.
Postquam introgressi, & coram data copia fandi:
Maximus Ilioneus placido sic pectore cœpit:
O regina, novam cui condere Iupiter urbem,
Iustitiæque dedit genteis frenare superbas:
Troës te miseri, ventis maria omnia vecti
Oramus, prohibe infandos à navibus igneis:
Parce pio generi, & propius res aspice nostras.
Non nos aut ferro Libycos populare Penateis
Venimus. aut raptas ad litora vertere prædas:
Non ea vis animo, nec tanta superbia victis.
Est locus, Hesperiam Graij cognomine dicunt,
Terra antiqua, potens armis, atque ubere glebæ:
O Enotrî coluere viri: nunc fama, minores
Italiam dixisse, ducis de nomine gentem.
Huc cursus fuit.

Cum subito assurgens fluctu nimbosus Orion
In vada cæca tulit, penitusque procacibus Austris,
Perque undas, superante salo, perque invia saxa
Dispulit: huc pauci vestris adnavimus oris.
Quod genus hoc hominū, quæve hunc tam barbara
Permittit patria? hospitio prohibemur arenæ: (morē
Bella cient, primaque vetant consistere terra.
Si genus humanum, & mortalia temnitis arma:
At sperate deos memores fandi, atque nefandi.
Rexerat Æneas nobis: quo iustior alter
Nec pietate fuit, nec bello maior, & armis.
Quem si fata virum servant, si vescitur aura

Aethera, nec adhuc crudelibus occubat Umbris:
Non metus, officio nocte certasse priorem
Poeniteat. sunt & Siculis regionibus urbes,
Armaque, Troianoque à sanguine clarus Acestes.
Quassatam ventis liceat subducere classem,
Et silvis aptare trabes, & stringere remos:
Si datur Italiam, fociis & rege recepto,
Tendere, ut Italiam latti, Latiumque petamus.
Sin absunta salus, & te pater optime Teucrum
Pontus habet Libyæ, nec spes jam restat Iuli:
At freta Sicania saltem, sedesque paratas,
Unde huc advecti, Regemque petamus Acesten.
Talibus Ilioneus: cuncti simul ore fremebant
Dardanidæ.

Tum breviter Dido, vultum demissa profatur,
Solvite corde metum Teucris: secludite curas.
Res dura, & regni novitas metalia cogunt
Moliri, & late fineis custode tueri.
Quis genus Aeneadam, quis Troiæ nesciat urbem?
Virtutesque, virosque, aut tanta incendia belli?
Non obtusa adeo gestamus pectora Poeni:
Nec tam aversus equos Tyria Sol jungit ab urbe.
Seu vos Hesperiam magnam, Saturniaque arva,
Sive Erycis fineis, Regemque optatis Acesten:
Auxilio tutos dimittam, opibusque juvabo.
Vultis & his mecum pariter considerare regnis?
Urbem quam statuo; vestra est: subducite naveis.
Tros, Tyriusque mihi nullo discrimine agetur.
Atque utinam rex ipse Noto compulsus eodem
Afforet Aeneas! equidem per litora certos
Dimittam, & Libyæ lustrare extrema jubebo:
Si quibus ejectus silvis, aut urbibus errat.
His animum arrecti dictis, & fortis Achates,
Et pater Aeneas, jam dudum erumpere nubem
Ardebant prior Aeneam compellat Achates:
Nate dea, quæ nunc animo sententia surgit?

Omnia

Omnia tuta vides, classem, sociosque receptos.
Vnus abest, medio in fluctu quem vidimus ipsi
Submersum: dictis respondent cætera matris.
Vix ea fatus erat cum circumfusa repente
Scindit se nubes, & in æthera purgat apertum.
Restitit Æneas, claraque in luce refulsit,
Os humerosque Deo similis. namque ipsa decoram
Cæsariem gnato genitrix, lumenque iuventæ
Purpureum, & lætos oculis afflarat honores.
Quale manus addunt ebori decus, aut ubi flavo
Argentum, Pariusve lapis circumdatur auro.
Tum sic reginam alloquitur, cunctisque repente
Improvisus, ait. curam, quem quæritis, adsum,
Troius Aeneas, Libycis ereptus ab undis:
O sola infandos Troiæ miserata labores,
Quæ nos, reliquias Danaum, terræque, marisque
Omnibus exhaustos jam casibus, omnium egenos,
Urbe, domo socias. grates persolvere dignas
Non opis est nostræ, Dido, nec quidquid ubique est
Gentis Dardaniæ, magnum quæ sparsa per orbem.
Di tibi, si qua pios respectant numina, si quid
Vsq̃quam iustitia est, & mens sibi conscia recti,
Premia digna ferant. quæ te tam læta tulerunt
Sæcula? qui tanti talem genuere parentes?
In freta dum fluvij currunt, dum montibus umbræ
Lustrabunt convexa, polus dum sidera pascet:
Semper honos, nomenq; tuum, laudesq; manebunt:
Quæ me cunque vocant terræ. sic fatus, amicum
Ilionea petit dextra, lævaque Serestum:
Post alios, fortemque Gyan, fortemq; Cloanthum.
Obstupuit primo ad spectu Sidonia Dido,
Casu deinde viri tanto, & sic ore locuta est.
Quis te nate dea per tanta pericula casus
Insequitur? quæ vis immanibus applicat oris?
Tunc ille Aeneas, quem Dardanio Anchisæ
Alma Venus Phrygiæ genuit Simoëntis ad undam?

Atque equidem Teucrum memini Sidona venire,
 Finibus expulsum patriis, nova regna petentem,
 Auxilio Beli. genitor tum Belus optimam
 Vastabat Cyprum, & victor ditione tenebat.
 Tempore jam ex illo casus mihi cognitus urbis
 Troianæ, nomenque tuum, regesque Pelasgi.
 Ipse hostis Teucros insigni laude ferebat,
 Seque ortum antiqua Teucrorum à stirpe volebat.
 Quare agite ô tectis juvenes succedere nostris.
 Me quoque per multos similis fortuna labores
 Jactatam, hac demum voluit consistere terra.
 Non ignara mali, miseris succurrere disco.
 Sic memorat: simul Ænean in regia ducit
 Tecta: simul divûm templis indicit honorem.
 Nec minus interea fociis ad litora mittit
 Viginti tauros, magnorum horrentia centum
 Terga suum, pingueis centum cum matribus agnos,
 Munera, lætitiâque Dei.
 At domus interior regali splendida luxu
 Instruitur, mediisque parant convivia tectis.
 Arte laboratæ vestes, ostroque superbo:
 Ingens argentum mensis, cælataque in auro
 Fortia facta patrum, series longissima rerum,
 Per tot ducta viros, antiquæ ab origine gentis.
 Æneas (neque enim patrius consistere mentem
 Passus amor) rapidum ad naveis præmittit Achatē,
 Ascanio ferat hæc, ipsumque ad mœnia ducat:
 Omnis in Ascanio cari stat cura parentis
 Munera præterea, Iliacis erepta ruinis,
 Ferre jubet, pallam signis, auroque rigentem,
 Et circum textum croceo velamen acantho,
 Ornatus Argivæ Helenæ: quos illa Mycenis,
 Pergama cum peteret, inconcessosque Hymenæos,
 Extulerat, matris Ledaæ miserabile donum:
 Præterea sceptrum, Ilione quod gesserat olim,
 Maxima gnatarum Priami colloque monile

Baeca-

ExxE

BceB

ExxE

icc

ExxE

B

Exx

icc

ExxE

Faccatum, & duplicem gemmis auroque coronam.
Hæc celerans, iter ad naveis tendebat Achates.
At Cytherea novas arteis, nova pectore versat
Confilia: ut faciem mutatus, & ora Cupido
Pro dulci Ascanio veniat, donisque furentem
Incendat reginam, atque oscibus implicet ignem.
Quippe domum timet ambiguum, Tyriosq; bilin-
Vrit atrox Juno, & sub noctem cura recurſat. (gueis.
Ergo his aligerum dictis affatur Amorem:
Gnate, meæ vires, mea magna potentia, ſolus
Gnate, patris ſummi qui tela Typhoëa temnis,
Ad te confugio, & ſupplex tua numina poſco,
Frater ut Æneas pelago tum omnia circum
Litora iactetur, odiis Junonis iniquæ,
Nota tibi: & noſtro doluiſti ſæpe dolore.
Hunc Phœniſſa tenet Dido, blandiſque moratur
Vocibus: & vereor, quo ſe Iunonia vertant
Hoſpitia: haud tanto ceſſabit cardine rerum.
Quocirca capere ante dolis, & cingere flama
Reginam meditor: ne quo ſe numine mutet:
Sed magno Aenææ mecum teneatur amore.
Qua facere id poſſis, noſtram nunc accipe mentem.
Regius accitu cari genitoris ad urbem
Sidoniam puer ire parat, mea maxima cura,
Dona ferens, pelago & flammis reſtantia Troiæ.
Hunc ego ſopitum ſommo, ſuper alta Cythera,
Aut ſuper Idalium ſacrata ſede recondam:
Ne qua ſcire dolos, mediuſve occurrere poſſit.
Tu faciem illius noctem non amplius unam
Falle dolo, & notos pueri puer indue vultus:
Vt, cum te gremio accipiet lætiſſima Dido,
Regaleis inter menſas, laticemque Lyæum,
Cum dabit amplexus, atque oſcula dulcia figet.
Occultum inſpires ignem, fallasque veneno.
Paret Amor dictis caræ genitricis, & alas
Exiit, & grefſu gaudens incedit Iuli.

At Venus Ascanio placidam per membra quietem
Irrigat, & forum gremio dea tollit in altos
Idaliæ lucos: ubi mollis amaracus illum
Floribus, & dulci adspirans complectitur umbra.
Jamque ibat dicto parens, & dona Cupido
Regia portabat Tyrijs, duce latus Achate.
Cum venit, aulæis jam se regina superbis
Aurea composuit sponda mediamque locavit.
Jam pater Æneas, & jam Troiana juvenus
Conveniunt, stratoque super discumbitur ostro.
Dant famuli manibus lymphas, Cereremq; canistris
Expediunt, tonsisque ferunt mantilia villis.
Quinquaginta intus famulæ: quibus ordine longam
Cura penum struere, & flammis adolere Penateis,
Centum aliæ, totidemque pares ætate ministri,
Qui dapibus mensas onerent, & pocula ponant.
Nec non & Tyrij per limina læta frequentes
Convenere, toris jussi discumbere pictis.
Mirantur dona Æneæ: mirantur Julum,
Flagrantisque Dei vultus, simulataque verba,
Pallamque, & pictum cruceo velamen acantho.
Præcipue infelix pesti devota futuræ
Expleri mentem nequit, ardescitque tuendo
Phoenissæ, & puero pariter, donisque movetur.
Ille, ubi complexu Æneæ, colloque pependit,
Et magnum falsi implevit genitoris amorem,
Reginam perit. hæc oculis, hæc pectore toto
Hæret, & interdum gremio fovet, inscia Dido
Insideat quantus miseræ Deus. at memor ille
Matris Acidaliæ, paullatim abolere Sichæum
Incipit, & vivo tentat prævertere amore
Jam pridem resides animos, defuetaque corda.
Postquam prima quies epulis, mensæque remotæ:
Crateras magnos statuunt, & vina coronant.
Fit strepitus tectis, vocemque per ampla volutant
Atria: dependent lychni laquearibus aureis

Incensi, & noctem flammis funalia vincunt.
 Heic regina gravem gemmis, auroque poposcit,
 Implevitque mero pateram: quam Belus, & omnes
 A Belo soliti. tum facta silentia tectis.
 Iupiter (hospitibus nam te dare iura loquuntur)
 Hunc lætum Tyriisque diem, Troiaque profectis
 Esse velis, nostrosque huius meminisse minores.
 Adsit lætitiæ Bacchus dator, & bona Iuno:
 Et vos ô cœtum Tyrij celebrate faventes.
 Dixit, & in mensa laticum libavit honorem,
 Primaque libato summo tenuis attigit ore.
 Tum Bitiæ dedit increpitans: ille impiger hausit
 Spumantem pateram, & pleno se proluit auro.
 Post alij proceres. cithara crinitus Iopas
 Personat aurata, docuit quæ maximus Atlas.
 Heic canit errantem Lunam, Solisq; labores, (gnes
 Vnde hominum genus, & pecudes, unde imber, & i-
 Arcturum, pluviasque Hyadas, geminosq; Triones:
 Quid tantum Oceano properent se tingere Soles
 Hiberni, vel quæ tardis mora noctibus obstet.
 Ingeminant plausum Tyrii, Troësque sequuntur:
 Nec non & vario noctem sermone trahebat
 Infelix Dido, longumque bibebat amorem,
 Multa super Priamo rogitans, super Hectore multa:
 Nunc, quibus Auroræ venisset filius armis,
 Nunc, quales Diomedis equi; nunc, quātus Achilles.
 Immo age, & à prima dic hospes origine nobis
 Infidias, inquit, Danaum, casusque tuorum.
 Erroresque tuos. nam te iam septima portat
 Omnibus errantem terris, & fluctibus æstas.

P. VIRGILII MARONIS.

ÆNEIDOS LIB. II.

ARGVMENTVM.

*Didus voluntati morem gerens Æneas, excidij Troi-
 seriem narrat.*

Conticuere omnes, intentique ora tenebant:
 Inde toro pater Æneas sic orsus ab alto:
 Infandum regina jubes renovare dolorem;
 Troianas ut opes, & lamentabile regnum
 Eruerint Danaï: quæque ipse miserrima vidi,
 Et quorum pars magna fui. quis talia fando
 Myrmidonum, Dolopumve, aut duri miles Vlyssæi
 Temperet à lacrymis? & jam nox humida cœlo
 Præcipitat, suadentque cadentia sidera somnos.
 Sed, si tantus amor casus cognoscere nostros,
 Et breviter Troiæ supremum audire laborem,
 Quamquam animus meminisse horret, luctuque
 Incipiam. Fracti bello, fatisque repulsi (refugit,
 Ductores Danaûm, tot jam labentibus annis,
 Instar montis equum divina Palladis arte
 Ædificant, sectaque intexunt abiete costas:
 Votum pro reditu simulant: ea fama vagatur.
 Huc delecta virûm sortiti corpora furtim
 Includunt cœco lateri, penitusque cavernas
 Ingenteis, uterumque armato milite complent.
 Est in conspectu Tenedos, notissima fama
 Insula, dives opum, Priami dum regna manebant:
 Nunc tantum sinus, & statio male fida carinis:
 Huc se proVecti deserto in litore condunt,
 Nos abiisse rati, & vento petiisse Mycenæ.
 Ergo omnis longo solvit se Teucris luctu:
 Panduntur portæ: juvat ire, & Dorica castra,
 Desertoque videre locos, litusque relictum.
 Heic Dolopum manus, heic sævus tendebat Achilæus.
 Classibus heic locus: heic acies certare solebant (les:
 Pars stupet innuptæ donum exitiale Minervæ,
 Et molem mirantur equi: primusque Thymætes
 Duci intra muros hortatur, & arce locari,
 Sive dolo, seu jam Troiæ sic fata ferebant.
 At Capys, & quorum melior sententia menti,
 Aut pelago Danaûm insidias, suspectaque dona
 Præcipi-

Præcipitare iubent, subiectisque urere flamis:
Aut terebrare cavas: uteri, & tentare latebras.
Scinditur incertum studia in contraria vulgus.
Primus ibi ante omneis, magna comitante caterva,
Laocoon ardens summa decurrit ab arce:
Et procul, ô miseri, quæ tanta infania, cives?
Creditis auctos hosteis? aut ulla putatis
Dona carere dolis Danaûm: sic notus Vlysses?
Aut hoc inclusi ligno occultantur Achivi,
Aut hæc in nostros fabricata est machina muros,
Inspectura domos, venturaque desuper urbi:
Aut aliquis latet error. equo ne credite Teucri.
Quidquid id est, timeo Danaos & dona ferenteis.
Sic fatus, validis ingentem viribus hastam
In latus, inque feri curvam compagibus alvum
Contorfit: stetit illa tremens, uteroque recusso
Insonuere cavæ, gemitumque dedere cavernæ.
Et, si fata Deum, si mens non læva fuisset,
Impulerat ferro Argolicas foedare latebras,
Troiaque nunc stares, Priamique arx alta maneres.
Ecce, manus juvenem interea post terga revinctum,
Pastores magno ad regem clamore trahebant
Dardanidæ: qui se ignotum venientibus ultro,
Hoc ipsum ut strueret, Troiamq; aperiret Achivis,
Obtulerat, fidens animi, atq; in utrumque paratus,
Seu versare dolos, seu certe occumbere morti.
Undique visendi studio Troiana juvenus
Circumfusa ruit, certantque illudere capto.
Accipe nunc Danaûm insidias, & crimine ab uno
Disce omneis.
Namque, ut conspectu in medio turbatus inermis
Constitit, atq; oculis Phrygia agmina circumspexit:
Heu, quæ nunc tellus, inquit, quæ me æquora possunt
Accipere? aut quid jam misero mihi deniq; restat?
Cui neq; apud Danaos usquam locus: & super ipsi
Dardanidæ infensi poenas cum sanguine poscunt,

Quo gemitu converſi animi, compreſſus & omnis
Impetus: hortamur fari: quo ſanguine cretus,
Quidve ferat, memoret: quæ ſit fiducia capto.
Ille hæc, depoſita tandem formidine, fatur.
Cuncta equidẽ tibi, Rex, fuerit quodcumq; fatebor,
Vera, inquit: neque me Argolica de gente negabo,
Hoc primum: nec, ſi miſerum fortuna Sinonem
Finxit, vanum etiam, mendacemq; improba finget.
Fando aliquid ſi forte tuas pervenit ad aureis
Belidæ nomen Palamedis, & inclyta fama
Gloria: quem falſa ſub proditione Pelasgi
Infontem, infando indicio, quia bella vetabat,
Demifere neci: nunc caſſum lumine lugent.
Illi me comitem, & conſanguinitate propinquum
Pauper in arma pater primis huc miſit ab annis.
Dum ſtabat regno incolumis, regnumque vige-
bat Conſiliis: & nos aliquod nomenque, decuſque
Geſſimus. invidia poſtquam pellacis Ulyſſei,
Haud ignota loquor, ſuperis conceſſit ab oris:
Afflictus vitam in tenebris, luctuque trahebam,
Et caſum infontis mecum indignabar amici.
Nec tacui demens, & me, forſi qua tulifſet,
Si patrios umquam remeaſſem victor ad Argos,
Promiſi ultorem, & verbis odia aſpera movi.
Hinc mihi prima mali labes, hinc ſemper Ulyſſes
Criminibus terrere novis, hinc ſpargere voces
In vulgum ambiguas, & quærere conſcius arma.
Nec requievit enim, donec Calchante miniſtro.
Sed quid ego hæc autẽ nequicquã ingrata revolvo?
Quidve moror? ſi omneis uno ordine habetis Achi-
Idq; audire fat eſt, iam dudũ ſumite pœnas. (vos,
Hoc Ithacus velit, & magno mercentur Atreidæ.
Tum vero ardemus ſcitari, & quærere cauſſas,
Ignari ſclerum tantorum, artisque Pelasgæ.
Proſequitur pavitans, & ficto pectore fatur.
Sæpe fugam Danaï Troia cupiere relictæ

Moliri,

Moliri, & longo fessi discedere bello:
Fecissentque utinam! sæpe illos aspera Ponti
Interclusit hiems, & terruit Auster eunteis.
Præcipue cum iam hic trabibus contextus acernis
Staret equus, toto sonuerunt æthere nimbi.
Suspensi Eurypylum scitatum oracula Phœbi
Mittimus: isque adytis hæc tristia dicta reportat.
Sanguine placastis ventos, & virgine cæsa,
Cum primum Iliacas Danai venistis ad oras:
Sanguine quærendi reditus, anima que litandum
Argolica, vulgi quæ vox ut venit ad aureis,
Obstupuere animi, gelidusque per ima cucurrit
Ossa tremor, cui fata parent, quem poscat Apollo.
Heic Ithacus vatem magno Calchanta tumultis
Protrahit in medios: quæ finte a numina divum
Flagitat, & mihi iam multi crudele caneant
Artificis scelus, & taciti ventura videbant.
Bis quinos silet ille dies, tactusque recusat
Prodere voce sua quemquam, aut opponere morti.
Vix tandem magnis Ithaci clamoribus actus,
Composito rumpit vocem, & me destinat aræ.
Assensere omnes, & quæ sibi quisque timebat
Unius in miseri exitium conversatulere.
Jamque dies infanda aderat: mihi sacra parari,
Et salsæ fruges, & circum tempora vittæ.
Eripui, fateor, letho me, & vincula rupi,
Limosoque lacu per noctem obscurus in ulva
Delitui, dum vela darent, si forte dedissent.
Nec mihi iam patriam antiquam spes ulla videndi,
Nec dulceis gnatos, exoptatumque parentem:
Quos illi fors ad poenas ob nostra reposcent
Effugia, & culpam hanc miserorum morte piabunt.
Quod te, per superos, & conscia numina veri,
Per si qua est, quæ restat adhuc mortalibus usquam
Intemerata fides, oro, miserere laborum
Tantum; miserere animi non digna ferentis.

His

His lacrymis vitam damus, & miseresimus vltro
Ipse viro primus manicas atque arcta levare
Vincla iubet Priamus; dictisq; ita fatur amicis:
Quisquis es, amissos hinc iam obliviscere Graios,
Noster eris, mihiq; hæc ediffere vera roganti: (etor?
Quo molem hanc immanis equi statuere? quis au-
Quidve petunt? quæ religio? aut quæ machina belli?
Dixerat. ille dolis instructus, & arte Pelasga,
Sustulit exutas vinclis ad sidera palmas:
Vos æterni ignes, & non violabile vestrum
Testor numen, ait; vos aræ, ensesque nefandi,
Quos fugi, vittæque deum, quas hostia gessi;
Fas mihi Graiorum sacrata resolvere iura,
Fas odisse viros, atque omnia ferre sub auras,
Si qua tegunt: teneor patriæ nec legibus ullis.
Tu modo promissis maneat, servataque serves
Troia fidem, si vera feram, si magna rependam.
Omnis spes Danaum, & cœpti fiducia belli
Palladis auxiliis semper stetit: impius ex quo
Tydeides, sed enim scelerumque inventor Ulysses,
Fatale aggressi sacrato avellere templo
Palladium, cæsis summæ custodibus arcis,
Corripuere sacram effigiem, manibusque cruentis
Virgineas ausi divæ contingere vittas.
Ex illo fluere, ac retro sublapsa referri
Spes Danaum: fractæ vires, aversa deæ mens.
Nec dubiis ea signa dedit Tritonia monstros.
Vix positum castris simulacrum; arsere coruscæ
Luminibus flammæ arrectis, falsusque per artus
Sudor iit, terque ipsa solo, mirabile dictu,
Emicuit, parmamque ferens, hastamq; tementem.
Ex templo tentanda fuga canit æquora Calchas:
Nec posse Argolicis excindi Pergama telis,
Omina ni repetant Argis, numenque reducant,
Quod pelago, & curvis secum advexere carinis.
Et nunc, quod patrias vento petiere Mycenæ,
Arma,

Arma, deosque parant comites, pelagoq; remenso,
 Improvisi aderunt. ita digerit omina Calchas.
 Hanc pro Palladio moniti, pro numine laeso
 Effigiem statuere, nefas quæ triste piaret.
 Hanc tamen immensam Calchas attollere molem
 Roboribus textis, coeloque educere iussit:
 Ne recipi portis, aut duci in mœnia possit:
 Neu populum antiqua sub relligione tueri.
 Nam si vestra manus violasset dona Minervæ,
 Tum magnū exitium (quod dī prius omen in ipsum
 Convertant) Priami imperio, Phrygibusq; futurum.
 Sin manibus vestris vestram adscendisset in urbem;
 Ultero Asiam magno Pelopeia ad mœnia bello
 Venturam, & nostros ea fata manere nepotes.
 Talibus infidiis, periurique arte Sinonīs
 Credita res, captique dolis, lacrymisque coactis,
 Quos neque Tydeides, nec Larissæus Achilles,
 Non anni domuere decem, non mille carinæ.
 Heic aliud maius miseris, multoque tremendum
 Obiicitur magis, atque improvida pectora turbat.
 Laocoonductus Neptuno sorte sacerdos
 Sollenneis taurum ingentem mactabat ad aras.
 Ecce autem gemini a Tenedo tranquilla per alta,
 Horresco referens, immensis orbibus angues
 Incumbunt pelago, pariterque ad litora tendunt:
 Pectora quorum inter fluctus arrecta, iubaque
 Sanguineæ exsuperant undas: pars cetera Pontum
 Pone legit, sinuatque immensa volumine terga.
 Fit sonitus spumante salo: iamque arva tenebant,
 Ardenteisque oculos suffecti sanguine, & igni,
 Sibila lambebant linguis vibrantibus ora.
 Diffugimus visu exsangues. illi agmine certo
 Laocoonta petunt, & primum parva duorum
 Corpora gnatorum serpens amplexus uterque
 Implicat, & miseros morfu depascitur artus.
 Post ipsum auxilio subeuntem, ac tela ferentem,
Corri-

Corripunt, spirisque ligant ingentibus: & iam
Bis medium amplexi, bis collo squamea circum
Terga dati, superant capite, & cervicibus altis.
Ille simul manibus tendit divellere nodos,
Perfusus sanie vittas, atroque veneno;
Clamores simul horrendos ad sidera tollit:
Quales mugitus, fugit cum saucius aram
Taurus, & incertam excussit cervice securim.
At gemini lapsu delubra ad summa dracones
Effugiunt, saxæque petunt Tritonidis arcem:
Sub pedibusque deæ, clypei que sub orbe reguntur.
Tum vero tremefacta novus per pectora cunctis
Insinuat pavor, & scelus expendisse merentem
Laocoonta ferunt: sacrum qui cuspide robur
Læserit, & tergo sceleratam intorserit hastam.
Ducendum ad sedes simulacrum, orandaque divæ
Numina conclamant.
Dividimus muros, & mœnia pandimus urbis.
Accingunt omnes operi, pedibusque rotarum
Subiiciunt lapsus, & stupea vincula collo
Intendunt. scandit fatalis machina muros,
Fera armis. circum pueri, innuptæque puellæ
Sacra canunt, funemq; manu contingere gaudent.
Illa subit, mediæque minans illabitur urbi.
O patria, o divum domus Ilium, & inclyta bello
Mœnia Dardanidum! quater ipso in limine portæ
Substitit, atque utero sonitum quater arma dedere.
Instamus tamen immemores, cæcique furpre,
Et monstrum infelix sacrata sistimus arce.
Tunc etiam fatis aperit Cassandra futuris
Ora, dei iussu, non umquam credita Teucris.
Nos delubra deum miseri, quibus ultimum esset
Ille dies, festa velamus fronde per urbem.
Vertitur interea cœlum, & ruit Oceano nox,
Involvens umbra magna terramque, polumque,
Myrmidonumque dolos: fusi per mœnia Teucri
Conti-

Conticuere; sopor fessos complectitur artus.
 Et iam Argiva phalanx instructis navibus ibat
 A Tenedo, tacitæ per amica silentia Lunæ,
 Litora nota petens: flamas cum regia puppis
 Extulerat, fatisque deum defensus iniquis,
 Inclusos utero Danaos, & pinea furtim
 Laxat claustra Sinon: illos patefactus ad auras
 Reddit equus, lætique cavo se robore promunt
 Tifandrus, Sihenelusque duces, & dirus Vlysses,
 Demissum lapsi per funem, Athamasque, Thoasq;
 Peleidesque Neoptolemus, primusque Machaon,
 Et Menelaus, & ipse doli fabricator Epæus.
 Invadunt urbem somno, vinoque sepultam.
 Cæduntur vigiles, portisque patentibus omneis
 Accipiunt socios, atque agmina conscia iungunt.
 Tempus erat quo prima quies mortalibus ægris
 Incipit, & dono divum gratissima serpit.
 In somnis ecce ante oculos mæstissimus Hector
 Visus adesse mihi, largosque effundere fletus,
 Raptatus bigis, ut quondam, aterque cruento
 Pulvere, perque pedes traiectus lora tumenteis.
 Hei mihi, qualis erat, quantum mutatus ab illo
 Hectore, qui redit exuvias indutus Achillei,
 Vel Danaum Phrygios iaculatus puppibus igneis,
 Squalentem barbam, & concretos sanguine crineis,
 Vulneraq; illa gerens, quæ circum plurima muros
 Accepit patrios. ultro flens ipse videbar
 Compellare virum, & mœstas expromere voces:
 O lux Dardaniæ, spes o fidissima Teucrum,
 Quæ tantæ tenuere moræ? quibus Hector ab oris
 Expectate venis? ut te post multa tuorum
 Funera, post varios hominumque, urbisq; labor
 Defessi adspicimus? quæ causa indigna serenos
 Fœdavit vultus? aut cur hæc vulnera cerno?
 Ille nihil: nec me quærentem vana moratur:
 Sed graviter gemitus imo de pectore ducens,

Heu

Heu fuge nate dea, teque his, ait, eripe flamis.
Hostis habet muros: ruit alto a culmine Troia.
Sat patriæ, Priamoq; datum, si Pergama dextra
Defendi possent, etiam hac defensa fuissent.
Sacra, suosque tibi commendat Troia Penateis:
Hos cape fatorum comites: his mœnia quære:
Magna pererrato statues quæ denique Ponto.
Sic ait, & manibus vittas, Vestamque potentem,
Æternumque adytis effert penetralibus ignem.
Diverſo interea miscentur mœnia luctu,
Et magis, atque magis, quamquam secreta parentis
Anchisæ domus, arboribusque obtecta recessit,
Clarescunt sonitus, armorumque ingruit horror.
Excitior somno, & summi fastigia tecti
Adscensu supero, atque arrectis auribus adsto.
In segetem veluti cum flama furentibus Austris
Incidit, aut rapidus montano flumine torrens
Sternit agros, sternit fata lata, boumque labores;
Præcipitesque trahit silvas: stupet inscius alto
Accipiens sonitum saxide vertice pastor.
Tum vero manifesta fides, Danaumque pateſcunt
Insidiæ: iam Deiphobi dedit ampla ruinam,
Volcano superante, domus: iam proxumus ardet
Vcælegon: Sigea igni freta lata relucet.
Exoritur clamorque virum, clangorque tubarum.
Arma amens capio: nec sat rationis in armis:
Sed glomerare manum bello, & concurrere in arcem
Cum sociis ardent animi: furor, ira que mentem
Præcipitant, pulcrumque mori succurrit in armis,
Ecce autem telis Panthus elapsus Achivum,
Panthus Othryades, arcis, Phœbique sacerdos,
Sacra manu, victosque deos, parvumque nepotem
Ipse trahit, cursuque amens ad litora tendit.
Quo res summa loco Panthu? quam prendimus ar-
Vix ea fatus eram, gemitu cum talia reddit: (cem?
Venit summa dies, & ineluctabile tempus

Dardaniæ: fuimus Troës, fuit Ilium, & ingens
Gloria Teucrorum: ferus omnia Iupiter Argos
Transtulit. incensa Danaï dominantur in urbe:
Arduus armatos mediis in mœnibus adstans
Fundit equus, victorque Sinon incendia miscet
Insultans. portis alij bipatentibus adsunt,
Millia quot magnis numquam venere Mycenis.
Obsedere alij telis angusta viarum
Oppositi. stat ferriacies mucrone corusco
Stricta, parata neci: vix primi prælia tentant
Portarum vigiles, & cæco Marte resistunt.
Talibus Othryadæ dictis, & numine divum
In flamas, & in arma feror: quo tristis Erinnyes,
Quo fremitus vocat, & sublatus ad æthera clamor.
Addunt se socios Ripheus, & maxumus annis
Iphitus, oblatis per Lunam, Hypanisque Dymasq;,
Et lateri agglomerant nostro, iuvenisque Choræbus
Mygdonides: illis qui ad Troiam forte diebus
Venerat, insano Cassandra incensus amore:
Et gener auxilium Priamo, Phrygibusque ferebat.
Infelix, qui non sponsæ præcepta furentis
Audierat.

Quos ubi confertos audere in prælia vidi,
Incipio super his: iuvenes, fortissima frustra
Pectora (si vobis audentem extrema cupido
Certa sequi, quæ sit rebus fortuna, videtis:
Excessere omnes adytis, arisque relictis
Dî, quibus imperium hoc steterat) succurritis urbi
Incensæ: moriamur, & in media arma ruamus.
Vna salus victis, nullam sperare salutem.
Sic animis iuvenum furor additus. inde, lupi ceu
Raptores atra in nebula, quos improba ventris
Exegit cæcos rabies, catulique relictis
Faucibus expectant siccis, per tela, per hosteis
Vadimus haud dubiam in mortem, mediæq; tenemus
Vrbis iter: nox atra cava circumvolat umbra.

Quis

Quis cladem illius noctis, quis funera fando
Explicet? aut possit lacrymis æquare labores?
Urbs antiqua ruit, multos dominata per annos:
Plurima perque vias sternuntur inertia passim
Corpora perque domos, & relligiosa deorum
Limina. nec soli pœnas dant sanguine Teucri:
QVONDA MERIAM VICTIS REDIT IN PRÆCORDIA VIRTUS:
Victoresque cadunt Danaï. crudelis ubique
Luctus, ubique pavor, & plurima mortis imago.
Primus se Danaum magna comitante caterva
Androgeos offert nobis, socia agmina credens,
Inscius, atque ultro verbis compellat amicis:
Festinate viri. nam quæ tam sera moratur
Segnities? alij rapiunt incensa feruntque
Pergama, vos celsis nunc primum à navibus itis?
Dixit, & extemplo (neque enim responsa dabantur
Fida satis) sensit medios delapsus in hosteis,
Obstupuit, retroque pedem cum voce repressit.
Improvissum aspris veluti qui sentibus anguem
Pressit humi nitens, trepidusque repente refugit
Attollentem iras, & cœrula colla tumentem.
Haud secus Androgeos visu tremefactus abibat.
Irruimus, densis & circumfundimur armis,
Ignarosque loci passim, & formidine captos
Sternimus: adspirat primo fortuna labori.
Atque heic exsultans successu, animisq; Choroëbus
O socij, qua prima, inquit, fortuna salutis
Monstrat iter, quaque ostendit se dextra, sequamur
Mutemus clypeos, Danaumque insignia nobis
Aptemus. dolus, an virtus, quis in hoste requirat?
Arma dabunt ipsi sic fatus; deinde comantem
Androgei galeam, clypei que insigne decorum
Induitur, laterique Argivum accommodat ensem.
Hoc Ripheus, hoc ipse Dymas, omnisque iuventus
Læta facit: spolijs se quisque recentibus armat.
Vadimus inamisti Danaïs, haud numine nostro;

Mal-

Multaque per cæcam congressi prælia noctem
Conferimus: multos Danaum demittimus Orco.
Diffugiunt alij ad naveis, & litora cursu
Fida petunt: pars ingentem formidine turpi
Scandunt rursus equum, & nota conduntur in alvo.
Heu nihil invitis fas quemquam fidere divis.
Ecce, trahebatur passis Priameia vîrgo
Crinibus à templo Cassandra, adytisque Minervæ,
Ad cœlum tendens ardentia lumina frustra:
Lumina: nam teneras arcebant vincula palmas.
Non tulit hanc speciem furiata mente Choræbus,
Et sese medium iniecit moriturus in agmen.
Consequimur cuncti, & densis incurrimus armis.
Heic primum ex alto delubri culmine telis
Nostrorum obruimur, oriturque miserrima cædes
Armorum facie, & Graiarum errore iubarum.
Tum Danai gemitu, atque ereptæ virginis ira,
Vndique collecti invadunt; acerrimus Ajax,
Et gemini Atreidæ, Dolopumq; exercitus omnis.
Adversæ rupto ceu quondam turbine venti
Confligunt, Zephyrusque Notusque & lætus Eois
Eurus equis: stridunt silvæ, sævitque tridenti
Spumeus, atque imo Nereus ciet æquora fundo.
Illi etiam, si quos obscura nocte per umbram
Fudimus insidijs, totaque agitavimus urbe,
Apparent: primi clypeos mentitaque tela
Agnoscent, atque ora sono discordia signant.
Ilicet obruimur numero: primusque Choræbus
Penelei dextra divæ armipotentis ad aram
Procumbit: cadit & Ripheus, iustissimus unus
Qui fuit in Teucris, & fervantissimus æqui.
Disaliter visum. pereunt Hypanisque, Dymasque,
Confixi à socijs: nec te tua plurima Panthu
Labentem pietas, nec Apollinis infula texit.
Iliaci cineres, & flama extrema meorum,
Testor, in occasu vestro nec tela, nec ullas

Vitavisse vices Danaum; & si fata fuissent
Vt caderem, meruisse manu. divellimur inde
Iphitus, & Pelias mecum: quorum Iphitus avo
Iam gravior, Pelias & vulnere tardus Vlyssæi,
Protinus ad sedes Priami clamore vocati.
Heic vero ingentem pugnam, ceu cetera nusquam
Bella forent; nulli tota morerentur in urbe:
Sic Martem indomitum, Danaosq; ad tecta ruenteis
Cernimus, obsessumque acta testudine limen.
Hærent parietibus, scalæ, postesque sub ipsos
Nituntur gradibus, clypeosque ad tela sinistris
Protecti obiciunt: prensant fastigia dextris.
Dardanidæ contra turreis, ac tecta domorum
Culmina convellunt (his se, quâdo ultima cernunt,
Extrema iam in morte parant defendere telis)
Auratasque trabes, veterum decora alta parentum,
Devolvunt. alij strictis mucronibus imas
Obsedere fores: has servant agmine denso.
Instaurati animi, regis succurrere tectis,
Auxilioque levare viros, vimque addere victis.
Limen erat, cæcæque fores, & pervius usus
Tectorum inter se Priami, postesque relictæ
A tergo: infelix qua se, dum regna manebant,
Sæpius Andromache ferre incomitata solebat
Ad soceros, & avo puerum Astyanacta trahebat.
Evado ad summi fastigia culminis: unde
Tela manu miseri iactabant irrita Teucris.
Turrim in præcipiti flantem, summisque sub astra
Eductam tectis, unde omnis Troia videri,
Et Danaum solitæ naves, & Achaica castra:
Aggressi ferro circum, qua summa labanteis
Juncturas tabulata dabant, convellimus altis
Sedibus, impulimusque ea lapsa repente ruinam
Cum sonitu trahit, & Danaum super agmina late
Incidit. ast alij subeunt: nec saxa, nec ullum
Telorum interea cessat genus.

Vesti-

Vestibulum ante ipsum, primoq; in limine Pyrrhus
Exultat telis. & luce coruscus aëna.

Qualis ubi in lucem coluber mala gramina pastus,
Frigida sub terra tumidum quem bruma tegebat,
Nunc positus novus exuviis nitidusque iuventa,
Lubrica convoluit sublato pectore terga
Arduus ad Solem, & linguis micat ore trifulcis.
Vna ingens Periphas, & equorum agitator Achillis
Armiger Automedon: una omnis Scyria pubes
Succedunt tecto, & flamas ad culmina iactant.
Ipse inter primos correpta dura bipenni
Limina perumpit, postesque à cardine vellit
Æratos: iamque excisa trabe, firma cavavit
Robora, & ingentem lato dedit ore fenestram.
Apparet domus intus, & atria longa patefcunt:
Apparent Priami, & veterum penetralia regum,
Armatisque vident stanteis in limine primo.
At domus interior gemitu, miseroque tumultu
Miscetur, penitusque cavæ plangoribus ædes
Femineis ululant: ferit aurea sidera clamor.
Tum pavida tectis matres ingentibus errant,
Amplexæque tenent postes, atque oscula figunt.
Instat vi patria Pyrrhus: nec claustra, nec ipsi
Custodes sufferre valent. labat ariete crebro
Ianua, & emoti procumbunt cardine postes.
Fit via vi; rumpunt aditus, primosque trucidant
Immissi Danai, & late loca milite complent.
Non sic, aggeribus ruptis cum spumeus amnis
Exiit, oppositasque evicit gurgite moles,
Fertur in arva furens cumulo, camposq; per omneis
Cum stabulis armenta trahit. vidi ipse furem
Cæde Neoptomum, geminosq; in limine Atreidas:
Vidi Hecubâ, centumq; nurus, Priamumq; per aras
Sanguine foedantem, quos ipse sacra verat, igneis.
Quinquaginta illi thalami, spes tanta nepotum.
Barbarico postes auro, spolijsque superbi

Procubere: tenent Danaï, qua deficit ignis.
Forſitan & Priami fuerint quæ fata, requiras.
Urbis ubi captæ caſum, convulſaque vidit
Limina tectorū, & mediū in penetralibus hoſtem:
Arma diu ſenior deſueta trementibus ævo
Circumdat nequiquam humeris, & inutile ferrum
Cingitur, ac denſos fertur moriturus in hoſteis.
Ædibus in medijs, nudoque ſub ætheris axe
Ingens ara fuit, iuxtaque veterrima laurus
Incumbens aræ, atque umbra complexa Penateis.
Heic Hecuba, & gnata nequiquam altaria circum,
Præcipites atra ceu tempeſtate columbæ,
Condensæ, & divum amplexæ ſimulacra tenebant.
Ipſum autem ſumtis Priamum iuvenilibus armis
Vt vidit; quæ menſtam dira miſerrime coniux
Impulit his cingi telis? aut quo ruis? inquit.
Non tali auxilio, nec deſenſoribus iſtis
Tempus eget: non, ſi ipſe meus nunc afforet Hector.
Hic tandem concede: hæc ara tuebitur omneis:
Aut moriere ſimul. ſic ore effata, recepit
Ad ſeſe, & ſacra longævum in ſede locavit.
Ecce autem elapſus Pyrrhi de cæde Polites,
Vnus gnatorum Priami, per tela, per hoſteis
Porticibus longis fugit, & vacua atria luſtrat
Saucius. illum ardens infeſto vulnere Pyrrhus
Inſequitur. iam iamque manu tenet, & premit hafta.
Vt tandem ante oculos evaſit, & ora parentum,
Concidit, ac multo vitam cum ſanguine fudit.
Heic Priamus, quanquā in media iā morte tenetur,
Non tamen abſtinuit, nec vocis, iræque pepercit.
At tibi pro ſcelere, exclamat, pro talibus auſis,
Di, ſi qua eſt cœlo pietas, quæ talia curet,
Perſolvant grates dignas, & præmia reddant
Debita: qui gnati coram, me cernere lethum
Feciſti, & patrios foedaſti funere vultus.
At non ille, ſatum quo te mentiris, Achilles

Talis

Talis in hoste fuit Priamo: sed iura, fidemque
Supplicis erubuit, corpusque ex sanguine sepulcro
Reddidit Hectoreum, meque in mea regna remisit.
Sic fatus senior, telumque imbelli sine ictu
Coniecit: rauco quod protinus ære repulsum,
Et summo clypei nequiquam umbone pependit.
Cui Pyrrhus: Referes ergo hæc, & nuntius ibis
Peleidæ genitori: illi mea tristia facta,
Degenereque Neoptoleum narrare memento.
Nunc morere. hæc dicens, altaria ad ipsa tementē
Traxit, & in multo lapsantem sanguine gnati,
Implicuitque comam lava, dextraque coruscum
Extulit, ac lateri capulo tenus abdedit ensem.
Hæc finis Priami fatorum: hic exitus illum
Sorte tulit, Troiam incensam, & prolapsa videntem
Pergama, tot quondam populis, terrisque superbum
Regnatorem Asiæ. iacet ingens litore truncus,
Avulsumque humeris caput, & sine nomine corpus.
At me tum primum sævus circumstetit horror:
Obstupui: subiit cari genitoris imago,
Vt regem æquævum crudeli vulnere vidi
Vitam exhalantem: subiit deserta Cræusa,
Et direpta domus, & parvi casus Iuli.
Respicio, & quæ sit circum me copia lustro.
Deseruere omnes defessi, & corpora saltu
Ad terram misere. aut ignibus ægra dedere.
Iamque eadeo super unus eram; cum limina Vestæ
Servantem, & tacitam secreta in sede latentem
Tyndarida adspicio: dant clara incendia lucem
Erranti, passimque oculos per cuncta ferenti.
Illa sibi infestos everfa ob Pergama Teucros,
Et pœnas Danaum, & deserti coniugis iras
Permetuens, Troiæ, & patriæ communis Erinnyes,
Abdiderat sese, atque aris invisa sedebat.
Exarsere ignes animo: subit ira cadentem
Ulcisci patriam, & sceleratas sumere pœnas.

Scilicet hæc Spartam incolumis, patriasq; Mycenæ
Adspiciet, partoque ibit regina triumpho?
Coniugiumque, domumq; patres, gnatosq; videbit,
Iliadum turba, & Phrygijs comitata ministris?
Occiderit ferro Priamus? Troia arserit igni?
Dardanium toties sudarit sanguine litus?
Non ita. namque etsi nullum memorabile nomen
Femineæ in poena est, nec habet victoria laudem,
Exstinxisse nefas tamen, & sumfisse merentis
Laudabor poenas: animumque explefse iuvabit
Ultriciſ flamæ, & cineres ſatiaſſe meorum.
Taliam iactabam, & furiata mente ferebar;
Cum mihi ſe, non ante oculis tam clara, videndam
Obtulit, & pura per noctem in luce refulſit
Alma parens, confefſa deam, qualifque videri
Cœlicolis, & quanta ſolet: dextraque prehenſum
Continuit. roſeoque hæc inſuper adidit ore:
Gnate, quis indomitas tantus dolor excitat iras?
Quid furis? aut quonam noſtri tibi cura recessit?
Non prius adſpicias, ubi feſſum ætate parentem
Liqueris Anchifen? ſuperet coniuxne Crœuſa,
Aſcaniusque puer? quos omneis undique Graiæ
Circum errant acies: & ni mea cura reſiſtat,
Iam flamæ tulerint, inimicus & hauſerit enſis.
Non tibi Tyndaridis facies inviſa Lacænæ,
Culpatusve Paris: divom inclementia, divom
Has evertit opes, ſternitque à culmine Troiam.
Adſpice (namq; omnem, quæ nunc obducta tuenti
Mortaleis hebetat viſus tibi, & humida circum
Caligat, nubam eripiam: tu ne qua parentis
Iuſſa time, neu præceptis parere recuſa)
Heic, ubi diſiectas moles, avulſaque ſaxis
Saxa vides, miſtoque undantem pulvere fumum,
Neptunus muros, magnoque emota tridenti
Fundamenta quatit, totamque à ſedibus urbem
Eruit. heic Iuno Scæas ſæviffima portas

Prima tenet, sociumque furens à navibus agmen
Ferro accincta vocat.

Iam summas arceis Tritonia, respice, Pallas
Infedit, nimbo effulgens, & Gorgone sæva.

Ipse pater Danaïs animos, viresque secundas
Sufficit: ipse deos in Dardana suscitata arma.

Eripe gnate fugam, finemque impone labori.
Nusquam abero, & tutum patrio te limine sistam.

Dixerat: & spissis noctis se condidit umbris.

Apparent diræ facies, inimicaque Troiæ
Numina magna deum.

Tum vero omne mihi visum confidere in igneis
Ilium, & ex imo verti Neptunia Troia.

Ac veluti summis antiquam in montibus ornum,
Cum ferro accisam, crebrisque bipennibus instant.

Erudere agricolæ certatim: illa usque minatur,

Et tremefacta comam concusso vertice nutat:

Vulneribus donec paullatim evicta supremum

Congemuit, traxitque iugis avulsa ruinam.

Descendo, ac ducente deo flamam inter, & hosteis

Expedior: dant tela locum, flamæque recedunt.

Ast ubi iam patriæ perventum ad limina sedis,

Antiquasque domos: genitor, quem tollere in altos

Optabam primum monteis, primumque petebam,

Abnegat excisa vitam producere Troia,

Exsiliumque pati, vos ô quibus integer æui

Sanguis, ait, solidæque suo stant robore vires,

Vos agitate fugam.

Me si coelicolæ voluissent ducere vitam,

Has mihi servassent sedes. fatis una, superque

Vidimus excidia. & captæ superavimus urbi.

Sic ô Sic positum a flatu discedite corpus.

Ipse manu mortem inveniam, miserebitur hostis,

Exuviasque petet. FACILIS iactura sepulcri est.

Iam pridem invisus divis, & inutilis annos

Demoror, ex quo me divum pater, atq; hominū rex

Fulminis afflavit ventis, & contigit igni.
Talia perstabat memorans, fixusque manebat.
Nos contra effusi lacrymis, coniuxque Crœusa,
Ascaniusque, omnisque domus, ne vertere secum
Cuncta pater, fatoque urgenti incumbere vellet.
Abnegat, inceptoque, & sedibus hæret in iisdem.
Rursus in arma feror, mortemq; miserrimus opto.
Nam quod consiliū, aut quæ iam fortuna dabatur?
Mene efferre pedem, genitor, te posse relicto
Sperasti? tantumque nefas patrio excidit ore?
Si nihil ex tanta Superis placet urbe relinqui;
Et sedet hoc animo, perituraeque addere Troiæ
Teque, tuosque iuvat, patet istî ianua letho:
Iamque aderit multo Priami de sanguine Pyrrhus,
Gnatū ante ora patris, patrē qui obtruncat ad aras.
Hocce erat, alma parēs, quod me per tela, per igneis
Eripis, ut mediis hostem in penetralibus, utque
Ascaniumque, patremq; meum, iuxtaque Crœusam
Alterum in alterius mactatos sanguine cernam?
Arma, viri, ferte arma: vocat lux ultima victos.
Reddite me Danais: finite instaurata revisam
Proelia, numquam omnes hodie moriemur inulti.
Hæc ferro accingor rursus, clypeoque sinistram
Insertabam aptans, meque extra tecta ferebam.
Ecce autem complexa pedes in limine coniux
Hærebat, parvumque patri tendebat Iulum:
Si periturus abis, & nos rape in omnia tecum:
Sin aliquam expertus sumtis spem ponis in armis,
Hanc primum tutare domum, cui parvus Iulus,
Cui pater, & coniux quondam tua dicta relinquor?
Talia vociferans, gemitu tectum omne replebat:
Cum subitum, dictuque oritur mirabile monstrū.
Namque manus inter, mœstorumq; ora parentum,
Ecce levis summo de vertice visus Iuli
Fundere lumen apex, tactuque innoxia molli
Lambere flama comas, & circum tempora pasci.

Nos

Nos paviditrepidare metu, crinemque flagrantem
Excutare, & sanctos restinguere fontibus igneis.
At pater Anchises oculos ad sidera latus
Extulit, & cœlo palmas cum voce tetendit:
Jupiter omnipotens, precibus si flecteris ullis,
Adspice nos: hoc tantum: & si pietate meremur,
Da deinde auxilium pater, atque hæc omnia firma.
Vix ea fatus erat senior: subitoque fragore
Intonuit lævum, & de cœlo lapsa per umbras
Stella facem ducens multa cum luce cucurrit.
Illam, summa super labentem culmina tecti,
Cernimus Idæa claram se condere silva,
Signantemque vias. tum longo limite fulcus
Dat lucem, & late circum loca sulfure fumant.
Heic vero victus genitor se tollit ad auras,
Affaturque deos, & sanctum fidus adorat.
Iam iā nulla mora est: sequor, & quæ ducitis, adsum.
Di patrij servate domum, servate nepotem:
Vestrum hoc augurium, vestroque in numine Troia
Cedo equidem, nec gnate tibi comes ire recuso. (est.
Dixerat ille: & iam per mœnia clarior ignis
Auditur, propiusque æstus incendia volvunt.
Ergo age care pater cervici imponere nostræ:
Ipse subibo humeris, nec me labor iste gravabit:
Quo res cumque cadent, unum, & commune periclū,
Una salus ambobus erit. mihi parvus Iulus
Sit comes, & longe servet vestigia coniux.
Vos famuli, quæ dicam, animis advertite vestris.
Est urbe egressis tumulus, templumque vetustum
Desertæ Cereris, iuxtaque antiqua cupressus
Religione patrum multos servata per annos.
Hanc ex diverso sedem veniemus in unam.
Tu genitor cape sacra manu, patriosque Penateis.
Me bello è tanto digressum, & cæde recenti,
Attrectare nefas, donec me flumine vivo
Abluero.

Hæc fatus, latus humeros, subiectaque colla,
Veste super, fuluique insternor pelle leonis,
Succedoque oneri. dextræ se parvus Iulus
Implicuit, sequiturque patrem non passibus æquis:
Pone subit coniux. ferimur per opaca locorum:
Et me, quem dudum non vlla iniecta mouebant
Tela, neque aduerso glomerati ex agmine Graij,
Nunc omnes terrent auræ, sonus excitat omnis
Suspensum, & pariter comitiq;, oneriq; timentem
Iamque propinquabam portis, omnemque videbar
Euasisse viam: subito cum creber ad aureis
Visus adesse pedum sonitus, genitorq; per vmbra
Prospiciens, Gnate, exclamat, fuge gnate, propin-
Ardenteis clypeos, atq; æra micantia cerno. (quāt:
Heic mihi nescio quod trepido male numen amicū
Confusam eripuit mentem. namque a via cursu
Dum sequor, & nota excedo regione viarum,
Heu misero coniux fatone erepta Cræusa
Substitit, errauitne via, seu lassæ resedit,
Incertum: nec post oculis est reddita nostris.
Nec prius amissam respexi, animumque reflexi,
Quam tumulum antiquæ Cereris, sedemq; sacratam
Venimus: heic demum, collectis omnibus, vna
Defuit, & comites, gnatumque, virumque fefellit.
Quem non incusavi amens hominumq;, deorumq;?
Aut quid in euerfa vidi crudelius vrbe?
Ascanium, Anchilemque patrem, Teucrosq; Pena-
Commendo sociis, & curua valle recondo. (teis
Ipse urbem repeto, & cingor fulgentibus armis.
Stat casus renovare omneis, omnemque reverti
Per Troiam, & rursus caput obiectare periclis.
Principio muros, obscuraque limina portæ,
Qua gressum extuleram, repeto, & vestigia retro
Obseruata sequor per noctem, & lumine lustro.
Horror ubique animos, simul ipsa silentia terrent.
Inde domum si forte pedem, si forte tulisset,

Me refero, irruerant Danai, & tectum omne tene-
 Ilicet ignis edax summa ad fastigia vento (bant
 Voluitur: exsuperant flamæ: furit æstus ad auras.
 Procedo ad Priami sedes, arcemque reviso.
 Et iam porticibus vacuis Junonis asylo
 Custodes lecti Phœnix, & dirus Ulysses
 Prædam asservabant, huc undique Troia gaza
 Incensis erepta adytis, mensæque deorum,
 Crateresque auro solidi, captivaque vestis
 Congeritur: pueri, & pavidæ longo ordine matres
 Stant circum.

Ausus quinetiam voces iactare per umbram,
 Implevi clamore vias, mæstusque Crëusam
 Nequiquam ingeminans, iterumq; iterumq; vocavi.
 Quærenti, & tectis urbis sine fine furenti,
 Infelix simulacrum, atque ipsius umbra Crëusæ
 Visa mihi ante oculos, & nota maior imago.
Obstupui, steteruntq; comæ, & vox faucibus hæsit.
 Tum sic affari, & curas his demere dictis:
 Quid tantum infano iuvat indulgere labori,
 O dulcis coniux? non hæc sine numine divom
 Eueniunt: nec te hinc comitem asportare Crëusam
 Fas: haud ille finit superi regnator Olympi.
 Longa tibi exilia, & vastum maris æquor arandum.
 Ad terram Hesperiam venies: ubi Lydius, arva
 Inter opima virum, leni fluit agmine Thybris.
 Illic res lætæ, regnumque, & regia coniux
 Parta tibi. lacrymas dilectæ pelle Crëusæ.
 Non ego Myrmidonum sedes, Dolopumve superbas
 Adspiciam, aut Graijs servitum matribus ibo,
 Dardanis, & divæ Veneris nurus:
 Sed me magna deum genitrix his detinet oris.
 Iamque vale, & gnati serva communis amorem.
 Hæc ubi dicta dedit, lacrymantem, & multa volentē
 Dicere, deseruit, tenueisque recessit in auras.
 Ter conatus ibi collo dare brachia circum,

Ter frustra compressa manus effugit imago,
 Par levibus ventis, volucrique simillima somno.
 Sic demum socios consumta nocte reviso;
 Atque heic ingentem comitum affluxisse novorum
 Invenio admirans numerum, matresque, virosque,
 Collectam exilio pubem, miserabile vulgus.
 Undique convenere, animis, opibusque parati,
 In quascumque velim pelago deducere terras.
 Iamque iugis summæ surgebat Lucifer Idæ,
 Ducebatque diem: Danaïque obsessa tenebant
 Limina portarum, nec spes opis ulla dabatur.
 Cessi, & sublato montem genitore petivi.

P. VIRGILII MARONIS ÆNEI-
 DOS LIB. III.

ARGUMENTVM.

*Quemadmodum in secundo libro excidij Troiani seriem
 poëta naravit; ita heic Æneæ navigationem: quæ al-
 teram narrationis partem complectitur: Æneæque
 errores continet. In primis autem heic considerandi
 sunt mores ritusque gentium.*

Postquam res Asiæ, Priamique evertere gentem
 Immeritam visum superis, ceciditque superbum
 Ilium, & omnis humo fumat Neptunia Troia:
 Diversa exilia, & desertas quærere terras
 Auguriis agimur divum, classemque sub ipsa
 Antandro, & Phrygiæ molimur montibus Idæ,
 Incerti quo fata ferant, ubi sistere detur:
 Contrahimusque viros. vix prima inceperat æstas:
 Et pater Anchises dare fatis vela iubebat.
 Litora tum patriæ lacrymans, portusque relinquo,
 Et campos ubi Troia fuit. feror exsul in altum
 Cum sociis, gnatoque, Penatibus, & magnis dîs.
 Terra procul vastis colitur Mavortia campis:
 Thraces arant, acri quondam regnata Lycurgo,
 Hospitium antiquum Troiæ, sociique Penates,
 Dum

Dum fortuna fuit. feror huc, & litore curvo
 Mœnia prima loco: fatis ingressus iniquis,
 Æneadaſque meo nomen de nomine fingo.
 Sacra Dionææ matri, diviſque ferebam
 Auspicibus cœptorum operum, ſuperoque nitentē
 Cœlicolum regi maſtabam in litore taurum.
 Forte fuit iuxta tumulus, quo cornea ſummo
 Virgulta, & denſis haſtilibus horrida myrtus.
 Acceſſi, viridemque ab humo convellere ſilvam
 Conatus, ramis tegerem ut frondentibus aras:
 Horrendum, & dictu video mirabile monſtrum.
 Nam, quæ prima ſolo ruptis radicibus arboſ
 Vellitur, huic atro liquuntur ſanguine guttæ.
 Et terram tabo maculant. mihi frigidus horror
 Membra quatit, geliduſque coit formidine ſanguis.
 Rurſus & alterius lentum convellere vimen
 Inſequor, & cauſas penitus tentare latenteis:
 Ater & alterius ſequitur de cortice ſanguis.
 Multa movens animo, nymphas venerabar agreſteis,
 Gradivumque patrem, Geticis qui præſidet arvis;
 Rite ſecundarent viſus, omenque levarent.
 Tertia ſed poſtquam maiore haſtilia niſu
 Aggredior, genibuſque adverſæ obluſtor arenæ:
 (Eloquar, an fileam?) gemituſ lacrymabilis imo
 Auditur tumulo, & vox reddita fertur ad aureis:
 Quid miſerum Ænea laceras? iam parce ſepulto,
 Parce pias ſclerare manus. non me tibi Troia
 Externum tulit: haud cruor hic de ſtipite manat.
 Heu fuge crudeleis terras, fuge litus avarum.
 Nam Polydoruſ ego: heic confixum ferrea textit
 Telorum ſeges, & iaculis increvit acutis.
 Tum vero ancipiti mentem formidine preſſuſ
 Obſtipui. ſteteruntq; comæ, & vox faucibus hæſit.
 Hunc Polydorum auri quondam cum pondere ma-
 Infelix Priamuſ furtim mandarat alendum (gn
 Threicio regi; cum iam diffideret armis

Dardaniæ, cingique urbem obsidione videret.
 Ille, ut opes fractæ Teucrum, & fortuna recessit,
 Res Agamemnonias, victriciaque arma secutus,
 Fas omne abruptit, Polydorum obtruncat, & auro
 Vi potitur. QV I D N O N mortalia pectora cogis
Auri sacra fames? postquam pavor ossa reliquit,
 Delectos populi ad procures, primumque parentem
 Monstra deum refero, &, quæ sit sententia, posco.
 Omnibus idem animus scelerata excedere terra,
 Linquere pollutū hospitium, & dare classibus Au-
 Ergo instauramus Polydoro funus, & ingens (stros.
 Aggeritur tumulo tellus: stant manibus aræ
 Cœruleis mæstæ vittis, atraque cupresso;
 Et circum Iliades crinem de more solutæ.
 Inferimus tepido spumantia cymbia lacte,
 Sanguinis & sacri pateras, animamque sepulcro
 Condimus, & magna supremum voce ciemus.
 Inde, ubi prima fides pelago, placataque venti
 Dant maria, & lenis crepitans vocat Auster in altū;
 Deducunt socij naveis, & litora complent.
 Provehimur portu, terræque, urbesque recedunt.
 Sacra mari colitur medio gratissima tellus
 Nereidum matri, & Neptuno Ægæo:
 Quam pius Arcitenens, oras, & litora circum
 Errantem, Mycone celsa, Gyaroque revinxit.
 Immotamque coli dedit, & contemnere ventos.
 Huc feror: hæc fessos tuto placidissima portu
 Accipit. egressi veneramur Apollinis urbem.
 Rex Anius, rex idem hominum, Phœbiq; sacerdos,
 Vittis, & sacra redimitus tempora lauro
 Occurrit: veterem Anchisen agnoscit amicum.
 Iungimus hospitio dexteras, & tecta subimus.
 Templâ dei saxo venerabar structa vetusto.
 Da propriam Thymbreæ domum, da mœnia fessis,
 Et genus, & mansuram urbem: serva altera Troiæ
 Pergama, reliquias Danaum, atq; immitis Achillei.
 Quem

Quem sequimur? quo ve ire iubes? ubi ponere sedes?
Da pater augurium, atque animis illabere nostris.
Vix ea fatus eram: tremere omnia visa repente,
Liminaque, laurusque dei, totusque moveri
Mons circum, & mugire adytis cortina reclusis.
Submissi petimus terram, & vox fertur ad aureis:
Dardanidæ duri, quæ vos à stirpe parentum
Prima tulit tellus, eadem vos ubere læto
Accipiet reduces: antiquam exquirite matrem.
Heic domus Æneæ cunctis dominabitur oris,
Et gnati gnatorum, & qui nascentur ab illis.
Hæc Phœbus: mistoque ingens exorta tumultu
Lætitia, & cuncti, quæ sint ea mœnia, quærunt,
Quo Phœbus vocet erranteis, iubeatque reverti.
Tum genitor veterū voluens monumenta viro-
rum, Audite ô proceres, ait, & spes discite vestras.
Creta Jovis magni medio iacet insula Ponto;
Mons Idæus ubi, & gentis cunabula nostræ.
Centum urbeis habitant magnas, uberrima regna:
Maximus unde pater, si rite audita recordor,
Teucrus Rhœteas primum est advectus ad oras,
Optavitque locum regno. nondum Jlium, & arces
Pergamæ steterant: habitabant vallibus imis.
Hinc mater cultrix Cybele, Corybantiaque æra,
Ideumque nemus: hinc fida silentia sacris,
Et iuncti currum dominæ subiere leones.
Ergo agite, & divum ducunt qua iussa, sequamur:
Placemus ventos, & Cnossia regna petamus.
Nec longo distant cursu: modo Iupiter adsit,
Tertia lux classem Cretæis sistet in oris,
Sic fatus, meritos aris mactavit honores,
Taurum Neptuno, taurum tibi pulcher Apollo,
Nigram Hiemi pecudem, Zephyris felicibus albam.
Fama volat, pulsum regnis cessisse paternis
Idomeneæ ducem, desertaque litora Cretæ:
Hosce vacare domos, sedesque adstare relictas.

Linqui-

Linquimus Ortygiæ portus, pelagoque volamus,
Bacchatamque iugis Naxon, viridemq; Donyfam,
Oliaron, niveamque Paron, sparsasque per aquor
Cycladas, & crebris legimus freta confita terris.
Nauticus exoritur vario certamine clamor:
Hortantur socij, Cretam, proavosque petamus.
Prosequitur surgens a puppi ventus eunteis:
Et tandem antiquis Curetum allabimur oris.
Ergo avidus muros optatæ molior urbis,
Pergameamque voco, & latam cognomine gentem
Hortor amare focos, arcemque attollere tectis.
Iamque fere sicco subductæ litore puppes,
Connubiis, arvisque novis operata iuventus:
Iura, domosq; dabam: subito cum tabida membris,
Corrupto cœli tractu, miserandaque venit
Arboribusque, satisque lues, & lethifer annus.
Linquebant dulceis animas, aut ægra trahebant
Corpora. tum sterileis exurere Seirius agros.
Arebant herbæ, & victum seges ægra negabat.
Rursus ad oraclum Ortygiæ, Phœbumq;, remenso
Hortatur pater ire mari, veniamque precari:
Quem festis finem rebus ferat: vnde laborum
Tentare auxilium iubeat: quo vertere cursus.
Nox erat, & terris animalia somnus habebat.
Effigies sacræ divum, Phrygiique Penates,
Quos mecum a Troia, mediisque ex ignibus urbis
Extuleram, visi ante oculos adstare iacentis
In somnis, multo manifesti lumine, qua se
Plena per insertas fundebat Luna fenestras.
Tum sic affari, & curas his demere dictis:
Quod tibi delato Ortygiam dicturus Apollo est,
Heic canit, & tua nos enultro ad limina mittit:
Nos te, Dardania incensa, tuaque arma secuti:
Nos tumidum sub te permenſi claſſibus aquor:
Iidem venturos tollemus in astra nepotes,
Imperiumque urbi dabimus, tu mœnia magnis
Magna

Magna para, longumque fugæ ne linque laborem.
Mutandæ sedes: non hæc tibi litora suavit
Delius, aut Cretæ iussit confidere Apollo.
Est locus, Hesperiam Graij cognomine dicunt,
Terra antiqua, potens armis, atque ubere glebæ.
O Enotri coluere viri: nunc fama, minores.
Italiam dixisse, ducis de nomine, gentem.
Hæ nobis propriæ sedes; hinc Dardanus ortus,
Iasiusque pater, genus a quo Principe nostrum.
Surge age, & hæc lætus longævo dicta parenti
Haud dubitanda refer: Coritum, terrasque require
Ausonias: Dictæa negat tibi Jupiter arva.
Talibus attonitus visis, ac voce deorum
(Nec sopor illud erat, sed coram agnoscere vultus,
Velatasque comas, præsentiaque ora videbar:
Tum gelidus toto manabat corpore sudor)
Corripio è stratis corpus, tendoque supinas
Ad coelum cum voce manus, & munera libo
Intemerata focis. perfecto lætus honore
Anchisen facio certum, remque ordine pando.
Agnovit prolem ambiguam, geminosque parentes,
Seque novo veterum deceptum errore locorum.
Tum memorat: Gnate Iliacis exercite fatis,
Sola mihi taleis casus Cassandra canebat.
Nunc repeto hæc generi portendere debita nostro,
Et sæpe Hesperiam, sæpe Itala regna vocare.
Sed quis ad Hesperia venturos litora Teucros
Crederet? aut quem tum vates Cassandra moveret?
Cedamus Phœbo, & moniti meliora sequamur.
Sic ait; & cuncti dictis paremus ovantes.
Hanc quoque deferimus sedem, paucisque relictis
Vela damus, vastumq; cava trabe currimus æquor.
Postquam altū tenuere rates, nec iam amplius ullæ
Apparent terræ, coelum vndique, & vndique Pontus:
Tum mihi cœruleus supra caput adstitit imber,
Noctē, hiememq; ferens, & inhorruit unda tenebris.

Conti-

Continuo venti voluunt mare, magnaue surgunt
Æquora: dispersi iactamur gurgite vasto.
Involvere diem nimbi, & nox humida cœlum
Abstulit: ingeminant abruptis nubibus ignes.
Excutimur cursu, & cæcis erramus in undis.
Ipse diem, noctemque negat discernere cœlo,
Nec meminisse viæ media Palinurus in unda.
Treis adeo incertos cæca caligine Soles
Erramus pelago: totidem sine fidere noctes.
Quarto terra die primum se attollere tandem
Visa, aperire procul monteis, ac volvere fumum.
Vela cadunt; remis insurgimus: haud mora, nautæ
Adnixi torquent spumas, & cœrula verrunt.
Servatum ex undis Strophadum me litora primum
Accipiunt. Strophades Graio stant nomine dictæ
Insulæ Ionio in magno: quas dira Celæno,
Harpyiæque colunt aliæ, Phinœia postquam
Clausa domus, mensasque metu liquere priores.
Tristius haud illis monstrum, nec sævior ulla
Pestis, & ira deum Stygiis sese extulit undis.
Virginei volucrum vultus, foedissima ventris
Proluvies, vncæque manus, & pallida semper
Ora fame.
Huc ubi delati portus intravimus: ecce
Lata bouum passim campis armenta videmus,
Caprigenumque pecus, nullo custode, per herbam.
Irruimus ferro, & divos, ipsumque vocamus
In prædam, partemque Iovem. tunc litore curvo
Exstruimusque toros, dapibusq; epulamur opimis.
At subito horrifico lapsu de montibus adsunt
Harpyiæ, & magnis quatiunt clangoribus alas,
Diripiuntque dapes, contactuque omnia foedant
Immundo: tum vox tetrum dira inter odorem.
Rursum in secessu longo sub rupe cavata,
Arboribus clausi circum atq; horrentibus umbris
Instruimus mensas, arisque reponimus ignem.

Rursum,

Rursum ex diverso cœli, cæcisque latebris
Turba sonans prædam pedibus circumvolat uncis.
Polluit ore dapes. fociis tunc, arma capeffant,
Edico, & dira bellum cum gente gerendum.
Haud secus ac iussi faciunt, tectosque per herbam
Disponunt enseis, & scuta latentia condunt.
Ergo ubi delapsæ sonitum per curva dedere
Litora: dat signum specula Misenus ab altâ
Ære cavo: invadunt focij, & nova proelia tentant,
Obscenâs pelagi ferro foedare volucres.
Sed neque vim plumis ullam, nec vulnera tergo
Accipiunt; celerique fuga sub sidera lapsæ
Semelâs prædam, & vestigia foeda relinquunt.
Una in præcellâ confedit rupe Celæno
Infelix vates, rupitque hanc pectore vocem:
Bellum etiam pro cæde boum, stratisque iuencis,
Laome dontiadæ, bellumne inferre paratis?
Et patrio infonteis Harpyias pellere regno?
Accipite ergo animis, atque hæc mea figite dicta:
Quæ Phœbo pater omnipotēs, mihi Phœbus Apollo
Prædixit, vobis Furiarum ego maxima pando.
Italiam cursu petitis, ventisque vocatis
Ibitis Italiam, portusque intrare licebit:
Sed non ante datam cingetis mœnibus urbem,
Quam vos dira fames nostræque iniuria cædis.
Ambefas subigat malis absumere menfas.
Dixit, & in silvâ pennis ablata refugit.
At fociis subita gelidus formidine sanguis
Dirigit: cecidere animi: nec iam amplius armis,
Sed votis, precibusque iubent exposcere pacem,
Sive deæ, seu sint Diræ, obscenæque volucres.
Et pater Anchises. passis de litore palmis,
Numina magna vocat, meritosque inducit honores.
Dî prohibete minas: di talem avertite casum,
Et placidi servate pios. tum litore funem
Deripere, excussosque iubet laxare rudenteis.

Ten-

Tendunt vela Noti: fugimus spumantibus undis,
Qua cursum ventusque, gubernatorque vocabant.
Iam medio apparet fluctu nemorosa Zacynthos,
Dulichiumque, Sameque, & Neritos ardua saxis.
Effugimus scopulos Ithacæ, Laërtia regna,
Et terram altricem sævi execramur Vlyssis.
Mox & Leucata nimboſa cacumina montis,
Et formidatus nautis aperitur Apollo.
Hunc petimus feſſi, & parvæ ſuccedimus urbi:
Ancora de prora jacitur: ſtant litore puppes,
Ergo inſperata tandem tellure potiti,
Luſtramurque Iovi, votisque incendimus aras,
Actiaque Iliacis celebramus litora ludis.
Exercent patrias oleo labente palæſtras
Nudati ſocij: iuvat evaſiſſe tot urbes
Argolicas, mediosque fugam tenuiſſe per hoſteis.
Interea magnum Sol circumvolvitur annum,
Et glacialis hiems Aquilonibus aſperat undas.
Ære cavo clypeum, magni geſtamen Abantis,
Poſtibus adverſis figo, & rem carmine ſigno:
Æneas hæc de Danaïs victoribus arma.
Linquere tum portus iubeo, & confidere tranſtris.
Certatim ſocii feriunt mare, & æquora verrunt.
Protinus aërias Phæacum abſcondimus aureis,
Litora que Epeiri legimus, portuque ſubimus
Chaonio, & celſam Buthroti adſcendimus urbem.
Heic incredibilis rerum fama occupat arces,
Priamiden Helenum Graias regnare per urbeis,
Coniugio Æacidæ Pyrrhi, ſceptriſque potitum:
Et patrio Andromachen iterum ceſſiſſe marito.
Obſtipui: miroque incenſum pectus amore
Compellare virum, & caſus cognoscere tantos.
Progredior portu, claſſeis & litora linquens.
Sollenneis tum forte dapes, & triſtia dona,
Ante urbem in luco falſi Simoëntis ad undam
Libabat cineri Andromache, Maniſque vocabat
Hecto-

Hectoreum ad tumulum: viridi quem cespice inanē,
Et geminas, caussam lacrymis, sacra verat aras.

Vt me conspexit venientem, & Troia circum
Arma amens vidit: magnis exterrita monstros
Dirigit visu in medio: calor ossa reliquit.

Labitur, & longo vix tandem tempore fatur:

Verane te facies, verus mihi nuntius affers

Nate dea? vivisne? aut, si lux alma recessit,

Hector ubi est? dixit, lacrymasq; effudit, & omnem

Implevit clamore locum. vix pauca furenti

Subjicio, & raris turbatus vocibus hisco.

Vivo equidem, vitamque extrema per omnia duco:

Nedubita: nam vera vides.

Heu, quis te casus deiectam conjuge tanto

Excipit? aut quæ digna satis fortuna revisit?

Hectoris Andromache Pyrrhin' connubia servas?

Dejecit vultum, & demissa voce locuta est:

O felix una ante alias Priameia virgo,

Hostilem ad tumulum Troia sub mœnibus altis

Iussa mori, quæ fortitus non pertulit ullos,

Nec victoris heri tetigit captiva cubile!

Nos, patria incensa, diversa per æquora vectæ,

Stirpis Achilleæ fastus, juvenemque superbum,

Servitio enixæ tulimus: qui deinde secutus

Ledæam Hermionen, Lacedæmoniosq; Hymenæos,

Me famulam, famuloque Heleno transmisit haben-

Ast illum ereptæ magno inflammatus amore (dam.

Conjugis, & scelerum Furiis agitated Orestes,

Excipit incautum, patriasque obtruncat ad aras.

Morte Neoptolemi, regnorum reddita cessit

Pars Heleno: qui Chaonios cognomine campos,

Chaoniamque omnem Troiano à Chaone dixit,

Pergamaque Iliacamque jugis hanc addidit arcem.

Sed tibi qui cursum venti, quæ fata dedere?

Aut quisnam ignarum nostris Deus appulit oris?

Quid puer Ascanius? superatne, & vescitur aura?

Quem

Quem tibi iam Troia.

Ecquæ iam puero est amissæ cura parentis?

Ecquid in antiquam virtutem, animosque virileis

Et pater Æneas, & avunculus excitat Hector?

Talia fundebat lacrymans, longosque ciebat

Incaßum fletus: cum sese à mœnibus heros

Priamides multis Helenus comitantibus offert,

Agnoscitque suos, latusque ad mœnia ducit.

Et multum lacrymas verba inter singula fundit.

Procedo, & parvam Troiam, simulataque magnis

Pergama, & arentem Xanthi cognomine rivum

Agnosco, Sexæque amplector limina portæ.

Nec non & Teucri focia simul urbe fruuntur.

Illos porticibus rex accipiebat in amplis.

Aulai in medio libabant pocula Bacchi,

Impositis auro dapibus, paterasque tenebant.

Iamque dies, alterque dies processit, & auræ

Vela vocant, tumidoque inflatur carbasus Austro.

His vatem aggredior dictis, ac talia quæso:

Troiugena interpres divum, qui numina Phœbi,

Qui tripodas, Clarij lauros, qui sidera sentis,

Et volucrum linguas, & præpetis omina pennæ:

Fare age (namq; omnem cursum mihi prospera dixit

Relligio, & cuncti sua serunt numine divi

Italiam petere, & terras tentare repostas:

Sola novum, dictuque nefas Harpyia Celæno

Prodigium canit, & tristeis denuntiat iras,

Obscenamque famem) quæ prima pericula vito,

Quidve sequens tantos possim superare labores.

Heic Helenus, cæsis primum de more iuencis,

Exorat pacem divum, vittasque resolvit

Sacrati capitis, meque ad tua limina, Phœbe,

Ipse manu multo suspensum numine ducit:

Atque hæc deinde canit divino ex ore sacerdos:

Nare dea (nam te maioribus ire per altum

Auspicijs manifesta fides: sic fata deum rex

Sorti-

Sortitur, voluitque vices: is vertitur ordo)
Pauca tibi è multis, quo tutior hospita lustras
Æquora, & Ausonio possis confidere portu,
Expeditam dictis. prohibent nam cetera Parcæ
Scire Helenum, farique verat Saturnia Iuno.
Principio Italiam, quam tu iam rere propinquam,
Vicinosque ignare paras invadere portus,
Longa procul longis via dividit invia terris.
Ante & Trinacria lentandus remus in unda,
Et salis Ausonij lustrandum navibus æquor,
Infernique lacus, Æææque insula Circes,
Quam tuta possis urbem componere terra.
Signa tibi dicam: tu condita mente teneto.
Cum tibi sollicito secreti ad fluminis undam,
Litoreis ingens inventa sub ilicibus sus
Triginta capitem fetus enixa iacebit,
Alba, solo recubans, albi circum ubera gnati:
Is locus urbis erit: requies ea certa laborum.
Nec tu mensarum morsus horresce futuros:
Fata viam invenient, aderitque vocatus Apollo,
Has autem terras, Italique hanc litoris oram,
Proxima quæ nostri perfunditur æquoris æstu,
Effuge: cuncta malis habitantur mœnia Graiis.
Heic & Naricij posuerunt mœnia Locri,
Et Salentinos obsedit milite campos
Lyctius Idomeneus: heic illa ducis Melibœi
Parva Philoctetæ subnixæ Petilia muro.
Quin, ubi transmissæ steterint trans æquora classes,
Et positis aris iam vota in litore solves:
Purpureo velare comas adopertus amictu,
Ne qua inter sanctos igneis in honore deorum
Hostilis facies occurrat, & omina turbet.
Hunc socij morem sacrorum, hunc ipse teneto:
Hac casti maneant in relligione nepotes.
Ast ubi digressum Siculæ te admoverit oræ
Ventus, & angusti rarefcent claustra Pelori:

Læua tibi tellus, & longo læua petantur
Æquora circuitu: dextrum fuge litus, & vndas.
Hæc loca vi quondam, & vasta conuulsa ruina
(TANTVM æui longinqua valet mutare vetustas)
Dissiluisse ferunt: cum protinus vtraque tellus
Vna foret, venit medio vi Pontus, & vndis
Hesperium Siculo latus abscidit; aruaque, & vrbeis
Litore diductas angusto interluit æstu.
Dextrum Scylla latus læuum implacata Charybdis
Obsidet, atque imo Barathri ter gurgite vastos
Sorbet in abruptum fluctus, rursusque sub auras
Erigit alternos, & sidera verberat vnda.
At Scyllam cæcis cohibet spelunca latebris
Ora exsertantem, & naueis in saxa trahentem.
Prima hominis facies, & pulcro pectore virgo
Pubes tenus: postrema immani corpore pristis,
Delphinum caudas vtero commissa luporum.
Præstat Trinacrij metas lustrare Pachyni
Cessantem; longos & circum flectere cursus,
Quam semel informem vasto vidisse sub antro
Scyllam, & cœruleis canibus resonantia saxa.
Præterea, si qua est Heleno prudentia, vati
Si qua fides, animum si veris implet Apollo,
Vnum illud tibi nate dea, proque omnibus vnum
Prædicam, & repetens iterumq;, iterumq; monebo.
Iunonis magnæ primum prece numen adora:
Iunoni cane vota libens, dominamque potentem
Supplicibus supera donis: sic denique victor
Trinacria fineis Italos mittere relicta.
Huc vbi delatus Cumæam accesseris urbem,
Diui nosque lacus, & Auerna sonantia siluis;
Insanam vatem adspicies: quæ rupe sub ima
Fata canit, foliisque notas, & nomina mandat.
Quæcumque in foliis descripsit carmina virgo,
Digerit in numerum, atque antro seclusa reliquit.
Illa manent immota locis, neque ab ordine cedunt.

Illa

Verum eadem, verso tenuis cum cardine ventus
Impulit, & teneras turbavit ianua frondeis:
Numquam deinde cavo volitantia prendere saxo,
Nec revocare situs, aut iungere carmina curat.
Inconsulti abeunt, sedemque odere Sibyllæ.
Heic tibi ne qua moræ fuerint dispendia tanti:
Quamvis increpitent socij, & vi cursus in altum
Vela vocet, possisque sinus implere secundos:
Quin adeas vatem, precibusque oracula poscas:
Iple canat, vocemque volens, atque ora resolvat.
Illa tibi Italiæ populos, venturaque bella,
Et quo quemque modo fugiasque ferasq; laborem,
Expediet, cursusque dabit venerata secundos.
Hæc sunt, quæ nostra liceat te voce moneri.
Vade age, & ingentem factis fer ad æthera Troiam.
Quæ postquam vates sic ore effatus amico est,
Dona dehinc auro gravia, sectoque elephanto
Imperat ad naveis ferri, stipatque carinis
Ingens argentum, Dodonæosque lebetas.
Loricam confertam hamis, auroque trilicem,
Et conum insignis galeæ, cristasque comanteis,
Arma Neoptolemi. sunt & sua dona parenti.
Addite quos, additque duces.
Remigium supplet: socios simul instruit armis.
Interea classem velis aptare iubebat
Anchises, fieret vento mora ne qua ferenti.
Quem Phœbi interpres multo compellat honore:
Coniugio Anchisa Veneris dignate superbo,
Cura deum, bis Pergameis erepte ruinis,
Ecce tibi Ausoniæ tellus: hanc arripe velis:
Et tamen hanc pelago præterlabare necesse est.
Ausoniæ pars illa procul, quam pandit Apollo.
Vade, ait, ô felix gnati pietate. quid ultra
Provehor, & fando surgenteis demoror Austros?
Nec minus Andromache, digressu mœsta supremo,
Fert picturatas auri subtemine vesteis,

Et Phrygiam Ascanio chlamydem: nec cedit honori,
Textilibusque onerat donis, ac talia fatur: (rum
Accipe & hæc, manuum tibi quæ monumenta mea-
Sint, puer, & longū Andromaches testentur amorē
Coniugis Hectoreæ: cape dona extrema tuorum,
O mihi sola mei super Aſtyanactis imago.
Sic oculos, sic ille manus, sic ora ferebat:
Et nunc æquali tecum pubesceret ævo.
Hos ego digrediens lacrymīs affabar obortis:
Vivite felices, quibus est fortuna peracta
Iam ſua: nos alia ex aliis in fata vocamur.
Vobis parta quies: nullum maris æquor arandum:
Arva neque Auſoniæ, ſemper cedentia retro,
Quærenda. effigiem Xanthi, Troiamque videtis.
Quam veſtræ fecere manus, melioribus opto
Auspiciis, & quæ fuerit minus obvia Graiis.
Si quando Thybrim, vicinaque Thybridis arva
Intraro, gentique meæ data mœnia cernam,
Cognatas urbeis olim, populoſque propinquos
Epeiro Heſperia, quibus idem Dardanus auctor,
Atque idem caſus: unam faciemus utramque
Troiam animis. maneat noſtros ea cura nepotes.
Provehimur pelago vicina Ceraunia iuxta:
Unde iter Italiam, curſusque breviffimus undis.
Sol ruit interea, & montes umbrantur opaci.
Sternimur optatæ gremio telluris ad undam
Sortiti remos, paſſimque in litore ſicco
Corpora curamus: feſſos ſopor irrigat artus.
Nec dum orbem medium nox horis acta ſubibat:
Haud ſegnīs ſtrato ſurgit Palinurus, & omneis
Explorat ventos, arque auribus aëra captat:
Sidera cuncta notat tacito labentia cœlo,
Arcturum, pluviasque Hyadas, geminoſq; Triones,
Armatumque auro circumſpicit Oriona.
Poſtquam cuncta videt cœlo conſtare ſereno:
Dat clarum è puppi ſignum: nos caſtra movemus,

Ten-

Tentamusque viam, & velorum pandimus alas.
Iamque rubescebat stellis Aurora fugatis,
Cum procul obscuros colleis, humilemq; videmus
Italiam. Italiam primus conclamat Achates:
Italiam lato socij clamore salutant.
Tum pater Anchises magnum cratera corona
Induit, implevitque mero, divosque vocavit
Stans celsa in puppi.
Di maris, & terræ, tempestatumque potentes,
Ferte viam vento facilem, & spirate secundi.
Crebescunt optatæ auræ, portusque patescit
Iam propior, templumq; apparet in arce Minervæ.
Vela legunt socij, & proras ad litora torquent.
Portus ab Eoo fluctu curvatur in arcum,
Obiectæ salsa spumant adspergine cautes.
Ipse latet, gemino demittunt brachia muro
Turriti scopuli, refugitque a litore templum.
Quatuor heic, primū omen, equos in gramine vidi
Tondenteis campum late, candore nivali.
Et pater Anchises: Bellum ô terra hospita portas:
Bello armantur equi: bellū hæc armenta minantur.
Sed tamen iidem olim curru succedere sueti
Quadripedes, & frena iugo concordia ferre.
Spes est pacis, ait. tum numina sancta precamur
Palladis armifonæ, quæ prima accepit ovanteis.
Et capita ante aras Phrygio velamur amictu:
Præceptisque Heleni, dederat quæ maxima, rite
Junoni Argivæ iussos adolemus honores.
Haud mora: continuo perfectis ordine votis,
Cornua velatarum obvertimus antennarum,
Graiugenumq; domos, suspectaq; relinquimus arva.
Hinc sinus Herculei, si vera est fama, Tarenti
Cernitur: attolit se diva Lacinia contra,
Caulonisque arces, & naufragum Scylacæum.
Tum procul è fluctu Trinacria cernitur Ætna,
Et gemitum ingentem pelagi, pulsataque saxa

Audimus longe, fractasque ad litora voces;
Exsultantque vada, atque æstu miscentur arenæ.
Et pater Anchises: nimirum hæc illa Charybdis:
Hos Helenus scopulos, hæc saxa horrenda canebat.
Eripite ô socij, pariterque insurgite remis.
Haud minus ac iussi faciunt: primusque rudentem
Contorsit læuas proram Palinurus ad vndas.
Læuam cuncta cohors remis, ventisque petiuit.
Tollimur in cœlum curuato gurgite, & iidem
Subducta ad Maneis imos descendimus vnda.
Ter scopuli clamorem inter caua saxa dedere:
Ter spumam elisam, & rorantia vidimus astra.
Interea fessos ventus cum Sole reliquit,
Ignarique viæ, Cyclosum allabimur oris.
Portus ab accessu ventorum immotus, & ingens
Ipse; sed horrificis iuxta tonat Ætna ruinis,
Interdumque atram prorumpit ad æthera nubem,
Turbine fumantem piceo, & candente favilla,
Attollitque globos flamarum, & sidera lambit:
Interdum scopulos, avulsaque viscera montis
Erigit eructans, liquefactaque saxa sub auras
Cum gemitu glomerat, fundoque exæstuat imo.
Fama est, Enceladi semustum fulmine corpus
Urgeri mole hac, ingentemque insuper Ætnam
Impositam, ruptis flammam exspirare caminis;
Et, fessum quoties mutat latus, intremere omnem
Murmure Trinacriam, & cœlum subtexere fumo.
Noctem illam tecti siluis immania monstra
Perferimus: nec, quæ sonitum det causa, videmus.
Nam neque erant astrorum ignes, nec lucidus æther
Sidera polus; obscuro sed nubila cœlo,
Et lunam in nimbo nox intempesta tenebat.
Postera iamque dies primo surgebat Eoo,
Humentemque Aurora polo dimouerat umbram:
Cum subito è siluis, macie confecta suprema,
Ignoti noua forma viri, miserandaque cultu

Proce-

Procedit, supplexque manus ad litora tendit.
Respiciamus: dira illuvies, immissaque barba,
Confertum tegmen spinis: at cetera Graius,
Et quondam patriis ad Troiam missus in armis.
Isque ubi Dardanios habitus, & Troia vidit
Arma procul; paullum adspectu contritus hæsit,
Continuitque gradum: mox sese ad litora præcep
Cum fletu precibusque tulit per sidera testor,
Per Superos, atque hoc coeli spirabili lumen,
Tollite me Teucri quascumque abducite terras.
Hoc faterit. scio me Danais è classibus vnum,
Et bello Iliacos fateor petiisse Penateis.
Pro quo, si sceleris tanta est iniuria nostri,
Spargite me in fluctus, vastoque immergite Ponto.
Si pereo, manibus hominum periisse iuvabit.
Dixerat: & genua amplexus, genibusque volutans
Herebat. quis sit, fari, quo sanguine cretus,
Hortamur; quæ deinde agitet fortuna, fateri.
Ipse pater dextram Anchises, haud multa moratus,
Datiuveni, atque animum præsentis pignore firmat.
Ille hæc, deposita tandem formidine, fatur:
Sum patria ex Ithaca, comes infelicis Ulyssæi,
Nomine Achæmenides, Troiam genitore Adamasto
Paupere (mansissetque utinam fortuna) profectus.
Heic me, dum tepidi crudelia limina relinquunt,
Immemores socij vasto Cyclopi in antro
Deseruere: domus sanie, dapibusque cruentis
Intus opaca, ingens: ipse arduus, altaque pulsat
Sidera (di talem terris avertite pestem)
Nec visu facilis nec dictu affabilis ulli:
Visceribus miserorum. & sanguine vescitur atro.
Vidi egomet, duo de numero cum corpora nostro,
Prensa manu magna, medio resupinus in antro,
Frangeret ad saxum, sanieque adspersa natarent
Limina: vidi, atro cum membra fluentia tabo
Manderet. & tepidi tremarent sub dentibus artus:

Haud impune quidem: nec talia passus Ulysses,
 Oblitusve sui est Ithacus discrimine tanto.
 Nam simul expletus dapibus, vinoque sepultus,
 Cervicem inflexam posuit, iacuitque per antrum
 Immensum, saniem eructans, ac frustra cruento
 Per fomnum commista mero: nos magna precati
 Numina, fortitique vices, una undique circum
 Fundimur, & telo lumen terebramus acuto
 Ingens, quod torva solum sub fronte latebat,
 Argolici clypei, aut Phœbeæ lampadis instar;
 Et tandem lati sociorum ulciscimur Umbras.
 Sed fugite ô miseri, fugite, atque ab litore funem
 Rumpite.

Nam, qualis, quantusq; cavo Polyphemus in antro
 Lanigeras claudit pecudes, atque ubera prestat,
 Centum alij curva hæc habitant ad litora vulgo
 Infandi Cyclopes, & altis montibus errant.
 Tertia iam Lunæ se cornua lumine complent,
 Cum vitam in silvis, inter deserta ferarum
 Lustra, domosq; traho, vastosque ab rupe Cyclopas
 Prospicio, sonitumque pedum, vocemq; tremisco:
 Victum infelicem baccas, lapidosaque corna
 Dant rami, & vulsis pascunt radicibus herbæ.
 Omnia collustrans, hanc primum ad litora classem
 Conspexi venientem: huic me, quæcumque fuisset,
 Addixi: satis est gentem effugisse nefandam.
 Vos animâ hanc potius quocumq; absumite letho.
 Vix ea fatus erat: summo cum monte videmus
 Ipsum inter pecudes vasta se mole moventem
 Pastorem Polyphemum, & litora nota petentem.
 Monstrum horrendum, informe, ingens, cui lumen adem-
 Trunca manum pinus regit, & vestigia firmat: (tum
 Lanigeræ comitantur oves: ea sola voluptas,
 Solamenque mali, de collo fistula pendet.
 Postquam altos tetigit fluctus, & ad æquora venit:
 Luminis effossi fluidum lavit inde cruorem.

Denti-

Dentibus infrendens gemitu, graditurq; per æquor:
 Jam medium, nec dum fluctus latera ardua tinxit.
 Nos procul inde fugam trepidi celerare, recepto
 Supplice, sic merito, tacitique incidere funem:
 Verrimus & proni certantibus æquora remis.
 Censit, & ad sonitum vocis vestigia torfit.
 Verum ubi nulla datur dextram affectare potestas,
 Nec potis Jonios fluctus æquare sequendo:
 Clamorē immensum tollit: quo Pontus, & omnes
 Intremuere undæ, penitusque exterrita tellus
 Italiæ, curvisque immugiit Ætna cavernis.
 At genus è silvis Cyclopum, & montibus altis
 Excitum ruit ad portus, & litora complent.
 Cernimus adstanteis nequiquam lumine torvo
 Ætnæos fratres, cœlo capita alta ferentibus;
 Concilium horrendum: quales cum vertice celso
 Aëriæ quercus, aut coniferæ cyparissi
 Constiterant, silva alta Jovis, lucusue Dianæ.
 Præcipites metus acer agit quocumque rudenteis
 Excutere, & ventis intendere vela secundis.
 Contra, iussa monent Heleni, Scyllam, atq; Charyb-
 Inter utramq; viam, lethi discrimine parvo, (dim
 Ni teneant cursus: certum est dare linthea retro.
 Ecce autem Boreas angustæ a sede Pelori
 Missus adest: vivo prætervehor ostia saxo
 Pantagiæ, Megarosque sinus, Tapsumque iacentem.
 Talia monstrabat relegens errata retrorsum
 Litora Achæmenides, comes infelicis Ulyssæi.
 Sicanio prætenta sinui iacet insula contra
 Plemmyrium undosum: nomen dixere priores
 Ortygiam. Alpheum fama est huc Elidis amnem
 Occultas egisse vias subter mare: qui nunc
 Ore Arethusa tuo Siculis confunditur undis.
 Numina magna loci iussi veneramur: & inde
 Exsupero præpingue solum stagnantis Elori.
 Hinc altas cautes, proiectaque laxa Pachyni

Radimus, & fatis numquam concessa moveri
 Apparet Camarina procul, campique Geloi,
 Immanisque Gela fluvij cognomine dicta.
 Arduus inde Acragas ostentat maxima longe
 Mœnia, magnanimum quondam generator equo-
 Teque datis linquo ventis palmosa Selinis, (rum.
 Et vada dura lego saxis Lilybeia cæcis.
 Hinc Drepani me portus, & illætabilis ora
 Accipit. heic, pelagi tot tempestatibus actus,
 Heu genitorem, omnis cura casusque levamen
 Amitto Anchisen. heic me pater optime fessum
 Deferis, heu, tantis nequidquam erepte periclis.
 Nec vates Helenus, cum multa horrenda moneret,
 Hos mihi prædixit luctus, non dira Celæno.
 Hic labor extremus, longarum hæc meta viarum.
 Hinc me digressum vestris deus appulit oris.
 Sic pater Æneas intentis omnibus unus
 Fata renarrabat Divum, cursusque docebat.
 Conticuit tandem, factoque heic fine quievit.

P. VIRGILII MARONIS ÆNEI-
 DOS LIB. IIII.

ARGUMENTVM.

*In hoc libro plus est elegantia, quam eruditionis (In quinto
 & sexto plus eruditionis) & totus affectibus con-
 stat. Viri enim amoris in persona Didonis, graphice de-
 pingit, & ratio variorum affectuum in hoc libro doce-
 tur. Exordio insinuatione utitur, qua Æneam lau-
 dat. Æquius igitur censet, ut talem amet.*

AT regina gravi iam dudum faucia cura
 Vulnus alit venis, & cæco carpitur igni.
 Multa viri virtus animo, multusque recurſat
 Gentis honos: hærent infixi pectore vultus,
 Verbaque: nec placidam membris dat cura quietem.
 Postera Phœbea luſtrabat lampade terras,
 Humentemque Aurora polo dimoverat umbram;
 Cum

Cum sic unanimem alloquitur male sana sororē:
Anna soror, quæ me suspensam insomnia terrent!
Quis novus hic nostris successit sedibus hospes!
Quem sese ore ferens! quam forti pectore, & armis!
Credo equidem, nec vana fides, genus esse deorum.
Degeneres animos timor arguit. heu, quibus ille
Iactatus fatis! quæ bella exhausta canebat!
Si mihi non animo fixum, immotumque sederet,
Ne cui me vinclo vellem sociare iugali,
Postquam primus amor deceptam morte fefellit:
Si non pertæsum thalami, tedæque fuisset:
Huic uni forsan potui succumbere culpæ.
Anna, fatebor enim, miseri post fata Sichæi
Coniugis, & sparsos fraterna cæde Penateis,
Solutus hic inflexit sensus, animumque labantem
Impulit: agnosco veteris vestigia flammæ.
Sed mihi vel tellus optem prius ima dehiscat,
Vel pater omnipotēs adigat me fulmine ad Umbras,
Pallenteis Umbras Erebi, noctemque profundam;
Ante pudor quam te violo, aut tua iura resolvo.
Ille meos, primus, qui me sibi iunxit, amores
Abstulit: ille habeat secum, servetque sepulcro.
Sic effata, linum lacrymis implevit obortis.
Anna refert: O luce magis dilecta sorori,
Solane perpetua mærens carpere iuventa?
Nec dulceis gnatos, Veneris nec præmia noris?
Id cinerem. aut Maneis credis curare sepultos?
Esto, ægram nulli quondam flexere mariti,
Non Libyæ, non ante Tyro despectus Iarbas,
Ductoresque alij, quos Africa terra triumphis
Dives alit: placitone etiam pugnabis amori?
Nec venit in mentem, quorum confederis arvis?
Hinc Gætulæ urbes, genus insuperabile bello,
Et Numidæ infreni cingunt, & inhospita Syrtis:
Hinc deserta siti regio, lateque furentes
Barcæi. quid bella Tyro surgentia dicam,

Germanique minas?

Dis equidem auspiciis reor, & Iunone secunda
Huc cursum Iliacas vento tenuisse carinas.

Quam tu urbem soror hanc cernes! quæ surgere re-
Coniugio tali! Teucrum comitantibus armis, (gna
Punica sequantis attollet gloria rebus!

Tu modo posce deos veniam, sacrisque litatis
Indulge hospitio, causasque innecte morandi:
Dum pelago defævit hiems, & aquosus Orion,
Quassatæque rates, & non tractabile cœlum.

His dictis incensum animum inflamavit amore,
Spemque dedit dubiæ menti, solvitque pudorem.

Principio delubra adeunt, pacemque per aras
Exquirunt: mactant lectas de more bidenteis

Legiferæ Cereri, Phœboque, patrique Lyæo:
Iunoni ante omneis, cui vincla iugalia curæ.

Ipsa tenens dextra pateram pulcerrima Dido,
Cudentis vaccæ media inter cornua fundit:

Aut ante ora deum pingueis spatiat ad aras,
Instauratque diem donis, pecudumque reclusis
Pectoribus inhians, spirantia consulit exsta.

HEU VATVM ignaræ mentes! quid vota furentem,
Quid delubra iuvant? est mollis flama medullas

Interea, & tacitum vivit sub pectore vulnus.

Vritur infelix Dido, totaque vagatur

Urbe furens: qualis coniecta cerva sagitta,

Quam procul incautam nemora inter Cressia fixit

Pastor agens telis, liquitque volatile ferrum

Nescius: illa fuga silvas, saltusque peragrat

Dictæos: hæret lateri lethalis arundo.

Nunc media Æneam secum per mœnia ducit,

Sidoniasque ostentat opes, urbemque paratam.

Incipit effari, mediaque in voce relistit.

Nunc eadem, labente die, convivia quærit,

Iliacosque iterum demens audire labores

Exposcit, pendetque iterum narrantis ab ore.

Post,

Post, ubi digressi, lumenque obscura vicissim
Luna premit, suadentque cadentia sidera somnos:
Sola domo mæret vacua, stratisque relictis
Incubat: illum absensabsentem auditque, videtque;
Aut gremio Ascanium genitoris imagine capta
Detinet, infandum si fallere possit amorem.
Non coeptæ assurgunt turre; non arma iuventus
Exercet, portusve, aut propugnacula bello
Tuta parant: pendent opera interrupta, minæque
Murorum ingentes, æquataque machina cœlo,
Quam simul ac tali persensit peste teneri
Cara Iovis coniux, nec famam obstare furori:
Talibus aggreditur Venerem Saturnia dictis:
Egregiam vero laudem, & spolia ampla refertis
Tuque, puerq; tuus: magnū, & memorabile nomē,
Vna dolo divum si femina victa duorum est.
Nec me adeo fallit, veritam te mœnia nostra,
Suspectas habuisse domos Carthaginis altæ.
Sed quis erit modus? aut quo nunc certamine tanto?
Quin potius pacem æternam, pactosq; Hymenæos
Exercemus? habes, tota quod mente petisti.
Ardet amans Dido, traxitque per ossa furorem.
Communem hunc ergo populum, paribusq; rega-
Auspicijs: liceat Phrygio servire marito, (mus
Dotaleisque tuæ Tyrios permittere dextræ.
Olli (sensit enim simulata mente locutam,
Quo regnum Italiæ Libycas averteret oras)
Sic contra est ingressa Venus: Quis talia demens
Abnuat, aut tecum malit contendere bello?
Si modo, quod memoras, factum fortuna sequatur.
Sed fatis incerta feror, si Iupiter unam
Esse velit Tyrijs urbem, Troiaque profectis,
Miscerive probet populos, aut fœdera iungi.
Tu coniux: tibi fas animum tentare precando.
Perge, sequar. tum sic excepit regia Iuno:
Mecū erit iste labor: nunc, qua ratione, quod instat,

Confieri possit, paucis, adverte, docebo.
Venatum Æneas, unaque miserrima Dido,
In nemus ire parant, ubi primos crastinus ortus
Extulerit Titan, radijsque retexerit orbem:
His ego nigrantem commissa grandine nimbum,
Dum trepidant alæ, saltusque indagine cingunt,
Desuper infundam, & tonitru cœlum omne ciebo.
Diffugient comites, & nocte tegentur opaca:
Speluncam Dido, dux & Troianus eandem
Devenient. adero, &, tua si mihi certa voluntas,
Connubio iungam stabili propriamque dicabo.
Hic Hymenæus erit, non adversata petenti,
Annuit, atque dolis risit Cytherea repertis.
Oceanum interea surgens Aurora reliquit,
It portis iubare exorto delecta iuventus,
Retia rara, plagæ, lato venabula ferro,
Massylique ruunt equites, & odora canum vis.
Reginam thalamo cunctantem ad limina primi
Pœnorum exspectant, ostroque insignis, & auro
Stat sonipes, ac frena ferox spumantia mandit.
Tandem progreditur: magna stipante caterva,
Sidoniam picto chlamydem circum data limbo:
Quoi pharetra ex auro, crines nodantur in aurum,
Aurea purpuream subnectit fibula vestem.
Nec non & Phrygij comites, & lætus Iulus
Incedunt: ipse ante alios pulcerrimus omneis
Infert se socium Æneas, atque agmina iungit.
Qualis, ubi hibernam Lyciam, Xanthique fluenta
Deserit, ac Delum maternam invisit Apollo,
Instauratque choros, mistique altaria circum
Cretesque, Dryopesque fremunt, pictiq; Agathyrsi:
Ipse iugis Cynthi graditur, mollique fluentem
Fronde premit crinem fingens, atque implicat auro:
Tela sonant humeris. haud illo segnior ibat
Æneas: tantum egregio decus enitet ore.
Postquam altos ventū in monteis, atq; in via lustra:

Ecce

Ecce fera saxi deiecta vertice capra
Decurrere iugis: alia de parte; patenteis
Transmittunt cursu campos, atque agmina cervi
Pulverulenta fuga glomerat, monteisque relinquunt.
At puer Ascanius medijs in vallibus acri
Gaudet equo, iamque hos cursu, iam præterit illos,
Spumantemque dari pecora inter inertia votis
Optat aprum, aut fulvum descendere monte leonem.
Interea magno misceri murmure cœlum
Incipit: insequitur commissa grandine nimbus.
Et Tyrii comites passim, & Troiana iuventus,
Dardaniusque nepos Veneris, diversa per agros
Tecta metu petiere: ruunt de montibus amnes.
Speluncam Dido, dux & Troianus eandem
Deveniunt, prima & tellus, & pronuba Iuno
Dant signum, fulsere ignes, & conscius æther
Connubij, summoque ulularunt vertice nymphæ.
Ille dies primus lethi, primusque malorum
Causa fuit, neque enim specie, famave movetur,
Nec iam furtivum Dido meditatur amorem:
Coniugium vocat: hoc prætexit nomine culpam.
Extemplo Libyæ magnas it fama per urbeis,
Fama malum, quo non aliud velocius ullum,
Mobilitate viget, viresque acquirit eundo.
Parva metu primo, mox sese attollit in auras,
Ingrediturque solo, & caput inter nubila condit.
Illam Terra parens ira irritata deorum,
Extremam, ut perhibent, Cœo, Enceladoque sororem
Progenit, pedibus celerem, & perniciousa alis:
Monstrum horrendum, ingens: cui quot sunt corpore
Tot vigiles oculi subter, mirabile dictu, (plumæ
Tot linguæ, totidem ora sonant, tot subrigit aureis.
Nocte volat cœli medio, terræque per umbram,
Stridens, nec dulci declinat lumina somno:
Luce sedet custos, aut summi culmine tecti,
Turribus aut altis, & magnas territat urbeis;

Tam

Tam ficti, pravique tenax, quam nuntia veri.
Hæc tum multiplici populos sermone replebat
Gaudens, & pariter facta atque infecta canebat:
Venisse Æneam Troiano à sanguine cretum,
Cui se pulcra viro dignetur iungere Dido:
Nunc hiemem inter se luxu, quam longa, fovere,
Regnorum immemores, turpique Cupidine captos.
Hæc passim dea foeda virum diffundit in ora.
Protinus ad regem cursus detorquet Iarbam,
Incenditque animum dictis, atque aggerat iras.
Hic Ammone satus; rapta Garamantide nymphea,
Templa Iovi centum, latis immania regnis,
Centum aras posuit, vigilemque sacraverat ignem,
Excubias divum æternas, pecudumque cruore
Pingue solum, & varijs florentia limina fertis.
Isque amens animi, & rumore accensus amaro,
Dicitur ante aras, media inter numina divum,
Multa Iovem manibus supplex orasse supinis:
Iupiter omnipotens, cui nunc Maurusia piæ
Gens epulata toris, Lenæum libat honorem,
Adspicis hæc? an te, genitor, cum fulmina torques,
Nequiquam horremus? cæcique in nubibus ignes
Terrificant animos, & inania murmura miscent?
Femina, quæ nostris errans in finibus, urbem
Exiguam pretio posuit, cui litus arandum,
Cuique loci leges dedimus, connubia nostra
Reppulit, ac dominum Ænean in regna recepit.
Et nunc ille Paris cum semiviro comitatu
Mœonia mentum mitra, crinemque madentem
Subnixus, raptò potitur: nos munera templis
Quippe tuis ferimus, famamque fovemus inanem.
Talibus orantem dictis, arasque tenentem
Audiit omnipotens, oculosque ad mœnia torfit
Regia, & oblitos famæ melioris amanteis.
Tunc sic Mercurium alloquitur, ac talia mandat:
Vade age gnate, voca Zephyros, & labere pennis,
Dar-

Dardaniumque ducem, Tyria Carthagine qui nunc
Exspectat, fatisque datas non respicit urbeis,
Alloquere, & celereis defer mea dicta per auras.
Non illum nobis genitrix pulcerrima talem
Promisit, Graiūque ideo bis vindicat armis:
Sed fore, qui gravidam Imperijs, belloq; frementem
Italiam regeret, genus alto à sanguine Teucris
Proderet, ac totum sub leges mitteret orbem.
Si nulla accendit tantarum gloria rerum,
Nec super ipse sua molitur laude laborem:
Ascanione pater Romanas invidet arces?
Quid struit; aut qua spe inimica in gente moratur?
Nec prolem Ausoniam, & Lavinia respicit arva?
Naviget. hæc summa est: heic nostri nuntius esto.
Dixerat: ille patris magni parere parabat
Imperio: & primum pedibus talaria nectit.
Aurea: quæ sublimem alis, siue æquora supra,
Seu terram, rapido pariter cum flamine portant.
Tum virgam capit: hac animas ille evocat Orco
Pallenteis, alias sub tristia Tartara mittit;
Dat somnos, adimitque, & lumina morte resignat.
Illa fretus agit ventos, & turbida tranat
Nubila: iamque volans, apicem & latera ardua cer-
Atlantis duri, cœlum qui vertice fulcit, (nit,
Atlantis, cinctum assidue cui nubibus atris
Piniferum caput & vento pulsatur & imbri:
Nix humeros infusa tegit: tum flumina mento
Præcipitant lenis, & glacie riget horrida barba.
Heic primum paribus nitens Cyllenius alis
Constitit: hinc toto præceps se corpore ad undas
Misit, avi similis, quæ circum litora, circum
Pisces scopulos, humilis volat æquora iuxta.
Haud aliter terras inter, cœlumque volabat,
Litus arenosum Libyæ, ventosque secabat
Materno veniens ab avo Cyllenia proles.
Vt primum alatis tetigit magalia plantis:

Æneam fundantem arces, ac tectanovantem
Conspicit: atque illi stellatus iaspide fulva
Ensis erat, Tyrioque ardebat murice læna
Demissa ex humeris: dives quæ munera Dido
Fecerat, & tenui telas discreverat auro.
Continuo invadit: Tu nunc Carthaginiis altæ
Fundamenta locas, pulcramque uxorius urbem
Exstruis, heu regni, rerumque oblite tuarum.
Ipse deum tibi me claro demittit Olympo
Regnator, coelum & terras qui numine torquet:
Ipse hæc ferre iubet celereis mandata per auras.
Quid struis? aut qua spe Libycis teris otia terris?
Si te nulla movet tantarum gloria rerum,
Nec super ipse tua moliris laude laborem;
Ascanium surgentem, & spes heredis Iuli
Respice, cui regnum Italiæ, Romanaque tellus
Debentur. Tali Cyllenius ore locutus,
Mortaleis visus medio sermone reliquit,
Et procul intenuem ex oculis evanuit auram.
At vero Æneas ad spectu obmutuit amens,
Arrectæque horrore comæ, & vox faucibus hæsit.
Ardet abire fuga, dulceisque relinquere terras,
Attonitus tanto monitu, imperioque deorum.
Heu quid agat? quo nunc reginam ambire furentē
Audeat affatu? quæ prima exordia sumat?
Atq; animum nunc huc celerem, nunc dividit illuc,
In parteisque rapit varias, perque omnia versat.
Hæc alternanti potior sententia visa est:
Mnesthea, Sergestumq; vocat, fortemq; Cloanthū:
Classem aptent taciti, socios ad litora cogant,
Arma parent, & quæ sit rebus causa novandis,
Disimulent: sese interea, quando optima Dido
Nesciat, & tantos rumpi non speret amores,
Tentaturum aditus, & quæ mollissima fandi
Tempora, qui rebus dexter modus. ocyus omnes
Imperio læti parent, ac iussa faceffunt.

At regina dolos (quis fallere possit amantem?)
Præsensit, motusque excepit prima futuros,
Omnia tuta timens. eadem impia fama furenti
Detulit, armari classem, cursumque parari.
Sævit inops animi, totamque incensa per urbem
Bacchatur: qualis commotis excita sacris
Thyias, ubi audito stimulant Trieterica Baccho
Orgia, nocturnusque vocat clamore Cithæron.
Tandem his Ænean compellat vocibus ultro:
Dissimulare etiam sperasti perfide tantum
Posse nefas? tacitusque mea decedere terra?
Nec te noster amor, nec te data dextera quondam,
Nec moritura tenet crudeli funere Dido?
Quin etiam hiberno moliris fidere classem,
Et mediis properas Aquilonibus ire per altum
Crudelis? quid, si non arva aliena, domosque
Ignotas peteres, & Troia antiqua maneret,
Troia per undosum peteretur classibus æquor?
Mene fugis? per ego has lacrymas, dextramq; tuâte,
(Quando aliud mihi iam misera nihil ipsa reliqui)
Per connubia nostra, per inceptos Hymenæos,
Si bene quid de te merui, fuit aut tibi quidquam
Dulce meum: miserere domus labentis, & istam
Oro, si quis adhuc precibus locus, exue mentem.
Te propter Libycæ gentes, Nomadumque tyranni
Odere, infensi Tyrij: te propter eundem
Exstinctus pudor, &, qua sola sidera adibam,
Fama prior, cui me moribundam deferis hospes?
Hoc solum nomen quoniam de coniuge restat.
Quid moror? an mea Pygmalion dū mœnia frater
Destruat? aut captam ducat Gætulus Iarbas?
Saltem, si qua mihi de te suscepta fuisset
Ante fugam soboles, si qui mihi parvulus aula
Luderet Æneas, qui te tantum ore referret;
Non equidem omnino capta, aut deserta viderer.
Dixerat. ille Iovis monitis immota tenebat

Lumina, & obnixus curam sub corde premebat.
Tandem pauca refert: Ego te, quæ plurimo fando
Enumerare vales, numquam regina negabo
Promeritam: nec me meminisse pigebit Elisæ,
Dum memor ipse mei, dum spiritus hos reget artus.
Pro te pauca loquar. nec ego hanc abscondere furto
Speravi, ne finge, fugam; nec coniugis umquam
Prætendi tēdas, aut hæc in fœdera veni.
Me si fata meis paterentur ducere vitam
Auspicijs, & sponte mea componere curas:
Urbem Troianam primum, dulceisque meorum
Reliquias colerem, & Priami tecta alta manerent:
Et recidiva manu posuissē Pergama victis.
Sed nunc Italiam magnam Grynæus Apollo,
Italiam Lyciæ iussere capeffere fortes.
Hic amor, hæc patria est. si te Carthaginis arces
Phœniſſam, Libycæque adſpectus detinet urbis:
Quæ tandem, Auſonia Teucros confidere terra,
Invidia est, & nos fas extera quærere regna?
Me patris Anchisæ, quoties humentibus umbris
Nox operit terras, quoties astra ignea surgunt,
Admonet in ſomnis, & turbida terret imago:
Me puer Aſcanius, capitisque iniuria cari,
Quem regno Hesperiaæ fraudo, & fatalibus arvis.
Nunc etiam interpres divum Iove miſſus ab ipſo,
Teſtor utrumque caput, celereis mandata per auras
Detulit: ipſe deum manifeſto in lumine vidi
Intrantem muros, vocemque his auribus hauſi:
Deſine meque tuis incendere teque querelis:
Italiam non ſponte ſequor.
Talia dicentem iam dudum averſa tuetur,
Huc illuc voluens oculos, totumque pererrat
Luminibus tacitis, & ſic accenſa profatur:
Nec tibi diva parens, generis nec Dardanus auctor,
Perfide: ſed duris genuit te cautibus horrens
Caucasus, Hyrcanæque admorunt ubera tigres.

Nam

Nam quid dissimulo, aut quæ me ad maiora reservo?
Num fletu ingemuit nostro? num lumina flexit?
Nū lacrymas victus dedit, aut miseratus amātem est:
Quæ quibus anteferam? iam iam nec maxima Iuno,
Nec Saturnius hæc oculis pater adspicit æquis.
NVS QVAM tuta fides, eiectum litore, egentem
Excepi, & regni demens in parte locavi:
Amissem classem, socios a morte reduxi,
Heu, Furijs incensa feror: nunc augur Apollo,
Nunc Lyciæ sortes, nunc & Jove missus ab ipso
Interpres divum fert horrida iussa per auras.
Scilicet is superis labor est: ea cura quietos
Sollicitat. neque te teneo, neque dicta refello.
I, sequere Italiam ventis, pete regna per undas:
Spero equidem medijs, si quid pia numina possunt,
Supplicia hausurum (copulis, & nomine Dido
Sæpe vocaturum, sequar atris ignibus absens:
Et cum frigida mors anima seduxerit artus,
Omnibus Vmbra locis adero: dabis improbe poenas.
Audiam, & hæc Maneis veniet mihi fama sub imos.
His medium dictis sermonem abrumpit, & auras;
Ægra fugit, seque ex oculis avertit, & aufert
Linquens multa metu cunctantē, & multa parantē
Dicere. suscipiunt famulæ, collapsaque membra
Marmoreo referunt thalamo, stratisque reponunt.
At pius Æneas: quamquam lenire dolentem
Solando cupit, & dictis avertere curas,
Multa gemens. magnoq; animum labefactus amore:
Iussa tamen divum exsequitur, classemque revisit.
Tum vero Teucris incumbunt, & litore celsas
Deducunt toto naveis: natat uncta carina:
Frondenteisque ferunt remos, & robora silvis
Infabricata, fugæ studio.
Migranteis cernas, totaque ex urbe ruenteis:
Ac veluti ingentem formicæ farris acervum
Cum populant, hiemis memores, tectoq; reponunt.

It nigrum campis agmen, prædamque per herbas
Convectant calle angusto: pars grandia trudunt
Obnixæ frumenta humeris: pars agmina cogunt,
Castigantque moras: opere omnis semita fervet.
Quæ tibi tunc Dido cernenti talia sensus?
Quosve dabas gemitus, cum litora fervere late
Prospiceres arce ex summa, totumque videres
Misceri ante oculos tantis clamoribus æquor?
IMPROBE amor, quid non mortalia pectora co-
Ire iterum in lacrymas, iterum tentare precando (gis?
Cogitur, & supplex animos submittere amor:
Ne quid inexpertum frustra moritura relinquat.
Anna, vides toto properari litore circum:
Undique convenere: vocat iam carbasus auras:
Puppibus & lati nautæ imposuere coronas.
Hunc ego si potui tantum sperare dolorem,
Et perferre soror potero: miseræ hoc tamen unum
Exsequere Anna mihi. solam nam perfidus ille
Te colere, arcanos etiam tibi credere sensus:
Sola viri molleis aditus, & tempora noras.
I soror, atque hostem supplex affare superbum:
Non ego cum Danaïs Troianam exscindere gentem
Aulide iuravi, classemque ad Pergama misi:
Nec patris Anchisæ cineres, Maneisve revelli.
Cur mea dicta negat duras demittere in aureis?
Quo ruit? extremum hoc miseræ det munus amanti
Exspectet facilemque fugam, ventosque ferenteis.
Non iam coniugium antiquum, quod prodidit, oro;
Nec pulcro ut Latio careat, regnumque relinquat.
Tempus inane peto, requiem spatiumque furori,
Dum mea me victam doceat fortuna dolere.
Extremam hanc oro veniam (miserere sororis)
Quam mihi cum dederis, cumulatam morte relin-
Talibus orabat, taleisque miserrima fletus (quam.
Fertque refertque soror: sed nullis ille movetur
Fletibus, aut voces ullas tractabilis audit,

Fata

Fata obstant, placidasque viri deus obstruit aureis.
Ac veluti annosam valido cum robore quercum
Alpini Boreæ nunc hinc, nunc flatibus illinc
Eruere inter se certant: it stridor, & alte
Consternunt terram concusso stipite frondes:
Ipsa hæret scopulis, & quantum vertice ad auras
Ætherias, tantum radice in Tartara tendit.
Haud secus assiduis hinc atque hinc vocibus heros
Tunditur, & magno per sentit pectore curas.
Mens immota manet: lacrymæ voluntur inanes.
Tum vero infelix fati exterrita Dido
Mortem orat: tædet cœli convexa tueri.
Quo magis inceptum peragat, lucemque relinquat
Vidit, thuricremis cum dona imponeret aris,
Horrendum dictu, latices nigrescere sacros,
Fusaque in obscenum se vertere vina cruorem.
Hoc visum nulli, non ipsi effata forori.
Præterea fuit in tectis de marmore templum
Coniugis antiqui, mino quod honore colebat,
Velleribus niveis, & festa fronde revinctum.
Hinc exaudiri voces, & verba vocantis
Visa viri, nox cum terras obscura teneret:
Solaque culminibus ferali carmine bubo
Sæpe queri, & longas in fletum ducere voces.
Multaque præterea vatum prædicta priorum
Terribili monitu horrificant agit ipse furem
In somnis ferus Æneas: semperque relinqui
Sola sibi, semper longam in comitata videtur
Ire viam, & Tyrios deserta quærere terra;
Eumenidum veluti demens videt agmina Pentheus
Et Solem geminum, & duplices se ostendere The-
Aut Agamemnonius scenis agitatus Orestes, (bas:
Armata facibus matrem, & serpentibus atris,
Cum fugit ultricesque sedent in limine Diræ.
Ergo ubi concepit Furias, evicta dolore,
Decrevitque mori, tempus secum ipsa. modumque
Exigit

Exigit, & maestam dictis aggressa sororem,
Consilium vultu tegit, ac spem fronte serenat:
Inueni germana viam (gratare sorori)
Quæ mihi reddat eum, vel eo me soluat, amantem,
Oceani finem iuxta, Solemque cadentem,
Ultimus Aethiopum locus est, ubi maximus Atlas
Axem humero torquet stellis ardentibus aptum.
Hinc mihi Massylæ gentis monstrata sacerdos,
Hesperidum templi custos, epulasque Draconi
Quæ dabat, & sacros seruabat in arbore ramos,
Spargens humida mella, soporiferumque papauer.
Hæc se carminibus promittit soluere menteis
Quas velit: ast aliis duras immittere curas:
Sistere aquam fluuiis, & vertere sidera retro:
Nocturnosque ciet Maneis. mugire videbis
Sub pedibus terram, & descendere montibus ornos.
Testor, cara, deos, & te, germana, tuumque
Dulce caput, magicas inuitam accingier arteis.
Tu secreta pyram tecto interiore sub auras
Erige, & arma viri, thalamo quæ fixa reliquit
Impius, exuiasque omneis, lectumque iugalem,
Quo perij, superimponas. abolere nefandi
Cuncta viri monumenta iubet, monstratq; sacerdos.
Hæc effata silet: pallor simul occupat ora.
Non tamen Anna nouis prætexere funera sacris
Germanam credit, nec tantos mente furores
Concipit, aut graviora timet, quam morte Sichæi.
Ergo iussa parat.

At regina pyra penetrati in sede sub auras
Erecta ingenti, tedis, atque ilice secta,
Intenditque locum fertis, & fronde coronat
Funerea: super exuias, ensenque relictum,
Effigiemque toro locat, haud ignara futuri.
Stant aræ circum, & crineis effusa sacerdos
Tercentum tonat ore deos, Erebumque, Chaosque,
Tergeminamque Hecaten, tria virginis ora Dianæ.

Spar-

Sparserat & latices simulatos fontis Auerni:
Falcibus & messæ ad Lunam quæruntur aënis
Pubentes herbæ, nigri cum lacte veneni:
Quæritur & nascentis equi de fronte revulsus,
Et matri præreptus amor.
Ipsa mola, manibusque piis altaria iuxta
Unum exuta pedem vinclis, in veste recincta
Testatur moritura deos, & conscia fati
Sidera: tum, si quod non æquo foedere amanteis
Curæ Numen habet, iustumque memorq; precatur.
Nox erat, & placidum carpebant fessa soporem
Corpora per terras: silvæque, & sæva quierant
Æquora: cum medio volvuntur sidera lapsu,
Cum tacet omnis ager: pecudes, pictæq; volucres,
Quæque lacus late liquidos, quæque aspera dumis
Rura tenent, somno positæ sub nocte silenti
Lenibant curas, & corda oblita laborum.
At non infelix animi Phœnissæ, nec umquam
Solvitur in somnos, oculisue, aut pectore noctem
Accipit. ingeminant curæ, rursusque resurgens
Sævit amor, magnoque irarum fluctuat æstu.
Sic adeo insistit, secumque ita corde volutat:
En quid ago? rursusne procos irrita priores
Experiar? Nomadumque petam connubia supplex,
Quos ego sum toties iam dedignata maritos?
Iliacas igitur classeis, atque ultima Teucrum
Jussa sequar? quiane auxilio iuvat ante levatos?
Et bene apud memores veteris stat gratia facti?
Quis me autem, fac velle, sinet? ratibusque superbis
Irrisam accipiet? nescis heu perdita, nec dum
Laomedontæ sentis periuria gentis?
Quid tum? sola fuga nautas comitabor ovanteis?
An Tyriis, omnique manu stipata meorum
Insequar? & quos Sidonia vix urbe revelli,
Rursus agam pelago, & ventis dare vela iubebo?
Quin morere, ut merita es, ferroq; averte dolorem.

Tu

Tu lacrymis evicta meis; ■ prima furentem
His germana malis oneras, atque obijcis hosti.
Non licuit thalami expertem sine crimine vitam
Degere more feræ? taleis nec tangere curas?
Non servata fides, cineri promissa Sichæo?
Tantos illa suo rumpebat pectore quæstus.
Æneas celsa in puppi, iam certus eundi,
Carpebat somnos, rebus iam rite paratis.
Huic se forma dei vultu redeuntis eodem
Obtulit in somnis, rursusque ita visa monere est,
Omnia Mercurio similis, vocemque coloremque,
Et crineis flavos, & membra decora iuventæ:
Nate dea, potes hoc sub casu ducere somnos?
Nec, quæ circumstant te deinde pericula, cernis
Demens? nec Zephyros audis spirare secundos?
Illa dolos, dirumque nefas in pectore versat,
Certa mori, varioque irarum fluctuat æstu.
Non fugis hinc præceps, dum præcipitare potestas?
Iam mare turbari trabibus, sævasque videbis
Collucere faces, iam fervere litora flammis,
Si te his attigerit terris Aurora morantem.
Eia age rumpe moras: VARIVM, & mutabile semper
Femina. sic fatus, nocti se immiscuit atræ,
Tum vero Æneas subitis exterritus umbris,
Corripit è somno corpus, sociosque fatigat:
Præcipientes vigilate viri, & confidite transtris:
Solvite vela citi. deus æthere missus ab alto,
Festinare fugam, tortosque incidere funeis
Ecce iterum stimulat. sequimur te sancte deorum,
Quisquis es, imperioque iterum paremus ovantes.
Adsis ô, placidusque iuves. & sidera cœlo
Dextra feras. dixit: vaginaque eripit ensem
Fulmineum, strictoque ferit retinacula ferro.
Idem omnes simul ardor habet, rapiuntq; ruuntq;
Litora deseruere: latet sub classibus æquor:
Annixi torquent spumas, & cœrula verrunt,

Etiam

Et iam prima novo spargebat lumine terras
Tithonicroceum linquens Aurora cubile;
Regina è speculis, ut primum albescere lucem
Vidit, & æquatis classem procedere velis,
Littoraque, & vacuos sensit sine remige portus:
Terque, quaterq; manu pectus percussa decorum,
Flaventeisque abscissa comas, Pro Iupiter, ibit
Hic, ait, & nostris illuserit advena regnis?
Non arma expedient, totaque ex urbe sequentur?
Diripientque rates alij navalibus? ite,
Ferte citi flamas, date vela, impellite remos.
Quid loquor? aut ubi sum? quæ mentē infania mu-
Infelix Dido, num te facta impia tangunt? (tat?
Tum decuit, cum sceptrā dabas, en dextra, fidesque,
Quem secum patrios aiunt portare Penateis:
Quem subiisse humeris confectum ætate parentem.
Non potui abreptum divellere corpus, & undis
Spargere? non socios, non ipsum absumere ferro
Ascanium, patriisq; epulandum apponere mensis?
Verum anceps pugna fuerat fortuna fuisset.
Quem metui moritura? faces in castra tulissem,
Impleissemque foros flamis, gnatumque, patremq;
Cum genere extinxē: memet super ipsa dedissem.
Sol, qui terrarum flamis opera omnia lustras,
Tuque harum interpret curarum, & conscia Iuno,
Nocturnisque Hecate triviis ululata per urbeis,
Et Diræ ultrices, & di morientis Elisæ,
Accipite hæc, meritumque malis advertite numen,
Et nostras audite preces. si tangere portus
Infandum caput, ac terris adnare necesse est,
Et si fata Iovis poscunt, heic terminus hæret:
At bello audacis populi vexatus, & armis,
Finibus extorris, complexu avulsus Iuli,
Auxilium imploret videatque indigna fuorum
Funera: nec, cum se sub leges pacis iniquæ
Tradiderit, regno, aut optata luce fruatur,

Sed cadat antediem, mediaque inhumatus arena.
Hæc precor: hanc vocē extremā cū sanguine fundo.
Tum vos o Tyrij, stirpem, & genus omne futurum
Exercete odiis, cinerique hæc mittite nostro
Munera: nullus amor populis, nec foedera sunt.
Exoriare aliquis nostris ex ossibus ultor,
Qui face Dardanios, ferroque sequare colonos,
Nunc, olim, quocumque dabunt se tempore vires.
Litora litoribus contraria, fluctibus undas
Imprecor, arma armis: pugnent ipsique nepotes.
Hæc ait, & parteis animum versabat in omneis,
Invisam quærens quam primum abrumpere lucem.
Tum brevitur Barcen nutricem affata Sichæi?
Namque suam patria antiqua cinis ater habebat:
Annam cara mihi nutrix huc siste sororem:
Dic corpus properet fluviali spargere lympa,
Et pecudes secum, & monstrata piacula ducat:
Sic veniat: tuque ipsa pia tege tempora vitta.
Sacra Jovi Stygio, quæ rite incepta paravi,
Perficere est animus, finemque imponere curis,
Dardaniique rogam capitis permittere flammæ.
Sic ait: illa gradum studio celerabat anili.
At trepida, & cœptis immanibus effera Dido
Sanguineam volvens aciem, maculisq; tremanteis
Interfusa genas: & pallida morte futura,
Interiora domus irrumpit limina, & altos
Conscendit furibunda rogos, ensenque recludit
Dardanium, non hos quæsitum munus in usus.
Heic postquam Iliacas vesteis, notumque cubile
Conspexit, paullum lacrymis, & mente morata,
Incubuitque toro, dixitque novissima verba:
Dulces exuvix, dum fata, deusque sinebant,
Accipite hanc animam, meque his exsolve curis.
Vixi, & quem dederat cursum fortuna, peregi:
Et nunc magna mei sub terras ibit imago.
Urbe præclaram statui; mea mœnia vidi:

Uita virum, poenas inimico a fratre recepi.
Felix, heu nimium felix, si litora tantum
Numquam Dardaniæ tetigissent nostra carinæ.
Dixit, & os impressa toro, moriemur inulta?
Sed moriamur, ait. sic? sic iuvat ire sub umbras.
Hauriat hunc oculis ignem crudelis ab alto
Dardanus, & nostræ secum ferat omina mortis.
Dixerat: atque illam media inter talia ferro,
Collapsam adspiciunt comites, ensaque cruore
Spumantem, sparsasque manus. it clamor ad alta
Atria: concussam bacchatur fama per urbem.
Lamentis, gemituque & femineo ululatu
Tecta fremunt: resonat magnis plangoribus æther:
Non aliter, quam si immissis ruat hostibus omnis
Carthago, aut antiqua Tyros; flamæque furentes
Culmina perque hominum volvantur, perque deo.
Audiit exanimis, trepidoque exterrita cursu(rum.
Unguibus ora soror fœdans, & pectora pugnīs,
Per medios ruit, ac morientem nomine clamat:
Hoc illud germana fuit? me fraude petebas?
Hoc rogos iste mihi, hoc ignes, aræque parabant?
Quid primum deserta querar? comitemne sororem
Sprevisti moriens? eadem me ad fata vocasses:
Idem ambas ferro dolor, atque eadem hora tulisset.
His etiam struxi manibus, patriosque vocavi
Voce deos, sic te ut posita crudelis abessem?
Exstinxī te, meque soror, populumque patresque
Sidonios, urbemque tuam. date, vulnera lymphis
Abluam, & extremus si quis super hælitus errat,
Ore legam. sic fata, gradus evaserat alios,
Semianimemque sinu germanam amplexa fovebat
Cum gemitu, atque atros ficcabat veste cruores.
Illa graveis oculos conata attollere, rursus
Deficit: infixum stridet sub pectore vulnus.
Ter sese attollens, cubitoque innixa levavit:
Ter revoluta toro est, oculisque errantibus alto

Quæsiuit cœlo lucem, ingemuitque reperta.
 Tum Juno omnipotens longum miserata dolorem,
 Difficileisque obitus, Irim demisit Olympo,
 Quæ luctantem animam, nexosque resolveret artus.
 Nam, quia nec fato, merita nec morte peribat,
 Sed misera ante diem, subitoque accensa furore,
 Nondum illi flavum Proserpina vertice crinem
 Abstulerat, Stygioque caput damnaverat Orco.
 Ergo Iris croceis per cœlum roscida pennis,
 Mille trahens varios adverso Sole colores,
 Devolat, & supra caput adstitit: Hunc ego Diti
 Sacrum iussa fero, teque isto corpore solvo.
 Sic ait, & dextra crinem secat: omnis & una
 Dilapsus calor, atque in ventos vita recessit.

P. VIRGILII MARONIS ÆNEI-
 DOS LIB. V.

ARGUMENTVM.

Totam Æneæ navigationem hoc libro exsequitur, ab Africa usque in Italiam.

Interea medium Æneas iam classe tenebat
 Certus iter, fluctasque atros Aquilone secabat,
 Mœnia respiciens, quæ iam infelicis Elisæ
 Collucent flammis. quæ tantum accenderit ignem
 Causa latet: durimagno sed amore dolores
 Polluto, notumque, furens quid femina possit,
 Triste per augurium Teucrorum pectora ducunt.
 Ut pelagus tenuere rates, nec iam amplius ulla
 Occurrit tellus, maria undique, & undique cœlum:
 Olli cœruleus supra caput adstitit imber,
 Noctem, hiememque ferens, & inhorruit unda tene-
 Ipse gubernator puppi Palinurus ab alta: (bris.
 Heu quianam tanti cinxerunt æthera nimbi?
 Quidve pater Neptune paras? sic deinde locutus,
 Colligere arma iubet, validisque incumbere remis;
 Obliquatque sinus in ventum, ac talia fatur:

Mag-

Magnanime Ænea, non, si mihi Jupiter auctor
Spondeat, hoc sperem Italiam contingere cœlo.
Mutati transversa fremunt, & Vespere ab atro
Consurgunt venti, atque in nubem cogitur aër.
Nec nos obniti contra, nec tendere tantum
Sufficimus. superat quoniam fortuna, sequamur:
Quoque vocat, vertamus iter: nec litora longe
Fida reor fraterna Erycis, portusque Sicanos:
Si modo rite memor servata remetior astra.
Tum pius Æneas: equidem sic poscere ventos
Jam dudum, & frustra cerno te tendere contra:
Flecte viam velis. an sit mihi gratior ulla,
Quoque magis fessas optem dimittere naveis,
Quam quæ Dardanium tellus mihi servat Acesten,
Et patris Anchisæ gremio complectitur ossa?
Hæc ubi dicta, petunt portus, & vela secundi
Intendunt Zephyri. fertur cita gurgite classis,
Et tandem lati notæ advertuntur arenæ.
At procul excelsa miratus vertice montis
Adventum, sociasque rates, occurrit Acestes,
Horridus in iaculis, & pelle Libyſtidis ursæ:
Troia Criniso conceptum flumine mater
Quem genuit. veterum non immemor ille parentū,
Gratatur reduces, & gaza latus agresti
Excipit, ac fessos opibus solatur amicis.
Postera cum primo stellas oriente fugarat
Clara dies. socios in cœtum litore ab omni
Advocat Æneas, tumulique ex aggere fatur:
Dardanidæ magni, genus alto a sanguine divum,
Annus exactis completur mensibus orbis,
Ex quo reliquias, divinique ossa parentis
Condidimus terra, mæstasque sacravimus aras.
Jamq; dies, ni fallor, adest, quem semper acerbum,
Semper honoratum, sic di voluistis, habebo.
Hunc ego Gætulis agerem si Syrtibus exsul,
Argolicove mari deprensus, & urbe Mycenæ:

Annua vota tamen, sollemneisque ordine pompas
Exsequerer, strueremque suis altaria donis.
Nunc ultro ad cineres ipsius, & ossa parentis,
Haud equidem sine mente, reor, sine numine diuū
Adsumus, & portus delati intramus amicos.
Ergo agite, & cuncti lātum celebremus honorem,
Poscamus ventos, atque hęc me sacra quotannis
Urbe velit posita templis sibi ferre decatis.
Bina boum vobis Troia generatus Acestes
Dat numero capita in naueis: adhibete Penateis
Et patrios epulis, & quos colit hospes Acestes.
Præterea, si nona diem mortalibus alnum
Aurora extulerit, radiisque retexerit orbem,
Prima citæ Teucris ponam certamina classis.
Quique pedum cursu valet, & qui viribus audax,
Aut iaculo incedit melior, leuibusve sagittis,
Seu crudo fidit pugnam committere cæstu:
Cuncti adsint, meritæq; expectent præmia palmæ.
Ore fauete omnes, & cingite tempora ramis.
Sic fatus, velat materna tempora myrto.
Hoc Helymus facit, hoc ævi maturus Acestes,
Hoc puer Ascanius: sequitur quos cetera pubes.
Ille è concilio multis cum millibus ibat
Ad tumulum, magna medius comitante caterua:
Heic duo rite mero libans carchesia Baccho,
Fundit humi, duo lacte nouo, duo sanguine sacro,
Purpureosque iacit flores, ac talia fatur:
Salue sancte parens: iterum saluete recepti
Nequiquam cineres, animæq;, Umbræque paternæ.
Non licuit sineis Italos, fataliaque arua,
Nec tecum Aufoniū, quicumq; est, quærere Tybrim.
Dixerat hęc: adytis cum lubricus anguis ab imis
Septem ingens gyros, septena volumina traxit,
Amplexus placide tumulum, lapsusque per aras:
Cœruleæ cui terga notæ, maculosus & auro
Squamam incendebat fulgor: ceu nubibus arcus
Mille

Mille trahit varios aduerso Sole colores.
Obstupuit visu Æneas. ille agmine longo
Tandem inter pateras, & leuia pocula serpens,
Libauitque dapes, rursusque innoxius imo
Successit tumulo, & depasta altaria liquit.
Hoc magis inceptos genitori instaurat honores,
Incertus Geniumne loci, famulumne parentis
Esse putet. cædit quinas de more bidenteis,
Totque sues, totidem nigranteis terga iuuenkos:
Vinaque fundebat pateris, animamque vocabat
Anchisæ magni, Maneisque Acheronte remissos.
Nec non & socij, quæ cuique est copia, læti
Dona ferunt, onerantque aras, mactanq; iuuenkos.
Ordine aëna locant alij, fusique per herbam
Subiiciunt veribus prunas, & viscera torrent,
Expectata dies aderat, nonamque serena
Auroram Phaëthontis equi iam luce vehabant:
Famaque finitimos, & clari nomen Acestæ
Excierat: lato complerant litorâ cœtu,
Visuri Æneadas: pars & certare parati.
Munera principio ante oculos, circoque locantur
In medio, sacri tripodes, viridesque coronæ,
Et palmæ, pretium victoribus, armaque, & ostrea
Perfusæ vestes, argenti, aurique talenta:
Et tuba commissos medio canit aggere ludos.
Prima pares ineunt grauib; certamina remis
Quatuor ex omni delectæ classe carinæ.
Velocem Mnestheus agit acri remige Pristin:
Mox Italus Mnestheus, genus à quo nomine Mem-
Ingentemque Gyasingenti mole Chimæram, (mi,
Vrbis opus: triplici pubes quam Dardana versu
Impellunt: terno consurgunt ordine remi.
Sergestusque, domus tenet à quo Sergia nomen,
Centauro inuehitur magna: Scillaque Cloanthus
Cœrulea, genus vnde tibi Romane Cluenti.
Est procul in pelago saxum, spumantia contra

Litora, quod tumidis submersum tunditur olim
Fluctibus, hiberni condunt ubi sidera Cori:
Tranquillo filet, immotaque attollitur unda
Campus, & apricis statio gratissima mergis.
Heic viridem Æneas frondenti ex ilice metam
Constituit, signum nautis, pater: unde reverti
Scirent, & longos ubi circumflectere cursus.
Tum loca forte legunt, ipsique in puppibus auro
Ductores longe effulgent, ostroque decori.
Cetera populea velatur fronde iuventus,
Nudatosque humeros oleo perfusa nitescit.
Confidunt transtris, intentaque brachia, remis
Intenti, expectant signum, exsultantiaque haurit
Corda pavor pulsans, laudumque arrecta cupido.
Inde, ubi clara dedit sonitum tuba, finibus omnes,
Haud mora, profluere suis: ferit æthera clamor
Nauticus: adductis spumant freta versa lacertis.
Infindunt pariter sulcos, totumque dehiscit
Convolsum remis, rostrisque tridentibus æquor.
Non tam præcipites biugo certamine campum
Corripuere, ruuntque effusi carcere currus:
Nec sic immixtis aurigæ undantia lora
Concussere iugis, pronique in verbera pendent.
Tum plausu, fremituque virum, studijsq; faventum
Consonat omne nemus: vocemque inclusa volutant
Litora: pulsati colles clamore resultant.
Effugit ante alios. primusque elabitur undis (thus
Turbâ inter, fremitumq; Gyas, quem deinde Cloan-
Consequitur, melior remis: sed pondere pinus
Tarda tenet. post hos æquo discrimine Pristis,
Centaurusque locum tendunt superare priorem.
Et nunc Pristis habet, nunc victam præterit ingens
Centaurus: nunc una ambæ iunctisque feruntur
Frontibus, & longæ sulcant vada falsa carinæ.
Iamq; propinquabant scopulo, metamq; tenebant:
Cum princeps, medioque Gyas in gurgite victor
Recto-

Rectorem navis compellat voce Menœten:
Quo tantum mihi dexterabis? huc dirige cursum,
Litus ama, & lævas stringat sine palmula cautes:
Altum alij teneant. dixit. sed cæca Menœtes
Saxa timens, proram pelagi detorquet ad undas.
Quo diversusabis? iterum? pete saxa Menœte,
Cum clamore Gyas revocabat: & ecce Cloanthum
Respicit instantem tergo, & propiora tenentem.
Ille inter navemque Gyæ, scopulosque sonanteis,
Radit iter lævum interior, subitusque priorem
Præterit, & metis tenet æquora tuta relictis.
Tum vero exarsit iuveni dolor ossibus ingens:
Nec lacrymis caruere genæ: segnemque Menœten,
Oblitus decorisque sui, sociumque salutis,
In mare præcipitem puppi deturbat ab alta.
Ipse gubernaclo rector subit; ipse magister:
Hortaturque viros, clavumque ad litora corquet.
At gravis, ut fundo vix tandem redditus imo est
Iam senior, madidaque fluens in veste Menœtes,
Summa petit scopuli, siccaque in rupe resedit.
Illum & labentem Teucris, & risere natantem:
Et falsos rident revomentem pectore fluctus.
Heic læta extremis spes est accensa duobus
Sergesto, Mnestheoque, Gyan superare morantem.
Sergestus capit ante locum, scopuloq; propinquat:
Nec tota tamen ille prior præeunte carina:
Parte prior: partem rostro premit æmula Pristis.
At media socios incedens nave per ipsos
Hortatur Mnestheus: Nunc nunc insurgite remis
Hectorei socij, Troiæ quos sorte suprema
Delegi comites: nunc illas promite vires,
Nunc animos, quibus in Gætulis Syrtibus usi,
Jonioque mari, Maleæque sequacibus undis.
Non iam prima peto Mnestheus, neq; vincere certo:
(Quamquã ô) sed superent, quib. hoc Neptune de-
Extremos pudeat rediisse. hoc vincite cives, (disti.

Et prohibete nefas. Ollicertamine summo
Procumbunt: vastis tremit ictibus ærea puppis,
Subtrahiturq; solum. tum creber anhelitus artus,
Aridaque ora quatit: sudor fluit undique rivis.
Attulit ipse viris optatum casus honorem.
Namq; furens animi, dum proram ad saxa suburget
Interior. spatioque subit Sergestus iniquo:
Infelix saxis in procurrentibus hæsit.
Concussæ cautes, & acuto in murice remi
Obnixi crepuere, illisæque prora pependit.
Confurgunt nautæ, & magno clamore morantur,
Ferratasque fudes, & acuta cuspide contos
Expediunt: fractosque legunt in gurgite remos.
At lætus Mnestheus, successuque acrior ipso,
Agmine remorum celeri, ventisque vocatis,
Prona petit maria, & pelago decurrit aperto.
Qualis spelunca subito commota columba,
Cui domus, & dulces latebroso in pumice nidi,
Fertur in arva volans, plausumque exterrita pennis
Dat tecto ingentem: mox aëre lapsa quieto
Radit iter liquidum, celereis neq; commovet alas.
Sic Mnestheus, sic ipsa fuga secat ultima Pristis
Æquora, sic illam fert impetus ipse volantem.
Et primum in scopulo luctantem deserit alto
Sergestum, brevibusque vadis, frustra; vocantem
Auxilia, & fractis discentem currere remis.
Inde Gyan, ipsamque ingenti mole Chymæram
Consequitur. cedit, quoniam spoliata magistro est.
Solutus iamque ipso superest in fine Cloanthus:
Quem petit, & summis annixus viribus urget.
Tum vero ingeminat clamor, cunctique sequentem
Instigant studiis: resonat clamoribus æther.
Hi proprium decus, & partum indignantur honore,
Ni teneant: vitamque volunt pro laude pacisci.
Hos successus alit: possunt, quia posse videntur.
Et fors æquatis cepissent præmia rostris,

Ni palmas Ponto tendens utrasque Cloanthus,
Fudissetque preces, divosque in vota vocasset:
Di, quibus imperium pelagi, quorū æquora curro,
Vobis lætus ego hoc candentem in litore taurum
Constituam ante aras voti reus, exstaque sallos
Porriciam in fluctus, & vina liquentia fundam.
Dixit, eumque imis sub fluctibus auditio omnis
Nereidum, Phorcique chorus, Panopeaque virgo;
Et pater ipse manu magna Portunus euntem
Impulit. illa Noto citius, volucrique sagitta
Ad terram fugit, & portu se condidit alto.
Tum fatus Anchisa, cunctis ex more vocatis,
Victorem magna præconis voce Cloanthum
Declarat, viridique advelat tempora lauro,
Muneraque in naveis ternos aptare iuencos,
Vinaque, & argenti magnum dat ferre talentum.
Ipsis præcipuos ductoribus addit honores:
Victorichlamydeauratam, quam plurima circum
Purpura Mæandro duplici Melibœa cucurrit:
Intextusque puer frondosa regius Ida
Veloces iaculo cervos, cursuque fatigat,
Acer, anhelanti similis: quem præpes ab Ida
Sublimem pedibus rapuit Iovis armiger uncis.
Longævi palmas nequiquam ad sidera tendunt
Custodes, sævitque canum latratus in auras.
At qui deinde locum tenuit virtute secundum,
Levibus huic hamis consertam, auroque trilicem
Loricam, quam Demoleo dextraxerat ipse
Victor, apud rapidum Simoënta sub Illo altæ,
Donat habere viro decus, & tutamen in armis.
Vix illam famuli Phegeus, Sagarisque ferebant
Multiplicem, connixi humeris: indutus at olim
Demoleus cursu palanteis Troas agebat.
Tertia dona facit geminos ex ære lebetas,
Cymbiaque argento perfecta, atque aspera signis.
Iamque adeo donati omnes, opibusque superbi,

Puniceis ibant euincti tempora tæniis:
Cum sævo è scopulo multa vix arte reuolſus,
Amiſſis remis, atque ordine debilis uno,
Irrisam ſine honore ratem Sergestus agebat.
Qualis sæpe viæ deprenſus in aggere ſerpens,
Ærea quem obliquum rota tranſiit, aut gravis ictu
Seminecem liquit ſaxo, lacerumque viator,
Nequiquam longos fugiens dat corpore tortus,
Parte ferox, ardenſque oculis, & ſibila colla
Arduus attollens: pars vulnere clauda retentat
Nexantem nodos, ſequè in ſua membra plicantem.
Tali remigio navis ſe tarda movebat:
Vela facit tamen, & plenis ſubit oſtia velis.
Sergestum Æneas promiſſo munere donat,
Servatam ob navem lætus, ſociosque reductos.
Olli ſerva datur, operum haud ignara Minervæ,
Creſſa genus Pholoë, geminiq; ſub ubere gnati.
Hoc pius Æneas miſſo certamine, tendit
Gramineum in campum, quem collibus vndique
Cingebant ſilvæ: mediaque in valle theatri (curvis
Circus erat, quo ſe multis cum millibus heros
Confeſſum medium tulit, extructoque reſedit.
Heic, qui forte velint rapido contendere curſu,
Invitat pretiis animos, & præmia ponit.
Undique conveniunt Teucrici, miſtique Sicani:
Niſus & Euryalus primi.
Euryalus forma inſignis, viridique iuventa,
Niſus amore pio pueri. quos deinde ſecutus
Regius egregia Priami de ſtirpe Dioreſ.
Hunc Salius, ſimul & Patron: quorum alter Acar-
Alter ab Arcadia Tegexæ ſanguine gentis. (nan,
Tum duo Trinacrij iuvenes, Helymus, Panopeſque,
Aſſueti ſilvis, comites ſenioris Aceſtæ.
Multi præterea, quos fama obſcura recondit.
Æneas quibus in medijs ſic deinde locutus:
Accipite hæc animis, lætaſque advertite menteis:

Nemo

Nemo ex hoc numero mihi non donatus abibit.
Cnosia bina dabo levato lucida ferro
Spicula, coelataque argento ferre bipennem.
Omnibus hic erit unus honos. tres præmia primi
Accipient, flavaque caput necentur oliva.
Primus equum phaleris insignem victor habeto:
Alter Amazoniam pharetram, plenamque sagittis
Threiciis: lato quam circum amplectitur auro
Balteus, & tereti subnectit fibula gemma.
Tertius Argolica hac galea contentus abito.
Hæc ubi dicta, locum capiunt, signoque repente
Corripiunt spatia audito, limenque relinquunt
Effusi nimbo similes: simul ultima signant.
Primus abit, longeque ante omnia corpora Nifus
Emicat, & ventis, & fulminis ocyor alis.
Proximus huic, longo sed proximus intervallo,
Insequitur Salius; spatium post deinde relicto
Tertius Euryalus.
Euryalumq; Helymus sequitur: quo deinde sub ipso
Ecce volat, calcemque terit iam calce Diores,
Incumbens humero: spatia & si plura supersint,
Transseat elapsus prior, ambiguumve relinquat.
Iamque fere spatium extremo, fessique sub ipsam
Finem adventabant: levi cum sanguine Nifus
Labitur infelix: cæsis ut forte iuencis
Fusus humum, virideisq; super madefecerat herbas.
Heic iuvenis iam victor ovans vestigia pressio
Haud tenuit titubata solo: sed pronus in ipso
Concidit, immundoque fimo, sacroque cruore.
Non tamen Euryali, non ille oblitus amorum:
Nam sese opposuit Salio per lubrica surgens:
Ille autem spissa iacuit revolutus arena.
Emicat Euryalus, & munere victor amici
Prima tenet, plausuque volat, fremituque secundo.
Post Helymus subit, & nunc tertia palma Diores.
Heic totum cavae confessum ingentis, & ora

Prima

Prima patrum magnis Salius clamoribus implet,
Ereptumque dolo reddi sibi pollicit honorem.
Tutatur favor Euryalum, lacrymæque decoræ,
Gratior & pulcro veniens in corpore virtus.
Adiuvat, & magna proclamat voce Diore:
Qui subiit palmæ, frustra que ad præmia venit
Ultima, si primi Salio redduntur honores.
Tum pater Æneas, Vestra, inquit, munera vobis
Certa manent pueri, & palmā movet ordine nemo:
Meliceat casum miserari infantis amici.
Sic fatus, tergum Gætuli immane leonis
Dat Salio, villis onerosum, atque unguibus aureis.
Heic Nisus, si tanta, inquit, sunt præmia victis,
Et te lapsorum miseret: quæ munera Niso
Digna dabis? primam merui qui laude coronam:
Ni me, quæ Salium, fortuna inimica tulisset.
Et simul his dictis faciem ostentabat, & udo
Turpia membra fimo. risit pater optimus olli,
Et clypeum efferri iussit Didymaonis arteis,
Neptuni sacro Danaïs de poste refixum.
Hoc iuvenem egregium præstanti munere donat.
Post ubi confecti cursus, & dona peregit:
Nunc si cui virtus, animusque in pectore præsens,
Adsit, & evinctis attollat brachia palmis.
Sic ait, & geminum pugnæ proponit honorem:
Victori velatum auro, vittisque iuencum:
Ensem, atque insignem galeam, solatia victo.
Nec mora; continuo vastis cum viribus effert
Ora Dares, magnoque virum se murmure tollit:
Solutus qui Paridem solitus contendere contra:
Idemq; ad tumulum, quo maximus occubat Hector,
Victorem Buten inmani corpore, qui se
Bebrycia veniens Amyci de gente ferebat,
Perculit, & fulva moribundum extendit arena.
Talis prima Dares caput altum in proelia tollit,
Ostenditque humeros latos, alternaque iactat

Brachia

Brachia protendens, & verberat ictibus auras.
Quæritur huic alius: nec quisquam ex agmine tanto
Audet adire virum, manibusque inducere cæstus.
Ergo alacris, cunctosque putans excedere palma,
Æneæ stetit ante pedes: nec plura moratus,
Tum læva taurum cornu tenet, atque ita fatur:
Nate dea, si nemo audet se credere pugnae,
Quæ finis standi? quo me decet usque teneri?
Ducere dona iube. cuncti simul ore fremebant
Dardanidæ, reddique viro promissa iubebant.
Heic gravis Entellum dictis castigat Acestes,
Proxumus ut viridante toro confederat herbæ:
Entelle, heroum quondam fortissime frustra,
Tantane tam patiens nullo certamine tolli
Dona fines? ubi nunc nobis deus ille magister
Nequiquam memoratus Eryx? ubi fama per omnem
Trinacriam, & spolia illa tuis pendentia tectis?
Ille sub hæc: Non laudis amor, nec gloria cessit
Pulsa metu: sed enim gelidus tardante senecta
Sanguis hebet, frigentque effetæ in corpore vires.
Si mihi, quæ quondam fuerat, quaque improbus iste
Exultat fidens, si nunc foret illa iuventa:
Haud equidem pretio inductus, pulcroque iuvenco
Venissem: nec dona moror. sic deinde locutus,
In medium geminos immani pondere cæstus
Proiecit: quibus acer Eryx in prælia fuetus
Ferre manum, duroque intendere brachia tergo.
Obstupuere animi tantorum: ingentia septem
Terga bouum plumbo insuto, ferroque rigeabant.
Ante omneis stupebat ipse Dares, longeque recusat:
Magnanimusque Anchisiades & pondus, & ipsa
Huc illuc vinculorum immensa volumina versat.
Tum senior taleis referebat pectore voces:
Quid, si quis cæstus ipsius & Herculis arma
Vidisset, tristemque hoc ipso in litore pugnam?
Hæc germanus Eryx quondam tuus arma gerebat:
Sanguis-

Sanguine cernis adhuc, sparsoque infecta cerebro.
Hic magnum Alceiden contra stetit: his ego suetus,
Dum melior vires sanguis dabat, æmula nec dum
Temporibus geminis canebat sparsa senectus.
Sed, si nostra Dares hæc Troius arma recusat,
Idque pio sedet Æneæ, probat auctor Acestes,
Æquemus pugnas: Erycis tibi terga remitto,
Solve metus, & tu Troianos exue cæstus.
Hæc fatus, duplicem ex humeris reiecit amictum,
Et magnos membrorum artus, magna ossa, lacertosq;
Exuit, atque ingens media consistit arena.
Tum fatus Anchisa cæstus pater extulit æquos,
Et paribus palmas amborum innexuit armis.
Constitit in digitos extemplo arrectus uterque,
Brachiaque ad superas interritus extulit auras.
Abduxere retro longe capita ardua abictu:
Immisceruntq; manus manibus, pugnamq; laceffunt.
Ille pedum melior motu, fretusque iuventa:
Hic membris, & mole valens: sed tarda trementi
Genua labant: vastos quatit æger anhelitus artus.
Multa viri nequiquam inter se vulnera iactant,
Multa cavo lateri ingeminant, & pectore vastos
Dant sonitus, erratque aureis & tempora circum
Crebra manus: duro crepitant sub vulnere malæ.
Stat gravis Entellus, nisuque immotus eodem,
Corpore tela modo, atque oculis vigilantibus exit.
Ille, velut celsum oppugnat qui molibus urbem,
Aut montana sedet circum castella sub armis,
Nunc hos, nunc illos aditus, omnemque pererrat
Arte locum, & varijs assultibus irritus urget.
Ostendit dextram insurgens Entellus, & alte
Extulit: ille ictum venientem à vertice velox
Prævidit, celerique elapsus corpore cessit.
Entellus vires in ventum effudit: & ultro
Ipse gravis, graviterque ad terram pondere vasto
Concidit: ut quondã cava cōcidit aut Erymantho,

Aut Ida in magna radicibus eruta pinus.
Confurgunt studiis Teucris, & Trinacria pubes:
It clamor cœlo, primusque accurrit Acestes,
Æquævumque ab humo miserans attollit amicum.
At non tardatus casu, neque territus heros,
Acrior ad pugnam redit, & vim suscitât ira.
Tum pudor incendit vires, & conscia virtus:
Præcipitemque Daren ardens agit æquore toto,
Nunc dextra ingeminans ictus, nunc ille sinistra.
Nec mora, nec requies. quam multa grandine nimbi
Culminibus crepitant: sic densis ictibus heros
Creber utraque manu pulsat, versatque Dareta.
Tum pater Æneas procedere longius iras,
Et sævire animis Entellum haud passus acerbis:
Sed finem imposuit pugnae, fessumque Dareta
Eripuit, mulcens dictis, ac talia fatur:
Infelix, quæ tanta animum dementia cepit?
Non vires alias, conversa que numina sentis?
Cede deo. dixitque, & prælia voce diremit.
Ast illum fidi æquales genua ægra trahentem,
Iactantemque utroque caput, crassumq; cruorem
Ore reiectantem, mistosque in sanguine dentes,
Ducunt ad naveis: galeamque, ensenque vocati
Accipiunt: palmam Entello, taurumq; relinquunt
Heic victor superans animis, tauroque superbus.
Nate dea, vosque hæc, inquit, cognoscite Teucris,
Et mihi quæ fuerint iuvenili in corpore vires,
Et qua servetis revocatum à morte Dareta.
Dixit, & adversi contra stetit ora iuveni,
Qui donum astabat pugnae, duosque reducta
Libravit dextra media inter cornua cæstus
Arduus, effractoque illisit in ossa cerebro.
Sternitur, exanimisq; tremens procumbit humi bos
Ille super taleis effudit pectore voces:
Hanc tibi Eryx meliorem animam pro morte Dare-
Persolvo: heic victor cæstus, artemque repono. (tis
Pro-

Protinus Æneas celeri certare sagitta
Invitat, qui forte velint, & præmia ponit,
Ingentique manu malum de nave Serefti
Erigit, & volucrem traiecto in fune columbam,
Quo tendant ferrum, malo suspendit ab alto.
Convenere viri: deiectamque ærea sortem
Accepit galea: & primus clamore secundo
Hyrtacidæ ante omneis exit locus Hippocoontis:
Quem modo navali Mnestheus certamine victor
Consequitur, viridi Mnestheuse vinctus oliva.
Tertius Eurytion, tuus ô clarissime frater
Pandare: qui quondam iussus confundere foedus,
In medios telum torfisti primus Achivos.
Extremus, galeaque ima subsedit Acestes,
Ausus & ipse manu iuvenum tentare laborem.
Tum validis flexos incurvant viribus arcus
Pro se quisque viri, & depromunt tela pharetris.
Primaque per cœlum, nervo stridente, sagitta
Hyrtacidæ iuvenis volucreis diverberat auras:
Et venit, adverfque infigitur arbore mali.
Intremuit malus, timuitque exterrita pennis
Ales, & ingenti sonuerunt omnia plausu.
Post acer Mnestheus adducto constitit arcu
Alta petens, pariterque oculos, telumque tetendit.
Ast ipsam miserandus avem contingere ferro
Non valuit: nodos, & vincula linea rupit,
Queis innexa pedem malo pendebar ab alto.
Illa Notos, atque atra volans in nubila fugit.
Tum rapidus iam dudum arcu contenta parato
Tela tenens, fratrem Eurytion in vota vocavit:
Iam vacuo lætam cœlo speculatus, & alis
Plaudentem nigra figit sub nube columbam.
Decidit exanimis, vitamque reliquit in aëtris
Aëriis, fixamque refert delapsa sagittam.
Amiffa solus palma superabat Acestes:
Qui tamen ætherias telum contorsit in auras,

Osten-

Ostentans artem pariter, arcumque sonantem.
Hæc oculis subito obijcitur, magnoque futuro
Augurio monstrum: docuit post exitus ingens,
Seraque terrifici cecinerunt omina vates.
Namque volans liquidis in nubibus arsit arundo,
Signavitque viam flammis, tenuisque recessit
Consumpta in ventos: cælo ceu sæpe refixa
Transcurrunt, crinemque volantia sidera ducunt.
Attonitis hædere animis, Superosque precati
Trinacrij, Teucricique viri: nec maximus omen
Abnuitt Æneas, sed lætum amplexus Acesten
Muneribus cumulat magnis, ac talia fatur:
Sume pater: nam te voluit rex magnus Olympi
Talibus auspicijs exsortem ducere honorem:
Ipsius Anchisæ longævi hoc munus habebis,
Cratera impressum signis: quem Thracius olim
Anchisæ genitori in magno munere Cisseus
Ferre suidederat monumentum, & pignus amoris.
Sic fatus, cingit viridanti tempora lauro;
Et primum ante omneis victorem appellat Acesten.
Nec bonus Eurytion prælato invidit honori:
Quamvis solus avem cælo deiecit ab alto.
Proximus ingreditur donis, qui vincula rupit:
Extremus, volucris qui fixit arundinem malum.
At pater Æneas nondum certamine misso,
Custodem ad sese, comitemque impubis Iuli
Epytiden vocat, & fidam sic fatur ad aurem:
Vade age, & Ascanio, si iam puerile paratum
Agmen habet secum, cursusque instruxit equorum,
Ducat avo turmas, & sese ostendat in armis,
Dic, ait. ipse omnem longo decedere circo
Infusum populum, & campos iubet esse patenteis.
Incedunt pueri, pariterque ante ora parentum
Frenatis lucent in equis: quos omnis euntes
Trinacriæ mirata fremit Troiæque iuventus.
Omnes in morem tonsa còma pressa corona.

Cornea bina ferunt præfixa hastilia ferro:
Pars leueis humero pharetras. it pectore summo
Flexilis obtorti per collum circulus auri.
Tres equitum numero turmae, ternique vagantur
Ductores: pueri bis seni quemque secuti;
Agmine partito fulgent, paribusque magistris
Vna acies iuvenum, ducit quam parvus ovantem
Nomen avi referens Priamus, tua clara Polite
Progenies. auctura Italos: quem Thracius albis
Portat equus bicolor maculis, vestigia primi
Alba pedis, frontemque ostentans arduus albam
Alter Atys, genus unde Atyi duxere Latini:
Parvus Atys, pueroque puer dilectus Iulo.
Extremus, formaque ante omneis pulcher Iulus
Sidonio est investus equo: quem candida Dido
Esse sui dederat monumentum & pignus amoris.
Cetera Trinacrijs pulchres senioris Aestæ
Fertur equis.

Excipiunt plausu pavidos, gaudentque tuentes
Dardanidæ. veterumque agnoscunt ora parentum.
Postquam omnem læti confessum, oculosque suorum
Lustravere in equis, signum clamore paratis
Epytides longe dedit, insonuitque flagello.
Olli discurrere pares, atque agmina terni
Diductis solvere choris, rursusque vocati
Convertere vias, infestaque tela tulere.
Inde alios ineunt cursus, aliosque recursus
Adversis spatijs, alternosque orbibus orbeis
Impediunt, pugnaeque cient simulacra sub armis.
Et nunc terga fugæ nudant; nunc spicula vertunt
Infensi: facta pariter nunc pace feruntur.
Vt quondam Creta fertur Labyrinthus in alta
Parietibus textum cæcis iter, ancipitemque
Mille vijs habuisse dolum, qua signa sequendi
Falleret indeprensus, & itre meabilis error:
Haud aliter Teucrum gnati vestigia cursu

Impe-

Impediunt, texuntque fugas, & proelia ludo,
Delphinum similes: qui per maria humida nando
Carpathium, Libycumq; secant, luduntq; per undas.
Hunc morē, hos cursus, atq; hæc certamina primus
Ascanius, longam muris cum cingeret Albam,
Rettulit, & priscos docuit celebrare Latinos:
Quo puer ipse modo, secum quo Troia pubes,
Albani docuere suos. hinc maxima porro
Accepit Roma, & patrium servavit honorem:
Troiaque nunc, pueri Troianum dicitur agmen.
Hac celebrata tenus sancto certamina patri.
Heic primum fortuna fidem mutata novavit.
Dum varijs tumulo referunt sollemnia ludis,
Irim de cœlo misit Saturnia Iuno
Iliacam ad classem, ventosque adspirat eunti,
Multa movens, nec dum antiquū exlaturata dolorē.
Illa viam celerans per mille coloribus arcum,
Nulli visa cito decurrit tramite virgo.
Conspicit ingentem concursum, & litora lustrat,
Desertosque videt portus, classemque relictam.
At procul in sola secreta Troades acta
Amissum Anchisen flebant, cunctæque profundum
Pontum adspectabant flentes, heu, tot vada fessis,
Et tantum superesse maris. vox omnibus una:
Vrbem orant: tædet pelagi perferre laborem.
Ergo inter medias sese haud ignara nocendi
Coniicit, & faciemque deæ, vestemque reponit.
Fit Beroë, Ismarii coniux longæva Dorycli,
Cui genus, & quondam nomen, gnatique fuissent:
Ac sic Dardanidum mediam se matribus infert:
O miseræ, quas non manus, inquit; Achaïca bello
Traxerit ad lethum patriæ sub mœnibus! ô gens
Infelix, cui te exitio fortuna reservat?
Septima post Troiæ excidium iam vertitur æstas,
Cum freta, cum terras omneis, tot inhospita saxa,
Sideraque emensa ferimur: dum per mare magnum
Italiam

Italiam sequimur fugientem, & voluimur undis.
Heic Erycis fines fraterni, atque hospes Acestes.
Quid prohibet muros iacere, & dare civibus urbem?
O patria, & rapti nequiquam ex hoste Penates,
Nullane iam Troiæ dicentur mœnia? nusquam
Hectoreos amneis, Xanthum, & Simoënta videbo?
Quin agite, & mecum infastas exurite puppes.
Nam mihi Cassandra per somnum vatis imago
Ardenteis dare visa faces: Heic quærite Troiam,
Heic domus est, inquit, vobis: nunc tempus agi res:
Nec tantis mora prodigijs. en quatuor aræ
Neptuno. deus ipse faces, animumque ministrat.
Hæc memorans, prima infensum vi corripit ignem,
Sublataque procul dextra connixa coruscat,
Et iacit. arrectæ mentes, stupefactaque corda
Iliadum. heic una è multis, quæ maxima natu,
Pyrgo, tot Priami gnatorum regia nutrit:
Non Beroë vobis, non hæc Rhœteia, matres,
Est dorycli coniux: divini signa decoris,
Ardenteisque notatè oculos, qui spiritus illi,
Qui voltus, vocisque sonus, vel gressus eunti.
Ipsa egomet dudum Beroën digressa reliqui
Ægram, indignantem tali quod sola careret
Munere, nec meritos Anchisæ inferret honores.
Hæc effata.

At matres primo ancipites, oculisque malignis
Ambiguæ spectare rateis, miserum inter amorem
Præsentis terræ, fatisque vocantia regna:
Cum dea se paribus per cœlum sustulit alis,
Ingentemque fuga secuit sub nubibus arcum.
Tum vero attonitæ monstribus, actæque furore
Conclamant, rapiuntque focis penetralibus ignem:
Pars spoliant aras, frondem, ac virgulta, facesque
Coniiciunt: furit immixtis Vulcanus habenis
Transstra per, & remos, & pictas abiecte puppes.
Nuntius Anchisæ ad tumulum, cuneosque theatri

Incen-

Incensas perfert naveis Eumelus: & ipsi
Respiciunt atram in nimbo volitare favillam.
Primus & Ascanius, cursus ut lætusequestreis
Ducebat, sic acer equo turbata petivit
Castra. nec exanimis possunt retinere magistri.
Quis furor iste novus? quo nunc, quo tēditis, inquit,
Heu miseræ cives? non hostem, inimicaque castra
Argivum, vestras spes uritis. en ego vester
Ascanius: galeam ante pedes proiecit inanem,
Qua ludo indutus belli simulacra ciebat.
Accelerat simul Æneas, simul agmina Teucrum.
Ast illæ diversa metu per litora passim
Diffugiunt, silvasque, & sicubi concava furtim
Saxa petunt. piget incepti, lucisque; suosque
Mutatæ agnoscunt, excussa que pectore Iuno est.
Sed non iccirco flamæ, atque incendia vires
Indomitas posuere: udo sub robore vivit
Stipa vomens tardum fumum, lentusque carinas
Est vapor, & toto descendit corpore pestis:
Nec vires heroum, infusa que flumina profunt.
Tum pius Æneas humeris abscindere vestem,
Auxilioque vocare deos, & tendere palmas:
Iupiter omnipotens, si nondum exosus ad unum
Troianos, si quid pietas antiqua labores
Respicit humanos, da flamam evadere classi
Nunc pater, & tenuis Teucrum res eripe letho.
Vel tu, quod superest, infesto fulmine morti,
Si mereor, demitte, tuaque heic obrue dextra.
Vix hæc ediderat, cum, effusis imbribus, atra
Tempestas sine more furit, tonitruque tremiscunt
Ardua terrarum, & campi: ruit æthere toto
Turbidus imber aqua, densisq; nigerrimus Austris,
Implenturque super puppes; semiuista madescunt
Robora, restinctus donec vapor omnis, & omnes,
Quatuor amissis, servatæ à peste carinæ.
At pater Æneas casu concussus acerbo,

Nunc

Nunc huc ingenteis, nunc illuc pectore curas
Mutabat, versans Siculisne refideret aruis
Oblitus fatorum, Italasne capefferet oras.
Tum senior Nautes. vnum Tritonia Pallas
Quem docuit, multaque insignem reddidit arte,
Hæc responsa dabat, vel quæ portenderet ira
Magna deum, vel quæ fatorum posceret ordo.
Isque his Aeneam solatus vocibus infit: (mur:
Nate dea, quo fata trahunt retrahunque, sequa-
Quidquid erit, superanda omnis fortuna ferēdo est.
Est tibi Dardanius divinæ stirpis Acestes:
Hunc cape consiliis socium, & coniunge volentem:
Huic trade, amissis superant qui nauibus, & quos
Pertæsum magni incepti, rerumque tuarum est:
Longæuosque senes, ac fessas æquore matres,
Et quidquid tecum inualidū, metuensq; pericli est,
Delige, & his habeant terris sine mœnia fessi:
Vrbem appellabunt permisso nomine Acestam.
Talibus incensus dictis senioris amici;
Tum vero in curas animus diducitur omneis:
Et nox atra polum bigis subuecta tenebat.
Visa dehinc cœlo facies delapsa parentis
Anchisæ, subito taleis effundere voces:
Gnate, mihi vita quondam, dum vita manebat,
Care magis, gnate Iliacis exercite fati,
Imperio Iouis huc venio: qui classibus ignem
Depulit, & cœlo tandem miseratus ab alto est.
Consiliis pare, quæ nunc pulcerrima Nautes
Dat senior: lectos iuuenes, fortissima corda,
Defer in Italiam. gens dura, atque aspera cultu
Debellanda tibi Latio est. Ditis tamen ante
Infernas accede domos, & Auerna per alta
Congressus pete gnate meos. non me impia namque
Tartara habent, tristesq; Vmbræ: sed amœna piorum
Concilia, Elysiumque colo. huc casta Sibylla
Nigrarum multo pecudum te sanguine ducet.

Tum

Tum genus omne tuū, & quæ dentur mœnia, discēs.
Iamque vale: torquet medios nox humida cursus:
Et me sæuus equis Oriens afflauit anhelis.
Dixerat, & tenuēis fugit, ceu fumus, in auras.
Æneas, quo deinde ruis? quo proripis? inquit.
Quem fugis? aut quis te nostris complexibus arcet?
Hæc memorans, cinerem, & sopitos suscitāt igneis,
Pergameumque Larem, & canæ penetraliæ Vestæ
Farre pio, & plena supplex veneratur acerra.
Ex templo socios, primumque arcessit Acesten,
Et Iouis imperium, & cari præcepta parentis
Edocet, & quæ nunc animo sententia constet.
Haud mora consiliis, nec iussa recusat Acestes.
Transcribunt vrbi matres, populumque volentem
Deponunt, animos nil magnæ laudis egenteis.
Ipsi transtra nouant, flammisque ambesa reponunt
Robora nauigiis: aptant remosque, rudenteisque,
Exigui numero, sed bello viuida virtus.
Interea Aeneas urbem designat aratro,
Sortiturque domos: hoc Ilium, & hæc loca Troiæ
Esse iubet. gaudet regno Troianus Acestes,
Indicitque forum, & patribus dat iura vocatis.
Tum vicina astris Erycino in vertice sedes
Fundatur Veneri Idaliæ, tumuloque sacerdos,
Et lucus late sacer additur Anchiseo.
Iamque dies epulata nouem gens omnis, & aris
Factus honos: placidi strauerunt æquora venti:
Creber & adspirans rursus vocat Auster in altum.
Exoritur procurua ingens per litora fletus:
Complexi inter se noctemque, diemque morantur,
Ipsæ iam matres, ipsi, quibus aspera quondam
Visa maris facies, & non tolerabile numen,
Ire volunt, omnemque fugæ perferre laborem.
Quos bonus Æneas dictis solatur amicis,
Et consanguineo lacrymans commendat Acestæ.
Treis Eryci vitulos, & tempestatibus agnam

Cedere deinde iubet, soluique ex ordine fune is.
Ipse caput tonsæ foliis euinctus oliuæ,
Stans procul in prora pateram tenet, exstaque salfos
Porricit in fluctus, ac vina liquentia fundit.
Prosequitur surgens à puppi ventus eunteis:
Certatim socij feriunt mare, & æquora verrunt.
At Venus interea Neptunum exercita curis
Alloquitur, taleisque effundit pectore questus:
Iunonis grauis ira, & inexsaturabile pectus
Cogunt me, Neptune, preces descendere in omneis:
Quam nec longa dies, pietas nec mitigat vlla,
Nec Iouis imperio, fatiue infracta quiescit.
Non media de gente Phrygum exedisse nefandis
Vrbem odiis satis est, nec poenam traxe per omnem
Reliquias: Troiæ cineres, atque ossa peremtæ
Insequitur. causas tanti sciat illa furoris.
Ipse mihi nuper Libycis tu testis in vndis
Quam molem subito excierit. maria omnia cœle
Miscuit, Æoliis nequiquam freta procellis,
In regnis hoc ausa tuis.
Pro scelus. ecce etiam Troianis matribus actis
Exussit foede puppes; & classe subegit
Amisssa socios ignotæ linquere terræ.
Quod superest, oro, liceat dare tuta per vndas
Vela tibi, liceat Laurentem attingere Thybrum:
Si concessa peto, si dant ea mœnia Paræ.
Tum Saturnius hæc domitor maris edidit alti:
Fas omne est Cytherea meis te fidere regnis,
Vnde genus ducis: merui quoque: sæpe furores
Compressi, & rabiem tantam cœlique, marisque.
Nec minor in terris (Xanthum, Simoëntaq; testor)
Æneæ mihi cura tui, cum Troia Achilles
Exanimata sequens impingeret agmina muris,
Millia multa daret letho, gemerentque repleti
Amnes, nec reperire viam, atque euoluere posset
In mare se Xanthus: peleidæ tunc ego forti

Con-

Congressum Æneam, nec dis, nec viribus æquis,
Nube caua eripui: cuperem cum vertere ab imo
Structa meis manibus periuræ mœnia Troiæ.
Nunc quoq; mens eadam perstat mihi: pelle timores:
Tutus, quos optas, portus accedet Auerni.
Unus erit tantum, amissum quem gurgite quæret:
Unum pro multis dabitur caput.
His vbi læta deæ permulsi pectora dictis:
Iungit equos curru genitor, spumantiaque addit
Frena feris, manibusque omneis effundit habenas.
Cœruleo per summa levis volat æquora curru.
Subsidunt vndæ, tumidumque sub axe tonanti
Sternitur æquora aquis: fugiunt vasto æthere nimbi.
Tum variæ comitum facies, immania cete:
Et senior Glauci chorus, Inousque Palæmon,
Tritonesque citi, Phorcique exercitus omnis.
Læua tenent Thetis; & Melite, Panopeaque virgo,
Nesæe, Speioque, Thaleiaque Cymodoceque.
Heic patris Æneæ suspensam blanda vicissim
Gaudia pertentant mentem: iubet ocyus omneis
Artoli malos, intendi brachia velis.
Vna omnes fecere pedem; pariterque sinistros,
Nunc dextros soluere sinus: vna ardua torquent
Cornua, detorquent: ferunt sua flamina classẽ.
Princeps ante omneis densum Palinurus agebat
Agmen: adhunc alij cursum contendere iussu,
Iamque fere mediam cœli nox humida metam
Contigerat: placida laxarant membra quiete
Sub remis fusi per dura sedilia nautæ:
Cum levis ætheriis delapsus Somnus ab astris
Aëra dimouit tenebrosum, & dispulit vmbras,
Te palinure petens, tibi tristia somnia portans
In fonti: puppique deus confedit in alta,
Phorbanti similis, fuditque has ore loquelas:
Iaside Palinure, ferunt ipsa æquora classẽ;
Æquatæ spirant auræ: datur hora quieti,

Pone caput, fessosque oculos furare labori:
 Ipse ego paullisper pro te tua munera inibo.
 Cui vix attollens Palinurus lumina fatur:
 Mene salis placidi voltum, fluctusque quietos
 Ignorare iubes: mene huic confidere monstro;
 Ænean credam quid enim fallacibus Austris,
 Et cœli toties deceptus fraude sereni?
 Talia dicta dabat, clavumque affixus, & hærens
 Nusquam amittebat, oculosque sub astra tenebat.
 Ecce deus ramum Lethæo rore madentem,
 Vique soporatum Stygia, super utraque quassat
 Tempora, cunctantique natantia lumina solvit.
 Vix primos inopina quies laxaverat artus:
 Et super incumbens, cum puppis parte revulsa,
 Cumque gubernaculo liquidas proiecit in undas
 Præcipitem, ac socios nequiquam sæpe vocantem.
 Ipse volans tenuis se sustulit ales in auras.
 Currit iter tutum non secius æquore classis,
 Promissisque patris Neptuni interrita fertur.
 Iamque adeo scopulos Sirenum advecta subibat
 Difficileis quondam, multorumque ossibus albos.
 Tum rauca assiduo longe sale saxa sonabant:
 Cum pater amisso fluitantem errare magistro
 Sensit, & ipse ratem nocturnis rexit in undis,
 Multa gemens, casuque animum concussus amici.
 O nimium cœlo, & pelago confise sereno,
 Nudus in ignota Palinure iacebis arena.

P. VIRGILII MARONIS ÆNEI-
 DOS LIB. VI.

ARGUMENTVM.

*Hoc libro Pœta describit Æneæ iter ad antrum Sibyllæ:
 ubi & instantia pericula, futurique belli eventum
 perdiscit.*

Sic fatur lacrymans, classique immittit habenas,
 Et tandem Euboicis Cumarum allabitur oris.

Obver-

Obvertunt pelago proras: tum dente tenaci
Ancora fundabat naveis, & litora curvæ
Prætexunt puppes. juvenum manuse micat ardens
Litus in Hesperium: quærit pars semina flammæ
Abstrusa in venis silicis: pars densa ferarum
Tecta rapit; silvas, inventaque flumina monstrat.
At pius Æneas arces, quibus altus Apollo
Præsidet, horrendæque procul secreta Sibyllæ
Antrum immane petit: magnam cui mentem, ani-
Delius inspirat vates, aperitque futura. (mumque
Iam subeunt Triviæ lucos, atque aurea tecta.
Dædalus, ut fama est, fugiens Minoïa regna,
Præpetibus pennis ausus se credere cœlo,
Insuetum per iter gelidas enavit ad Arctos,
Chalcidicaque levistandem superastitit arce.
Redditus his primum terris, tibi Phœbe sacravit
Remigium alarum, posuitque immania templa.
In foribus, lethum Androgeo: tum pendere pœnas
Cecropidæ iussi, miserum, septena quotannis
Corpora gnatorum. stat ductis sortibus urna.
Contra elata mari respondet Cnossia tellus:
Heic crudelis amor tauri, suppositaque furto
Pasiphaë, mistumque genus, prolesque biformis
Minotaurus inest, Veneris monumenta nefandæ.
Heic labor ille domus, & inextricabilis error.
Magnum reginæ sed enim miseratus amorem
Dædalus, ipse dolos tecti, ambagesque resolvit,
Cæca regens filo vestigia. tu quoque magnam
Partem opere in tanto, sineret dolor, Icare haberes.
Bis conatus erat casus effingere in auro:
Bis patriæ cecidere manus. quin protinus omnia
Perlegerent oculis, ni iam præmissus Achates
Afforet, atque una Phœbi, Triviæque sacerdos
Deiphobe Glauci, fatur quæ talia regi:
Non hoc ista sibi tempus spectacula poscit:
Nunc grege de intacto septem mactare iuencos

Præstiterit, totidem lectas de more bidenteis.
Talibus affata Æneam (nec sacra morantur
Iussa viri.) Teucros vocat alta in templa sacerdos.
Excisum Euboicæ latus ingens rupis in antrum:
Quo lati ducunt aditus centum, ostia centum:
Unde ruunt totidem voces, responsa Sibyllæ.
Ventum erat ad limen, cum virgo poscere fata
Tempus ait: deusecce, deus. cui talia fanti
Ante fores subito non vultus, non color unus,
Non cointæ mansere comæ; sed pectus anhelum,
Et rabie fera corda tument: maiorque videri,
Nec mortale sonans: afflata est numine quando
Jam propiore dei. cessas in vota, precesque
Tros, ait, Ænea, cessas? nec enim ante dehiscant
Attonitæ magna ora domus. & talia fata,
Conticuit. gelidus Teucris perdura cucurrit
Ossa tremor, fuditque preces rex pectore ab imo:
Phœbe graveis Troiæ semper miserate labores,
Dardana qui Paridis direxti tela, manusque
Corpus in Æacidæ; magnas obeuntia terras
Tot maria intravi duce te, pēnitūque repostas
Massylum genteis, prætentaque Syrtibus arva:
Jam tandem Italiæ fugientis prendimus oras.
Hac Troiana tenus fuerit fortuna secuta.
Vos quoque Pergamæ iam fas est parcere genti
Dique, Deæq; omnes, quibus obstitit Ilium, & in-
Gloria Dardaniæ. tuque ô sanctissima vates (gens
Præscia venturi, da, non indebita posco
Regna meis fatis. Latio confidere Teucros,
Erranteisque deos, agitataque numina Troiæ.
Tum Phœbo, & Triviæ solido de marmore templa
Instituam, festosque dies de nomine Phœbi.
Te quoq; magna manent regnis penetralia nostris.
Heic ego namque tuas sorteis, arcanaque fata
Dicta meæ genti ponam, lectosque sacrabo
Alma viros. foliis tantum ne carmina manda,

Ne turbata volent rapidis ludibria ventis.
 Ipsa canas, oro. finem dedit ore loquendi.
 At Phœbi nondum patiens immanis in antro
 Bacchatur vates, magnum si pectore possit
 Excussisse deam. tanto magis ille fatigat
 Os rabidum, fera corda domans, fingitque premēdo
 Ostia iamque domus patuere ingentia centum
 Sponte sua, vatisque ferunt responsa per auras.
 O tandem magnis pelagi defuncte periclis:
 Sed terra graviora manent. in regna Lavini
 Dardanidæ venient: (mitte hanc de pectore curam)
 Sed non & venisse volent: bella, horrida bella,
 Et Thybrim multo spumantem sanguine cerno.
 Non Simois tibi, nec Xanthus, nec Dorica castra
 Defuerint. alius Latio iam partus Achilles,
 Natus & ipse dea. nec Teucris addita Juno
 Usquam aberit: cum tu supplex in rebus egenis,
 Quas genteis Italum, aut quas non oraveris urbeis!
 Causa mali tanti coniux iterum hospita Teucris,
 Externique iterum thalami.
Tu ne cede malis: sed contra audentior ito,
 Qua tua te fortuna finet. via prima salutis,
 Quod minime reris, Graia pandetur ab urbe.
 Talibus ex adyto dictis Cumæa Sibylla
 Horrendas canit ambages, antroque remugit,
 Obscuris vera involvens. ea frena furenti
 Concutit, & stimulos sub pectore vertit Apollo.
 Vt primum cessit furor, & rabida ora quierunt:
 Incipit Æneas heros: Nonnulla laborum,
 O virgo, nova mi facies, inopinave surgit:
 Omnia præcepi, atque animo mecum ante peregi.
 Unum oro (quando hic inferni ianua regis
 Dicitur, & tenebrosa palus Acheronte refuso)
 Ire ad conspectum cari genitoris, & ora
 Contingat: doceas iter, & sacra ostia pandas.
 Illum ego per flamas, & mille sequentia tela

Eripui his humeris, medioque ex hoste recepi:
 Ille meum comitatus iter, maria omnia mecum,
 Atque omneis pelagique minas, coelique ferebat
 Invalidus, vires ultra, fortemque senectæ.

Quin, ut te supplex peterem, & tua limina adirem,
 Idem orans mandata dabat. gnatique, patrique
 Alma precor miserere. potes namque omnia: nec te
 Nequiquam lucis Hecate præfecit Avernis.

Si potuit Maneis arcescere coniugis Orpheus,
 Threïcia fretus cithara, fidibusque canoris:

Si fratrem Pollux alterna morte redemit,
 Itque, reditque viam toties. quid Thesea, magnum
 Quid memorem Alceiden: & mi genus ab Jove sum.
 Talibus orabat dictis, arasque tenebat. (mo.

Tum sic orsa loqui vates: Sate sanguine divum
 Tros Anchisiade, FACILIS descensus Avern:

Noctes atque dies patet atri ianua Ditis:

Sed revocare gradum, superasque evadere ad auras,

Hoc opus, hic labor est. pauci, quos æquus amavit
 Jupiter, aut ardens exivit ad æthera virtus,

Dis geniti, potuere. tenent media omnia silvæ,
 Cocytusque sinu labens circumfluit atro.

Quod si tantus amor menti, si tanta cupido est,
 Bis Stygios innare lacus, bis nigra videre
 Tartara, & infano iuvat indulgere labori:

Accipe, quæ peragenda prius. latet arbore opaca
 Aureus & foliis, & lento vimine ramus,

Junoni infernæ dictus sacer. hunc tegit omnis
 Lucus, & obscuris claudunt convallibus umbræ.

Sed non ante datur telluris operta subire,
 Auricómos quam quis decerpserit arbore fetus.

Hoc sibi pulcra suum ferri Proserpina munus
 Instituit. primo avulso non deficit alter

Aureus, & simili frondescit virga metallo.

Ergo alte vestiga oculis, & rite repertum (tur

Carpe manu. namque ipse volens, facilisque seque

Si

Si te fata vocant: aliter: non viribus ullis
Vincere, nec duro poteris convellere ferro.
Præterea iacet exanimum tibi corpus amici,
Heu nescis, totamque inest fat funere classem,
Dum consulta petis, nostroque in limine pendes:
Sedibus hunc refer ante suis, & conde sepulcro.
Duc nigras pecudes: ea prima piacula sunt.
Sic demum lucos Stygios, regna invia vivis
Adspicies. dixit, pressoque obmutuit ore.
Æneas mœsto defixus lumina vultu
Ingreditur, linquens antrum, cæcosque volutat
Eventus animo secum: cui fidus Achates
It comes, & paribus curis vestigia figit.
Multa inter sese vario sermone ferebant: (mandum
Quem socium exanimum vates, quod corpus hu-
Diceret. atque illi Misenum in litore sicco,
Ut venere, vident indigna morte peremptum;
Misenum Æoliden, quo non præstantior alter
Ære ciere viros, Martemque accendere cantu.
Hectoris hic magni fuerat comes, Hectora circum
Et lituo pugnas insignis obibat, & hasta.
Postquam illum victor vita spoliavit Achilles,
Dardanio Æneæ sese fortissimus heros
Addiderat locum, non inferiora secutus.
Sed tum, forte cava dum personat æquora concha
Demens, & cantu vocat in certamina divos:
Æmulus exceptum Triton (si credere dignum est)
Inter saxa virum spumosa immerberat unda.
Ergo omnes magno circum clamore fremebant,
Præcipue pius Æneas. tum iussa Sibyllæ,
Haud mora, festinant flentes, aramque sepulcri
Congerere arboribus, cœloque educere certant.
Itur in antiquam silvam, stabula alta ferarum:
Procumbunt piceæ: sonat icta securibus ilex:
Fraxineæque trabes, cuneis & fissile robur
Scinditur: advolvunt ingenteis montibus ornos.

Nec non Æneas opera inter talia primus
Hortatur socios, paribusque accingitur armis.
Atque hæc ipse suo tristi tum corde volutat,
Adspectans silvam immensam, & sic forte precatur:
Si nunc se nobis ille aureus arbore ramus
Ostendat nemore in tanto: quando omnia vere
Heu nimium de te vates Misene locuta est.
Vix ea fatus erat, geminæ cum forte columbæ
Ipsa sub ora viri cœlo venere volantes,
Et viridi sedere solo. tum maximus heros
Maternas agnoscit aveis, latusque precatur:
Este duces, ô si qua via est, cursumque per auras
Dirigite in lucos, ubi pinguem dives opacat
Ramus humum. tuque ô dubiis ne defice rebus
Diva parens sic effatus, vestigia pressit,
Observans quæ signa ferant, quo tendere pergant.
Pascentes illæ tantum prodire volando,
Quantum acie possent oculi servare sequentum.
Inde, ubi venere ad fauces grave olentis Avernî,
Tollunt se celeres; liquidumque per aëra lapsæ,
Sedibus optatis gemina super arbore fidunt:
Discolor unde auri per ramos aura refulsit.
Quale solet silvis brumali frigore viscum
Fronde virere nova, quod non sua seminat arbor,
Et croceo fetu teretes circumdare truncos.
Talis erat species auri frondentis opaca
Ilice: sic leni crepitabat bractea vento.
Corripit extemplo Æneas, avidusque refringit
Cunctantem, & vatis portat sub tecta Sibyllæ.
Nec minus interea Misenum in litore Teucrî
Flebant, & cineri ingrato suprema ferebant.
Principio pinguem tedis, & robore secto
Ingentem struxere pyram: cui frondibus atris
Intexunt latera, & feraleis ante cupressos
Constituunt, decorantq; super fulgentibus armis.
Pars calidos latices, & aëna undantia flammis

Expe-

Expediunt, corpusque lauant frigentis, & vngunt.
 Fit gemitus: tum membratoro defleta reponunt,
 Purpureasque super vesteis, velamina nota,
 Coniiciunt. pars ingenti subire pheretro
 Triste ministerium, & subiectam more parentum
 Auerſi tenuere facem. congeſta cremantur
 Thurea dona, dapas, fuſo crateres oliuo.
 Poſtquam collapſi cineres; & flama quieuit;
 Reliquias vino, & bibulam lauere fauillam:
 Oſſaque lecta cado texit Chorineus aëno.
 Idem ter ſocios pura circumtulit unda,
 Spargens roſe leui, & ramo felicis oliuæ:
 Luſtrauitque viros, dixitque noviffima verba.
 At pius Æneas ingenti mole ſepulcrum
 Imponit, ſuaque arma viro, remumque, tubamque
 Monte ſub aërio: qui nunc Miſenus ab illo
 Dicitur, æternumque tenet per ſæcula nomen.
 His actis, propere exſequitur præcepta Sibyllæ.
 Spelunca alta fuit, vaſtoque immanis hiatu,
 Scrupea, tuta lacu nigro, nemorumque tenebris:
 Quam ſuper haud vllæ poterant impune volantes
 Tendere iter pennis: talis ſeſe halitus atris
 Faucibus effundens, ſupera ad conuexa ferebat:
 Vnde locum Graij dixerunt nomine Aornon. *1. c. ſine arboribus*
 Quatuor heic primum nigrante iſterga iuuenſcos
 Conſtituit, frontique invergit vina ſacerdos,
 Et ſummas carpens media inter cornua ſetas,
 Ignibus imponit ſacris libamina prima,
 Voce vocans Hecaten, cœloq; Ereboque potentem.
 Supponunt alij cultros tepidumque cruorem
 Suſcipiunt pateris. ipſe atri velleris agnam
 Aeneas matri Eumenidum, magnæque ſorori
 Enſe ferit, ſterilemque tibi Proſerpina vaccam.
 Tum Strygio regi nocturnas inchoat aras,
 Et ſolida imponit taurorum viſcera flamis,
 Pingue ſuperque oleum fundens ardentibus exſtis

Ecce autem primi sub lumina Solis, & ortus,
Sub pedibus mugire solum, & iuga cœpta moveri
Silvarum, visæque canes ululare per umbram,
Adventante dea. Procul ô, procul este profani,
Conclamat vates, totoque absistite luco:
Tuque invade viam, vaginaque eripe ferrum:
Nunc animis opus Ænea, nunc pectore firmo.
Tantum effata, furens antro se immisit aperto.
Ille ducem haud timidis vadentem passibus æquat.
Di, quibus imperiû est animarû, Vmbræq; silentes,
Et Chaos, & Phlegethon, loca nocte silentia late,
Sit mihi fas audita loqui, sit numine vestro
Pandere res alta terra & caligineertas.
Ibant obscuri sola sub nocte per Umbras,
Perque domos Ditis vacuas, & inania regna.
Quale per incertam Lunam sub luce maligna
Est iter in silvis: ubi cœlum condidit umbra
Iupiter, & rebus nox abstulit atra colorem.
Vestibulum ante ipsum, primis in faucibus Orci
Luctus, & ultrices posuere cubilia Curæ,
Pallentesque habitant Morbi, tristisque Senectus,
Et Metus, & malesuada Fames, & turpis Egestas,
Terribiles visu formæ, Lethumque, Labosque,
Tum consanguineus Lethi Sopor, & mala mentis
Gaudia, mortiferumque adverso in limine Bellum,
Ferreiq; Eumenidum thalami, & Discordia demens,
Vt pereum crinem vittis innexa cruentis.
In medio ramos, annosaque brachia pandit
Vimus opaca, ingens: quam sedem Somniâ vulgo
Vana tenere ferunt, folijsque sub omnibus hærent.
Multaque præterea variarum monstra ferarum,
Centauri in foribus stabulant, Scyllæque biformes,
Et centumgeminus Briareus, ac bellua Lernæ
Horrendum fridens, flammisque armata Chimæra,
Gorgones, Harpyiæq;, & forma tricorporis umbræ.
Corripit heic subita trepidus formidine ferrum

Æneas

Æneas, strictamque aciem venientibus offert.
Et, ni docta comes tenuis sine corpore vitas
Admoneat volitare, cava sub imagine formæ,
Irruat, & frustra ferro diverberet Vmbras.
Hinc via, Tartarei quæ fert Acherontis ad undas:
Turbidus heic cœno, vasta que voragine gurgēs
Æstuat, atque omnem Coccyto eructat arenam.
Portitor has horrendus aquas, & flumina servat
Terribili squalore Charon: cui plurima mento
Canities inculta iacet: stant flumina flama:
Sordidus ex humeris nodo dependet amictus:
Ipse ratem conto subigit, velisque ministrat,
Et ferruginea subvectat corpora cymba
Iam senior: sed cruda deo, viridisque senectus.
Huc omnis turba ad ripas effusa ruebat,
Matres, atque viri, defunctaque corpora vita
Magnanimum heroum, pueri, innuptæque puellæ,
Impositique rogis iuvenes ante ora parentum.
Quam multa in silvis autumnī frigore primo
Lapsa cadunt folia, aut ad terram gurgite ab alto
Quam multæ glomerantur aves, ubi frigidus annus
Trans Pontum fugat, & terris immittit apricis.
Stabant orantes, primi transmittere cursum,
Tendebantque manus ripæ ulterioris amore.
Navita sed tristis nunc hos, nunc accipit illos:
Ast alios longe summos arcet arena.
Æneas (miratus enim, motusque tumultu)
Dic, ait, ô virgo, quid vult concursus ad amnem?
Quidve petunt animæ? vel quo discrimine ripas
Hæ relinquunt, illa remis vada livida verrunt?
Olli sic breviter fata est longæva sacerdos:
Anchisa generate, deum certissima proles,
Coccyti stagna alta vides, Stygiamque paludem,
Di cuius iurare timent, & fallere numen.
Hæc omnis, quæ cernis, inops, inhumataq; turba est:
Portitor ille, Charon: hi, quos vehit unda, sepulti.
Nec

Nec ripas datur horrendas, nec rauca fluenta
Transportare prius, quam sedibus ossa quierunt.
Centum errant annos, volitantq; hæc litora circum:
Tum demum admissi, stagna exoptata revisunt.
Constitit Anchisa fatus, & vestigia pressit,
Multa putans, sortemq; animo miseratus iniquam.
Cernit ibi mæstos, & mortis honore carentes,
Leucaspim, & Lyciæ ductorem ciassis Orontem:
Quos simul à Troia ventosa per æquora vectos,
Obruit Auster, aqua involvens navemq; virosque.
Ecce gubernator sese Palinurus agebat:
Qui Libyco nuper cursu, dum sidera servat,
Exciderat puppi, medijs effusus in undis.
Hunc ubi vix multa mæstum cognovit in umbra,
Sic prior alloquitur: Quis te Palinure deorum
Eripuit nobis, medioque sub æquore merfit?
Dic age, namque mihi fallax haud ante repertus,
Hoc uno responso animum delusit Apollo:
Qui fore te Ponto incolumem, fineisque canebat
Venturum Ausonios. en hæc promissa fides est?
Ille autem: Neque te Phœbi cortina fefellit,
Dux Anchisiade, nec me deus æquore merfit.
Namque gubernaculum multa vi forte revulsum.
Cui datus hærebam custos, cursusque regebam,
Præcipitans traxi mecum: maria aspera iuro,
Non ullum pro me tantum cepisse timorem,
Quam tua ne spoliata armis, excussa magistro
Deficeret tantis navis surgentibus undis.
Treis Notus hibernas immensa per æquora noctes
Vexit me violentus aqua: vix lumine quarto
Prospexi Italiam summa sublimis ab unda.
Paullatim adnābam terræ, iam tuta tenebam:
Ni gens crudelis madida cum veste gravatum
Prensantemq; uncis manibus capita aspera montis,
Ferro invasisset, prædamque ignara putasset.
Nunc me fluctus habet, versantque in litore venti.

Quod

Quod te per cœli iucundum lumen, & auras,
Per genitorem oro, per spem surgentis Iuli,
Eripe me his invictæ malis: aut tu mihi terram
Iniice, (namque potes) portusque require Velinos.
Aut tu, si qua via est, si quam tibi diva creatrix
Ostendit, (neque enim credo sine numine divum
Flumina tanta paras, Stygiamque innare paludem)
Da dextram misero, & tecum me tolle per undas,
Sedibus ut saltem placidis in morte quiescam.
Talia fatus erat, cœpit cum talia vates:
Vnde hæc ô Palinure tibi tam dira cupido?
Tu Stygias inhumatus aquas, amnemque severum
Eumenidum adspicies, ripamve iniussus abibis?
Define fata deum flecti sperare precando:
Sed cape dicta memor duri solatia casus.
Nam tua finitimi longe lateque per urbeis
Prodigijs acti cœlestibus, ossa piabunt,
Et statuent tumulum, & tumulo sollemnia mittent,
Æternumque locus Palinuri nomen habebit.
His dictis curæ emotæ, pulsusque parumper
Corde color tristi: gaudet cognomine terra.
Ergo iter inceptum peragunt, fluvioque propinquant.
Navita quos iam inde ut Stygia prospexit ab unda
Per tacitum nemus ire, pedemque advertere ripæ;
Sic prior aggreditur dictis, atque increpat ultro:
Quisquis es, armatus qui nostra ad flumina tendis,
Fare age quid venias, iam istinc & cōprime gressum.
Umbrarum hic locus est, Somni, Noctisque soporæ
Corpora viva nefas Stygia vectare carina.
Nec vero Alceiden me sum lætatus euntem
Accepisse lacu, nec Thesca, Petrithoumque:
Dis quamquam geniti, atque invicti viribus essent.
Tartareum ille manu custodem in vincla petivit
Ipsius à folio regis, traxitque trementem:
Hi dominam Ditis thalamo deducere adorti.
Quæ contra breviter fata est Amphysia vates:

Nullæ

Nullæ hæc infidiæ tales: absiste moveri:
Nec vim tela ferunt: licet ingens ianitor antro
Æternum latrans exsangueis terreat umbras:
Casta licet patruï fervet Proserpina limen.
Troius Æneas, pietate insignis, & armis,
Ad genitorem, imas Erebi descendit ad Vmbras.
Si tenulla movet tantæ pietatis imago:
At ramum hunc (aperit ramum qui veste latebat)
Agnoscas. tumida ex ira tum corda residunt.
Nec plura his. ille admirans venerabile donum
Fatalis virgæ, longo post tempore visum,
Cæruleam advertit puppim, ripæque propinquat.
Inde alias animas, quæ per iuga longa sedebant,
Deturbat, laxatque foros: simul accipit alveo
Ingentem Æneam. gemuit sub pondere cymba
Sutilis, & multam accepit rimosa paludem.
Tandem trans fluvium incolumeis, vatemq; virumq;
Informi limo, glaucaque exponit in ulua.
Cerberus hæc ingens latratu regna trifauci
Personat, adverso recubans immanis in antro.
Cui vates horrere videns iam colla colubris,
Melle soporata, & medicatis frugibus offam
Obijcit: ille, fame rabida tria guttura pandens,
Corripit obiectam. atque inmania terga resolvit
Fusus humi, totoque ingens extenditur antro.
Occupat Æneas aditum custode sepulto,
Evaditque celer ripam irremeabilis undæ.
Continuo auditæ voces, vagitus & ingens,
Infantumque animæ flentes in limine primo:
Quos dulcis vitæ ex sorteis, & ab ubere raptos
Abstulit atra dies, & funere merfit acerbo.
Hos iuxta falso damnati crimine mortis.
Nec vero hæc sine sorte data, sine iudice sedes.
Quæsitur Minos urnam movet: ille Silentum
Conciliumque vocat. vitasque, & crimina discit.
Proxima deinde tenent mœsti loca, qui sibi lethum
Inson-

Infantes peperere manu, lucemque perosi
Proiecere animas. quam vellent æthere in alto
Nunc & pauperiem, & duros perferre labores!
Fata obstant, tristisque palus inamabilis unda
Alligat, & novies Styx interfusa coercet.
Nec procul hinc partē fusi monstrantur in omnem
Lugentes campi. sic illos nomine dicunt.
Heic, quos durus amor crudeli tabe peredit,
Secreti celant calles, & myrtea circum
Silva tegit: curæ non ipsa in morte relinquunt.
His Phædræ, Procrinque locis, mæstamque Eriphylem
Crudelis gnati monstrantem vulnera cernit,
Evadnenque, & Pasiphaën: his Laodameia
It comes, & invenis quondā, nunc femina, Cæneus,
Rursus & in veterem fato revoluta figuram.
Inter quas Phœnissa recens à vulnere Dido
Errabat silva in magna: quam Troius heros,
Ut primum iuxta stetit, agnovitque per umbram
Obscuram, qualem primo qui surgere mense
Aut videt, aut vidisse putat per nubila Lunam,
Demisit lacrymas dulcique affatus amore est:
Infelix Dido, verus mihi nuntius ergo
Venerat extinctam, ferroque extrema secutam.
Funeris heu tibi causâ fui. per sidera iuro.
Per superos, & si qua fides tellure sub ima est,
Invitus regina tuo de litore cessi.
Sed me iussa deum, quæ nunc has ire per umbras,
Per loca senta situ cogunt, noctemque profundam,
Imperijs egere suis: nec credere quivi,
Hunc tantum tibi me discessu ferre dolorem.
Siste gradum, teque ad spectu ne subtrahere nostro.
Quæ fugis? extremū fato quod te alloquor, hoc est.
Talibus Æneas ardentem, & torva tuentem
Lenibat dictis animum, lacrymasque ciebat.
Illa solo fixos oculos aversa tenebat:
Nec magis incepto voltum sermone movetur,
Quam

Quam si dura filex, aut stet Marpesia cautes.
Tandem proripuit sese, atque inimica refugit
In nemus umbriferum: coniux ubi pristinus illi
Respondet curis, æquatque Sichæus amorem.
Nec minus Æneas casu percussus iniquo,
Prosequitur lacrymans longe, & miseratur euntem,
Inde datum molitur iter: iamque arva tenebant
Ultima, quæ bello clari secreta frequentant.
Heic illi occurrit Tydeus, heic inclytus armis
Parthenopæus, & Adraſti pallentis imago.
Heic multum fletu ad superos, belloque caduci
Dardanidæ: quos ille omneis longo ordine cernens
Ingemuit, Glaucumq; Medōtaq; Therſilo chumq;
Treis Antenoridas, Cererique ſacrum Polybuten,
Idæumque etiam currus, etiam arma tenentem.
Circumſtant animæ dextra lævaque frequentes.
Nec vidiffe ſemel ſatis eſt: iuvat uſque morari,
Et conferre gradum, & veniendi diſcere cauſas
At Danaum proceres, Agamemnoniaq; phalanges
Vt videre virum, fulgentiaque arma per umbras,
Ingenti trepidare metu: pars vertere terga,
Ceu quondam petiere rateis: pars tollere vocem
Exiguam: inceptus clamor fruſtratur hianteis.
Atque heic Priamiden laniatum corpore toto
Deiphobum vidit, lacerum crudeliter ora,
Ora manuſque ambas, populataq; tempora raptis
Auribus, & truncas inhoneſto vulnere nareis.
Vix adeo agnovit pavitantem, & diræ gentem
Supplicia; & notis compellat vocibus ultro:
Deiphobe armipotēs, genus alto à ſanguine Teucri,
Quis iam crudeleis optavit ſumere pœnas?
Cui tantum de te licuit? mihi fama ſuprema
Nocte tulit; feſſum vaſta te cæde Pelasgum
Procubuiſſe ſuper confuſæ ſtragis acervum.
Tunc egomet tumulum Rhœteo in litore inanem
Conſtitui, & magna Maneis ter voce vocavi.

Nomen

Nomen & arma locum servant: te amice nequivi
Conspicere, & patria decedens ponere terra.
Atque heic Priamides: Nihil ô tibi amice relictum:
Omnia Deiphobo solvisti, & funeris umbris.
Sed me fata mea, & scelus exitiale Læonæ
His mersere malis: illa hæc monumenta reliquit.
Namque ut supremam falsa inter gaudia noctem
Egerimus, nosti; & nimium meminisse necesse est:
Cum fatalis equus saltu super ardua venit
Pergama, & armatum peditem gravis attulit alvo:
Illa chorum simulant, evanteis Orgia circum
Ducebat Phrygias: flamam media ipsa tenebat
Ingentem, & summa Danaos ex arce vocabat.
Tum me, confectum curis, somnoque gravatum,
Infelix habuit thalamus, preffitque tacentem
Dulcis & alta quies, placidæque simillima morti.
Egregia interea coniux arma omnia tectis
Emovet, & fidum capiti subduxerat ensen:
Intra tecta vocat Menelaum, & limina pandit.
Scilicet id magnum sperans fore munus amanti,
Et famam extinguere veterum sic posse malorum.
Quid moror? irrumpunt thalamo: comes additur
Hortator scelerum Æolides. di talia Graiis (una
Instaurate, pio si pœnas ore reposco.
Sed te qui vivum casus, age fare vicissim,
Attulerint. pelagine venis erroribus actus,
An monitu divum? an quæ te fortuna fatigat,
Ut tristeis sine Sole domos, loca turbida adires?
Hac vice sermonum roseis Aurora quadrigis
Iam medium ætherio cursu traiecerat axem:
Et fors omne datum traherent per talia tempus:
Sed comes admonuit, breviterque affata Sibylla est:
Nox ruit, Ænea: nos flendo ducimus horas.
Heic locus est, parteis ubi se via findit in ambas:
Dextera, quæ Ditis magni sub mœnia tendit:
Hac iter Elysium nobis: at læva malorum

Exercet pœnas, & ad impia Tartara mittit.
 Deiphobus contra: Ne sævi magna sacerdos:
 Discedam, explebo numerum, reddarque tenebris.
 Id decus, i, nostrum; melioribus utere fatis.
 Tantum effatus, & in verbo vestigia torfit.
 Respicit Æneas subito, & sub rupe sinistra
 Mœnia lata videt, triplici circumdata muro:
 Quæ rapidus flamis ambit torrentibus amnis
 Tartareus Phlegethon, torquerque sonantia saxa.
 Porta adversa ingens, solidoq; adamante columnæ:
 Vis ut nulla virum, non ipsi excindere ferro
 Cœlicolæ valeant. stat ferrea turris ad auras:
 Tisiphoneque sedens palla succincta cruenta,
 Vestibulum infomnis servat noctesque, diesque.
 Hinc exaudire gemitus, & sæva sonare
 Verbera, tum stridor ferri, tractæque catenæ.
 Constitit Æneas, strepitumque exterritus hausit:
 Quæ scelerum facies? ô virgo, effare: quibusve
 Urgentur pœnis? quis tantus plangor ad auras?
 Tum vates sic orsa loqui: Dux inclyte Teucrum,
 Nulli fas casto sceleratum insistere limen:
 Sed me, cum lucis Hecate præfecit Avernis,
 Ipsa Deum pœnas docuit, perque omnia duxit.
 Cnosius hæc Rhadamãthus habet durissima regna,
 Castigatque auditque dolos; subigitque fateri,
 Quæ quis apud superos, furto lætatus inani,
 Distulit in seram commissa piacula mortem.
 Continuo fonteis ultrix accincta flagello
 Tisiphone quatit insultans, torvosque sinistra
 Intentans angueis, vocat agmina sæva sororum.
 Tum demum horrissono stridentes cardine sacræ
 Panduntur portæ. cernis, custodia qualis
 Vestibulo sedeat? facies quæ limina fervet?
 Quinquaginta atris immanis hiatibus Hydra
 Sævior intus habet sedem. tum Tartarus ipse
 Bis patet in præceps tantum, tenditq; sub Umbras,
 Quan-

Quantus ad ætherium cœli suspectus Olympum.
Heic genus antiquum terræ, Titania pubes,
Fulmine deiecti, fundo voluuntur in imo.
Heic & Aloïdas geminos, immania vidi
Corpora: qui manibus magnum rescindere cœlum
Aggressi, superisque Iovem detrudere regnis.
Vidi & crudeleis dantem Salmonea pœnas,
Dum flamas Iovis, & sonitus imitatur Olympi.
Quatuor hic in vectus equis, & lampada quassans
Per Graium populos, mediæque per Elidis urbem
Ibat ovans, divomque sibi poscebat honorem
Demens: qui nimbos, & non imitabile fulmen
Ære, & cornipedum cursu simularat equorum.
At pater omnipotens densa inter nubila telum
Contorsit, non ille faces, nec fumea tedis
Lumina, præcipitemque immani turbine adegit.
Nec non & Tityon Terræ omniparentis alumnum
Cernere erat: per tota novem cui iugera corpus
Porrigitur, rostroque immanis voltur obunco
Immortale iecur tundens, fecundaque pœnis
Viscera, rimaturque epulas, habitatque sub alto
Pectore: nec fibris requies datur ulla renatis.
Quid memorem Lapithas, Ixiona, Petrithoumque?
Quos super atra filex iam iam lapsura, cadentique
Imminet assimilis: lucent Genialibus altis
Aurea fulcratoris, epulæque ante ora paratæ
Regifico luxu. Furiarum maxima iuxta
Accubat, & manibus prohibet contingere mensas:
Exsurgitque facem attollens, atque intonat ore.
Heic, quibus invisi fratres, dum vita manebat,
Pulsatusve parens, & fraus innexa clienti:
Aut qui divitiis soli incubuere repertis,
Nec partem posuere suis; quæ maxima turba est:
Quique ob adulterium cæsi, quique arma secuti
Impia, nec veriti dominorum fallere dextras,
Inclusi pœnam expectant, ne quære doceri

Quam

Quam pœnam, aut quæ forma viros, fortunave mer-
Saxum ingens volvunt alij, radiisque rotarum (sit.
Districti pendent. sedet, æternumque sedebit
Infelix Theseus: Phlegyasque miserrimus omneis
Admonet, & magna testatur voce per Umbras:
DISCITE iustitiam moniti, & non temnere divos.
Vendidit hic auro patriam, dominumque potentē
Imposuit: fixit leges pretio, atque refixit.
Hic thalamum invasit natæ, vetitosque Hymenæos.
Aus omnes immane nefas, ausoque potiti.
Non, mihi si linguæ centum sint, oraque centum,
Ferreæ vox, omneis scelerum comprehendere formas,
Omnia pœnarum percurrere nomina possem.
Hæc ubi dicta dedit Phœbi longæva sacerdos:
Sed iam age carpe viam, & susceptū perfice munus:
Acceleremus, ait: Cyclopum educta caminis
Mœnia conspicio, atque adverso fornice portas:
Hæc ubi nos præcepta iubent deponere dona.
Dixerat, & pariter gressi per opaca viarum
Corripiunt spatium mediū, foribusq; propinquant.
Occupat Æneas aditum, corpusque recenti
Spargit aqua, ramumque adverso in limine figit.
His demum exactis, perfecto munere divæ,
Devenere locos lætos, & amœna virecta
Fortunatorum nemorum, sedesque beatas.
Largior heic campos æther, & lumine vestit
Purpureo, Solemque suum, sua sidera norunt
Pars in gramineis exercent membra palæstris,
Contendunt ludo, & fulva luctantur arena:
Pars pedibus plaudunt choreas, & carmina dicunt.
Nec non Threicius longa cum veste sacerdos
Obloquitur numeris septem discrimina vocum,
Jamque eadem digitis, iam pectine pulsate burno.
Heic genus antiquum Teucris, pulcerrima proles,
Magnanimi heroës, nati melioribus annis,
Ilusque, Assaracusque, & Troiæ Pardanus auctor.

Arma

Arma procul, currusque virum miratur Inaneis.
Stant terræ defixæ hastæ, passimque soluti
Per campos pascuntur equi. quæ gratia currum,
Armorumque fuit vivis, quæ cura nitentis
Pascere equos, eadem sequitur tellure repositos.
Conspicit ecce alios dextra lævaque per herbam
Vescentis, lætumque choro pæana canentis
Inter odoratum lauri nemus: unde superne
Plurimus Eridani per silvam voluitur amnis.
Heic manus ob patriam pugnando vulnera passi,
Quique sacerdotes casti, dum vita manebat,
Quique pij vates, & Phœbo digna locuti,
Inventas aut qui vitam excoluere per artes,
Quique sui memores alios fecere merendo:
Omibus his nivea cinguntur tempora vitta.
Quos circumfusus sic est affata Sibylla:
Musæum ante omnes: medium nam plurima turba
Hunc habet, atque humeris exstantem suspicit altis.
Dicite felices animæ, tuque optime vates,
Quæ regio Anchisen, quis habet locus? illius ergo
Venimus, & magnos Erebi tranavimus amneis.
Atque huic responsum paucis ita reddit heros:
Nulli certa domus: lucis habitamus opacis,
Riparumque toros, & prata recentia rivis
Incolimus. sed vos, si fert ita corde voluntas,
Hoc superate iugum: & facili iam tramite sistam.
Dixit, & ante tulit gressum, camposque nitentis
Desuper ostendat: dehinc summa cacumina relinquunt.
At pater Anchises penitus convalle virenti
Inclusas animas, superumque ad lumen ituras,
Lustrabat studio recolens, omnemque suorum
Forte recensibat numerum, carosque nepotes,
Fataque, fortunasque virum, moresque, manusque.
Isque ubi tendentem adversum per gramina vidit
Ænean, alacris palmas utrasque tetendit;
Effusaque genis lacrymæ; & vox excidit ore:
Venisti

Venisti tandem, tuaque spectata parenti
Vicit iter durum pietas: datur ora tueri
Gnate tua, & notas audire, & reddere voces.
Sic equidem ducebam animo, rebarque futurum,
Tempora dinumerans: nec me, mea cura, fefellit,
Quas ego te terras, & quanta per æquora vectum
Accipio! quantis iactatum gnate periclis!
Quam metui, ne quid Libyæ tibi regna nocerent!
Ille autem: Tua me, genitor, tua tristis imago,
Sæpius occurrens, hæc limina tendere adegit.
Stant sale Tyrrheno classes. da iungere dextram,
Da genitor, teque amplexu ne subtrahere nostro.
Sic memorans largo fletu simul ora rigabat.
Ter conatus ibi collo dare brachia circum:
Ter frustra comprensa manus effugit imago,
Par levibus ventis, volucrique simillima somno.
Interea videt Æneas in valle reducta
Seclusum nemus, & virgulta sonantia silvis,
Lethæumq; domos placidas qui prænatat, amnem.
Hunc circum innumeræ gentes, populiq; volabant.
Ac veluti in pratis, ubi apes æstate serena
Floribus insidunt variis, & candida circum
Lilia funduntur: strepit omnis murmure campus.
Horrescit visu subito, causasque requirit
Inscius Æneas quæ sint ea flumina porro,
Quive viri tanto complerint agmine ripas.
Tum pater Anchises: Animæ quibus altera fato
Corpora debentur, Lethæi ad fluminis undam
Securos latices, & longa obliviam potant.
Has equidem memorare tibi, atq; ostendere coram,
Jam pridem hanc prolem cupio enumerare meorū,
Quo magis Italia tandem latere reperta. (est
O pater, an ne aliquas ad cælum hinc ire putandum
Sublimeis animas, iterumque ad tarda reverti
Corpora? quæ lucis miseris tam dira cupido?
Dicam equidem, nec te suspensum gnate tenebo,
Susci-

Suscipit Anchises, atque ordine singula pandit.
Principio cœlum, ac terras, camposque liquenteis,
Lucentemque globum Lunæ, Titaniaque astra
Spiritus intus alit, totamque infusa per artus
Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.
Inde hominum, pecudumq; genus, vitæq; volantum
Et quæ marmoreo fert monstra sub æquore Pontus,
Igneus est ollis vigor, & cœlestis origo
Seminibus, quantum non noxia corpora tardant,
Terreniq; hebetant artus, moribundaque membra.
Hinc metuunt, cupiuntq; dolent, gaudentq; nec auras
Respiciunt clausæ tenebris, & carcere cœco.
Quin, & supremo cum lumine vita reliquit,
Non tamen omne malū miseris, nec funditus omnes
Corporeæ excedunt pestes: penitusque necesse est
Multa diu concreta modis inolescere miris.
Ergo exercentur pœnis, veterumque malorum
Supplicia expendunt. aliæ panduntur inaneis
Suspensæ ad ventos: aliis sub gurgite vasto
Infectum eluitur scelus, aut exuritur igni.
QVISQVE suos patimur Maneis: exinde per amplū
Mittimur elisium, & pauci læta arua tenemus:
Donec longa dies perfecto temporis orbe
Concretam exemit labem, purumque reliquit
Ætherium sensum, atque aura simplicis ignem.
Has omneis, vbi mille rotam voluere per annos.
Lethæum ad fluuium deus euocat agmine magno:
Scilicet immemores supera vt conuexa reuisant,
Rursus & incipiant in corpora velle reuerti.
Dixerat Anchises: gnatumque vnaque Sibyllam
Conuentus trahit in medios, turbamque sonantem,
Et tumulum capit, vnde omneis longo ordine possit
Aduersos legere, & venientum discere vultus.
Nunc age, Dardaniæ prolem quæ deinde sequatur
Gloria, qui maneat Itala de gente nepotes,
Illustreis animas, nostrumque in nomen ituras,

Expediam dictis, & te tua fata docebo.
 Ille, vides? pura iuvenis qui nititur hasta,
 Proxima sorte tenet lucis loca, primus ad auras
 Ætherias Italo commistus sanguine surget
 Silvius, Albanum nomen, tua postuma proles:
 Quem tibi longævo serum Lavinia coniux
 Educet silvis regem, regumque parentem:
 Unde genus longa nostrum dominabitur Alba.
 Proximus ille Procas Troianæ gloria gentis,
 Et Capys, & Numitor, & qui te nomine reddet
 Silvius Æneas, pariter pietate, vel armis
 Egregius: si umquam regnandam acceperit Albam.
 Qui iuvenes quantas ostentant, adspice, vires.
 At qui umbrata gerunt civili tempora quercu,
 Hi tibi Nomentum, & Gabios, urbemque Fidenam,
 Hi Collatinas imponent montibus arces,
 Laude pudicitiae celebres, addentque superbos
 Pometios, Castrumq; Inui, Bolamque, Coramque.
 Hæc tum nomina erūt, nunc sunt sine nomine terræ
 Quin & avo comitem sese Mavortius addet
 Romulus, Assaraci quem sanguinis Ilia mater
 Educet. viden ut geminae stant vertice cristæ,
 Et pater ipse suo superum iam signat honore?
 En huius, gnate, auspicijs illa inclyta Roma
 Imperium terris, animos æquabit Olympo,
 Septemque una sibi muro circumdabit arces:
 Felix prole virum: qualis Berecynthia mater
 Invehitur curru Phrygias turrita per urbeis,
 Lata deum partu, centum complexa nepotes,
 Omneis Coelicolas, omneis supera alta tenenteis.
 Huc geminas, huc flecte acies, hanc adspice gentem,
 Romanosque tuos. heic Cæsar, & omnis Iuli
 Progenies, magnum cœli ventura sub axem.
 Hic vir, hic est, tibi quem promitti sæpius audis,
 Augustus Cæsar, divi genus, aurea condet
 Secula qui rursus Latio, regnata per arva

Satur-

Saturno quondam, super & Garamantas, & Indos
 Proferet imperium. iacet extra sidera tellus,
 Extra anni, Solisque vias, ubi cœlifer Atlas
 Axem humero torquet stellis ardentibus aptum.
 Huius in aduentum iam nunc & Caspia regna
 Responsis horrent diuum, & Mæotica tellus,
 Et septem gemini turbant trepida ostia Nili,
 Nec vero Alceides tantum telluris obivit,
 Fixerit aeripedem cervam licet, aut Erymanthi
 Placarit nemora, & Lernam tremefecerit arcu.
 Nec qui pampineis victor iuga flectit habenis,
 Liber, agens celso Nyxæ de vertice tigreis.
 Et dubitamus adhuc virtutem extendere factis?
 Aut metus Aufonia prohibet consistere terra?
 Quis procul ille autem ramis insignis oliuæ
 Sacra ferens? nosco crineis, incanaque menta
 Regis Romani: primus qui legibus urbem
 Fundabit, Curibus parvis, & paupere terra
 Missus in imperium magnum. cui deinde subibit,
 Oria qui rumpet patriæ, residesque movebit
 Tullus in arma viros, & iam defueta triumphis
 Agmina. quem iuxta sequitur iactantior Ancus,
 Nunc quoq; iam nimium gaudens popularibus au-
 Vis & Tarquinius reges, animamque superbam (ris.
 Ultoris Bruti, fasceisque videre receptos?
 Consulis imperium hic primus, sævasque secureis
 Accipiet, gnatosque pater, nova bella moventeis,
 Ad poenam pulcra pro libertate vocabit
 Infelix. vtcumque ferent ea fata minores:
 Vincet amor patriæ, laudumque immensa cupido.
 Quin Decios, Drusosque procul, sævumque securi
 Adipice Torquatū, & referentem signa Camillum.
 Illæ autem, paribus quas fulgere cernis in armis,
 Concordes animæ nunc, & dum nocte premuntur,
 Heu quantum inter se bellum, si lumina vitæ
 Attigerint, quantas acies, stragemque ciebunt!

Aggeribus focer Alpinis, atque arce Monœci
 Descendens, gener adversis instructus Eois.
 Ne pueri, ne tanta animis assuescite bella:
 Neu patriæ validas in viscera vertite vires.
 Tuque prior, tu parce, genus qui ducis Olympo:
 Proiice tela manu sanguis meus.
 Ille triumphata Capitolia ad alta Corinθο
 Victor aget currum, cæsis insignis Achivis.
 Eruet ille Argos, Agamemnoniasque Mycenæ,
 Ipsumque Æaciden, genus armipotentis Achillei,
 Ultus avos Troiæ, templa & temerata Minervæ.
 Quis te magne Cato tacitū, aut te Cossæ relinquat.
 Quis Gracci genus, aut geminos, duo fulmina belli,
 Scipiades, cladem Libyæ, parvoque potentem
 Fabricium, vel te sulco Serrane serentem?
 Quo fessum rapitis Fabij? tu Maximus ille es,
 Unus qui nobis cunctando restituis rem.
 Excudent alij spirantia mollius æra:
 Credo equidem, vivos ducent de marmore vultus,
 Orabunt causas melius, cœlique meatus
 Describent radio, & surgentia sidera dicent.
 Tu regere imperio populos Romane memento,
 (Hæ tibi erunt artes) pacisque imponere morem,
PARCERE subiectis, & debellare superbos
 Sic pater Anchises, atque hæc mirantibus addit:
 Adspice ut insignis spoliis Marcellus opimis
 Ingreditur, victorque viros supereminet omneis.
 Hic rem Romanam, magno turbante tumultu,
 Sistet eques, sternet Pœnos, Gallumque rebellem,
 Tertiaque arma patri suspendet capta Quirino.
 Atque heic Æneas (una namque ire videbat
 Egregium forma iuvenem, & fulgentibus armis,
 Sed frons lata parum, & deiecto lumina vultu)
 Quis pater ille, virum qui sic comitatur euntem?
 Filius, an ne aliquis magna de stirpe nepotum? (est!
 Quis strepitus circa comitum! quantū instar in ipso
 Sed

Sed nox atra caput tristi circumvolat umbra.
Tum pater Anchises lacrymis ingressus obortis:
O gnate, ingentem luctum ne quæretuorum.
Ostendent terris hunc tantum fata, neque ultra
Esse sinent, nimium vobis Romana propago
Visa potens, Superi, propria hæc sic dona fuissent.
Quanto sille virum magnam Mavortis ad urbem
Campus aget gemitus, vel quæ Tiberine videbis
Funera, cum tumulum præter labere recentem!
Nec puer Iliaca quisquam de gente Latinos
In tantum spe tollet avos: nec Romula quondam
Ullo se tantum tellus iactabit alumno.
Heu pietas, heu prisca fides, invictaque bello
Dextera! non illi quisquam se impune tulisset
Obvius armato, seu cum pedes iret in hostem,
Seu spumantis equi foderet calcaribus armos.
Heu miserande puer, si qua fata aspera rumpas,
Tu Marcellus eris. manibus date lilia plenis:
Purpureos spargam flores, animamque nepotis
His saltem accumulem donis, & fungar inani
Munere. sic tota passim regione vagantur
Aëris in campis latis, atque omnia lustrant.
Quæ postquam Anchises gnatum per singula duxit,
Incenditque animum famæ venientis amore:
Exin bella viro memorat, quæ deinde gerenda,
Laurentisque docet populos, urbemque Latini,
Et quo quemq; modo fugiatque feratque laborem.
Sunt geminæ Somni portæ: quarum altera fertur
Cornea, qua veris facilis datur exitus Umbris:
Altera candenti perfecta nitens elephanto:
Sed falsa ad coelum mittunt insomnia Manes.
His ibi tum gnatum Anchises unaque Sibyllam
Prosequitur dictis, portaque emittit eburna:
Ille viam secat ad naveis, sociosque revisit.
Tum se ad Caietæ recto fert litore portum.
Ancora de prora iacitur. stant litore puppes.

P. VIRGILII MARONIS ÆNEI-
DOS LIB. VII.

ARGUMENTVM.

*Heic alteram operis totius partem poëta aggreditur, quæ est
de bellis ab Ænea in Italia gestis: eorundemque semi-
na, & causas enarrat.*

TU quoque litoribus nostris Æneïa nutrix
Æternam moriens famam Caieta dedisti:
Et nunc servat honos sedem tuus, ossaque nomen
Hesperia in magna, si qua est ea gloria, signat.
At pius exsequiis Æneas rite solutis,
Aggere composito tumuli, postquam alta quierunt
Æquora, tendit iter velis, portumque relinquit.
Adspirant auræ in noctem, nec candida cursum
Luna negat: splendet tremulo sub lumine Pontus.
Proxima Circæ raduntur litora terræ:
Dives inaccessos ubi Solis filia lucos
Assiduo resonat cantu, tectisque superbis
Urit odoratam nocturna in lumina cedrum,
Arguto tenueis percurrens pectine telas.
Hinc exaudiri gemitus, iræque leonum
Vincla recusantum, & sera sub nocte rudentum,
Setigerique fues, atque in præsepibus vrsi
Sævire, ac formæ magnorum ululare luporum:
Quos hominum ex facie dea sæva potentibus herbis
Induerat Circe in voltus ac terga ferarum.
Quæ ne monstra pij paterentur talia Troës,
Delati in portus, neu litora dira subirent;
Neptunus ventis implevit vela secundis,
Atque fugam dedit, & præter vada fervida vexit:
Jamque rubescebat radiis mare, & æthere ab alto
Aurora in roseis fulgebat lutea bigis:
Cum venti posuere, omnisque repente resedit
Flatus, & in lento luctantur marmore tonæ.

Atque

Atque heic Æneas ingentem ex æquore lucum
Prospicit: hunc inter fluvio Tiberinus amœno,
Vorticibus rapidis, & multa flavus arena
In mare prorumpit. variæ circumque, supraque
Affuetæ ripis volucres, & fluminis alveo,
Æthera mulcebant cantu, lucoque volabant.
Flectere iter sociis, terræque advertere proras
Imperat, & latus fluvio succedit opaco.
Nunc age, qui reges, Erato, quæ tempora rerum,
Quis Latio antiquo fuerit status, advena classem
Cum primum Ausoniis exercitus appulit oris,
Expediam, & primæ revocabo exordia pugnæ.
Tu vatem, tu diva mone. dicam horrida bella:
Dicam acies, actosque animis in funera reges,
Tyrrhenamque manum, totamq; sub arma coactam
Hesperiam. maior rerum mihi nascitur ordo:
Maius opus moveo. rex arva Latinus, & urbeis
Jam senior longa placidas in pace regebat.
Hunc Fauno, & nympha genitum Laurente Marica
Accipimus. Fauno Picus pater: isque parentem
Te Saturne refert, tu sanguinis ultimus auctor.
Filius huic fato divum, prolesque virilis
Nulla fuit, primaque oriens erepta iuventa est.
Sola domum, & tantas servabat filia sedes,
Jam matura viro, iam plenis nubilis annis.
Multi illam magno è Latio, totaque petebant
Ausonia: petit ante alios pulcerrimus omneis
Turnus, avis, atavisque potens: quem regia coniux
Adiungi generum miro properabat amore:
Sed variis portenta deum terroribus obstant.
Laurus erat tecti medio, in penetralibus altis,
Sacra comam, multosque metu servata per annos:
Quam pater inventam, primas cum conderet arces,
Ipse ferebatur Phœbo sacrasse Latinus,
Laurentisque ab ea nomen posuisse colonis.
Huius apes summum densæ, mirabile dictu,

Stridore ingenti liquidum trans æthera vestæ,
Obsedere apicem; & pedibus per mutua nexis
Examen subitum ramo frondente pependit.
Continuo vates, Externum cernimus, inquit,
Adventare virum, & parteis petere agmen easdem
Partibus ex iisdem, & summa dominarier arce.
Præterea, castis adolet dum altaria tedis,
Et iuxta genitorem adstat Lavinia virgo,
Visa, nefas, longis comprehendere crinibus ignem,
Atque omnem ornatum flama crepitante cremari,
Regaleisque accensa comas, accensa coronam
Insignem gemmis, tum fumida lumine fulvo
Involui, ac totis Vulcanum spargere tectis.
Id vero horrendum, ac visu mirabile ferri.
Namque fore illustrem fama, fatisque canebant
Ipsam, sed populi magnum portendere bellum.
At rex sollicitus monstribus, oracula Fauni
Fatidici genitoris adit, lucosque sub alta
Consulit Albunea: nemorum quæ maxima sacro
Fonte sonat, sævamque exhalat opaca Mephitin.
Hinc Italæ gentes, omnisque Oenotria tellus
In dubiis responsa petunt. huc dona sacerdos
Cum tulit, & cæsarum ovium sub nocte silenti
Pellibus incubuit stratis, somnosque petivit;
Multa modis simulacra videt volitantia miris,
Et varias audit voces, fruiturque decorum
Colloquio, atque imis Acheronta affatur Avernis.
Hæc & tum pater ipse petens responsa Latinus,
Centum lanigeras mactabat rite bidentibus,
Atque harum effultus tergo, stratisque iacebat
Velleribus: subita ex alto vox reddita luco est:
Ne pete connubiis gnatham sociare Latinis,
O mea progenies, thalamis nec crede paratis.
Externi veniunt generi, qui sanguine nostrum
Nomen in astra ferant, quorumque a stirpe nepotes
Omnia sub pedibus, qua Sol utrumque recurrens
Adspicit

Adspicit Oceanum, vertique, regique videbunt.
 Hæc responsa patris Fauni, monitusque silenti
 Nocte datos, non ipse suo premit ore Latinus:
 Sed circum late volitans iam fama per urbeis
 Aufonias tulerat; cum Laomedontia pubes
 Gramineo ripæ religavit ab aggere classem.
 Æneas, primique duces, & pulcer Iulus,
 Corpora sub ramis deponunt arboris altæ
 Instituuntque dapes, & adorea liba per herbas
 Subiiciunt epulis (sic Iupiter ipse monebat)
 Et Cereale solum pomis agrestibus augent.
 Consumtis heic forte aliis: ut vertere morsus
 Exiguam in Cererem pænuria adegit edendi,
 Et violare manu, malisque audacibus orbem
 Fatalis crusti, patulis nec parcere quadris:
 Heus etiam mensas consumimus, inquit Iulus,
 Nec plura alludens. ea vox audita laborum
 Prima tulit finem, primamque loquentis ab ore
 Eripuit pater, ac stupefactus Numine pressit.
 Continuo, Salve fati mihi debita Tellus,
 Vosque, ait, ô fidi Troiæ salvete Penates. (que
 Heic domus, hæc patria est. genitor mihi talia, nam-
 Nunc repeto, Anchises fatorum arcana reliquit:
 Cum te gnate famas ignota ad litora vectum
 Accisis coget dapibus consumere mensas:
 Tum sperare domos defessus, ibique memento
 Prima locare manu, moliri que aggere tecta.
 Hæc erat illa famas, hæc nos suprema manebat
 Exitijs positura modum.
 Quare agite, & primo læti cum lumine Solis,
 Quæ loca, quive habeant homines, ubi mœnia gentis,
 Vestigemus, & à portu diversa petamus.
 Nunc pateras libare Iovi, precibusque vocate
 Anchisen genitorem. & vina reponite mensis.
 Sic deinde effatus, frondenti tempora ramo
 Implicat, & Genumque loci, primamque deorum
Tellu-

Tellurem, nymphasque, & adhuc ignota precatur
Flumina: tum noctem, noctisque orientia signa,
Idæumque Iovem, Phrygiamque ex ordine matrem
Invocat, & duplices cœloque, Ereboque parenteis.
Heic pater omnipotens ter cœlo clarus ab alto
Intonuit, radijsque ardentem lucis, & auro,
Ipse manu quatiens ostendit ab æthere nubem.
Diditur heic subito Troiana per agmina rumor,
Advenisse diem, quo debita mœnia condant.
Certatim instaurant epulas, atque omine magno
Crateras læti statuunt, & vina coronant.
Postera cum prima lustrabat lampade terras
Orta dies; urbem, & fineis, & litora gentis
Diversi explorant: hæc fontis stagna Numici, (nos.
Hunc Thybrim fluvium, heic forteis habitare Lati-
Tum satus Anchisa, delectos ordine ab omni
Centum oratores augusta ad mœnia regis
Ire iubet, ramis velatos Palladis omnes,
Donaque ferre viro, pacemque exposcere Teucris.
Haud mora, festinant iussi, rapidisque feruntur
Passibus: ipse humili designat mœnia fossa,
Moliturque locum, primasque in litore sedes,
Castrorum in morem, pinnis atque aggere cingit.
Jamque iter emensi, turreis, ac tecta Latinorum
Ardua cernebant iuvenes, muroque subibant.
Ante urbem pueri, & primævo flore iuventus
Exercentur equis, domitantque in pulvere currus:
Aut acreis tendunt arcus, aut lenta lacertis
Spicula contorquent, cursuque ictuque laceffunt.
Tum prævectus equo longævi regis ad aureis
Nuntius, ingenteis ignota in veste reportat
Advenisse viros. ille intra tecta vocari
Imperat, & folio medius confedit aviro,
Tectum augustum, ingens, centū sublime columnis
Urbe fuit summa, Laurentis regia Pici,
Horrendum salvis, & relligione parentum.

Heic

Heic sceptra accipere, & primos attollere fasceis
Regibus omen erat: hoc illis curia templum,
Hæ sacris sedes epulis, heic ariete cælo
Perpetuis soliti patres confidere mensis.
Quinetiam veterum effigies ex ordine avorum
Antiqua excedro, Italusque, paterque Sabinus,
Visitator, curvam fervans sub imagine falcem,
Saturnusque senex, Ianique bifrontis imago,
Vestibulo adstabant; alijque ab origine reges,
Mantia qui ob patriam pugnando vulnera passi.
Multaque præterea sacris in postibus arma,
Captivi pendent currus, curvæque secures,
Et cristæ capitum, & portarum ingentia claustra,
Spiculaque, clypei que, ereptaque rostra carinis.
Ipse Quirinali lituo, parvaque sedebat
Succinctus trabea, lævaque ancile gerebat
Picus equum domitor: quem capta cupidine coniux
Aurea percussum virga, versumque venenis,
Fecit avem Circe, sparsitque coloribus alas.
Tali intus templo divum, patriaque Latinus
Sede sedens, Teucros ad sese in tecta vocavit,
Atque hæc ingressis placido prior edidit ore:
Dicite Dardanidæ (neq; enim nescimus & urbem,
Et genus, auditique advertitis æquore cursus)
Quid petitis? quæ causa rates, aut cuius egenteis
Litus ad Ausonium tot per vada cœrula vexit?
Sive errore viæ, seu tempestatibus acti,
(Qualia multa mari nautæ patiuntur in alto)
Fluminis intrastris ripas, portuque sedetis:
Ne fugite hospitium, neve ignorete Latinos.
Saturni gentem, haud vinclo, nec legibus æquam,
Sponte sua, veterisque dei se more tenentem.
Atque equidem memini (fama est obscurior annis)
Aruncos ita ferre senes, his ortus ut agris
Dardanus, Idæas Phrygiæ penetravit ad urbeis,
Threiciamq; Samum, quæ nunc Samothracia fertur

Hinc illum Coriti Tyrrena ab sede profectum,
 Aurea nunc folio stellantis regia coeli
 Accipit, & numerum divorum altaribus auget.
 Dixerat, & dicta Ilioneus sic voce secutus:
 Rex genus egregium Fauni, nec fluctibus actos
 Atra subegit hiems vestris succedere terris,
 Nec fidus regione via, litusve fefellit:
 Consilio hanc omnes, animisque volentibus urbem
 Afferimur pulsi regnis, quæ maxima quondam
 Extremo veniens Sol adspiciebat Olympo.
 Ab Iove principium generis: Iove Dardana pubes
 Gaudet avo: rex ipse Iovis degente suprema
 Troius Æneas tua nos ad limina misit.
 Quanta per Idæos sævis effusa Mycenis
 Tempestas ierit campos; quibus actus uterque
 Europæ atque Asiæ fatis concurrerit orbis;
 Audiit, & si quem tellus extrema refuso
 Submovet Oceano, & si quem extenta plagarum
 Quatuor in medio dirimit plaga Solis iniqui.
 Diluvio ex illo tot vasta per æquora vecti
 Dis sedem exigua patrijs, litusque rogamus
 Innocuum, & cunctis undamq, auramq; patentem.
 Non erimus regno indecores: nec vestra feretur
 Fama levis, tantique abolefcet gratia facti:
 Nec Troiam Ausonios gremio excepisse pigebit.
 Fata per Æneæ iuro, dextramque potentem,
 Sive fide, seu quis bello est expertus, & armis:
 Multi nos populi, multæ (ne temne, quod ultro
 Præferimus manibus vittas, ac verba precantum)
 Et petiere sibi, & voluere adiungere gentes.
 Sed nos fata, deum vestras exquirere terras.
 Imperiis egere suis, hinc Dardanus ortus
 Huc repetit, iussisque ingentibus urget Apollo
 Thyrrhenū ad Thybrim, & fontis vada sacra Numici.
 Dat tibi præterea fortunæ parva prioris
 Munera, reliquias Troia ex ardente receptas.

Hoc.

tibi idit
 jers etæetæ
 tibi idit tibi idit

Hoc pater Anchises auro libabat ad aras:
Hoc Priami gestamen erat, cum iura vocatis
More daret populis, sceptrumque, sacerque tiaras,
Iliadumque labor, vestes.
Talibus Ilionei dictis, defixa Latinus
Obtutu tenet ora, soloque immobilis hæret,
Intentos voluens oculos. nec purpura regem
Picta movet, nec sceptramoveant Priameia tantum,
Quantum in connubio gnatae, thalamoque moratur:
Et veteris Fauni voluit sub pectore sortem.
Hunc illum fatis externa ab sede profectum
Portendi generum, paribusque in regna vocari
Auspicijs: hinc progeniem virtute futuram
Egregiam, & totum quæ viribus occupet orbem.
Tandem lætus ait: Di nostra incepta secudent,
Auguriumque suum: dabitur Troiane, quod optas.
Munera nec sperno. non vobis, rege Latino,
Divitis uber agri, Troiæve opulentia deerit.
Ipse modo Æneas (nostri si tanta cupido est,
Si iungi hospitio properat, sociusve vocari)
Adveniat, vultus neve exhorrescat amicos:
Pars mihi pacis erit dextram tetigisse tyranni.
Vos contra regi mea nunc mandata referte.
Est mihi gnata, viro gentis quam iungere nostræ,
Non patrio ex adyto sortes, non plurima coelo
Monstra finunt: generos externis affore ab oris,
Hoc Latio restare canunt, qui sanguine nostrum
Nomen in astra ferant. hunc illum poscere fata
Et reor, & si quid veri mens augurat, opto.
Hæceffatus, equos numero pater eligit omni.
Stabant ter centum nitidi in præsepibus altis.
Omnibus extemplo Teucris iubet ordine duci
Instratos ostro alipedes, pictisque tapetis.
Aurea pectoribus demissa monilia pendent,
Tecti auro, fulvum mandunt sub dentibus aurum.
Absentis Æneæ currum, geminosque iugaleis

Semine ab ætherio spiranteis naribus ignem,
 Illorum de gente, patri quos Dædala Circe
 Supposita de matre nothos furata creavit.
 Talibus Æneadæ donis, dictisque Latini,
 Sublimes in equis redeunt, pacemque reportant.
 Ecce autem Inachiis sese referebat ab Argis
 Sæva Jovis coniux, aurasque in vecta tenebat:
 Et lætum Æneam, classemque ex æthere longe
 Dardaniam Siculo prospexit ab usque Pachyno.
 Moliri iam tecta videt, iam fidere terræ,
 Deservisse rates. stetit acri fixa dolore:
 Tum quasi ans caput, hæc effudit pectore dicta:
 Heu stirpem invisam, & fatis contraria nostris
 Fata Phrygum. num Sigæis occumbere campis,
 Num capti potuere capi? num incensa cremavit
 Troia viros? medias acies, mediosque per igneis
 Invenere viam? at, credo, mea numina tandem
 Fessa iacent, odiis aut exsaturata quievi.
 Quin etiam patria excussos infesta per undas
 Aula sequi, & profugis toto me opponere Ponto.
 Absumptæ in Teucros vires cœlique marisque.
 Quid Syrtes, aut Scylla mihi, quid vasta Charybdis
 Profuit? optato conduntur Thybridis alveo,
 Securi pelagi, atque mei. Mars perdere gentem
 Immanem Lapithum valuit: concessit in iras
 Ipse deum antiquæ genitor Calydonæ Dianæ: (rēte?
 Quod scelus aut Lapithis tantū, aut Calydone me-
 Alt ego, magna Jovis coniux, nil linquere in ausum
 Quæ potui infelix, quæ memet in omnia verti,
 Vincor ab Ænea. quod si mea numina non sunt
 Magna fatis, dubitem haud equidem implorare
 quod usquam est.
 Flectere si nequeo superos, Acheronta movebo,
 Non dabitur regnis, esto, prohibere Latinis,
 Atque immota manet fatis Lavinia coniux:
 At trahere, atque moras tantis licet addere rebus:

At licet amborum populos exscindere regum.
Hac gener, atque socer coëant mercede suorum.
Sanguine Troiano, & Rutulo dotabere virgo:
Et Bellona manet te pronuba: nec face tantum
Cisseis pragnans igneis enixa iugaleis:
Quin idem Veneri partus suus, & Paris alter,
Funestæque iterum recidiva in Pergama tædæ.
Hæc ubi dicta dedit, terras horrenda petivit:
Luctificam Aleto Dirarum ab sede sororum,
Infernisque ciet tenebris: cui tristia bella,
Iræque, insidiæque, & crimina noxia cordi.
Odit & ipse pater Pluton, odere sorores
Tartareæ monstrum: tot sese vertit in ora,
Tam sævæ facies, tot pullulat atra colubris.
Quam Juno his acuit verbis, ac talia fatur:
Hunc mihi da proprium, virgo sata Nocte, lorum,
Hanc operam, ne noster honos, infractave cedat
Fama loco, neu connubiis ambire Latinum
Æneadæ possint, Italosve obsidere finis.
Tu potes unanimeis armare in proelia fratres,
Atque odiis versare domos: tu verbera tectis,
Funereasque inferre faces: tibi nomina mille;
Mille nocendi artes: secundum concute pectus,
Disiice compositam pacem, fere crimina belli:
Arma velit, poscatque simul, rapiatque iuventus.
Exin Gorgoneis Aleto infecta venenis
Principio Latium, & Laurentis tecta tyranni
Celsa petit, tacitumque obsedit limen Amatæ:
Quam super adventu Teucrum, Turniq; Hymenæis,
Femineæ ardentem curæque, iræque coquebant.
Huic dea cœruleis unum de crinibus anguem
Coniicit, inque sinum præcordia ad intima subdit:
Quo furibunda domum monstro permisceat omnē.
Ille inter vesteis, & levia pectora lapsus
Volvitur attractu nullo, fallitque furem,
Vipeream inspirant animam, fit tortile collo

Aurum

Aurum ingens coluber, fit longæ tania vittæ
 Innectitque comas, & membris lubricus errat.
 Accum prima lues udo sublapsa veneno
 Pertentat sensus, atque ossibus implicat ignem;
 Nec dum animus toto percepit pectore flamam;
 Mollius, & solito matrum de more locuta est,
 Multa super gnata lacrymans, Phrygijsq; Hymenæis:
 Exsulibusne daturducenda Lavinia Teucris
 O genitor? nec te miseret gnataque, tuique?
 Nec matris miseret, quā primo Aquilone relinquet
 Perfidus, alta petens, abducta virgine prædo?
 At non sic Phrygius penetrat Lacedæmona pastor,
 Ledaamque Helenam Troianas vexit ad arces?
 Quid tua sancta fides, quid cura antiqua tuorum,
 Et consanguineo toties data dextera Turno?
 Si gener externa petitur de gente Latinis,
 Idque sedet, Faunisque premunt te iussa parentis:
 Omnem equidē sceptris terram quæ libera nostris
 Dissidet, externam reor, & sic dicere divos.
 Et Turno, si prima domus repetatur origo,
 Inachus, Acrisiusque patres, mediæque Mycenæ.
 His ubi nequiquam dictis experta, Latinum
 Contra stare videt, penitusque in viscera lapsum
 Serpentis furiale malum, totamque pererrat:
 Tum vero infelix, ingentibus excita monstribus,
 Immensam sine more furit lymphata per urbem
 Ceu quondam torto volitans sub verbere turbo:
 Quem pueri magno in gyro vacua atria circum
 Intenti ludo exercent. ille actus habena
 Curvatis fertur spatijs: stupet inscia turba,
 Impubesque manus, mirata volubile buxum:
 Dant animos plagæ. non cursu segnior illo
 Per medias urbeis agitur, populosque feroces.
 Quin etiam in silvas, simulato numine Bacchi,
 Maius adorta nefas, maioremque orsa furorem,
 Evolat, & gnatam frondosis montibus abdit,

Quo.

Quo thalamum eripiat Teucris, tedasque moeretur,
Evæ Bacche fremens, solum te virgine dignum
Vociferans. etenim molleis tibi sumere thyrsos,
Te lustrare choros, sacrum tibi pascere crinem.
Fama volat, Furijsque accensas pectore matres
Idem omnes simul ardor agit, nova quærere tecta.
Deferuere domos: ventis dant colla, comasque
Ast alia tremulis ululatibus æthera complent,
Pampineasque gerunt incinctæ pellibus hastas.
Ipsa inter medias flagrantem fervida pinum.
Sustinet, ac gnata, Turnique canit Hymenæos,
Sanguineam torquens aciem, torvumque repente
Clamat: Io matres audite ubi quæque Latinæ.
Si qua pijs animis manet infelicis Amata
Gratia, si iuris materni cura remordet:
Solvite crinaleis virtas, capite Orgia mecum:
Talem inter silvas, inter deserta ferarum,
Reginam Alecto stimulis agit undique Bacchi.
Postquam visa satis primos acuisse furores,
Consiliumque, omnemque domum vertisse Latini:
Protinus hinc fuscis tristis dea tollitur alis
Audacis Rutuli ad muros: quam dicitur urbem
Acrisionæis Danaë fundasse colonis,
Præcipiti delata Noto. locus Ardea quondam
Dictus avis: & nunc magnum manet Ardea nomen.
Sed fortuna fuit: tectis heic Turnus in altis
Iam mediam nigra carpebat nocte quietem.
Alecto torvam faciem, & furialia membra
Exuit, in voltus sese transformat anileis,
Et frontem obscenam rugis arat, induit albos
Cum vitta crineis, tum ramum innectit olivæ.
Fit Calybe Iunonis anus, templique sacerdos:
Et iuveni ante oculos his se cum vocibus offert:
Turne, tot incassum fusos patiere labores?
Et tua Dardaniis transscribi sceptræ colonis?
Rex tibi coniugium, & quæ sitas sanguine dotes

Abne-

Semine ab ætherio spiranteis naribus ignem,
 Illorum de gente, patri quos Dædala Circe
 Supposita de matre nothos furata creavit.
 Talibus Æneadædonis, dictisque Latini,
 Sublimes in equis redeunt, pacemque reportant.
 Ecce autem Inachiis sese referebat ab Argis
 Sæva Jovis coniux, aurasque in vecta tenebat:
 Et lætum Æneam, classemque ex æthere longe
 Dardanium Siculo prospexit ab usque Pachyno.
 Moliri iam tecta videt, iam fidere terræ,
 Deseruisse rates. stetit acri fixa dolore:
 Tum quasiâns caput, hæc effudit pectore dicta:
 Heu stirpem invisam, & fatis contraria nostris
 Fata Phrygum. num Sigæis occumbere campis,
 Num capti potuere capi? num incensa cremavit
 Troia viros? medias acies, mediosque per igneis
 Invenere viam? at, credo, mea numina tandem
 Fessa iacent, odiis aut exsaturata quievi.
 Quin etiam patria excussos infesta per undas
 Aula sequi, & profugis toto me opponere Ponto.
 Absumptæ in Teucros vires cœlique marisque.
 Quid Syrtes, aut Scylla mihi, quid vasta Charybdis
 Profuit? optato conduntur Thybridis alveo,
 Securi pelagi, atque mei. Mars perdere gentem
 Immanem Lapithum valuit: concessit in iras
 Ipse deum antiquâ genitor Calydona Dianæ: (rête?
 Quod scelus aut Lapithis tantû, aut Calydone me-
 Alt ego, magna Jovis coniux, nil linquere in ausum
 Quæ potui infelix, quæ memet in omnia verti,
 Vincor ab Ænea. quod si mea numina non sunt
 Magna satis, dubitem haud equidem implorare
 quod usquam est.
 Flectere si nequeo superos, Acheronta movebo,
 Non dabitur regnis, esto, prohibere Latinis,
 Atque immota manet fati Lavinia coniux:
 At trahere, atque moras tantis licet addere rebus:

At licet amborum populos excindere regum.
 Hac gener, atque loci vocant intercede iuorum.
 Sanguine Troiano, Echubio detabescit virgo:
 Et Bellona manu reponit, nec facit tantum
 Cisseis praeputia, nec iugula iugiter:
 Quin idem Veni paruique, et parvis atri,
 Funestaque incensum totumque in Troiana sede.
 Hæc ubi dicta dedit, tota intereunda perivit.
 Luctificam Aleto Diana, ab hinc iuorum.
 Infernisque citi, et totumque in Troiana sede.
 Iræque, infidæque, et totumque in Troiana sede.
 Odit & ipse patri Pluton, interque iuorum.
 Tartareæ monstrum, totumque in Troiana sede.
 Tam sævæ facies, et pulcherrima, totumque in Troiana sede.
 Quam Iuno his acur, totumque in Troiana sede.
 Hunc mihi da propitium, virgo, totumque in Troiana sede.
 Hanc operam, ne nosse iuorum, totumque in Troiana sede.
 Fama loco, neu comubus, totumque in Troiana sede.
 Æneadæ possint, totumque in Troiana sede.
 Tu potes unanimeis, totumque in Troiana sede.
 Atque odiis versare domum, totumque in Troiana sede.
 Funereaque inferre faces, totumque in Troiana sede.
 Mille nocendi artes, totumque in Troiana sede.
 Disiice composam pacem, totumque in Troiana sede.
 Arma velit, poscatque simul, totumque in Troiana sede.
 Exin Gorgoneis Aleto, totumque in Troiana sede.
 Principio Latium, & Laurentis, totumque in Troiana sede.
 Celsa petit, taciturnaque, totumque in Troiana sede.
 Quam super adventu Teucrium, totumque in Troiana sede.
 Femineæ ardenti curaque, totumque in Troiana sede.
 Huic dea coeruleis unum de, totumque in Troiana sede.
 Coniicit, inque suum praeputia, totumque in Troiana sede.
 Quo furibunda domum, totumque in Troiana sede.
 Ille inter vesteis, & levia, totumque in Troiana sede.
 Volvitur attractu nullo, totumque in Troiana sede.
 Vipeream inspicant animam, totumque in Troiana sede.

vis,

is:

auras.

i,

isque,

it:

uventæ:

plet,

er

o

alorum

steis.

gens,

tum

arent

bat

erili,

ndo

Ipse

Abnegat, externusque in regnum quaeritur heres.
 Inunc, ingratis offer te irrisse periclis
 Tyrrhenas, i, sterne acies, tege pace Latinos.
 Hac adeo tibi me, placida cum nocte iaceres,
 Ipsa palam fari omnipotens Saturnia iussit.
 Quare age, & armari pubem, portisque moveri
 Latus in arma para, & Phrygios, qui flumine pulcro
 Confedere, duces, pictasque exure carinas.
 Coelestum vis magna iubet. rex ipse Latinus,
 Ni dare coniugium, & dicto parere fatetur,
 Sentiat, & tandem Turnum experiatur in armis.
 Heiciuvenis vatem irridens, sic orsa vicissim
 Ore refert: Classeis inventas Thybridis undam,
 Non, ut rere, meae effugit nuntius aureis:
 Ne tantos mihi finge metus: nec regia Iuno
 Immemor est nostri.
 Sed te victa situ, verique effeta senectus,
 O mater curis nequiquam exercet, & arma
 Regum inter falsa vatem formidine ludit.
 Cura tibi divum effigies, & templa tueri:
 Bella viri, pacemque gerent, queis bella gerenda.
 Talibus Aleto dictis exarsit in iras.
 At iuveni oranti subitus tremor occupat artus:
 Diriguere oculi: tot Erinnyes sibilat hydris,
 Tantaque se facies aperit: tum flamea torquens
 Lumina, cunctantem & quarentem dicere plura
 Reppulit, & geminos erexit crinibus angueis,
 Verberaque insonuit, rabidoque hac addidit ore:
 En ego victa situ, quam veri effeta senectus
 Arma inter regum falsa formidine ludit.
 Respice ad hac: adsum Dirarum ab sede sororum
 Bella manu, lethumque gero.
 Sic effata, facem iuveni coniecit, & atro
 Lumine fumanteis fixit sub pectore tedas.
 Olli somnum ingens rupit pavor, ossaque, & artus
 Perfudit toto proruptus corpore sudor,

Arma

Arma amens fremit, armatoro, tectisq; requirit:
Sævit amor ferri, & scelerata infania belli:
Ira super: magno veluti cum flama sonore
Virgea suggeritur costis undantis aëni,
Exsultantque æstu latices: furit intus aquæ vis,
Fumidus atque alte spumis exuberat amnis:
Nec iam se capit unda: volat vapor aterad auras.
Ergo iter ad regem, polluta pace, Latinum
Indicit primis iuvenum, & iubet arma parari,
Tutari Italiam, detrudere finibus hostem:
Se fatis ambobus Teucrisque venire, Latinisque,
Hæc vbi dicta dedit, divosque in vota vacavit:
Certatim sese Rutuli exhortantur in arma.
Hunc decus egregium formæ mouet, atque iuventæ:
Hunc ataui reges, hunc clavis dextera factis
Dum Turnus Rutulos animis audacibus implet,
Alecto in Teucros Stygiis se concitat alis,
Arte nova speculata locum, quo litore pulcer
Insidiis, cursuque feras agitabat Iulus.
Heic subitam canibus rabiem Cocytia virgo
Objicit, & noto nareis contingit odore,
Vt cervum ardentes agerent: quæ prima malorum
Causa fuit, belloque animos accendit agresteis.
Cervus erat forma præstanti, & cornibus ingens,
Tyrrheidæ pueri quem matris ab ubere raptum
Nutribant, Tyrrheusque pater, cui regia parent
Armenta, & late custodita credita campi.
Affuetum imperiis soror omni Silvia cura
Mollibus intexens ornabat cornua fertis,
Pectebatque ferum, puroque in fonte lauabat
Ille manum patiens, mensæque affuetus herili,
Errabat filuis, rursusque ad limina nota
Ipse domum sera quamvis se nocte ferebat.
Hunc procul errantem rabidæ venantis Iuli
Commovere canes, fluuio cum forte secundo
Deflueret, ripaque æstus viridante leuaret.

Ipse

Ipse etiam eximia laudis succensus amore
Ascanius, curuo direxit spicula cornu:
Nec dextra erranti. deus abfuit; actaque multo
Perque vterum sonitu, perque ilia venit arundo.
Saucius at quadrupes nota intra tecta refugit.
Successitque gemens stabulis, questuque cruentus,
Atque imploranti similis, tectum omne repleuit.
Silvia prima soror, palmis percussa lacertos,
Auxilium vocat, & duros conclamat agresteis.
Olli (pestis enim tacitis latet aspera silvis)
Improuisi adsunt: hic torreat armatus obusto,
Stipitis hic grauidi nodis. quod cuique repertum
Rimanti, telum ira facit. vocat agmina Tyrheus,
Quadrifidam quercum cuneis vt forte coactis
Scindebat, rapta spirans immane securi.
At saua è speculis tempus dea nata nocendi,
Ardua tecta petit. stabuli & de culmine summo.
Pastorale canit signum, cornuque recuruo
Tartaream intendit vocem, qua protinus omne
Contremuit nemus, & silvæ intonuere profundæ.
Audiit & Triuiæ longe lacus, audiit amnis
Sulfurea Nar albus aqua, fontesque Velini:
Et trepidæ matres pressere ad pectora gnatos.
Tum vero ad vocem celeres, qua buccina signum
Dira dedit, raptis concurrunt vndique telis
domiti agricolæ: nec non & Troia pubes
Ascanio auxilium castris effundit apertis.
Ilium ilirexere acies: non iam certamine agresti,
Ipsitibus duris agitur, sudibusve præuultis:
Sed ferro ancipiti decernunt. atraque late
Horrescit strictis seges ensibus, æraque fulgent
Sole laceffita, & lucem sub nubila iactant:
Fluctus vti primo cœpit cum albescere vento,
Paullatim sese tollit mare, & altius vndas
Erigit, inde imo confurgit ad æthera fundo.
Heic iuuenis primam ante aciem stridente sagitta,
Gna-

Gnatorum Tyrrhei fuerat qui maximus, Almon
Sternitur. hæsit enim sub gutture volnus, & vda
Vocis iter, tenuemque includit sanguine vitam.
Corpora multa virum circa, seniorque Galesus,
Dum paci medium se offert; iustissimus vnus
Qui fuit, Aufoniisque olim ditissimus aruis:
Quinque greges illi balantum, quina redibant
Armenta, & terram centum vertebat aratris.
Atque eaper campos æquo dum Marte geruntur.
Promissi dea facta potens, vbi sanguine bellum
Imbuit, & primæ commisit funere pugnae,
Deferit Hesperiam, & coeli convexa per auras
Iunonem victrix affatur voce superba:
En perfecta tibi bello discordia tristi:
Dic, in amicitiam coeant, & foedera iungant:
Quandoquidem Aufonio respersi sanguine Teucros.
Hoc etiam his addam, tua si mihi certa voluntas,
Finitimas in bella feram rumoribus urbeis,
Accendamque animos insani Martis amore:
Vndiq; vt auxilio veniant, spargam arma per agros.
Tum contra Iuno: Terrorum, ac fraudis abunde est.
Sani belli causæ: pugnatur cominus armis.
Quæ fors prima dedit, sanguis nouus imbuit arma.
Talia connubia, & taleis celebrent Hymenæos
Egregium Veneris genus, & rex ipse Latinus:
Te super ætherias errare licentius auras,
Haud pater ille velit summi regnator Olympi.
Cede locis ego. si qua super fortuna laborum est,
Ipsa regam. taleis dederat Saturnia voces.
Illa autem attollit stridenteis anguibus alas,
Cocytique petit sedem, supera ardua linquens.
Est locus Italiæ in medio sub montibus altis
Nobilis, & fama multis memoratus in oris,
Am sancti valles. densis hunc frondibus atrum
Vrget vtrunque latus nemoris, medioque fragosus
Dat sonitum saxi, & torto vortice torrens.

Hæc

Heic specus horrendum, & sævi spiracula Ditis
Monstrantur, ruptoque ingens Acheronte vorago
Pestiferas aperit fauces: queis condita Erynnis,
Invisum numen, terras, coelumque levabat.
Nec minus interea extremam Saturnia bello
Imponit regina manum. ruit omnis in urbem
Pastorum ex acie numerus, coesosque reportant,
Almonem puerum, foedatique ora Galei:
Implorantque deos, obtestanturque Latinum.
Turnus adest, medioque in crimine cædis & ignis
Terrorem ingeminat: Teucrosque in regna vocari,
Stirpem admisceri Phrygiam: se limine pelli.
Tum quorum attonitæ Baccho nemora avia matres
Insultant thyasis (neque enim leve nomen Amatae)
Vndique collecti coeunt, Martemque fatigant.
Ilicet infandum cuncti contra omina bellum,
Contra fata deum perverso numine poscunt.
Certatim regis circumstant tecta Latini.
Ille, velut pelagi rupes immota, resistit:
Vt pelagi rupes, magno veniente fragore,
Qua sese, multis circum latrantibus undis,
Mole tenet: scopuli nequiquam & spumea circum
Saxa fremunt, laterique illisa refunditur alga.
Verum ubi nulla datur cæcum exsuperare potestas
Consilium, & sævæ nutu Iunonis eunt res:
Multa deos, aurasque pater testatus inaneis,
Frangimur heu fatis, inquit, ferimurque procella,
Ipsi has sacrilego pendetis sanguine poenas
O miseri, te Turne nefas, te triste manebit
Supplicium, votisque deos venerabere feris.
Nam mihi parta quies, omnisque in limine portus:
Funere felici spoliior. nec plura locutus,
Sepsit se tectis, rerumque reliquit habenas.
Mos erat Hesperio in Latio, quem protinus urbes
Albanæ coluere sacrum, nunc maxima rerum
Roma colit cum prima movent in proelia Martem,
Sive

Sive Getis inferre manu lacrymabile bellum,
Hircanisve Arabisve parant, seu tendere ad Indos,
Auroramque sequi, Parthosque reposcere signa.
Sunt geminae belli portae, sic nomine dicunt,
Relligione sacrae, & saevi formidine Martis:
Centum aerei claudunt vectes, aeternaque ferri
Robora: nec custos absistit limine Janus.
Has, ubi certa sedet patribus sententia pugnae,
Ipse Quirinali trabea, cinctuque Gabino
Insignis reseat stridentia limina consul:
Ipse vocat pugnas: sequitur tum cetera pubes:
Aetreaque assensu conspirant cornua rauco.
Hoc & tum Aeneadis indicere bella Latinus
More iubebatur, tristeisque recludere portas.
Abstiniit tactu pater, aversusque refugit
Foeda ministeria, & caecis se condidit umbris.
Tum regina deum coelo delapsa, moranteis
Impulit ipsa manu portas, & cardine verso
Belli ferratos rupit Saturnia postes.
Ardet inexcita Ausonia, atque immobilis ante.
Pars pedes ire parat campis; pars arduus altis
Pulverulentus equis furit: omnes arma requirunt.
Pars leveis clypeos, & spicula lucida tergent
Arvina pingui, subiguntque in cote secureis:
Signaque ferre iuvat, sonitusque audire tubarum.
Quinque adeo magnae positae incudibus urbes
Tela novant, Atina potens, Tiburque superbum,
Ardea, Crustumerique, & turrigeræ Antemnæ.
Tegmina tuta cavant capitum, flectuntq; salignas
Umbo num crateis: alij thoracas aënos,
Aut leveis ocreas lento ducunt argento.
Vomeris huc, & falcis honos, huc omnis aratri
Cessit amor: recoquunt patrios fornacibus enseis.
Classica iamque sonant: it bello tessera signum.
Hic galeam tectis trepidus rapit: ille frementeis
Ad iuga cogit equos, clypeumque, auroq; trilicem
Loricam

Loricam induitur, fidoque accingitur ense.

Pandite nunc Heliconaeæ, cantusque movete,

Qui bello exciti reges, quæ quemque secutæ

Complerint campos acies, quibus Italia iam tum

Floruerit terra alma viris, quibus arserit armis.

Et meministis enim divæ, & memorare potestis:

Ad nos vix tenuis famæ perlabitur aura.

Primus init bellum Tyrrhenis asper ab oris

Contemptor Divum Mezentius, agmina que armat.

Filius huic iuxta Lausus, quo pulchrior alter

Non fuit, excepto Laurentis corpore Turni.

Lausus, equum domito, debellatorque ferarum.

Ducit Agyllina nequiquam ex urbe secutos

Mille viros, dignus patrijs qui latior esset

Imperijs, & cui pater haud Mezentius esset.

Post hos insignem palma per gramina currum,

Victoresque ostentat equos, fatus Hercule pulcro

Pulcer Aventinus, clypeoque insigne paternum,

Centū angues, cinctamq; gerit serpentibus hydram:

Collis Aventini silva quem Rhea sacerdos

Furtivum partu sub luminis edidit auras,

Mista deo mulier, postquam Laurentia victor

Geryone extincto, Tirynthius attigit arva,

Tyrrhenoque boves in flumine lavit Iberas.

Peila manu, favosque gerunt in bella dolones:

Et tereti pugnant mucrone, veruque Sabello.

Ipse pedestegmen torquens immane leonis,

Terribili impexum seta, cum dentibus albis

Indutus capiti, sic regia tecta subibat,

Horridus; Herculeoque humeros innexus amictu.

Tum gemini fratres Tiburtia mœnia linquunt,

Fratris Tiburti dictam cognomine gentem,

Catillusque, acerque Coras, Argiva iuventus:

Et primam ante aciem densa inter tela feruntur:

Ceu duo nubigenæ cum vertice montis ab alto

Descendunt Centauri, Homolen, Othrynq; nivalem

Lin-

Linquentes: cursu rapido dat euntibus ingens
Silua locum, & magno cedunt virgulta fragore.
Nec Prenestinae fundator defuit urbis,
Volcano genitum pecora inter agrestia regem,
Inventumque focis, omnis quem credidit ætas,
Cœculus. hunc legio late comitatur agrestis:
Quique altum Preneste viri, quique arua Gabinæ
Iunonis, gelidumque Anienem, & roscida rivis
Hernica saxa colunt: quos dives Anagnia pascit,
Quos Amasene pater. non illis omnibus arma,
Nec clypei, currusve sonant. pars maxima glandeis
Liuentis plumbi spargit: pars spicula gestat
Bina manu, fulvosque lupi de pelle galeros
Tegmen habet capiti: vestigia nuda sinistri
Instituere pedis: crudus regit altera pero.
At Messapus equum domitor, Neptunia proles,
Quem neque fas igni cuiquam, nec sternere ferro,
Iam pridem resides populos, desuetaque bello
Agmina in arma vocat subito, ferrumque retractat.
Hi Fesceninas acies. æquosque Faliscos,
Hi Soractis habent arces, Flauiniaque arva,
Et Cymini cum monte lacum, lucosque Capenos.
Ibant æquati numero, regemque canebant:
Ceu quondam nivei liquida inter nubila cycni,
Cum sese è pastu referunt, & longa canoros
Dant per colla modos; sonat amnis, & Asia longe
Pulsa palus.
Nec quisquam æratas acies ex agmine tanto
Misceri putet, æriam sed gurgite ab alto
Urgeri volucrum raucarum ad litora nubem.
Ecce, Sabinorum prisco de sanguine, magnum
Agmen agens Clausus, magniq; ipse agminis instar:
Claudia nunc à quo diffunditur & tribus & gens
Per Latium, postquam in partē data Roma Sabinis.
Vna ingens Amiterna cohors, priscique Quirites,
Ereti manus omnis, oliuiferæque Mutusæ:

L

Qui

Qui Nomentum urbem, qui rosea rura Velini,
Qui Tetricæ horrenteis rupes, montemq; Severū,
Casperiamq; colunt, Forulosq; & flumē Himellæ:
Qui Tiberim, Fabarimq; bibunt, quos frigida misit
Nursia, & Hortinæ classes, populi que Latini:
Quosque secans infaustum interluit Allia nomen:
Quam multi Libyco volvuntur marmore fluctus,
Sævus ubi Orion hibernis conditur undis;
Vel cum Sole novo densæ torrentur aristæ;
Aut Hermi campo, aut Lyciæ flaventibus arvis:
Scuta sonant, pulsuque pedum tremit excita tellus.
Hinc Agamemnonius, Troiani nominis hostis,
Curru iungit Alæsus equos, Turnoque feroces
Mille rapit populos: vertunt felicia Baccho
Maslica qui rastris, & quos de collibus altis
Aurunci misere patres, Sidicinaque iuxta
Æquora, quique Cales linguunt, amnisque vadosi
Accola Volturni, pariterque Saticulus asper,
Oscorumque manus. teretes sunt ac lides illis
Tela: sed hæc lento mos est aptare flagello.
Lævas cetra tegit, falcati cominus enses.
Nec tu carminibus nostris indictus abibis
Oebate: quem generasse Telon Sebethide Nympha
Fertur, Teleboum Capreas cum regna teneret
Iam senior: patriis sed non & filius arvis
Contentus, late iam tum ditione premebat
Sarrastes populos, & quæ rigat æquora Sarnus,
Quiq; Rufas, Batulumq; tenent, atq; arva Celænæ,
Et quos maliferæ despectant mœnia Abellæ,
Teutonico ritu soliti torquere cateias:
Tegmina que is capitem raptus de subere cortex:
Ærataque micant peltæ, micat æreus ensis,
Et te montosæ misere in prælia Nursæ
Vfens, insignem fama, & felicibus armis:
Horrida præcipue cui gens, assuetaque multo
Venatu nemorum, duris Æquicola glebis.

Armati

Armati terram exercent, semperque recenteis
 Convectare iuvat prædas, & vivere rapto.
 Quin & Marrubia venit de gente sacerdos,
 Fronde super galeam, & felici comtus oliva,
 Arhippi regis missu, fortissimus Umbro:
 Vipereo generi, & graviter spirantibus hydriis
 Spargere qui somnos cantuque manuque solebat,
 Mulcebatque iras, & morsus arte levabat:
 Sed non Dardaniæ medicari cuspidis ictum
 Evaluit, neque eum juvere in volnera cantus
 Somniferi, & Maris quæsitæ in montibus herbæ.
 Te nemus Angitiæ, vitrea te Fucinus unda,
 Te liquidi flevere lacus.
 Ibat & Hippolyti proles pulcerrima bello
 Virbius: insignem quem mater Aricia misit,
 Eductum Egeriæ lucis, Hymettia circum
 Litora, pinguis ubi, & placabilis ara Dianæ (vercæ
 Namq; ferunt fama, Hippolytum, postquã arte no-
 Occiderit, patriasque explevit sanguine pœnas,
 Turbatus distractus equis, ad sidera rursus
 Ætheria, & superas cœli venisse sub auras,
 Pæoniis revocatum herbis, & amore Dianæ. (bris
 Tum pater omnipotens, aliquẽ indignatus ab Um-
 Mortalem infernis ad lumina surgere vitæ.
 Ipse repertorem medicinæ talis, & artis,
 Fulmine Phœbigenam Stygias detrusit ad undas.
 At Trivia Hippolytum secretis alma recondit
 Sedibus, & nymphæ Egeriæ, nemorique relegat:
 Solus ubi in silvis Italis ignobilis ævum
 Exigeret, versoque ubi nomine Virbius esset.
 Vnde etiam Triviæ templo, lucisque sacratis
 Cornipedes arcentur equi, quod litore currum,
 Et juvenem monstris pavidi effudere marinis.
 Filius ardenteis haud secius æquore campi
 Exercebat equos, curruque in bella ruebat.
 Ipse inter primos præstanti corpore Turnus

Vertitur arma tenens, & toto vertice supra est:
Cui triplici crinita iuba galea alta Chimaeram
Sustinet, Aetnaeos efflantem faucibus igneis.
Tam magis illa fremens, & tristibus effera flammis,
Quam magis effuso crudescunt sanguine pugnae.
At levem clypeum sublatis cornibus Io
Auro insignibat, iam fetis obsita, iam bos,
Argumentum ingens, & custos virginis Argus,
Calataque amnem fundens pater Inachus urna.
Insequitur nimbus peditum, clypeataque totis
Agmina densantur campis, Argivaeque pubes,
Aruncaeque manus, Rutuli, veteresque Sicani,
Et Sacrae acies, & picti scuta Labici:
Qui saltus Tiberine tuos, sacrumque Numici
Litus arant, Rutulosque exercent vomere colleis,
Circumque iugum, queis Jupiter Anxurus arvis
Praesidet, & viridi gaudens Feronia luco:
Qua Saturae iacet atra palus, gelidusque per imas
Quærit iter valleis, atque in mare conditur Ufens.
Hos super advenit Volscæ de gente Camilla,
Agmen agens equitum, & florentis ære catervas,
Bellatrix. non illa colo, calathisve Minerva
Femineas assueta manus, sed proelia virgo
Dura pati, cursuque pedum prævertere ventos.
Illa vel intactæ segetis per summa volaret
Gramina, nec teneras cursu læsisset aristas:
Vel mare per medium, fluctu suspensa tumentis,
Ferret iter, celereis nec tingeret æquore plantas.
Illam omnis rectis, agrisque effusa inventus,
Turbaque miratur matrum, & prospectat euntes
Attonitis inhians animis, ut regius ostro
Velet honos leveis humeros, ut fibula crinem
Auro internectat, Lyciam ut gerat ipsa phætram
Et pastoralem præfixa cuspidæ myrtum.

P. VIRGILII MARONIS ÆNEI-
DOS LIB. VIII.

ARGUMENTVM.

*Hic Turni Æneaque bellicus apparatus describitur.
quorum ille sibi finitimarum urbium Diomedisque
auxilia: hic vero Arcades Evandrumque regem una
cum Pallante adiungit.*

VT belli signum Laurenti Turnus ab arce
Extulit, & rauco streperunt cornua cantu,
Utque acreis concussit equos, utque impulit arma:
Extemplo turbati animi: simul omne tumultu
Coniurat trepido Latium, favitque iuventus
Efferat. ductores primi Messapus, & Ufens,
Contemtorque deum Mezentius, undique cogunt
Auxilia, & latos vastant cultoribus agros.
Mittitur & magni Venulus Diomedis ad urbem,
Qui petat auxilium, & Latio consistere Teucros,
Advectum Æneam classi, victosque Penateis
Inferre, & fatis regem se dicere posci,
Edoceat, multasque viro se adiungere genteis
Dardanio, & late Latio increbescere nomen.
Quid struat his coeptis, quem, si fortuna sequatur,
Euentum pugnae cupiat, manifestius ipsi,
Quam Turno regi, aut regi apparere Latino.
Talia per Latium: quæ Laomedontius heros
Cuncta videns, magno curarum fluctuat æstu:
Atque animum nunc huc celerē, nunc dividit illuc,
In parteisque rapit varias, perque omnia versat.
Sicut aquæ tremulum labris ubi lumen aënis
Sole percussum, aut radiantis imagine Lunæ,
Omnia pervolitat late loca, iamque sub auras
Erigitur, summi que ferit laquearia tecti.
Nox erat, & terras animalia fessa per omneis
Alituum pecudumque genus sopor altus habebat:
Cum pater in ripa, gelidique sub ætheris axe

Aeneas tristi turbatus pectora bello
Procubuit, seramque dedit per membra quietem.
Huic Deus ipse loci, fluvio Tiberinus amœno,
Populeas inter senior se attollere frondeis
Visus, eum tenuis glauco velabat amictu
Carbasus, & crineis umbrosa tegebat arundo.
Tum sic affari, & curas his demere dictis:
O fate gentedum, Troianam ex hostibus urbem
Qui revehis nobis, æternaque Pergama servas,
Expectate solo Laurenti. arvisque Eatinis,
Heic tibi certa domus, certi, ne absiste, Penatès:
Neu belli terrere minus. tumor omnis, & iræ
Concessere deum.

Jamque tibi, ne vana putes hæc fingere somnum,
Litoreis ingens inventa sub ilicibus sus,
Triginta capitum fetus enixa, jacebit,
Alba, solo recubans, albi circum ubera nati.
Heic locus urbis erit, requies ea certa laborum:
Ex quo ter denis urbem redeuntibus annis
Ascanius clari condet cognominis Albam.
Haud incerta cano. nunc qua ratione, quod instat,
Expedias victor, paucis, adverte, docebo.
Arcades his oris, genus a Pallante profectum,
Qui regem Evandrum comites, qui signa secuti,
Delegere locum, & posuere in montibus urbem,
Pallantis proavi de nomine Pallanteum:
Hi bellum assidue ducunt cum gente Latina:
Hos castris adhibe socios, & fœdera iunge.
Ipse ego te ripis, & recto flumine ducam,
Adversum remis superes subuectus ut amnem.
Surge agenate dea, primisque cadentibus astris
Iunoni fer rite preces, iramque, minasque
Supplicibus supera votis. mihi victor honorem
Persolves: ego sum, pleno quem flumine cernis
Stringentem ripas, & pingua culta secantem,
Cœruleus Thybris, cœlo gratissimus amnis.

Heic

Heic mihi magna domus celsis caput urbibus exit.
Dixit, deinde lacu fluuius se condidit alto,
Ima petens, nox Æneam, somnusque reliquit.
Surgit, & ætherij spectans orientia Solis
Lumina, rite cavis undam de flumine palmis
Instulit, ac taleis effudit ad æthera voces:
Nymphæ, Laurêtes Nymphæ, genus amnib. unde est,
Tuque ô Thybri, tuo genitor cum flumine sancto,
Accipite Ænean, & tandem arcete periclis.
Quo te cumq; lacus miserantem incommoda nostra
Fonte tenet. quocumque solo pulcerrimus exis,
Semper honore meo, semper celebrabere donis.
Corniger Hesperidum fluuius regnator aquarum,
Adsis ô tandem, & propius tua numina firmes.
Sic memorat, geminasque legit de classe biremeis,
Remigioque aptat, socios simul instruit armis.
Ecce autem subitû, atq; oculis mirabile monstrum,
Candida per silvam cum fetu concolor albo
Procubuit, viridique in litore conspicitur fus:
Quam pius Æneas, tibi enim, tibi maxima Iuno
Mactat sacra ferens, & cum grege sistit ad aram.
Thybris ea fluviû, quam longa est, nocte tumentem
Lenijt, & tacita refluens ita substitit unda,
Mitis ut in morem stagni, placidæque paludis
Sterneret æquor aquis, remo ut luctamen abesset,
Ergo iter inceptum celerant rumore secundo:
Labitur uncta vadis abies: mirantur & undæ,
Miratur nemus insuetum fulgentia longe
Scuta virum fluvio, pictasque innare carinas.
Olli remigio noctemque diemque fatigant,
Et longos superant flexus, varijsque teguntur
Arboribus, virideisq; secant placido æquore silvas.
Sol medium cœli conscenderat igneus orbem,
Cum muros, arcemque procul, & rara domorum
Tecta vident, quæ nunc Romana potentia cœlo
Æquavit: tum res inopes Evandrus habebat.

Ocyus advertunt proras, urbique propinquant.
Forte die sollemnem illo rex Arcas honorem
Amphitryoniadæ magno, divisque ferebat
Ante urbem in luco. Pallas huic filius una,
Vna omnes iuvenum primi, pauperque senatus
Thura dabant, tepidusque cruor fumabat ad aras.
Ut cellas videre rates, atque inter opacum
Allabi nemus, & tacitis incumbere remis:
Terrentur visu subito, cunctique relictis
Consurgunt mensis. audax quos rumpere Pallas
Sacra vetat, raptoque volat telo obvius ipse;
Et procul è tumulo, Iuvenes, quæ causa subegit
Ignotas tentare vias? quo tenditis? inquit. (ma
Qui genus? unde domo; pacemne huc fertis, an ar-
Tum pater Æneas puppi sic fatur ab alta,
Paciferæque manu ramum prætendit olivæ:
Troïugenas, actela vides inimica Latinis:
Quos illi bello profugos egere superbo.
E vandum petimus. ferte hæc, & dicite lectos
Dardaniæ venisse duces, socia arma roganteis.
Obstipuit tanto percussus nomine Pallas:
Egredere ô quicumque es, ait, coramque parentem
Alloquere, ac nostris succede Penatibus, hospes:
Accepitque manu, dextramque amplexus inhæsit.
Progressi subeunt luco, fluviumque relinquunt.
Tum regem Æneas dictis affatur amicis:
Optime Graiugenum, cui me fortuna precari,
Et vitta comtos voluit prætendere ramos; (cas,
Non equidẽ extimui, Danaum quod ductor, & Ar-
Quodq; à stirpe fores geminis coniunctus Atreidis:
Sed mea me virtus & sancta oracula divum,
Cognatique patres, tua terris didita fama,
Coniunxere tibi, & fatis egere volentem.
Dardanus Iliacæ primus pater urbis, & auctor,
Electra, ut Graij perhibent, Atlantide cretus,
Advehitur Teucros: Electram maxumus Atlas

Edidit, ætherios humero qui sustinet orbeis.
Vobis Mercurius pater est, quem candida Maia
Cyllenes gelido conceptum in vertice fudit.
At Maiam, auditis si quidquam credimus, Atlas,
Idem Atlas generat, cœli qui sidera tollit.
Sic genus amborum scindit se sanguine ab uno.
His fretus, non legatos, neque prima per artem
Tentamenta tui pepigi: me me ipse, meumque
Obieci caput, & supplex ad limina veni.
Gens eadem, quæ te, crudeli Daunia bello
Insequitur: nos si pellant, nihil abfore credunt,
Quin omnē Hesperia penitus sua sub iuga mittant,
Et mare, quod supra, teneant, quodque alluit infra.
Accipe, daque fidem. sunt nobis fortia bello
Pectora, sunt animi, & rebus spectata iuventus.
Dixerat Æneas. ille os, oculosque loquentis,
Iam dudum & totum lustrabat lumine corpus.
Tunc sic pauca refert: Ut te fortissime Teucrum
Accipio, agnoscoque libens! ut verba parentis,
Et vocem Anchisæ magni, vultumque recordor!
Nam memini Heliones visentem regna sororis
Laomedontiaden Priamum Salamina petentem,
Protinus Arcadiæ gelidos invisere fineis.
Tum mihi prima genas vesteibat flore iuventa:
Mirabarque duces Teucros, mirabar & ipsum
Laomedontiaden: sed cunctis altior ibat
Anchises. mihi mens iuvenili ardebat amore,
Compellare virum, & dextræ coniungere dextram.
Accessi, & cupidus Phenei sub mœnia duxi.
Ille mihi insignem pharetram, Lyciasque sagittas,
Discedens, chlamydemque auro dedit intertextam,
Frenaq; bina, meus quæ nunc habet, aurea, Pallas
Ergo & quæ petitis, iuncta est mihi foedere dextræ
Et, lux cum primum terris se crastina reddet,
Auxilio lætos dimittam, opibusque iuvabo
Interea sacra hæc, quando huc venistis amici,

Annua, quæ differre nefas, celebrate faventes
Nobiscum, & jam nunc sociorum affuescite mensis,
Hæc ubi dicta, dapes jubet, & sublata reponi
Pocula, gramineoque viros locat ipse sedili,
Præcipuumque toro, & villosi pelle leonis
Accipit Æneam, solioque invitat acerno,
Tunc lecti juvenes certatim, aræque sacerdos
Viscera tosta ferunt taurorum, onerantq; canistris
Dona laboratæ Cereris, Bacchumque ministrant.
Vescitur Æneas simul & Troiana juvenus
Perpetui tergo bovis, & lustralibus exstis. (dendi,
Postquam exempta famēs, & amor compressus e-
Rex Evandrus ait: Non hæc sollemnia nobis,
Has ex more dapes, hanc tanti numinis aram,
Vana superstitio, veterumve ignara deorum,
Imposuit, sævis, hospes Troiane, periclis
Servati facimus, meritosque novamus honores,
Iam primum saxis suspensam hanc adspice rupem,
Disiectæ procul ut moles, desertaque montis
Stat domus, & scopuli ingentem traxere ruinam.
Heic spelunca fuit vasto submota recessu,
Semi hominis Caci: facies quam dira tegebat,
Solis inaccessam radiis, semperque recenti
Cæde tepebat humus, foribusque affixa superbis
Ora virum tristi pendebant pallida tabo.
Huic monstro Volcanus erat pater: illius atros
Ore vomens igneis, magna se mole ferebat.
Attulit & nobis aliquando optantibus ætas
Auxilium, adventumque Dei nam maxumus ultor,
Tergemini nece Geryonis, spoliisque superbis
Alceides aderat, taurosque hac victor agebat
Ingenteis, vallemque boves, amnemque tenebant.
At furis Caci mens effera, ne quid inausum
Aut intentatum scelerisve dolive fuisset,
Quatuor à stabulis præstanti corpore tauros
Avertit, totidem forma superante juvenecas.

Atque

Atque hos, ne qua forent pedibus vestigia rectis,
Cauda in speluncam tractos, versisque viarum
Indicijs raptos, saxo occultabat opaco.
Quarentem nulla ad speluncam signa ferebant.
Interea cum iam stabulis saturata moveret
Amphitryoniades armenta, abitumque pararet,
Discessu mugire boves, atque omne querelis
Impleri nemus, & colles clamore relinqui.
Reddidit una bouum vocem, vastoque sub antro
Mugit, & Caci spem custodita fefellit.
Heic vero Alceidæ Furiis exarserat atro
Felle dolor: rapit arma manu, nodisque gravatum
Robur, & aërij cursu petit ardua montis
Tum primum nostri Cacus videre timentem,
Turbatumque oculis. fugit ilicet ocyor Euro,
Speluncamque petit. pedibus timor addidit alas.
Vt sese inclusit, ruptisque immane catenis
Dejecit saxum, ferro quod, & arte paterna
Pendebat, fultosque emuniit objice postes:
Ecce furens animis aderat Tirynthius, omnemque
Accessum lustrans, huc ora ferebat, & illuc,
Dentibus infrendens: ter totum fervidus ira
Lustrat Aventini montem: ter saxea tentat
Limina nequiquam. ter fessus valle refedit.
Stabat acuta filex, præcisus undique saxis
Speluncæ dorso insurgens, altissima visu,
Dirarum nidis domus opportuna volucrum.
Hanc, ut prona iugo lævum incumbibat ad amnem,
Dexter in adversum nitens concussit, & imis
Avulsam solvit radicibus: inde repente
Impulit, impulsu quo maximus infonat æther.
Dissultant ripæ, refluitque exterritus amnis,
At specus, & Caci detecta apparuit ingens
Regia, & umbrosæ penitus parvæ cavernæ:
Non secus, ac si qua penitus viterra dehiscens
Infernas referret sedes, & regna recludat

Pallida, dis invisa, superque immane Barathrum
 Cernatur, trepidentque immisso lumine Manes.
 Ergo insperata deprensum in luce repente,
 Inclusumque cavo saxo, atque insueta rudentem
 Desuper Alceides telis premit, omniaque arma
 Advocat, & ramis, vastisque molaribus instat.
 Ille autem (neque enim fuga iam super ulla pericli
 Faucibus ingentem fumum, mirabile dictu, (est
 Evomit, involuitque domum caligine cæca,
 Prospectum eripiens oculis, glomeratque sub antro
 Fumiferam noctem, committis igne tenebris.
 Non tulit Alceides animis, seque ipse per ignem
 Præcipiti iecit saltu, quæ plurimus undam
 Fumus agit, nebulaque ingens specus æstuat atra.
 Heic Cacum in tenebris incendia vana vomentem
 Corripit in nodum complexus, & angit inhærens
 Elisos oculos, & siccum sanguine guttur.
 Panditur extemplo foribus domus atra revolsis :
 Abstractæque boves, abiurataque rapinæ
 Cælo ostenduntur, pedibusque informe cadaver
 Protrahitur. nequeunt expleri corda tuendo
 Terribileis oculos, vultum, villosaque setis
 Pectora semiferi, atque extinctos faucibus igneis:
 Ex illo celebratus honos, lætique minores
 Servavere diem, primusque Potitius auctor,
 Et domus Herculei custos Pinaria sacri,
 Hanc aram luco statuit, quæ maxima semper
 Dicetur nobis, & erit quæ maxima semper.
 Quare agite ô iuvenes, tantarum in munere laudum
 Cingite fronde comas, & pocula porcite dextris,
 Communemq; vocate deum, & date vina volentes.
 Dixerat: Herculeæ bicolor cum populus umbra
 Velavitque comas, folijsque innexa pependit:
 Et sacer implevit dextram scyphus. ocyus omnes
 In mensam lætilibant, divosque precantur.
 De vexo interea propior fit Vesper Olympo:

In nI

Iamque

IU UI IU

EIII EI

In nI In

Iamque sacerdotes, primusque Potitius, ibant,
Pellibus in morem cincti, flamasque ferebant.
Instaurant epulas, & mensæ grata secundæ
Dona ferunt, cumulantque oneratis lancibus aras.
Tum Salij ad cantus, incensa altaria circum,
Populeis adsunt evincti tempora ramis.
Hic iuvenum chorus, ille senum, qui carmine laudes
Herculeas, & facta ferunt: ut prima novercæ
Monstra manu, geminosq; premens eliserit angueis;
Ut bello egregias idem disiecerit urbeis,
Troiamque Oechaliamque: ut duros mille labores
Rege sub Euristheo, satis Iunonis iniquæ,
Pertulerit. tu nubigenas invictæ bimembreis,
Hylæumque, Pholumque manu, tu Cressia mactas
Prodigia, & vastum Nemeæ sub rupe leonem.
Te Stygij tremuere lacus, te ianitor Orci,
Ossa super recubans antro semesa cruento:
Nec te ullæ facies, non terruit ipse Typhœus
Arduus, arma tenens: non te rationis egentem
Lernæus turba caputum circumstetit anguis.
Salve vera Iovis proles, decus addite divis:
Et nos, & tua dexter adi pede sacra secundo.
Talia carminibus celebrant: super omnia Caci
Speluncam adiiciunt, spirantemque ignibus ipsum.
Consonat omne nemus strepitu, collesq; resultant.
Exin se cuncti divinis rebus ad urbem
Perfectis referunt. ibat rex oblitus ævo,
Et comitem Æneam iuxta, gnatumque tenebat
Ingrediens, varioque viam sermone levabat.
Miratur, facileisque oculos fert omnia circum
Æneas, capiturque locis, & singula latus
Exquiratque, auditq; virum monumenta priorum.
Tum rex Evandrus, Romanæ conditor arcis,
Hæc nemora indigenæ Fauni, Nymphæq; tenebant,
Gensque virum truncis, & duro robore nata:
Queis neq; mos, neq; cultus erat; nec iungere tau

Aut componere opes norant, aut parcere parte:
 Sed rami, atque asper victu venatus alebat.
 Primus ab ætherio venit Saturnus Olympo,
 Arma Iovis fugiens, & regnis exsul ademptis.
 Is genus indocile, ac dispersum montibus altis
 Composuit, legesque dedit, Latiumque vocari
 Maluit, his quoniam latuisset tutus in oris.
 Aureaque, ut perhibent, illo sub rege fuere
 Sæcula. sic placida populos in pace regebat:
 Deterior donec paullatim, ac decolor ætas,
 Et belli rabies, & amor successit habendi.
 Tum manus Ausonia, & gentes venerè Sicana:
 Sæpius & nomen posuit Saturnia tellus,
 Tum reges, asperque immani corpore Thybris;
 A quo post Itali fluvium cognomine Thybrim
 Diximus: amisit verum vetus Albula nomen.
 Me pulsum patria, pelagique extrema sequentem,
 Fortuna omnipotens, & ineluctabile fatum
 His posuere locis, matrisque egere tremenda
 Carmentis nymphæ monita, & Deus auctor Apollo.
 Vix ea dicta: dehinc progressus, monstrat & aram,
 Et Carmentalem Romano nomine portam: (rem
 Quam memorant nymphæ priscū Carmentis hono-
 Vatis fatidicæ: cecinit quæ prima futuros
 Æneadas magnos, & nobile Pallanteum. (lum
 Hinc lucum ingentem, quem Romulus acer Asy-
 Rettulit, & gelida monstrat sub rupe Lupercal,
 Parrhasio dictum Panos de more Lycæi.
 Nec non & sacri monstrat nemus Argileti, (gi.
 Testaturque locum, & lethum docet hospitis Ar-
 Hinc ad Tarpeiam sedem, & Capitolia ducit,
 Aurea nunc, olim silvestribus horrida dumis.
 Iam tum relligio pavidos terrebat agresteis
 Dira loci: jam tum silvam, saxumque tremebant.
 Hoc nemus, hunc, inquit, frondoso vertice collem,
 Quis Deus, incertū est, habitat Deus; Arcades ipsum
 Credunt

Credunt se vidisse Iovem, cum sæpe nigrantem
Ægida concuteret dextra, nimbosque cieret.
Hæc duo præterea disiectis oppida muris,
Reliquias, veterumq; vides monumenta virorum.
Hanc Ianus pater, hanc Saturnus condidit urbem:
Ianiculum huic, illi fuerat Saturnia nomen.
Talibus inter se dictis ad tecta subibant
Pauperis Evandri, passimque armenta videbant
Romanoque foro, & lautis mugire Carinis.
Vt ventum ad sedes, Hæc, inquit, limina victor
Alceides subiit; hæc illum regia cepit:
Aude hospes contemnere opes, & te quoq; dignum
Finge Deo rebusque veni non asper egenis
Dixit, & angusti subter fastigia tecti
Ingentem Æneam duxit, stratisque locavit
Effultum foliis, & pelle Libystidis ursæ.
Nox ruit, & fuscis tellurem amplectitur alis.
At Venus haud animo nequiquam exterrita mater,
Laurentumque minis, & duro mota tumultu,
Volcanum alloquitur, thalamoq; hæc coniugis au-
Incipit, & dictis divinum adspirat amorem: (reo
Dum bello Argolici vastabant Pergama reges
Debita, casurasque inimicis ignibus arces;
Non ullum auxilium miseris, non arma rogavi
Artis, opisque tuæ: nec te, carissime conjux,
In cassumve tuos volui exercere labores:
Quamvis & Priami deberem plurima gnatis,
Et durum Æneæ flevissem sæpe laborem.
Nunc Iouis imperiis Rutulorum constitit oris:
Ergo eadem supplex venio, & sanctum mihi numen
Arma rogo, genitrix gnato. te filia Nerei,
Te potuit lacrymis Tithonia flectere coniux.
Adspice qui coëant populi, quæ mœnia clausis
Ferrum acuant portis in me, excidiumq; meorum.
Dixerat: & niveis hinc atque hinc diva lacertis
Cunctantem amplexu molli fovet. ille repente

Accepit solitam flamam, notusque medullas
Intravit calor, & labefacta per ossa cucurrit:
Non secus atque olim tonitru cum rupta corusco
Ignea rima micans percurrit lumine nimbos.
Sensit læta dolis, & formæ conscia coniux.
Tum pater æterno fatur devinctus amore:
Quid causas petis ex alto? fiducia cessit
Quo tibi diva mei? similis si cura fuisset,
Tum quoque fas nobis Teucros armare fuisset.
Nec pater omnipotens Troiam, nec fata vetabant
Stare, decemq; alios Priamum superesse per annos.
Et nunc si bellare paras atque hæc tibi mens est;
Quidquid in arte mea possum promittere curæ,
Quod fieri ferro, liquidove potest electro:
Quantum ignes, animæque valent, absiste precando
Viribus indubitare tuis. ea verba locutus,
Optatos dedit amplexus, placidumque petivit
Conjugis infusus gremio per membra soporem.
Inde, ubi prima quies medio iam noctis abactæ
Curriculo expulerat somnum: ceu femina primum,
Cui tolerare colo vitam, tenuique Minerva,
Impositum cinerem, & sopitos suscitât igneis,
Noctem addens operi, famulasque ad lumina longo
Exercet penso, castum ut servare cubile
Coniugis & possit parvos educere gnatos.
Haud lecus ignipotens, nec tempore segnior illo,
Mollibus è stratis opera ad fabrilia surgit.
Insula Sicanium juxta latus, Æoliamque
Erigitur Liparem, fumantibus ardua saxis:
Quam subter specus, & Cyclopum exesa caminis
Antra Ætnæa tonant, validique incudibus ictus
Auditi referunt gemitum, striduntque cavernis
Stricturæ Chalybum, & fornacibus ignis anhelat:
Volcani domus, & Volcania nomine tellus.
Hoc tunc ignipotens cœlo descendit ab alto.
Ferrum exercebant vasto Cyclopes in antro,

Brontesque, Steropesque, & nudus membra Pyrac-
His informatum manibus jam parte polita (mon.
Fulmen erat, toto genitor quæ plurima cœlo
Dejicit in terras, pars imperfecta manebat,
Treis imbris torti radios, treis nubis aquosæ
Addiderant, rutiki treis ignis, & alitis Austri.
Fulgores nunc terrificos, sonitumque, metumque
Miscebant operi, flammisque sequacibus iras,
Parte alia Marti currumque rotasque volucreis
Instabant; quibus ille viros, quibus excitat vrbeis:
Ægidaque horrifera, turbatæ Palladis arma,
Certatim squamis serpentum, auroque poleibant,
Connexosque angueis, ipsamque in pectore divæ
Gorgona defecto vertentem lumina collo.
Tollite cuncta, inquit, cœptosque auferte labores,
Ætnæi Cyclopes, & huc advertite mentem.
Arma acri facienda viro: nunc viribus usus,
Nunc manibus rapidis, omni nunc arte magistra:
Præcipitate moras. nec plura effatus. at illi
Ocius incubuere omnes, pariterque laborem
Sortiti: fluit æs rivis, aurique metallum,
Vulnificusque chalybs vasta fornace liquefcit.
Ingentem clypeum informant, unum omnia contra
Tela Latinorum, septenosque orbibus orbeis
Impediunt. alij ventosis follibus auras
Accipiunt, redduntque; alij stridentia tingunt
Æra lacu: gemit impositis incudibus antrum.
Illi inter sese multa vi brachia tollunt
In numerum, versant que tenaci forcipe massam,
Hæc pater Æoliis properat dum Lemnius oris,
Euandrum ex humili tecto lux suscitata alma,
Et matutini volucrum sub culmine cantus.
Confurgit senior, tunicaque inducitur artus,
Et Tyrrhena pedum circumdat vincula plantis.
Tum lateri, atq; humeris Tegeæum subligat enssem,
Demissa ab læva pantheræ terga retorquens,

Nec

Nec non & gemini custodes limine ab alto
Procedunt, gressumque canes comitantur herilem.
Hospitis Æneæ sedem, & secreta petebat,
Sermorum memor, & promissi muneris heros.
Nec minus Æneas se matutinus agebat.
Filius huic Pallas, olli comes ibat Achates.
Congressi iungunt dextras, mediisque residunt
Ædibus, & licito tandem sermone fruuntur.
Rex prior hæc:
Maxime Teucrorum ductor, quo sospite numquam
Rex equidem Troiæ victas, aut regna fatebor,
Nobis ad belliauxilium pro nomine tanto
Exiguæ vires: hinc Tusco claudimur amni,
Hinc Rutulus premit, & murū circumsonat armis.
Sed tibi ego ingenteis populos, opulentaque regnis
Iungere castra paro: quam fors inopina salutem
Ostentat: fatis huc te poscentibus affers.
Haud procul hinc saxo incolitur fundata vetusto
Urbis Agyllinæ sedes: ubi Lydia quondam
Gens bello præclara, iugis insedit Etruscis.
Hanc multos florentem annos rex deinde superbo
Imperio, & lævis tenuit Mezentius armis.
Quid memorem infandas cædes; quid facta tyranni
Effera? di capiti ipsius, generique reservent.
Mortua quin etiam iungebat corpora vivis,
Componens manibusque manus, atque oribus ora,
Tormenti genus, & sanie, taboque fluenteis
Complexu in misero, longa sic morte necabat.
At fessi tandem cives infanda furentem
Armati circumstant, ipsumque, domumque:
Obtruncant socios, ignem ad fastigia iactant.
Ille inter cædes Rutulorum elapsus in agros
Confugere, & Turni defendier hospitis armis.
Ergo omnis Furiis surrexit Erruria iustis:
Regem ad supplicium præsentī Marte repossunt.
His ego te Ænea ductorem millibus addam.

Toto namque fremunt condensæ litore puppes,
Signaque ferre iubent: retinet longævus haruspex
Fata canens, ô Mæonia delecta iuventus,
Flos veterum, virtusq; virum, quos iustus in hostem
Fert dolor, & merita accendit Mezentius ira:
Nulli fas Italo tantam subiungere gentem:
Externos optate duces. tum Etrusca resedit
Hoc acies campo, monitis exterrita divum.
Ipse oratores ad me, regni que coronam
Cum sceptro misit, mandatque insignia Tarchon,
Succedam castris, Tyrrhenaque regna capeffam.
Sed mihi tarda gelu, sæclis que effeta senectus
Invidet imperium, feræque ad fortia vires.
Gnatum exhortarer, ni mistus matre Sabella
Hinc partem patriæ traheret. tu, cuius & annis,
Et generi fatum indulget, quem numina poscunt,
Ingredere, ô Teucrum, atque Italum fortissime du-
Hunc tibi præterea, spes, & solatia nostri (Ætor.
Pallanta adiungam: sub te tolerare magistro
Militem, & grave Martis opus, tua cernere facta
Assuescat, primis & te miretur ab annis.
Arcadas huic equites bis centum, robora pubis
Lecta, dabo; totidemque suo tibi nomine Pallas.
Vix ea fatus erat: defixique ora tenebant
Æneas Anchisiades, & fidus Achates,
Multaque dura suo tristi cum corde putabant,
Ni signum cœlo Cytherea dedisset aperto.
Namque improvise vibratus ab æthere fulgor
Cum sonitu venit, & ruere omnia visa repente,
Tyrrhenusque tubæ mugire per æthera clangor.
Suspiciunt: iterum, atque iterum fragor intonat in-
Arma inter nubem cœli in regione serena (gens:
Per sudum rutilare vident, & pulsa tonare:
Obstupere animis alij: sed Troius heros
Agnovit sonitum, & divæ promissa parentis.
Tum memorat: Ne vero hospes, ne quare profecto,
Quem

Quem casum portenta ferant: ego poscor Olympo.
Hoc signum cecinit missuram diva creatrix.
Si bellum ingrueret, Volcaniaque arma per auras
Laturam auxilio.

Heu, quantæ miseris cædes Laurentibus instant!
Quas pœnas mihi Turne dabis! quã multa sub undas
Scuta virum, galeasque, & fortia corpora volves
Thybrî pater! poscant acies. & fœdera rumpant.
Hæc ubi dicta dedit; solio se tollit ab alto,
Et primum Herculeis sopitas ignibus aras
Excitat, hesternumque Larem, parvosque Penateis
Latus adit: mactat lectas de more bidenteis.
Evandrus pariter, pariter Troiana iuventus.
Post hinc ad naveis graditur, sociosque revisit:
Quorum de numero, qui sese in bella sequantur.
Præstanteis virtute legit: pars cetera prona
Fertur aqua, segnisque secundo defluit amni,
Nuntia ventura Ascanio rerumque, patrisque.
Dantur equi Teucris Tyrrhena petentibus arva:
Ducunt ex sortem Æneæ, quem fulva leonis
Pellis obit totum, præfulgens unguibus aureis,
Fama volat parvam subito vulgata per urbem,
Ocyus ire equites Tyrrheni ad litora regis.
Vota metu duplicant matres, propiusque periculo
It timor, & major Martis iam apparet imago.
Tum pater Evandrus dextram complexus euntis
Hæret in expletum lacrymans, ac talia fatnr:
O mihi præteritos referat si Iupiter annos:
Qualis eram, cum primam aciem Preneste sub ipsa
Stravi, scutorumque incendi victor acervos,
Et regem hac Herilum dextra sub Tartara misi:
Nascenti cui treis animas Feronia mater,
Horrendum dictu, dederat: terna arma movenda,
Ter letho sternendus erat: cui tum tamen omneis
Abstulit hæc animas dextra, & totidem exuit armis.
Non ego nunc dulci amplexu divellere usquam

Gnate

Gnate tuo: neque finitimus Mezentius umquam
Huic capiti insultans. tot ferro sæva dedisset
Funera. tam multis viduasset civibus urbem.
At vos ô superi, & divom tu maxume rector
Iupiter, Arcadij quæso miserescite regis,
Et patrias audite preces, si numina vestra
Incolumem Pallanta mihi, si fata reservant,
Si visurus eum vivo, & venturus in unum:
Vitam oro: patiar quemvis durare laborem.
Sin aliquem infandum casum Fortuna minaris,
Nunc ô nunc liceat crudelem abrumpere vitam,
Dum curæ ambiguar, dum spes incerta futuri,
Dum te care puer, mea sera, & sola voluptas,
Complexu teneo, gravior ne nuntius aureis
Volneret. hæc genitor digressu dicta supremo
Fundeabat: famuli collapsum in tecta ferebant.
Iamque adeo exierat portis equitatus apertis:
Æneas inter primos, & fidus Achates:
Inde alij Troiæ procures: ipse agmine Pallas
In medio, chlamyde, & pictis conspectus in armis.
Qualis, ubi Oceani perfusus Lucifer unda,
Quem Venus ante alios astrorum diligit igneis,
Extulit os sacrum cœlo, tenebrasque resolvit.
Stant pavidæ in muris matres, oculisque sequuntur
Pulveream nubem, & fulgenteis ære catervas.
Olli per dumos, qua proxima meta viarum,
Armati tendunt: it clamor, & agmine facto
Quadrupedante putrē sonitis quatit ungula campū.
Est ingens gelidum lucus prope Cæritis amnem,
Relligione patrum late sacer: undique colles
Inclusere cavi, & nigra nemus abiete cingunt.
Silvano fama est veteres sacrasse Pelasgos,
Arvorum pecorisque deo, lucumque, diemque:
Qui primi fineis aliquando habuere Latinos.
Haud procul hinc Tarcho, & Tyrrheni tuta tenebāt
Castra locis, celsoque omnis de colle videri

Iam poterat legio, & latis tendebat in arvis.
Huc pater Æneas, & bello lecta iuventus
Succedunt, fessique & equos, & corpora curant.
At Venus ætherios inter dea candida nimbos
Dona ferens aderat: gnatumque in valle reducta
Vt procul egelido secretum flumine vidit,
Talibus affata est dictis, seque obtulit ultro:
En perfecta mei promissa coniugis arte
Munera: ne mox aut Laurenteis, gnate, superbos,
Aut acrem dubites in proelia poscere Turnum.
Dixit, & amplexus gnati Cytherea petivit:
Arma sub adversa posuit radiantia quercu.
Ille deæ donis, & tanto latus honore
Expleri nequit, atque oculos per singula voluit,
Miraturque, interque manus, & brachia versat
Terribilem cristis galeam, flamasque vomentem,
Fatiferumque ensen, loricam ex ære rigentem,
Sanguineam, ingentem: qualis, cum cæcula nubes
Solis inardescit radijs, longeque refulget.
Tum leveis ocreas electro, auroque recocto,
Hastamque, & clypei non enarrabile textum.
Illic res Italas, Romanorumque triumphos,
Haud vatum ignarus, venturique inscius ævi
Fecerat ignipotens: illic genus omne futura
Stirpis ab Ascanio, pugnatæque in ordine bella.
Fecerat & viridi fetam Mavortis in antro
Procubuisse lupam: geminos huic ubera circum
Ludere pendentis pueros, & lambere matrem
Impavidos: illam tereti cervice reflexam
Mulcere alternos, & corpora fingere lingua.
Nec procul hinc Romæ, & raptas sine more Sabinas
Confessu cavæ, magnis Circensibus actis,
Addiderat, subitoque novum consurgere bellum
Romulidis, Tatioque seni, Curibusque severis.
Postijdem inter se posito certamine reges
Armati Jovis ante aras, paterasque tenentes

Stabant, & cæsa iungebant fœdera porca.
Haud procul inde, citæ Metium in diversa quadrigæ
Distulerant, (at tu dictis Albane maneres)
Raptabatque viri mendacis viscera Tullus
Per silvam, & sparsi rorabant sanguine vepres.
Nec non Tarquinius eiectum Porfenna iubebat
Accipere, ingentique urbem obsidione premebat:
Æneadæ in ferrum pro libertate ruebant.
Illum indignanti similem, similemque minanti
Adspiceres, pontem auderet quod vellere Cocles,
Et fluvium vinclis innaret Cloelia ruptis.
In summo custos Tarpeïæ Manlius arcis
Stabat pro templo, & Capitolia celsa tenebat,
Romuleoque recens horrebat regia culmo.
Atque heic auratis volitans argenteus anser
Porticibus, Gallos in limine adesse canebat:
Galli perdumos aderant, arcemque tenebant
Defensi tenebris, & dono noctis opacæ.
Aurea cæsaries ollis, atque aurea vestis.
Virgatis lucent sagulis: tum lactea colla
Auro innectuntur: duo quisque Alpina coruscant
Cæsa manu, scutis protecti corpora longis.
Hinc exultanteis Salios, nudosque Lupercos,
Lanigerosque apices, & lapsa ancilia cœlo
Extuderat: castæ ducebant sacra per urbem
Pilentis matres in mollibus: hinc procul addit
Tartareas etiam sedes, alta ostia Ditis:
Et scelerum pœnas, & te Catilina minaci
Pendentem scopulo, Furiarumq; ora tementem.
Secretosque pios, his dantem iura Catonem.
Hæc inter tumidi late maris ibat imago
Aurea: sed fluctu spumabant cœrula cano,
Et circum argento clari delphines in orbem
Æquora verrebant caudis, æstumque secabant.
In medio classeis æratas, Actia bella,
Cernere erat: totumque instructo Marte videres

Fer-

Fervere Leucaten, auroque effulgere fluctus.
Hinc Augustus agens Italos in proelia Cæsar
Cum patribus, populoque, Penatibus, & magnis dis,
Stans celsa in puppi: geminas cui tempora flamas
Lata vomunt, patriumque aperitur vertice fidus.
Parte alia ventis, & dis Agrippa secundis,
Arduus, agmen agens: cui belli insigne superbum
Tempora navali fulgent rostrata corona.
Hinc ope barbarica, variisque Antonius armis
Victor, ab Auroræ populis, & litore Rubro
Ægyptum, viresque Orientis, & ultima secum
Bactra vehit, sequiturque, nefas, Ægyptia conflux,
Una omnes ruere, ac totum spumare reductis
Convolsum remis, rostrisque tridentibus æquor.
Alta petunt: pelago credas innare revulsas
Cycladas, aut monteis concurrere montibus altos,
Tanta mole viri turritis puppibus instant.
Stupea flama manu, telique volatile ferrum
Spargitur: arva nova Neptunia cæde rubescunt
Regina in mediis patrio vocat agmina sistro:
Nec dum etiam geminos a tergo respicit angueis.
Omnigenumq; decem monstra, & latrator Anubis,
Contra Neptunum, & Venerem, contraq; Minervam
Tela tenent: sævit medio in certamine Mavors,
Cælatus ferro, tristesque ex æthere Diræ:
Et scissa gaudens vadit Discordia palla:
Quam cum sanguineo sequitur Bellona flagello.
Actius hæc cernens arcum intendebat Apollo
Desuper: omnis eo terrore Ægyptus, & Indi,
Omnis Arabs, omnes vertebant terga Sabæi.
Ipsa videbatur ventis regina vocatis
Vela dare, & laxos iam iamque immittere funeis.
Illam inter cades pallentem morte futura
Fecerat ignipotens, undis, & Iapyge, ferri.
Contra autem magno mærentem corpore Nilum,
Pandentemque sinus, & tota veste vocantem

Cæru-

Cæruleum in gremium, latebroſaq; fluminaviſtos.
 At Cæſar, triplici invecſtus Romana triumpho
 Mœnia, diſ Italis, votum immortalẽ, ſacrabat
 Maxima tercentum totam delubra per urbem.
 Lætitiæ, ludisq; viæ, plauſuq; fremebant:
 Omnibus in templis matrum chorus, omnibus aræ:
 Ante aras terram cæſi ſtravere iuvenci.
 Ipſe ſedens niveo candentis limine Phœbi,
 Dona recognoſcit populorum, aptatq; ſuperbis
 Poſtibus: incedunt victæ longo ordine gentes,
 Quam variæ linguis, habitu tam veſtis, & armis.
 Heic Nomadū genus, & diſcinctos Mulciber Afros,
 Heic Lelegas, Carasq; ſagittiferosq; Gelonos
 Finxerat: Euphrates ibat iam mollior undis,
 Extremiq; hominum Morini, Rhenuſq; bicornis,
 Indomitique Dæ, & pontem indignatus Araxes.
 Talia per clypeum Volcani, dona parentis
 Miratur, rerumq; ignarus imagine gaudet,
 Attollens humero famamq; & fata nepotum.

P. VIRGILII MARONIS ÆNEI-
 DOS LIB. IX.

ARGVMENTVM.

*Turnus a Iunone per Iridem in Teucros Ænea abſente
 inſtigatur: ille eius dictis obſequitur, eorumq; claſ-
 ſes exurere conatur. verum Iovis beneficio reſervantur,
 ac in totidem Nymphas marinas convertuntur. Ni-
 ſus & Euryalus a Troianis ducibus ad Æneam e-
 miſſi confodiuntur. Turnus vi potitur caſtris, indeq;
 ſtatim depellitur.*

AT que ea diverſa penitus dum parte geruntur,
 Irim de cœlo miſit Saturnia Juno
 Audacem ad Turnum. luco tum forte parentis
 Pilumni Turnus ſacrata valle ſedebat:
 Ad quem ſic roſeo Thaumantias ore locuta eſt:
 Turne, quod optanti divum promittere nemo

M

Auderet,

Auderet, volvensq̃ dies en attulit ultro.
Aeneas, urbe, & sociis, & classe relicta,
Sceptra Palatini, sedemque petit Evandri:
Nec satis: extremas Coriti penetravit ad urbeis:
Lydorumque manum, collectos armat agresteis.
Quid dubitas? nunc tēpus equos, nunc poscere cur-
Rūpe moras omneis, & turbata arripe castra. (rus:
Dixit, & in cœlum paribus se sustulit alis
Ingentemque fuga secuit sub nubibus arcum.
Agnovit iuvenis duplicesque ad sidera palmas
Sustulit, ac tali fugientem est voce secutus:
Iri, decus cœli, qui te mihi nubibus actam
Detulit in terras? unde hæc tam clara repente
Tempestas? video medium discedere cœlum,
Palanteisque polo stellas: sequor omnia tanta,
Quisquis in arma vocas. & sic effatus, ad undam
Processit, summoque hausit de gurgite lymphas,
Multa Deos orans; oneravitque æthera votis.
Iamque omnis campis exercitus ibat apertis,
Dives equum, dives pictai vestis, & auri.
Messapus primas acies, postrema coërcent
Tyrrheidæ juvenes: medio dux agmine Turnus
Vertitur arma tenens, & toto vertice supra est:
Ceus septem surgens sedatis amnibus altus
Pertacitum Ganges, aut pingui flumine Nilus
Cum refluit campis, & jam se condidit alveo.
Heic subitam nigro glomerati pulvere nubem
Prospiciunt Teucris, ac tenebras insurgere campis.
Primus ab adversa conclamat mole Caicus:
Quis globus ô cives caligine volvitur atra?
Ferte citi ferrum, date tela, scandite muros:
Hostis adest: eia. ingenti clamore per omneis
Condunt se teucris portas, & mœnia complent,
Namque ita discedens præceperat optimus armis
Aeneas: si qua interea fortuna fuisset,
Neu struere auderent aciem, neu credere campo:

Castra

Castra modo, & tutos servarent aggere muros,
Ergo, etsi conferre manum pudor iraque monstrat,
Objiciunt portas tamen, & præcepta faceffunt,
Armatique cavis expectant turribus hostem.
Turnus, ut ante volans tardum præcesserat agmen,
Vigintilectis equitum comitatus, & urbi
Improvvisus adest: maculis quem Thracius albis
Portat equus, cristaque tegit galea aurea rubra.
Ecquiserit mecum, ô juvenes, qui primus in hostẽ?
En, ait, & jaculum intorquens emittit in auras,
Principium pugnae; & campo sese arduus infert.
Clamore excipiunt socij, fremituque sequuntur
Horrissono: Teucrum mirantur inertia corda;
Non æquo dare se campo, non obvia ferre (huc
Arma viros, sed castra fovere. huc turpidus, atque
Lustrat equo muros, aditumque per avia quærit.
Ac veluti pleno lupo insidiatus ovili,
Cum fremit ad caulas, ventos pepessus, & imbreis
Nocte super media, tuti sub matribus agni
Balatum exercent: ille asper, & improbus ira
Sævit in absenteis: collecta fatigat edendi
Ex longo rabies, & sicca sanguine fauces:
Haud aliter Rutulo, muros, & castra tuenti,
Ignescunt iræ, & duris dolor ossibus ardet,
Qua tentet ratione aditus, & qua via clausos
Excutiat Teucros vallo, atque effundat in æquor.
Classẽ, quæ lateri castrorum adiuncta latebat,
Aggeribus septam circum, & fluvialibus undis
Invadit sociosque incendia poscit ovanteis,
Atque manum pinu flagranti fervidus implet.
Tum vero incumbunt, urget præsentia Turni,
Atque omnis facibus pubes accingitur atris.
Diripere focos: piceum fert fumida lumen
Teda, & commistam Vulcanus ad astra favillam.
Quis Deus ô Musa tam sæva incendia Teucris
Avertit? tantos ratibus quis depulit igneis?

Dicite. prisca fides facta, sed fama perennis.
Tempore quo primum Phrygia formabat in Ida
Æneas classem, & pelagi petere alta parabat,
Ipsa Deum fertur genitrix Berecynthia magnum
Vocibus his affata Iovem: Da gnate petenti,
Quod tua cara parens domito te poscit Olympo.
Pinea silva mihi multos dilecta per annos
Lucus in arce fuit summa, quo sacra ferebant
Nigranti picea, trabibusque obscurus acernis:
Has ego Dardanio iuveni, cum classis egeret,
Lata dedi: nunc sollicitam timor anxius angit.
Solve metus, atq; hoc precibus sine posse parentem
Ne cursu quassata ullo, neu turbine venti
Vincantur: profit, nostris in montibus ortas.
Filius huic contra, torquet qui sidera mundi:
O genitrix, quo fata vocas? aut quid petis istis?
Mortaline manufactæ, immortale carinæ
Fas habeant? certusque incerta pericula lustret
Æneas? cui tanta Deo permissa potestas?
Immo, ubi defunctæ finem, portusque tenebunt
Ausonios, olim quæcumque evaserit undis,
Dardaniumque ducem Laurentia vexerit arva,
Mortalem eripiam formam, magnique iubebo
Æquoris esse deas: qualis Nereia Doro,
Et Galatea secant spumantem pectore Pontum.
Dixerat: idque ratum Stygij per flumina fratris,
Perspice torrenteis, atraque voragine ripas
Annuit, & totum nutu tremefecit Olympum.
Ergo aderat promissa dies, & tempora Parcæ
Debita complerant, cum Turni iniuria matrem
Admonuit, sacris ratibus depellere tedas.
Hic primum nova lux oculis effulsit, & ingens
Visus ab Aurora cælum transcurrere nimbus;
Idæique chori: tum vox horrenda per auras
Excidit, & Troum, Rutulorumq; agmina complet
Ne trepidate meas Teucris defendere naves,

Ne

Neve armate manus: maria ante exurere Turno,
Quam sacras, dabitur, pinus. vos ite solutæ,
Ite deæ pelagi: genitrix iubet. & sua quæque
Continuo puppes abrumpunt vincula ripis,
Delphinumque modo demersis æquora rostris,
Ima petunt: hinc virginæ, mirabile monstrum,
Quot prius ærata steterant ad litora proræ,
Reddunt se totidem facies, Pontoque feruntur.
Obstupuere animis Rutuli: contritus ipse
Turbatis Messapus equis: cunctatur & amnis
Rauca sonans, revocatq; pedem Tiberinus ab alto.
At non audaci cessit fiducia Turno:
Ultro animos tollit dictis, atque increpat ultro:
Troianos hæc monstra petunt: his Iupiter ipse
Auxilium solitum eripuit: non tela, nec ignes
Expectant Rutulos. ergo maria invia Teucris,
Nec spes ulla fugæ: rerum pars altera adempta est:
Terra autem in manibus nostris: tot millia gentis
Arma ferunt Italæ. nil me fatalia terrent,
Si qua Phryges præ se iactant, responsa deorum.
Sat fatis, Venerique datum est, tetigere quod arva
Fertilis Ausoniæ Troës. sunt & mea contra
Fata mihi, ferro sceleratam excindere gentem,
Coniuge prærepta: nec solos tangit Atreidas
Iste dolor, solisque licet capere arma Mycenis.
Sed periisse semel satis est. peccare fuisset
Ante fatis. penitus modo non genus omne perosos
Femineum: quibus hæc mediæ fiducia valli,
Fossarumque moræ, lethi discrimina parva,
Dant animos. an non viderunt incenia Troiæ
Neptuni fabricata manu confidere in igneis?
Sed vos ô lecti, ferro quis scindere vallum
Apparat, & mecum invadit trepidantia castra?
Non armis mihi Volcani, non mille carinis
Est opus in Teucros: addant se protinus omnes
Etrusci socios: tenebras, & inertia furta

Palladij, caesis summæ custodibus arcis,
 Ne timeant, nec equi cæca condemur in aluo:
 Luce palam certum est igni circumdare muros.
 Haud sibi cum Danaïs rem, faxo, & pube Pelasga
 Esse putent, decumum quos distulit Hector in an-
 Nunc adeo, melior quoniam pars acta diei, (num.
 Quod superest, lati bene gestis corpora rebus
 Procurate viri, & pugnam sperate parati.
 Interea vigilum excubiis obsidere portas
 Cura datur Messapo, & mœnia cingere flammis.
 Bis septem Rutuli, muros qui milite servant,
 Delecti: ast illos centeni quemque secuti
 Purpurei cristis juvenes, auroque corusci,
 Discurrunt, variantque vices fusique per herbam
 Indulgent vino, & vertunt crateras aënos.
 Collucent ignes: noctem custodia ducit
 Infomnem ludo.

Hæc super è vallo prospectant Troës, & armis
 Alta tenent: nec non trepidi formidine portas
 Explorant, pontibusque & propugnacula jungunt:
 Tela gerunt: instant Mnestheus, acerque Sereïtus:
 Quos pater Æneas, si quando adversa vocarent,
 Rectores juvenum, & rerum dedit esse magistros.
 Omnis per muros legio sortita periculum (est,
 Excubat, exercetque vices, quod cuique tuendum
 Nisi erat portæ custos acerrimus armis
 Hyrtacides, comitem Æneæ quem miserat Ida
 Venatrix, jaculo celerem, levibusque sagittis:
 Et iuxta comes Euryalus, quo pulcrior alter
 Non fuit Æneadum, Troiana nec induit arma,
 Ora puer prima signans intonsa juvenia.

His amor unus erat, pariterque in bella ruebant:
 Tunc quoque communi portam statione tenebant.
 Nisus ait, Dine hunc ardorem mentibus addunt
 Euryate? an sua cuique Deus sit dira cupido? (gnum
 Aut pugnam, aut aliquid jam dudum invadere ma-

Mens

Mens agitat mihi, nec placida contenta quiete est.
Cernis, quæ Rutulos habeat fiducia rerum:
Lumina rara micant: somno, vinoque soluti
Procubuerunt: silent late loca. percipe porro
Quid dubitem, & quæ nunc animo sententia surgat.
Ænean acciri omnes, populisque, patrisque
Exposcunt, mittique viros, qui certa reportent,
Si tibi, quæ posco promittunt (nam mihi facti
Fama fat est) tumulto videor reperire sub illo
Posse viam ad muros, & moenia Pallantea.
Obstupuit magno laudum percussus amore
Euryalus; simul his ardentem affatur amicum;
Me ne igitur socium summis adiungere rebus
Nisi fugis? solum te in tanta pericula mittam?
Non ita me genitor bellis assuetus Opheltes,
Argolicum terrorem inter, Troiæque labores
Sublatum, erudiit: nec tecum talia gessi,
Magnanimum Ænean, & fata extrema secutus.
Est hic, est animus lucis contemtor, & istum
Qui vita bene credat emi, quo tendis, honorem
Nisus ad hæc: Equidem de te nil tale verebar:
Nec fas: non ita me referat tibi magnus ovantem
Jupiter, aut quicumque oculis hæc adspicit æquis.
Sed si quis (quæ multa vides discrimine tali)
Si quis in adversum rapiat casusve Deusve,
Te superesse velim: tua vita dignior ætas.
Sit qui me raptum pugna, pretiove redemptum
Mandet humo solita: aut, si qua id fortuna vetabit,
Absentis ferat inferias, decoretque sepulcro:
Neu matri miseræ tanti sum causa doloris:
Quæ te sola, puer, multis è matribus ausa
Prosequitur, magni nec moenia curat Acestæ.
Ille autem: Causas nequiquam nectis inaneis,
Nec mea iam mutata loco sententia cedit.
Acceleremus ait: vigiles simul excitat. illi
Succedunt, servantque vices: statione relicta

Ipse comes Niso graditur, regemque requirunt.
Cetera per terras omneis animalia somno
Laxabant curas, & corda oblita laborum.
Ductores Teucrum primi, & delecta juvenus
Consilium summis regni de rebus habebant,
Quid facerent, quisve Aeneæ jam nuntius esset.
Stant longis adnixa hastis, & scuta tenentes,
Castrorum, & campi medio. tum Nisus, & una
Euryalus confestim alacres admittier orant: (Ius
Rem magnam, pretiumque moræ fore. primus Iu.
Accepit trepidos, ac Nisum dicere jussit.
Tunc sic Hyrtacides: Audite ô mentibus æquis
Æneadæ, neve hæc nostris spectentur ab annis,
Quæ ferimus. Rutuli somno, vinoque soluti
Conticuere. locum insidiis conspeximus ipsi,
Qui patet in bivio portæ, quæ proxima Ponto.
Interrupti ignes, aterque ad sidera fumus
Erigitur. si fortuna permittitis uti,
Quæsitum Aenean ad mœnia Pallantea,
Mox heic cum spoliis, ingenti cæde peracta,
Affore cernetis: nec nos via fallit eunteis.
Vidimus obscuris primam sub vallibus urbem
Venatu assiduo, & totum cognovimus amnem.
Heic annis gravis, atque animi maturus Alethes:
Di patrij, quorum semper sub numine Troia est,
Non tamen omnino Teucros delere paratis,
Cum taleis animos juvenum, & tam certa tulistis
Pectora. si memorans, humeros dextraeque tenebat
Amborum, & vultum lacrymis atque ora rigabat:
Quæ vobis, quæ digna viri pro laudibus illis,
Præmia posse reat solvi? pulcerrima primum
Di, moresque dabunt vestri: tum cetera reddet
Actutum pius Aeneas, atque integer ævi
Ascanius, meriti tanti non immemor unquam.
Immo ego vos, cui sola salus genitore reducto,
Excipit Ascanius, per magnos Nise Penateis,

Assara.

Affaracique Larem, & canæ penetralia Vestæ,
Obtestor, quæcumque mihi fortuna, fidesque est,
In vestris pono gremiis: revocate parentem,
Reddite conspectum: nihil illo triste recepto.
Bina dabo, argento perfecta, atque aspera signis,
Pocula, devicta genitor quæ cepit Arisba:
Et tripodas geminos, auri duo magna talenta,
Cratera antiquum, quem dat Sidonia Dido.
Si vero capere Italiam, sceptrisque potiri
Contingerit victori, & prædæ ducere sortem:
Vidisti quo Turnus equo, quibus ibat in armis
Aureus? ipsum illum clypeum, cristasque rubenteis
Excipiam forti, jam nunc tua præmia Nise.
Præterea bis sex genitor lectissima matrum
Corpora, captivosque dabit, suaque omnibus arma:
Insuper his, campi quod rex habet ipse Latinus.
Te vero, mea quem spatiis propioribus ætas
Insequitur, venerande puer, iam pectore toto
Accipio, & comitem casus complector in omneis.
Nulla meis sine te quæretur gloria rebus,
Seu pacem, seu bella geram: tibi maxima rerum,
Verborumque fides. Contra quem talia fatur
Euryalus; Me nulla dies tam fortibus ausis
Dissimilem arguerit: tantum: fortuna secunda,
Aut adversa cadat. sed te super omnia dona
Unum oro: genitrix Priami de gente vetusta
Est mihi, quam miseram tenuit non Ilia tellus
Mecum excedentem, non mœnia regis Acestæ. (est,
Hanc ego nunc ignaram huius, quodcumq; pericli
Inque salutatam linquo; nox, & tua testis (tis.
Dextera, quod nequeam lacrymas perferre paren.
At tu, oro, solare inopem, & succurre relictæ.
Hanc sine me spem ferre tui: audentior ibo
In casus omneis. percussa mente dederunt
Dardanidæ lacrymas: ante omneis pulcer Julius,
Atque animum patriæ strinxit pietatis imago,

Tum sic effatur:

Spondeo digna tuis ingentibus omnia coeptis.

Namque erit ista mihi genitrix, nomenque Creusæ

Solum defuerit: nec partum gratia talem

Parva manet, casus factum quicumque sequetur.

Per caput hoc iuro, per quod pater ante solebat:

Quæ tibi polliceor reduci, rebusque secundis,

Hæc eadem matrique tuæ, generique manebunt.

Sic ait illacrymans: humero simul exuit enfem

Auratum, mira quem fecerat arte Lycaon

Cnosius, atque habilem vagina aptarat eburna.

Dat Niso Mnestheus pellem, horrentisque leonis

Exuvias: galeam fidus permutat Alethes.

Protinus armati incedunt: quos omnis eunteis

Primorum manus ad portas, iuvenumq, senumque

Prosequitur votis: nec non & pulcer Iulus,

Ante annos animumque gerens curamque virilem,

Multa patri portanda dabat mandata: sed aura

Omnia discerpunt, & nubibus irrita donant.

Egressi superant fossas, noctisque per umbram

Castra inimica petunt, multis tamen ante futuri

Exitio. passim vino, somnoque per herbam

Corpora fusa vident, arreptos litore currus,

Inter lora rotasque viros, simul arma iacere,

Vina simul. prior Hyrtacides sic ore locutus:

Euryale, audendum dextra: nunc ipsa vocat res:

Hac iter est: tu, ne qua manus se attollere nobis

A tergo possit, custodi, & consule longe.

Hæc ego vasta dabo, & lato te limite ducam.

Sic memorat, vocemq; premit, simul ense superbū

Rhamnetem aggreditur: qui forte tapetibus altis

Exstructus, toto proflabat pectore somnum:

Rex idem, & regi Turno gratissimus augur:

Sed non augurio potuit depellere pestem.

Treis iuxta famulos temere inter tela iacenteis,

Armigerumque Remi premit, aurigamque sub ipsis

Nactus

Nactus equis, ferroque secat pendentia colla.
Tum caput ipsi aufert domino, truncumque relinquit
Sanguine singultantem: atro tepefacta cruore (que
Terra, torique madent: nec nō Lamyrumque, Lamum-
Et iuvenem Serranum, illa qui plurima nocte
Luserat, insignis facie, multoque iacebat
Membra deo victus: felix, si protinus illum
Æquasset nocti ludum. in lucemque tulisset,
Impastus ceu plena leo per ovilia turbans
(Suadet enim vesana fames) manditque, trahitque
Molle pecus mutumque metu: fremit ore cruento.
Nec minor Euryali cædes: incensus & ipse
Perfurit, ac multam in medio sine nomine plebem,
Fadumque, Hebesumque subit, Rhœcumque, Abarimque
Ignaros: Rhœcum vigilantem, & cuncta videntem:
Sed magnum, metuens, se post cratera tegebat:
Pectore in adverso totum cui cominus ensem
Condidit assurgenti, & multa morte recepit.
Purpuream vomit ille animā, & cum sanguine mista
Vina refert moriens. hic furto fervidus instat:
Iamque ad Messapi socios tendebat, ubi ignem
Deficere extremum, & religatos rite videbat
Carpere gramenequos: breviter cum talia Nisus
(Sensit enim nimia cæde, atque cupidine ferri)
Abstistamus, ait: nam lux inimica propinquat.
Pœnarum exhaustum satis est. via facta per hostes.
Multa virum solido argento perfecta relinquunt
Armaque, craterasque simul, pulcrosque tapetas.
Euryalus phaleras Rhamnetis & aurea bullis
Cingula, Tiburti Remulo ditissimus olim
Quæ mittit dona, hospitio cum iungeret absens,
Cædicus: ille suo moriens dat habere nepoti:
Post mortem bello Rutuli, prædaque potiti.
Hæc rapit, atque humeris nequiquā fortibus aptat.
Tum galeam Messapi habilem, cristisque decoram
Induit: excedunt castris, & ruta capeffunt.

Interea præmissi equites ex urbe Latina,
 Cetera dum legio campis instructa moratur,
 Ibant, & Turno regi responsa ferebant,
 Tercentum, scutati omnes, Volcente magistro.
 Jamque propinquabant castris, muroque subibant,
 Cum procul hos lævo flectenteis limite cernunt,
 Egalea Euryalum sublustri noctis in umbra
 Prodedit immemorem, radijsque adversa refulsit.
 Haud temere est visum, cōclamat ab agmine Volcēs,
 State viri: quæ causâ viæ, quive estis in armis?
 Quove tenetis iter? nihil illi tendere contra:
 Sed celerare fugam in silvas, & fidere nocti.
 Obiiciunt equites sese ad divortia nota
 Hinc, atq; hinc, omnemq; aditum custode coronant.
 Silva fuit late dumis, atque ilice nigra
 Horrida, quam densi complerant undique sentes:
 Rara per occultos ducebat semita calleis.
 Euryalum tenebræ ramorum, onerosaque præda
 Impediunt, fallitque timor regione viarum.
 Nilus abit: iamque imprudens evaserat hosteis,
 Atque lacus, qui post Albæ de nomine dicti
 Albani, tum rex stabula alta Latinus habebat.
 Ut stetit, & frustra absentem respexit amicum:
 Euryale, infelix qua te regione reliqui?
 Quave sequar? rursus perplexum iter omne revol-
 Fallacis silvæ, simul & vestigia retro (vens
 Observata legit, dumisque silentibus errat
 Audit equos, audit strepitus, & signa sequentum.
 Nec longū in medio tempus, cum clamor ad aureis
 Pervenit, ac videt Euryalū, quem iam manus omnis
 Fraude loci & noctis, subito turbante tumultu,
 Oppressum rapit, & conantem plurima frustra.
 Quid faciat? qua vi juvenem, quibus audeat armis
 Eripere? an sese medios moriturus in hosteis
 Inferat, & pulcram properet per vulnera mortem?
 Ocyus adducto torquens hastile lacerto,

Inni

O.O

Inni

Inni

Inni

O.O

Suspi.

Suspiciens altam Lunam: sic voce precatur:
Tu dea, tu præsens nostro succurre labori,
Astrorum decus, & nemorum Latonia custos,
Si qua tuis umquam pro me pater Hyrtacus aris
Dona tulit, si qua ipse meis venatibus auxi,
Suspendiue tholo, aut sacra ad fastigia fixi:
Hunc sine me turbare globum, & rege tela per auras.
Dixerat: & toto connisus corpore ferrum
Conijcit. hasta volans noctis diverberat umbras,
Et venit adversi in tergum Sulmonis, ibique
Frangitur, ac fixo transit præcordia ligno.
Volvitur ille, vomens calidum de pectore flumen
Frigidus, & longis singultibus ilia pulsat.
Diversi circumspiciunt. hoc acrior idem
Ecce aliud summa telum librabat ab aure,
Dum trepidant. it hasta Tago per tempus utrumq;
Stridens, trajectoque hæsit te pefacta cerebro.
Sævit atrox Volcens, nec teli conspicit usquam
Auctorem nec quo se ardens immittere possit.
Tu tamen interea calido mihi sanguine pœnas
Persolves amborum, inquit. simul ense reclulo
Ibat in Euryalum. tunc vero exterritus, amens
Conclamat Nisus: nec se celare tenebris
Amplius, aut tantum potuit perferre dolorem.
Me, me: adsum qui feci: in me convertite ferrum,
O Rutuli. mea fraus omnis: nihil iste, nec ausus,
Nec potuit; cœlum hoc, & conscia sidera testor.
Tantum infelicem nimium dilexit amicum.
Talia dicta dabat: sed viribus ensis adactus
Transadigit costas, & candida pectora rupit.
Volvitur Euryalus letho, pulcrosque per artus
It cruor, inque humeros cervix collapsa recumbit:
Purpureus veluti cum flos succisus aratro
Languescit moriens, lassove papavera collo
Demisere caput, pluvia cum forte gravantur.
At Nisus ruit in medios, solumque per omneis

Volcentem petit: in solo Volcente moratur. (hinc
Quē circum glomerati hostes, hinc cominus, atque
Proturbant. instat non segnius, ac rotat ensē
Fulmineum; donec Rutuli clamantis in ore
Condidit adverso, & moriens animā abstulit hosti.
Tum super exanimem sese proiecit amicum
Confossus, placidaque ibi demum morte quievit.
Fortunati ambo: si quid mea carmina possunt,
Nulla dies umquam memori vos eximet ævo,
Dum domus Æneæ Capitoli immobile saxum
Actolet, imperiumque pater Romanus habebit.
Victores præda Rutuli, spoliisque potiti
Volcentem exanimum flentes in castra ferebant.
Nec minor in castris luctus, Rhamneste reperto
Exsanguis, & primis una tot cæde peremptis,
Serranoque, Numaque. ingens concursus ad ipsa
Corpora, seminecesque viros, tepidumque recenti
Cæde locum, & plenos spumanti sanguine rivos.
Agnoscent spolia inter se, galeamque nitentem
Messapi, & multo phaleras sudore receptas.
Et iam prima novo spargebat lumine terras
Tithoni croceum linquens Aurora cubile:
Iam Sole infuso, iam rebus luce reiectis,
Turnus in arma viros, armis circumdatus ipse,
Suscitat, aratasque acies in prælia cogit:
Quisque suos, variisque acuunt rumoribus iras.
Quin ipsa arrectis, visu miserabile, in hastis
Præfigunt capita, & multo clamore sequuntur,
Euryali, & Nisi.

Æneadæ duri murorum in parte sinistra
Opposuerunt aciem (nam dextra cingitur amni)
Ingenteisque tenent fossas, & turribus altis
Stant mæsti: simul ora virum præfixa videbant,
Nota nimis miseris, atroque fluentia tabo.
Interea pavidam volitans pennata per urbem
Nuntia fama ruit, matrisque allabitur aureis

Euryali,

Euryali, ac subitus miseræ calor ossa reliquit.
Excussi manibus radij, revolutaque pensa.
Evolat infelix, & femineo ululatu
Scissa comam, muros amens, atque agmina cursu
Prima petit. non illa virum, non illa pericli,
Telorumq; memor: cœlū dehinc questibus implet:
Hunc ego te Euryale adspicio; tunc ille senectæ
Sera meæ requies? potuisti linquere solam
Crudelis? nec, te sub tanta pericula missum,
Affari extremum miseræ data copia matri?
Heu, terra ignota, canibus data præda Latinis,
Alitibusque iaces: nec te tua funera mater
Produxit, pressive oculos, aut vulnera lavi
Veste tegens, tibi quam noctes festina. diesque
Urgebam, & tela curas solabar anileis.
Quo sequar? aut quæ nunc artus, avulsaq; membra,
Et funus lacerum tellus habet? hoc mihi de te
Gnate refers? hoc sum terraque, marique secuta?
Figite me, si qua est pietas, in me omnia tela
Coniicite, ô Rutuli; me primam absumite ferro:
Aut tu magne pater divum miserere, tuoque
Invisum hoc detrude caput sub Tartara telo:
Quando aliter nequeo crudelem abrumperé vitam.
Hoc fletu concussi animi, mæstusque per omneis
It gemitus: torpent infractæ ad prælia vires,
Illam incendentes luctus Idæus, & Actor
Ilionei monitu, & multum lacrymantis Iuli
Corripiunt, interque manus sub tecta reponunt.
At tuba terribilem sonitum procul ære canoro
Increpuit; sequitur clamor, cœlumque remugit.
Accelerant acta pariter testudine Volsci,
Et fossas implere parant, ac vellere vallum.
Quærunt pars aditum, & scalis adscendere muros,
Qua rara est acies, interlucetque corona
Non tam spissa viris. telorum effundere contra
Omne genus Teucris, ac duris detrudere contis,
Assueti

Assueti longo muros defendere bello.

Saxa quoque infesto volvebant pondere, si qua
Possent tectā aciem perumpere: cum tamē omneis
Ferre libet subter densa testudine casus.

Neciam sufficiunt. nam, qua globus imminet ingēs,
Immanem Teucris molem volvuntque ruuntque:

Quæ Rutulos stravit late armorumque resolvit
Tegmina. nec curant cæco contendere Marte
Amplius audaces Rutuli, sed pellere vallo
Missilibus certant.

Parte alia horrendus visu quassabat Etruscam

Pinum, & fumiferos infert Mezentius igneis.

At Messapus equum domitor, Neptunia proles,

Rescindit vallum, & scalas in mœnia poscit.

Vos ô Calliope precor adspirate canenti,

Quas ibi tum ferro strages, quæ funera Turnus

Ediderit, quem quisque virum demiserit Orco:

Et mecum ingenteis oras evolvite belli.

Et meministis enim divæ, & memorare potestis.

Turriserat vasto suspectu, & pontibus altis,

Opportuna loco: summis quam viribus omnes

Expugnare Itali, summaque evertere opum vi

Certabant: Troës contra defendere faxis,

Perque cavas densi tela intorquere fenestras.

Princeps ardentem coniecit lampada Turnus,

Et flamam affixit lateri: quæ plurima vento

Corripuit tabulas, & postibus hæsit adesis.

Turbati trepidare intus, frustra que malorum

Velle fugam, dum se glomerant. retroque residunt.

In partem, quæ peste caret: tum pondere turris

Procubuit subito, & cœlum tonat omne fragore.

Semineces ad terram, immani mole secuta,

Confixique suis telis, & pectora duro

Transfossi ligno veniunt. vix unus Helenor,

Et Lycus elapsi: quorum primævus Helenor,

Mæonio regi quem serva Licymnia furtim

Sustu-

TOLO

Sustulerat, vetitisque ad Troiam miserat armis,
Ense levis nudo, parmaque inglorius alba.
Isque ubi se Turni media inter millia vidit,
Hinc acies, atque hinc acies ad stare Latinas;
Vt fera, quæ densa venantum septa corona
Contra tela furit, seseque haud nescia morti
Iniicit, & saltu supra venabula fertur:
Haud aliter iuvenis medios moriturus in hosteis
Irruit, & qua tela videt densissima, tendit.
At pedibus longe melior Lycus, inter & hosteis,
Inter & arma fuga muros tenet, altaque certat
Prendere tecta manu, sociumque attingere dextras.
Quem Turnus pariter cursu, teloque secutus,
Increpat his victor: Nostrasne evadere demens
Sperasti te posse manus? simul arripit ipsum
Pendentem, & magna muricum parte revellit:
Qualis ubi aut leporem, aut candenti corpore cyncn
Sustulit alta petens pedibus Iovis armiger undis:
Quæsitum aut matri multis balatibus agnum
Martius à stabulis rapuit lupo. undique clamor
Tollitur. invadunt, & fossas aggere complent.
Ardenteis tedas alij ad fastigia iactant.
Ilioneus saxo, atque ingenti fragmine montis,
Lucetium portæ subeuntem, igneisque ferentem,
Emathiona Liger, Chorineum sternit Asylas:
Hic iaculo bonus, hic longe fallente sagitta.
Ortygium Cæneus, victorem Cænea Turnus,
Turnus Ityn, Cloniumq;, Dioxippū, Promulumq;,
Et Sagarim, & summis stantem pro turribus Idam:
Privernū Capys. hunc primo levis hasta Themillæ
Strinxerat: ille manum, proiecto tegmine, demens
Ad vulnus tulit. ergo alis allapsa sagitta,
Et lævo infixæ est lateri manus, abditaque intus
Spiramenta animæ lethali vulnere rupit.
Stabat in egregijs Arcentis filius armis,
Pictus acu chlamydem, & ferrugine clarus Ibera,
Insign

Insignis facie: genitor quem miserat Arcens,
 Edictum Martis luco, Simæthia circum
 Flumina: pinguis ubi, & placabilis ara Palici.
 Stridentem fundam, positis Mezentius armis,
 Ipse ter adducta circum caput egit habena,
 Et media adversi liquefacto tempora plumbo
 Diffidet, ac multa porrectum extendit arena.
 Tum primum bello celerem intendisse sagittam
 Dicitur, ante feras solitus terrere fugaces
 Ascanius, fortemque manu fuisse Numanum;
 Cui Remulo cognomen erat; Turnique minorem
 Germanam nuper thalamo sociatus habebat.
 Is primam ante aciem digna atque indigna relatu
 Vociferans, tumidusque novo præcordia regno
 Ibat, & ingenti sese clamore ferebat:
 Non pudet obsidione iterum, valloque teneri
 Bis capti Phryges, & morti prætendere muros?
 En qui nostra sibi bello connubia poscunt.
 Quis deus Italiam, quæ vos dementia adegit?
 Non heic Atreidæ, nec fandi fictor Ulysses:
 Durum à stirpe genus: gnatos ad flumina primum
 Deferimus, sævoque gelu duramus, & undis.
 Venatu invigilant pueri, silvasque fatigant:
 Flectere ludus equos, & spicula tendere cornu.
 At patiens operum, parvoque assueta inventus,
 Aut rastris terram domat, aut quatit oppida bello.
 Omne ævum ferro teritur, versa que iuvenum
 Terga fatigamus hasta, nec tarda senectus
 Debilitat vires animi, mutatque vigorem.
 Canitiem galea premimus, semperque recenteis
 Convectare iuvat prædas, & vivere rapto.
 Vobis picta croco, & fulgenti murice vestis,
 Desidia cordi, iuvat indulgere choreis,
 Et tunicae manicas, & habent redimicula mitræ.
 O veræ Phrygiæ, neque enim Phryges, ite per alta
 Dindýma; ubi assuetis biformem dat tibia cantum.

Tym-

EIE
 OO
 EIE
 DD
 EIE
 OO

O
 EIE
 DD
 EIE
 OO

Tympana vos, buxusque vocat Berecynthia matris
Idææ: finite arma viris, & cedit ferro.
Talia iactantem dictis, ac dira canentem
Non tulit Ascanius, nervoque obversus equino
Contendit telum, diversa que brachia ducens,
Constitit ante Iovem supplex per vota precatus:
Iupiter omnipotens audacibus annue cœptis.
Ipse tibi ad tua templâ feram sollennia dona,
Et statuam ante aras aurata fronte iuvenum
Candentem, pariterq; caput cum matre ferentem;
Iam cornu petat, & pedibus qui spargat arenam.
Audiit, & cœli genitor de parte serena
Intonuit lævum. sonat una lethifer arcus,
Et fugit horrendum stridens elapsa sagitta,
Perque caput Remuli venit, & cava tempora ferro
Traiicit. i, verbis virtutem illude superbis.
Bis capti Phryges hæc Rutulis responsa remittunt.
Hæc tantum Ascanius. Teucris clamore sequuntur,
Lætitiæque fremunt, animosque ad sidera tollunt.
Ætheria tum forte plaga crinitus Apollo
Desuper Ausonias acies urbemque videbat;
Nube sedens, atque his victorem affatur Iulum:
Mactenova virtute puer, sic itur ad astra,
Dis genite, & geniture deos. iure omnia bella
Gente sub Aſſaraci fato ventura resident:
Nec te Troia capit. simul hæc effatus, ab alto
Æthere semittit, spiranteis dimover auras,
Ascaniumque petit. forma tum vertitur oris
Antiquum in Buten, hic Dardanio Anchisæ
Armiger ante fuit, fidusque ad limina custos.
Tum comitem Ascanio pater addidit. ibat Apollo
Omnia longævo similis, vocemque coloremque,
Et crineis albos, & sæva sonoribus arma:
Atque hic ardentem dictis affatur Iulum:
Sit satis Æneide, telis impune Numanum
Oppetijſſet tuis: primam hanc tibi magnus Apollo
Con-

Concedit laudem, & paribus non invidet armis.
 Cetera parce puer bello. sic orsus Apollo,
 Mortaleis medio aspectus sermone reliquit,
 Et procul in tenuem ex oculis evanuit auram.
 Agnovere deum proceres, divinaque tela
 Dardanidæ, pharetramque fuga sensere sonantem.
 Ergo avidum pugnae dictis, ac numine Phoebi
 Ascanium prohibent: ipsi in certamina rursus
 Succedunt, animasque in aperta pericula mittunt.
 It clamor totis per propugnacula muris:
 Intendunt acreis arcus, amentaue torquent.
 Sternitur omne solum telis. tum scuta, cavæque
 Dant sonitum fluctu galeæ: pugna aspera surgit.
 Quantus ab Occasu veniens pluvialibus Hædis
 Verberat imber humum: quam multa grandine nimbi
 In vada præcipitant, cum Iupiter horridus Austris
 Torquet aquosam hiemem, & cælo cava nubila rum-
 Pandarus, & Bitias, Idæo Alcanore creti, (pit
 Quos Iovis eduxit luco silvestris Hiera,
 Abietibus iuvenes patrijs, & montibus æquos,
 Portam, quæ ducis imperio commissa, recludunt.
 Freti armis, ultroque invitant mœnibus hostem.
 Ipsi intus dextra ac læva pro turribus adstant
 Armati ferro, & cristis capita alta corusci:
 Quales aëriæ liquentia flumina circum,
 Sive Padi ripis, Athesin seu propter amœnum,
 Confurgunt geminae quercus, in tonitruoque cælo
 Attollunt capita, & sublimi vertice nutant.
 Irrumpunt, aditus Rutuli ut videre patenteis.
 Continuo Quercens, & pulcher Equicolus armis,
 Et præceps animi Tmarus, & Mavortius Hæmon,
 Agminibus totis aut versi terga dedere,
 Aut ipso portæ posuere in limine vitam.
 Tum magis crescunt animis discordibus iræ,
 Et iam collecti Troës glomerantur eodem,
 conferre manum, & procurrere longius audent,
 Ducto-

Ductori Turno, diversa in parte furenti,
Turbantique viros, perfertur nuntius, hostem
Feruere cæde nova, & portas præbere patenteis.
Deserit inceptum, atque immani concitus ira,
Dardanium ruit ad portam, fratresque superbos:
Et primum Antiphaten, is enim se primus agebat,
Thebana de matre, nothum Sarpedonis alti,
Coniecto sternit jaculo, volat Itala cornus
Aëra per tenuem, stomachoque infixæ sub altum
Pectus abit, reddit specus atri vulneris undam
Spumantem, & fixo ferrum in pulmone tepescit,
Tū Meropē, atq; Erymantha manu, tū sternit Aphid-
Tū Bitian ardentē oculis, animisq; frementē, (num:
Non iaculo, neque enim iaculo vitam dedisset,
Sed magum stridens contorta phalarica venit,
Fulminis acta modo: quam nec duo taurea terga,
Nec duplici squama lorica fidelis, & auro
Sustinuit. collapsa ruunt immania membra. (gens.
Dat tellus gemitum, & clypeum superintonat in-
Qualis in Euboico Baiarum litore quondam
Saxeæ pila cadit; magnis quam molibus ante
Constructam iaciunt Ponto: sic illa ruinam
Prona trahit, penitusque vadis illisa recumbit.
Miscet se maria, & nigræ attolluntur arenæ.
Tum sonitu Prochyta alta tremat, durumq; cubile
In arime Iovis imperiis imposita Typhoeo.
Heic Mars armipotens animum viresque Latinis
Addidit, & stimulos acreis sub pectore vertit,
Immisitque fugam Teucris, atrumque timorem.
Undique conveniunt; quoniam data copia pugnae,
Bellatorque animo Deus incidit.
Pandarus ut fuso germanum corpore cernit,
Et quo sit fortuna loco, qui casus agat res,
Portam vi multa converso cardine torquet,
Obnixus latis humeris, multosque suorum
Mœnibus exclusos duro in certamine linoquit:

Ast alios secum includit, recipitque ruenteis
Demens, qui Rutulum in medio non agmine regem
Viderit irrumpentem, ultroque incluserit urbi,
Immanem veluti pecora inter inertia tigrim.
Continuo nova lux oculis effulsit, & arma
Horrendum sonuere: tremunt in vertice crista
Sanguineæ, clypeoque micantia fulgura mittit.
Agnoscent faciem invisam, atq; immania membra
Turbati subito Æneadæ. tum Pandarus ingens
Emicat, & mortis fraternæ fervidus ira,
Effatur: Non hæc dotalis regia Amatæ,
Nec muris cohibet patriis media Ardea Turnum.
Castra inimica vides: nulla hinc exire potestas.
Olli subridens sedato pectore Turnus:
Incipe, si qua animo virtus, & confere dextram:
Heic etiam inventum Priamo narrabis Achillem.
Dixerat. ille rudem nodis, & cortice crudo
Intorquet summis adnexus viribus hastam.
Excepere auræ vulnus: Saturnia Juno
Detorsit veniens: portæque infigitur hasta.
At non hoc telum, mea quod vi dextera versat,
Effugies: neque enim is teli, nec vulneris auctor.
Sic ait, & sublatum alte consurgit in ensen,
Et mediam ferro gemina inter tempora frontem
Dividit, impubesque immani vulnere malas.
Fit sonus: ingenti concussa est pondere tellus.
Collapsos artus atque arma cruenta cerebro
Sternit humi moriens: atque illi partibus æquis
Huc caput, atq; illuc humero ex utroque pependit.
Diffugiunt versi trepida formidine Troës:
Et, si continuo victorem ea cura subisset, (tis
Rumpere claustra manu, sociosque immittere por.
Ultimus ille dies bello, gentique fuisset:
Sed furor ardentem, cædisque insana cupido
Egit in adversos.

Principio Phalarim, & succiso poplite Gygen

Excipit:

Excipit: hinc raptas fugientibus ingerit hastas
In tergum: Juno vires animumque ministrat.
Addit Halyn comitem, & confixa Phegea parma:
Ignaros deinde in muris, Martemque cienteis,
Alcandrumq;, Haliumq;, Noëmonaq;, Prytanimq;,
Lyncea tendentem contra, sociosque vocantem
Vibranti gladio connixus ab aggere dexter
Occupat. huic uno deiectum cominus ictu
Cum galea longe iacuit caput. inde ferarum
Vastatorem Amycum, quo non felicior alter
Ungere tela manu, ferrumque armare veneno:
Et Clytium Æoliden, & amicum Cretea Musis,
Cretea Musarum comitem, cui carmina semper,
Et citherae cordi, numerosque intendere nervis:
Semper equos, atque arma virum, pugnasque ca-
Tandem ductores, audita cæde suorum, (nebat.
Conveniunt Teucris, Mnestheus, acerque Sereftus,
Palanteisque vident socios, hostemque receptum.
Et Mnestheus: quo deinde fugā? quo tēditis, inquit.
Quos alios muros, quæ iam ultra mœnia habetis?
Unus homo, & vestris, ô cives, undique septus
Aggeribus, tantas strages impune per urbem
Ediderit? iuvenum primos tot miserit Orco?
Non infelicis patriæ, veterumque decorum,
Et magni Æneæ segnes miseretque, pudetque?
Talibus accensi firmantur, & agmine denso
Consistunt. Turnus paullatim excedere pugna,
Et fluvium petere, ac partem, quæ cingitur amni.
Acrius hoc Teucris clamore incumbere magno,
Et glomerare manum: ceu sævum turba leonem
Cum telis premit infensis: at territus ille
Asper, acerba tuens retro redit, & neque terga
Ira dare, aut virtus patitur: nec tendere contra,
Ille quidem hoc cupiens, potis est per tela, virosq;.
Haud aliter retro dubius vestigia Turnus
Improperata refert, & mens exæstuat ira.

Quin

Quin etiam bistum medios invaserat hosteis:
 Bis conversa fuga per muros agmina vertit.
 Sed manus è castris propere coit omnis in unum:
 Nec contra vires audet Saturnia Juno
 Sufficere: aëriam coelo nam Jupiter Irim
 Demisit, germanæ haud mollia iussa ferentem,
 Ni Turnus cedat Teucrorum moenibus altis.
 Ergo nec clypeo iuvenis subsistere tantum,
 Nec dextra valet: iniectis sic undique telis
 Obruitur: strepit assiduo cava tempora circum
 Tinnitu galca, & saxis solida æra fatiscunt,
 Discussæque iubæ capiti: nec sufficit umbo
 Ictibus; ingeminant hastis & Troës, & ipse
 Fulmineus Mnestheus. tum toto corpore sudor
 Liquitur, & piceum, nec respirare potestas,
 Flumen agit: fessos quatit æger anhelitus artus.
 Tum demum præceps saltu sese omnibus armis
 In fluvium dedit: ille suo cum gurgite flavo
 Accepit venientem, ac mollibus extulit undis,
 Et latum fociis abluta cæde remisit.

P. VIRGILII MARONIS ÆNEI-
 DOS LIB. X.

ARGUMENTVM.

Heic Iupiter, convocato deorum concilio, ad concordiam ipsos adhortatur. Rutuli a Troianis obsessi totis sese viribus defendunt. Æneas interim ex Etruria triginta navium classe ad suos revenit. Virimque acriter pugnatur. Pallas, Lausus atque Mezentius interimuntur.

PAnditur interea domus omnipotentis Olympi,
 Conciliumq; vocat divum pater, atq; hominum
 Sideream in sedem: terras unde arduus omneis, rex
 Castraque Dardanidum adspectat, populosq; Lati-
 Confidunt rectis bipatientibus: incipit ipse: (nos
 Coelicolæ magni, quia nam sententia vobis

Verſa retro? tantumque animis certatis iniquis?
Abnueram bello Italiam concurrere Teucris.
Quæ contra vetitum diſcordia? quis metus aut hos,
Aut hos arma ſequi, ferrumque laceſſere ſuaſit?
Adveniet juſtum pugnæ, ne arceſſite, tempus:
Cum fera Carthago Romanis arcibus olim
Exitium magnum, atque Alpes immittet apertas;
Tum certare odiis, tum res rapuiſſe licebit.
Nunc finite, & placitum læti componite fœdus.
Iupiter hæc paucis: at non Venus aurea contra
Pauca refert.

O pater, ô hominum, divumque æterna poteſtas,
Namq; aliud quid ſit, quod jã implorare queamus;
Cernis ut inſultent Rutuli, Turnuſque feratur
Per medios inſignis equis, tumiduſque ſecundo
Marte ruat? non clauſa tegunt jam mœnia Teucros:
Quin intra portas, atque iſſis prælia miſcent
Aggeribus mœrorum, & inundant ſanguine fossæ.
Æneas ignarus abeſt, numquamne levare
Obſidione ſines? muris iterum imminet hoſtis
Naſcentis Troiæ: nec non exercitus alter:
Atque iterum in Teucros Ætolis ſurgit ab Arpis
Tydeides. equidem, credo, mea vulnera reſtant:
Et tua progenies mortalia demoror arma.
Si ſine pace tua, atque invito numine Troës
Italiam petiere; luant peccata: neque illos
Iuveris auxilio. ſin tot reſponſa ſecuti, (quam
Quæ ſuperi, Manesque dabant, cur nunc tua quiſ-
Vertere juſſa poteſt? aut cur nova condere fata?
Quid repetam exuſtas Erycino in litoræ claſſeis?
Quid tempeſtatum regem, ventosque furenteis
Æolia excitos? aut actam nubibus Irim?
Nunc etiam Maneis (hæc intentata manebat
ſors rerum) mover, & ſuperis immiſſa repente
Electo, medias Italum bacchata per urbeis.
Nil ſuper imperio moveor: ſperavimus iſta,

Dum fortuna fuit: vincant, quos vincere mavis.
 Si nulla est regio, Teucris quam det tua conjux
 Dura: per everſæ, genitor, fumantia Troiæ
 Excidia obteſtor; liceat dimittere ab armis
 Incolumem Aſcanium, liceat ſupereſſe nepotem.
 Æneas ſane ignotis jaçtetur in undis,
 Et, quamcumque viam dederit fortuna, ſequatur.
 Hunc tegere, & diræ valeam ſubducere pugnæ.
 Eſt Amathus, eſt celſa mihi Paphos, atque Cythera,
 Idaliæque domus. poſitis inglorius armis
 Exigit hic ævum. magna ditione jubeto
 Carthago premat Auſoniam: nihil urbibus inde
 Obſtabit Tyriis. quid peſtem evadere belli
 juvit, & Argolicos medium fugiſſe per igneis?
 Totque maris, vaſtæque exhausta pericula terræ,
 Dum Latium Teucris, recidivaq; Pergama quærunt;
 Non ſatius cineres patriæ inſediſſe ſupremos,
 Atq; ſolum, quo Troia fuit? Xanthum, & Simoënta
 Redde oro miſeris: iterumque revolvere caſus
 Da pater Iliacos Teucris. tum regia Juno
 Acta furore gravi: Quid me alta ſilentia cogis
 Rumpere, & obductum verbis vulgare dolorem?
 Ænean hominum quiſquam divumque ſubegit
 Bella ſequi: aut hoſtem regi ſe inferre Latino?
 Italiam petiit ſatis auctoſibus, eſto,
 Caſſandræ impulſus Furiis. num linquere caſtra
 Hortati ſumus, aut vitam committere ventis?
 Num puero ſummam belli, num credere muros?
 Tyrrhenamve fidem, aut genteis agitare quietas?
 Quis Deus in fraudem, quæ dura potentia noſtra
 Egit? ubi heic Iuno, demiffave nubibus Iris?
 Indignum eſt Italos Troiam circumdare flamis
 Naſcentem, & patria Turnum conſiſtere terra:
 Cui Pilumnus avus, cui diva Venilia mater.
 Quid face Troianos atra vim ferre Latinis?
 Arva aliena jugo premere, atque avertere prædas?

Quid

Quid soceros legere, & gremiis abducere pactas?
Pacem orare manu, præfigere puppibus arma?
Tu potes Æneam manibus subducere Graium,
Proque viro nebulam, & ventos obtendere inaneis:
Et potes in totidem classem convertere Nymphas:
Nos aliquid Rutulos contra iuvisse, nefandum est.
Æneas ignarus abest, ignarus & absit.
Est Paphos, Idaliumque tibi, sunt alta Cythera.
Quid gravidam bellis urbem, & corda alpera tētas?
Nosne tibi fluxas Phrygiæ res vertere fundo
Conamur? nos? an miseros qui Troas Achivis
Obiecit? quæ causa fuit consurgere in arma
Europamque, Asiamque, & fœdera solvere furto?
Meduce Dardanius Spartam expugnavit adulter?
Aut ego tela dedi, fovive Cupidine bella?
Tunc decuit metuisse tuis: nunc sera querelis
Haud iustis assurgis, & irrita jurgia jactas.
Talibus orabat Iuno, cunctique fremebant
Coelicolæ assensu vario. ceu flamina prima,
Cum deprensa fremunt silvis, & cœca volutant
Murmura venturos nautis prodentia ventos.
Tum pater omnipotens, rerum cui summa potestas,
Infit. eo dicente, Deum domus alta filescit,
Et tremefacta solo tellus, filet arduus æther: (tus.
Tum Zephyri posuere: premit placida æquora Pon-
Accipite ergo animis, atque hæc mea figite dicta.
Quandoquidem Ausonios conjungi fœdere Teucris
Haud licitum est, nec vestra capit discordia finem:
Quæ cuiq; est fortuna hodie, quam quisq; secat spēs,
Tros, Rutulusve fuit, nullo discrimine habebo:
Seu fatis Italum castra obsidione tenentur,
Sive errore malo Troiæ, monitisque sinistris.
Nec Rutulos solvo. sua cuique exorsa laborem,
Fortunamque ferent. rex Iupiter omnibus idem.
FATA viam invenient. Stygij per flumina fratris,
Per pice torrenteis, atraque voragine ripas

Quæ sibi consiliet, violentaque pectora Turni
 Edocet: humanis quæ sit fiducia rebus (chon
 Admonet, immiscetque preces. haud sit mora, Tar-
 Iunget opes, foedusque ferit. tum libera fati
 Classẽ conscendit iussis gens Lydia divum
 Externo commissa duci. Æneia puppis
 Prima tenet, rostro Phrygios subiuncta leones:
 Imminet Ida super, profugis gratissima Teucris.
 Heic magnus sedet Æneas, secumque volutat
 Eventus belli varios: Pallasque sinistro
 Affixus lateri, jam quærit sidera, opacæ
 Noctis iter, jam, quæ passus terraque, marique.
 Pandite nunc Heliconæ deæ, cantusque movete,
 Quæ manus interea Tuscis comitetur ab oris
 Ænean, armetque rates, pelagoque vehatur.
 Massicus ærata Princeps secat æquora Tigri:
 Sub quo mille manus juvenum, qui moenia Clusi,
 Quique urbem liquere Cosas: quæ istela, sagittæ,
 Gorytique leves humeris, & lethifer arcus.
 Vna torvus Abas. huic totum insignibus armis.
 Agmen, & aurato fulgebat Apolline puppis.
 Sexcentos illi dederat Populonia mater
 Expertos belli juvenes; ast illa trecentos
 Insula, inexhaustis Chalybum generosa metallis.
 Tertius, ille hominum, divumque interpretas Asylas,
 Cui pecudum fibræ, cœli cui sidera parent,
 Et linguæ volucrum, & præfagi fulminis ignes,
 Mille rapit densos acie, atque horrentibus hastis.
 Hos parere jubent Alphææ ab origine Pisæ,
 Urbs Etrusca solo. sequitur pulcerrimus Astur,
 Astur equo fidens, & versicoloribus armis. (di)
 Tercentum adjiciunt (mens omnibus una sequen-
 Qui Cerete domo, qui sunt Minionis in arvis,
 Et Pyrgi veteres, intempestæque Graviscæ.
 Non ego te Ligurum ductor fortissime bello
 Transierem Cycne, & paucis comitate Cupavo,

Cuius olorinae surgunt de vertice pennae:
Crimen amor vestrum, formaeque in signe paternae.
Namque ferunt luctu Cycnum Phaëthontis amati,
Populeas inter frondeis, umbramque sororum
Dum canit, & maestum Musa solatur amorem,
Canentem molli pluma duxisse senectam,
Linguentem terras, & sidera voce sequentem.
Filius, æqualeis comitatus classe catervas,
Ingentem remis Centaurum promovet: ille
Instat aquae, saxumque undis immane minatur
Arduus, & longa sulcat maria alta carina.
Ille etiam patriis agmen ciet Ocnus ab oris
Fatidicae Mantus, & Tusci filius amnis:
Qui muros, matrisque dedit tibi Mantua nomen,
Mantua dives avis sed non genus omnibus unum.
Gens illi triplex, populi sub gente quaterni:
Ipsa caput populis, Tusco de sanguine vires.
Hinc quoque quingentos in se Mezentius armat,
Quos patre Benaco velatus arundine glauca
Mincius infesta ducebat in æquora pinu.
It gravis Auletes, centenaque arbore fluctum
Verberat assurgens. spumant vada marmore verso.
Hunc vehit immanis Triton, & coerulea concha
Exterrens freta: cui laterum tenuis hispida nanti
Frons hominem præfert, in Pristinæ finit alvus;
Spumea semifero sub pectore murmurat unda.
Tot lecti procures ter denis navibus ibant
Subsidio Troiae, & campos salis ære secabant.
Jamque dies cœlo concesserat: almaque curru
Noctivago Phœbe medium pulsabat Olympum:
Æneas (neque enim membris dat cura quietem)
Ipse sedens clavumque regit velisque ministrat.
Atque illi medio in spatio chorus ecce suarum
Occurrit comitum, nymphae: quas alma Cybele
Numen habere maris, nymphaeque è navibus esse
Jusserat. innabant pariter, fluctusque secabant,

Quot

Quot prius ærata steterant ad litora prora.
Agnoscent longe regem, lustrantque choreis.
Quarum quæ fandi doctissima Cymodocea,
Pone sequens dextra puppim tenet, ipsaque dorso
Eminet, ac læva tacitis subremigat undis.
Tum sic ignarum alloquitur: Vigila ne Deum gens,
Ænea? vigila, & velis immitte rudenteis.
Nos sumus Idææ sacro de vertice pinus,
Nunc pelagi nymphæ, classis tua, perfidus ut nos
Præcipites ferro Rutulus, flammaque premebat:
Rupimus invitæ tua vincula, teque per æquor
Quærimus. hanc genitrix faciem miserata refecit,
Et dedit esse deas, ævumque agitare sub undis.
At puer Ascanius muro, fossisque tenetur
Tela inter media, atque horrenteis Marte Latinos.
Jam loca iussa tenet forti permistus Etrusco
Arcas eques. medias illis opponere turmas,
Ne castris iungant, certa est sententia Turno.
Surge age, & Aurora socios veniente vocari
Primus in arma iube, & clypeum cape, quem dedit
Invictum Ignipotens, atque oras ambiit auro. (ipse
Crastina lux, mea si non irrita dicta putaris,
Ingenteis Rutulæ spectabit cædis acervos.
Dixerat: & dextra discedens impulit altam,
Haud ignara modi, puppim: fugit illa per undas
Ocyor & iaculo, & ventos æquante sagitta.
Inde aliæ celerant cursus, stupet inscius ipse
Tros Anchisiades, animos tamen ominet tollit.
Tum breviter supera adspectans convexa precatur:
Alma parens Idæa Deum, cui Dindyma cordi,
Turrigeræque urbes, biugique ad frena leones:
Tu mihi nunc pugna princeps, tu rite propinques
Augurium, Phrygibusque adsis pede diva secundo.
Tantum effatus; & interea revoluta ruebat
Matura iam lucedies, noctemque fugarat.
Principio sociis edicit, signa sequantur,

Atque animos aptent armis, pugnaeque parent se,
 Iamque in conspectu Teucros habet, & sua castra
 Stans celsa in puppi. clypeum tum deinde sinistra
 Extulit ardentem. clamorem ad fidera tollunt
 Dardanidae è muris. spes addita suscitatur iras.
 Tela manu iaciunt: quales sub nubibus atris
 Strymoniae dant signa grues, atque aethera tranant
 Cum sonitu, fugiuntque Notos clamore secundo.
 At Rutulo regi, ducibusque ea mira videri
 Ausonijs, donec versas ad litora puppes
 Respiciunt, totumque allabi classibus æquor.
 Ardet apex capiti, cristisque ac vertice flama
 Funditur, & vastos umbo vomit aureus igneis:
 Non secus, ac liquida si quando nocte cometae
 Sanguinei lugubre rubent, aut Seirius ardor:
 Ille sitim, morbosque ferens mortalibus agris
 Nascitur, & laevo contristat lumine coelum.
 Haud tamen audaci Turno fiducia cessit
 Litora præripere, & venienteis pellere terra.
 Ultro animos tollit dictis, atque increpat ultro:
 Quod votis optastis, adest, perfringere dextra:
 In manibus Mars ipse, viri: nunc coniugis esto.
 Quisque suæ tectique memor: nunc magna referto
 Facta patrum, laudes. ultro occurramus ad undam,
 Dum trepidi, egressisque labant vestigia prima.
 AVDENTEIS Fortuna iuvat.
 Hæc ait: & secum versat, quos ducere contra,
 Vel quibus obsessos possit concedere muros.
 Interea Æneas socios de puppibus altis
 Pontibus exponit: multi servare recursus
 Languentis pelagi, & brevibus se credere saltu:
 Per remosa liij speculatus litora Tarchon,
 Qua vada non sperat, nec fracta remurmurat unda,
 Sed mare inoffensum crescenti allabitur æstu.
 Advertit subito proras, sociosque precatur:
 Nunc, ô lecta manus, validis incumbite remis;
 Tollite;

Tollite, ferte rates, inimicam findite rostris
Hanc terram, sulcumque sibi premar ipsa carina,
Frangere nec tali puppim statione recuso,
Arrepta tellure semel. quæ talia postquam
Effatus Tarchon, socij consurgere tonsis,
Spumanteisque rates arvis inferre Latinis:
Donec rostra tenens siccum, & sedere carinæ
Omnes innocuæ, sed non puppis tua Tarchon.
Namque inflicta vadis dorso dum pendet iniquo,
Aniceps sustentata diu, fluctusque fatigat,
Solvitur, atque viros medijs exponit in undis:
Fragmina remorum quos, & fluitantia transtra
Impediunt, retrahitque pedes simul unda relabens.
Nec Turnum segnis retinet mora: sed rapit acer
Totam aciem in Teucros, & contra in litore sistit.
Signa canunt. primus turmas invasit agresteis
Æneas, omen pugnæ, stravitque Latinos,
Occiso Therone, virum qui maximus ultro
Æneam petit. huic gladio perque ærea scuta,
Per tunicam squalentem auro, latus haurit apertū.
Inde lycam ferit, exsectum iam matre perempta,
Et tibi Phœbe sacrum: casus evadere ferri
Cuilicuit parvo. nec longe Cissea durum,
Immanemque Gyan, sternenteis agmina clava,
Deiecit letho: nihil illos Herculis arma,
Nil validæ iuvere manus, genitorque Melampus,
Alceidæ comes, usque graveis dum terra labores
Præbuit. ecce, Pharo voces dum iactat inerteis,
Intorquens iaculum clamanti sistit in ore.
Tu quoque, flaventem prima lanugine malas
Dum sequeris Clytium infelix, nova gaudia, Cydon,
Dardania stratus dextra, securus amorum,
Qui iuvenum tibi semper erant, miserande iaceres.
Ni fratrum stipata cohors foret obvia, Phorci
Progenies, septem numero, septenaque tela
Conijciunt: partim galea clypeoque resultant

Irrita: deflexit partim stringentia corpus
 Alma Venus fidum Æneas affatur Achatem:
 Suggere tela mihi (non ullum dextera frustra
 Torserit in Rutulos) steterunt quæ in corpore Gra-
 Iliacis campis. tum magnam corripit hastam, (ium
 Et iacit. illa volans clypei transverberat æra
 Mæonis, & thoraca simul cum Pectore rumpit.
 Huic frater subit: Alcanor, fratremque ruentem
 Sustentat dextra. traiecto missa lacerto
 Protinus hasta fugit, servatque cruenta tenorem:
 Dexteræq; ex humero nervis moribunda pependit.
 Tum Numitor, iaculo fratris de corpore rapto,
 Æneam petiit: sed non & figere contra
 Est licitum, magnique femur perstrinxit Achata,
 Heic Curibus, fidens primævo corpore, Clausus
 Advenit, & rigida Dryopen ferit eminus hasta,
 Sub mentum graviter pressa, pariterque loquentis
 Vocem animamque rapit traiecto gutture. at ille
 Fronte ferit terram, & crassum vomit ore cruorem.
 Treis quoque Threïcios Boreæ de gente suprema,
 Et treis, quos Idas pater, & patria Ismara mittit,
 Per varios sternit casus. occurrit Alæsus,
 Auruncæque manus: subit & Neptunia proles,
 Insignis Messapus equis: expellere tendunt
 Nunchi, nunc illi: certatur limine in ipso
 Ausoniæ. magno discordes æthere venti
 Prælia ceu tollunt, animis & viribus æquis:
 Non ipsi inter se, non nubila, non mare cedit:
 Anceps pugna diu: stant obnixa omnia contra:
 Haud aliter Troianæ acies, aciesque Latinæ
 Concurrunt: hæret pede pes, densusque viro vir.
 At parte ex alia, qua saxa rotantia late
 Intulerat torrens, arbuta que diruta ripis,
 Arcadas insuetos acies inferre pedestreis
 Ut vidit Pallas Latio dare terga sequaci,
 Aspera queis natura loci dimittere quando

Suasit

Suasit equos: unum quod rebus restat egenis,
Nunc prece, nunc dictis virtutem accendit amaris.
Quo fugitis socij? per vos, & fortia facta,
Per ducis Evandri nomen, devictaque bella,
Spemq; meam, patriæ quæ nunc subit æmula laudi,
Fidite ne pedibus. ferro rumpenda per hosteis
Est via, qua globus ille virum densissimus urget:
Hac vos, & Pallanta ducem patria alta reposcit.
Numina nulla premunt: mortali vrgemur ab hoste
Mortales: totidem nobis animæque, manusque.
Ecce maris magno claudit nos obiice Pontus:
Deest iam terra fugæ: pelago Troiamne petemus?
Hæc ait, & medius densos prorumpit in hosteis.
Obvius huic primum, fatis adductus iniquis,
Fit Lagus: hunc, magno vellit dum pondere saxum,
Intorto figit telo, discrimina costis
Per medium qua spina dedit, hastamque receptat
Offibus hærentē. quem non super occupat Hisbon,
Ille quidem hoc sperans: nam Pallas ante ruentem,
Dum furit, incautum crudeli morte sodalis
Excipit, atque enses tumido in pulmone recondit.
Hinc Stihelenum petit, & Rhœtide gente vetusta
Anchemolum, thalamos ausum incestare novercæ.
Vos etiam gemini Rutulis cecidistis in arvis
Daucia, Laride, Thymberque, simillima proles,
Indiscreta suis, gratusque parentibus error.
At nunc dura dedit vobis discrimina Pallas:
Nam tibi Thymbre caput Evandrius abstulit ensis:
Te decisa suum Laride dextera quærit; (stant.
Semianimesque micant digiti, ferumque retra-
Arcadas accensos monitu, & præclara tuentis
Facta viri, mistus dolor, & pudor armat in hosteis.
Tum Pallas, biugis fugientem Rhœtea præter
Traiicit. hoc spatium, tantumque moræ fuit Illo:
Illo namque procul validam direxerat hastam:
Quæ medius Rhœteus intercipit, optime Teuthra,

Te fugiens, fratremque Tyren, curruque volutus
Cædit semianimis Rutulorum calcibus arva.
Ac velut optato, ventis æstate coortis,
Dispersa immittit silvis incendia pastor:
Correptis subito medijs, extenditur una
Horrida per latos acies Volcania campos:
Ille sedens victor flamas despectat ovanteis:
Non aliter socium virtus coit omnis in unum,
Teque iuvat Palla. sed bellis acer Alæsus
Tendit in adversos, seque in sua colligit arma.
Hic mactat Ladona, Pheretaque, Demodocumque:
Strymonio dextram fulgenti deripit ense
Elatam in iugulum: saxo ferit ora Thoantis,
Ossaque dispergit cerebro permista cruento.
Fata canens silvis genitor celarat Alæsum:
Ut senior letho canentia lumina solvit,
Iniecere manum Parcæ telisque sacrarunt
Evandri. quem sic Pallas petit ante precatus:
Da nunc Thybri pater ferro, quod missile libro,
Fortunam atque viam duri per pectus Alæsi.
Hæc arma, exuviasque viri tua quercus habebit.
Audiit illa deus. dum texit Imaona Alæsus,
Arcadio infelix telo dat pectus inermum.
At non cæde viri tanta perterrita Lausus,
Pars ingens belli, finit agmina: primus Abantem
Oppositum interimit, pugnae nodumq; moramq;
Sternitur Arcadiæ proles: iternuntur Etrusci,
Et vos ô Graijs imperdita corpora Teucri.
Agmina concurrunt, ducibusque & viribus æquis.
Extremi addensant acies: nec turba moveri
Tela manusque finit. hinc Pallas instat, & urget,
Hinc contra Lausus. nec multum discrepat ætas:
Egregij forma, sed queis fortuna negarat
In patriam reditus. ipsos concurrere passus
Haud tamen inter se magni regnator Olympi:
Mox illos sua fata manent maiore sub hoste.

interca

Interea soror alma monet succurrere Lauso
Turnum: qui volucris curru medium secat agmen
Vt vidit socios, Tempus desistere pugnae:
Solutus ego in Pallanta feror; soli mihi Pallas
Debetur: cuperem, ipse parens spectator adesset.
Hæc ait: & socij cesserunt æquore iussu.
At Rutulum abscessu iuvenis, tum iussa superba
Miratus. stupet in Turno, corpusque per ingens
Lumina voluit, obitque truci procul omnia visu,
Talibus & dictis it contra dicta tyranni:
Aut spolijs ego iam raptis laudabor opimis,
Aut letho intigni: sorti pareræquus utrique est:
Tolle minas. fatus medium procedit in æquor.
Frigidus Arcadibus coit in præcordia sanguis.
Defluit Turnus biugis: pedes apparat ire
Cominus. utque leo specula cum vidit ab alta
Stare procul campis meditantem prælia taurum.
Advolat: haud alia est Turni venientis imago.
Hunc ubi contiguum missæ fore credidit, hastæ,
Ire prior Pallas, si qua fors adiuvet ausum
Viribus imparibus; magnumque ita ad æthera fatur:
Per patris hospitium, & mensas quas advena adisti,
Te precor Alceide, coeptis ingentibus adsis:
Cernat semineci sibi me rapere arma cruenta,
Victoremque ferant morientia lumina Turni.
Audiit Alceides iuvenem, magnumque sub imo
Corde premit gemitum, lacrymasq; effudit inaneis.
Tum genitor gnatum dictis affatur amicis:
STAT SVA cuiq; dies: breve & irreparabile tempus
Omnibus est vitæ: sed famam extendere factis,
Hoc virtutis opus. Troiæ sub mœnibus altis
Tot gnati cecidere deum: quin occidit una
Sarpedon, mea progenies: etiam sua Turnum
Fata vocant, metasque dati pervenit ad ævi.
Sic ait, atque oculos Rutulorum reiicit arvis.
At Pallas magnis emittit viribus hastam,

Vaginaque cava fulgentem deripit ensem.
 Illa volans, humeri surgunt qua tegmina summa,
 Incidit atque viam clypei molita per oras,
 Tandem etiam magno strinxit de corpore Turni.
 Hæc Turnus ferro præfixum robur acuto
 In Pallanta diu librans iacit, atque ita fatur:
 Adspice num mage sit nostrum penetrabile telum.
 Dixerat: ac clypeum, tot ferri terga, tot æris,
 Cum pellis toties obeat circumdata tauri,
 Vibranti cuspis medium transverberat ictu,
 Loricæque moras, & pectus perforat ingens.
 Ille rapit calidum frustra de vulnere telum:
 Vna eademq; via sanguisq;, animusque sequuntur,
 Corruit in vulnus: sonitum super arma dedere:
 Et terram hostilem moriens petito re cruento.
 Quem Turnus super assistens,
 Arcades hæc, inquit, memores mea dicta referte
 Evandro: qualem meruit, Pallanta remitto. (est,
 Quisquis honos tumuli, quidquid solamē humandi
 Largior: haud illi stabunt Æneia parvo
 Hospitia: & lævo pressit pede, talia fatus,
 Exanimum, rapiens immania pondera baltei,
 Impressumque nefas: una sub nocte iugali
 Cæsa manus iuvenum foede, thalamique cruenti:
 Quæ Clonus Eurytides multo cælaverat auro:
 Quo nunc Turnus ovat spolio, gaudetque potitus.
NESCIA mens hominum fati, sortisque futura,
Et servare modum rebus sublata secundis,
 Turno tempus erit, magno cum optaverit euntum
 Intactum Pallanta, & cum spolia ista, diemque
 Oderit. at socij multo gemitu, lacrynisque
 Impositum scuto referunt Pallanta frequentes.
 O dolor, atque decus magnum rediture parenti:
 Hæc te prima dies bello dedit, hæc eadem aufert:
 Cum tamen ingenteis Rutulorum linguis acervos.
 Nec iam fama mali tanti, sed certior auctor

Advolat Æneæ, tenui discrimine lethi.
Esse suos, tempus versis succurrere Teucris.
Proxima quæque metit gladio, latumque per agmen
Ardens limitem agit ferro, te Turnæ, superbum
Cæde nova, quærens: Pallas, Evander, in ipsis
Omnia sunt oculis: mensæ, quas advena primus
Tunc adiit, dextræque datæ. Sulmone creatos
Quatuor heic iuvenes; totidem, quos educat Ufens,
Vi venteis rapit, inferias quos immolet Vmbris,
Captivoque rogi perfundat sanguine flamas.
Inde Mago procul infensam cum tenderet hastam,
Ille astu subit, ac tremebunda supervolat hasta;
Et genua amplectens effatur talia supplex:
Per patrios maneis, & spes surgentis Iuli,
Te precor, hanc animam serves gnatoque, patriq;
Est domus alta: iacent penitus defossa talenta
Cælati argenti: sunt auri pondera facti
Infectique mihi: non heic victoria Teucrum
Vertitur: haud anima una dabit discrimina tanta.
Dixerat. Æneas contra cui talia reddit:
Argenti atque auri memoras quæ multa talenta,
Gnatis parce tuis: belli commercia Turnus
Sustulit ista prior, iam tum Pallante peremto.
Hoc patris Anchisæ manes, hoc sentit Iulus.
Sic fatus, galeam læva tenet, atque reflexa
Cervice orantis capulo tenus abdedit ensem.
Nec procul Æmonides, Phœbi, Triviaq; sacerdos,
Infula cui sacra redimeibat tempora vitta,
Totus collucens veste, atque insignibus armis.
Quem congressus agit campo, lapsumq; superstans
Immolat, ingentique umbra tegit. arina Sereïtus
Lectæ refert humeris, tibi rex Gradive tropæum.
Instaurant acies, Volcani stirpe creatus,
Cæculus, & veniens Marforum montibus Vmbro.
Dardanides contra furit: Anxurus ense sinistram,
Et totum clypei ferro deiecerat orbem.

Dixe-

Dixerat ille aliquid magnum, vimque affore verbo
Crediderat, coeloque animum fortasse ferebat,
Canitiemque sibi, & longos promiserat annos.
Tarquitus exsultans contra fulgentibus armis,
Silvicolæ Fauno Dryope quem nympha crearat,
Obvius ardenti sese obtulit: ille reducta
Loricam clypeique ingens onus impedit hasta.
Tum caput orantis nequiquam, & multa parantis
Dicere, deturbat terræ, truncumque tepentem
Provolvens, super hæc inimico pectore fatur:
Istic nunc metuende iace, non te optima mater
Condet humi. patriove onerabit membra sepul-
Alitibus linquere feris: aut gurgite mersum cro:
Unda feret, piscesque impasti vulnera lambent.
Protinus Antæum, & Lycan, prima agmina Turni
Persequitur, fortemq; Numam, fulvumq; Camer-
Magnanimo Volcente satum: ditissimus agri (tem,
Qui fuit Ausonidum, & tacitis regnavit Amyclis.
Ægæon qualis, centum cui brachia dicunt,
Centenasque manus, quinquaginta oribus ignem,
Pectoribusque arsisse, Jovis cum fulmina contra
Tot paribus streperet clypeis, tot stringeret enseis.
Sic toto Æneas desævit in æquore victor,
Ut semel intepuit mucro: quin ecce Niphæi
Quadriiuges in equos, adversaque pectora tendit:
Atque illi longe gradientem, & dira frementem
Ut videre, metu versi, retroque ruentes,
Effunduntque ducem, rapiuntque ad litora currus.
Interea biiugis infert se Lucagus albis
In medios, fraterque Liger: sed frater habenis
Flectit equos, strictum rotat acer Lucagus ensem.
Haud tulit Æneas tanto fervore furenteis:
Irruit, adversaque ingens apparuit hasta.
Cui Liger:

Non Diomedis equos, non currus cernis Achillis,
Aut Phrygiæ campos: nunc belli finis, & ævi

His dabitur terris. vesano talia late
 Dicta volant Ligeri: sed non & Troius heros
 Dicta parat contra: iaculum nam torquet in hostē.
 Lucagus, ut pronus pendens in verbera telo
 Admonuit biiugos, proiecto dum pede lævo
 Aptat se pugna, subit oras hasta per imas
 Fulgentis clypei; tum lævum perforat inguen,
 Excussus curru moribundus volvitur arvis.
 Quem pius Æneas dictis affatur amaris:
 Lucage, nulla tuos currus fuga segnis equorum
 Prodidit, aut vanæ vertere ex hostibus umbræ:
 Ipse rotis saliens iuga deseris. hæc ita fatus,
 Arripuit biiugos. frater tendebat inermis.
 Infelix palmas, curru delapsus eodem.
Per te, per qui te talem genuere parentes, (tis.
 Vir Troiane, sine hanc animam, & miserere precan-
 Pluribus oranti Æneas: Haud talia dudum
 Dicta dabas: morere, & fratrem ne desere frater.
 Tum, latebras animæ, pectus mucrone recludit.
 Talia per campos edebat funera ductor
 Dardanius, torrentis aquæ, vel turbinis atri
 More furens. tandē erumpunt, & castra relinquunt
 Ascanius puer, & nequiquam obsessa iuventus.
 Junonem interea compellat Jupiter ultro:
 O germana mihi, atque eadem gratissima coniux,
 Ut rebare, Venus, nec te sententia fallit,
 Troianas sustentat opes, non vivida bello
 Dextra viris, animusque ferox, patiensq; pericli.
 Cui Juno submissa: Quid, ô pulcerrime coniux,
 Sollicitas ægram, & tua tristia dicta timentem?
 Si mihi, quæ quondam fuerat, quamq; esse decebat.
 Vis in amore foret, non hoc mihi namq; negares
 Omnipotens, quin & pugna subducere Turnum,
 Et Dauno possem incolumem servare parenti.
 Nunc pereat, Teucrisque pio det sanguine poenas.
 Ille tamen nostra deducit origine nomen:

Pilum-

Pilumnusque illi quartus pater; & tua larga
Sæpe manu, multisque oneravit limina donis.
Cui rex ætherij breviter sic fatur Olympi:
Si mora presentis lethi, tempusque caduco
Oratur iuveni, meque hoc ita ponere sentis:
Tolle fuga Turnum, atque instantibus eripe fatis.
Hactenus indulgisse vacat. sin altior istis
Sub precibus venia ulla latet, totumque moveri,
Mutarive putas bellum; spes pascis inaneis,
Cui Iuno illacrumans: Quid si, quod voce gravavis,
Mente dares, atque hæc Turno rata vita maneret?
Nunc manet insontem gravis exitus: aut ego veri
Vana feror: quod ut ô potius formidine falsa
Ludar, & in melius tua, qui potes orsa reflectas.
Hæc ubi dicta dedit, cœlo se protinus alto
Misit, agens hiemem nimbo succincta per auras,
Iliacamque aciem, & Laurentia castra petivit.
Tum dea nube cava tenuem sine viribus umbram
In faciem Æneæ, visu mirabile monstrum,
Dardanijs ornat telis. clypeumque, iubaque
Divini assimulat capitis: dat inania verba,
Dat sine mente sonum, gressusque effingit euntis.
Morte obita quales fama est volitare figuras,
Aut quæ sopitos deludunt somnia sensus.
At primas læta ante acies exsultat imago,
Irritatque virum telis, & voce laceffit;
Instat cui Turnus, stridentemque eminus hastam
Coniicit: illa dato vertit vestia tergo.
Tum vero Ænean aversum ut cedere Turnus
Credidit, atque animo spem turbidus hausit inanem:
Quo fugis Ænea? thalamos ne desere pactos:
Hac dabitur dextra tellus quæ sita per undas.
Talia vociferans sequitur, strictumque coruscat
Mucronem; nec ferre videt sua gaudia ventos.
Forte ratis celsi coniuncta crepidine saxi
Expositis. stabat scalis, & ponte parato,

Qua rex Clusinis advectus Osinius oris.
Huc sese trepida Æneæ fugientis imago
Coniicit in latebras: nec Turnus segnior instat,
Exsuperatque moras, & ponteis transilit altos.
Vix proram attigerat; rumpit Saturnia funem,
Avolsamque rapit revoluta per æquora navim.
Illum autem Æneas absentem in prælia poscit:
Obvia multa virum demittit corpora morti.
Tum levis haud ultra latebras iam quærit imago
Sed sublime volans nubi se immiscuit atræ:
Cum Turnum medio interea fert æquore turbo.
Respicit ignarus rerum, ingratusque salutis,
Et duplices cum voce manus ad sidera tendit:
Omnipotens genitor, tanton me crimine dignum
Duxisti, & taleis voluisti expendere pœnas?
Quo feror? unde abij? quæ me fuga? quemve reducet?
Laurenteisne iterum muros, aut castra videbo?
Quid manus illa virum, qui me, meaq; arma secuti?
Quosque, nefas, omneis infanda in morte reliqui;
Et nunc palanteis video, gemitumque cadentum
Accipio? quid agam? aut quæ iã satis ima dehiscat
Terra mihi? vos ô potius miser secite venti:
In rupes, in saxa, volens vos Turnus adoro,
Ferte ratem, saxisque vadis immittite Syrtis:
Quo neq; me Rutuli, neque conscia fama sequatur.
Hæc memorâs animo nunc huc, nunc fluctuat illuc:
An sese mucrone ob tantum dedecus amens
Induat, & crudum per costas exigat enssem:
Fluctibus an iaciat medijs, & litora nando
Curva petat, Teucrumq; iterum se reddat in arma.
Ter conatus utramque viam: ter maxima Iuno
Continuit, iuvenemque animi miserata repressit.
Labitur alta secans, fluctuque, æstuque secundo;
Et patris antiquam Dauni defertur ad urbem.
At Iovis interea monitis Mezentius ardens
Succedit pugna, Teucrosque invadit ovanteis

Con-

Concurrunt Tyrrhenæ acies atque omnibus uni;
Uni odiisque viro, telisque frequentibus instant.
Ille, velut rupes, vastum quæ prodit in æquor
Obvia ventorum Furiis, expositaque Ponto,
Vim cunctam, atque minas perfert cœliq; marisq;
Ipsa immota manens: prolem Dolicaonis Hebrum
Sternit humi, cum quo Latagū, Palmumq; fugacem:
Sed Latagum saxo, atque ingenti fragmine montis
Occupat os, faciemque adversam: poplite Palmum
Succiso volui segnem finit, armaque Laufo
Donat habere humeris, & vertice figere cristas.
Nec non Evantem Phrygium, Paridisque Mimanta
Æqualem, comitemque: una quem nocte Theano
In lucem genitori Amyco dedit, & face prægnans
Cisseis regina Parin creat: urbe paterna
Occubat: ignarum Laurens habet ora Mimanta.
Ac velut ille canum morfu de montibus altis
Aptus Aper multos Vesulus quem pinifer annos
Defendit, multosque palus Laurentia, silva
Pastus arundinea, postquam inter retia ventum est,
Substitit, infremuitque ferox, & inhorruit armos:
Nec cuiquam irasci, propiusve accedere virtus:
Sed iaculis, tutisque procul clamoribus instant.
Haud aliter, iustæ quibus est Mezentius iræ,
Non ulli est animus stricto concurrere ferro:
Missilibus longe, & vasto clamore laceßunt.
Ille autem impavidus partem cunctatur in omneis;
Dentibus infrendens, & tergo decutit hastas.
Venerat antiquis Coriti de finibus Acron,
Graius homo, infectos linquens profugus Hymenæos
Hunc ubi miscentem longe media agmina vidit
Purpureum pennis & pactæ coniugis ostro:
Impastus stabula alta leo ceu sæpe peragrans,
(Suadet enim vesana fames) si forte fugacem
Conspexit capream, aut surgentē in cornua cervum,
Gaudet hians immane, comasque arrexit, & hæret
Visce-

Visceribus super accumbens: lavit improba teter

Ora cruor:

Sic ruit in densos alacer Mezentius hosteis.

Sternitur infelix Acron, & calcibus atram

Tundit humum exspirans, infraictaq; tela cruentat.

Atque idem fugientem haud est dignatus Orodem

Sternere, nec iacta cæcum dare cuspide vulnus:

Obvius adversoque occurrit, seque viro vir

Contulit, haud furto melior, sed fortibus armis.

Tum super abiectum posito pede nixus, & hasta,

Pars belli haud temnenda, viri, iacet altus Orodes.

Conclamant socij lætum præana secuti:

Ille autem exspirans: Non me, quicumq; es, inulto,

Victor, nec longum latabere: te quoque fata

Prospectant paria, atque eadem mox arva tenebis.

Ad quem subridens mista Mezentius ira; (rex

Nunc morere: ast de medium pater, atq; hominum

Viderit. hoc dicens eduxit corpore telum.

Olli dura quies oculos, & ferreus urget

Somnus: in æternam clauduntur lumina noctem.

Cædicus Alcathoum obtruncat, Sacrator Hydaspē,

Partheniumque Rapo, & prædorum viribus Orsen:

Messapus Cloniumque, Lycaoniumque Ericaten:

Illum infrenis equi lapsu tellure iacentem,

Hunc peditem pedes; & Lycius processerat Agis:

Quem tamen haud expers Valerus virtutis a vitæ

Deiicit, Atronium Salius, Saliumque Nealces,

Insignis iaculo, & longe fallente sagitta.

Iam gravis æquabat luctus, & mutua Mavors

Funera: cedebant pariter, pariterque ruebant

Victores, victique: neque his fuga nota, nec illis.

Di Iovis in tectis iram miserantur inanem

Amborum, & tantos mortalibus esse labores.

Hinc Venus, hinc contra spectat Saturnia Iuno:

Pallida Tisiphone media inter millia sævit.

At vero ingentem quatiens Mezentius bastam,

Tur-

Turbidus ingreditur campo, quam magnus Orion,
Cum pedes incedit medijs per maxima Nerei
Stagna viam scindens, humero supereminet undas:
Aut summis referens annosam montibus ornum,
Ingrediturque solo, & caput inter nubila condit:
Talis se vastis infert Mezentius armis.
Huic contra Æneas speculatus in agmine longo,
Obvius ire parat: manet imperterritus ille,
Hostem magnaminum opperiens, & mole sua stat.
Atq; oculis spacium emensus, quantum satis hastæ,
Dextra mihi deus, & telum quod missile libro,
Nunc adsint: voveo prædonis corpore raptis
Indutum spoliis, ipsum te Lausæ tropæum
Æneæ, dixit, stridentemque eminus hastam
Tecit: at illa volans clypeo est excussa, proculque
Egregium Antorem latus inter, & ilia figit:
Herculis Antorem comitem, qui missus ab Argis
Hæserat Evandro, atque Italia confederat urbe.
Sternitur infelix alieno vulnere, cœlumque
Adspicit, & dulcis moriens reminiscitur Argos.
Tum pius Æneas hastam iacit: illa per orbem
Aere cavum triplici, per lineæ terga, tribusque
Transit intextum tauris opus, imaque sedit
Inguine, sed vires haud pertulit. ocyus ensem
Æneas, viso Tyrrheni sanguine latus,
Eripit à femine, & trepidanti fervidus instat.
Ingemuit cari graviter genitoris amore,
Vt vidit, Lausus, lacrymæque per ora volutæ.
Hic mortis duræ casum, tuæque optima facta,
Si qua fidem tanto est operi latura vetustas,
Non equidem, nec te iuvenis memorande silebo.
Ille pedem referens, & inutilis, inque ligatus
Cedebat, clypeoque inimicum hastile trahebat.
Proripuit iuvenis, seseque immiscuit armis:
Iamque assurgentis dextræ, plagamque ferentis
Æneæ subiit mucronem, ipsumque morando

Sustinuit. socij magno clamore sequuntur,
Dum genitor gnati parma protectus abiret:
Telaque coniciunt, proturbantque eminus hostem
Missilibus. furit Æneas, tectusque tenet se.
Ac velut, effusa si quando grandine nimbi
Præcipitant, omnis campis diffugit arator,
Omnis & agricola, & tuta latet arce viator,
Aut amnis ripis, aut alti fornice saxi,
Dum pluit, in terris ut possint, Sole reducto,
Exercere diem. sic obrutus undique telis
Æneas, nubem belli, dum detonet, omnis
Sustinet, & Lausum increpitat, Lausoque minatur
Quo moriture ruis, maioraque viribus audes?
Fallit te incautum pietas tua, nec minus ille
Exsultat demens: sævæ iamque altius iræ
Dardanio surgunt ductori, extremaque Lauso
Parcæ fila legunt. validum namque exigit ensem
Per medium Æneas iuvenem, totumque recondit.
Transiit & parmam mucro, levia arma, minacis,
Et tunicam, molli mater quam neverat auro:
Implevitque sinum sanguis: tum vita per auras
Concessit mæsta ad Maneis, corpusque reliquit.
At vero ut vultum vidit morientis, & ora,
Ora modis Anchisiades pallentia miris,
Ingemuit miserans graviter, dextramque tetendit,
Et mentem patriæ subiit pietatis imago.
Quid tibi nunc miserande puer, pro laudibus istis,
Quid pius Æneas tanta dabit indole dignum?
Arma, quibus lætatus, habe tua: teque parentum
Manibus, & cineri, si qua est ea cura, remitto.
Hoc tamen infelix miseram solabere mortem:
Æneæ magni dextra cadis. increpat ultro
Cunctanteis socios, & terra sublevat ipsum,
Sanguine turpantem comtos de more capillos.
Interea genitor Tiberini ad fluminis undam
Vulnera siccabat lymphis, corpusque levabat

Arbe-

Arboris acclinis trunco: procul ærea ramis
Dependet galea, & prato gravia arma quiescunt.
Stant lecti circum iuvenes: ipse æger, anhelans
Colla fovet, fusus propexam in pectore barbam:
Multa super Lauso rogitat multosque remittit,
Qui revocent, mæstique ferant mandata parentis.
At Lausum socij exanimum super arma ferebant
Flentes, ingentem, atque ingenti vulnere victum.
Agnovit longe gemitum præsaga mali mens:
Canitiem immundo deformat pulvere, & ambas
Ad cœlum tendit palmas, & corpore inhæret.
Tantane me tenuit vivendi gnate voluptas,
Vt pro me hostili paterer succedere dextræ,
Quem genui? tuana hæc genitor per vulnera servor,
Morte tua vivens? heu, nunc misero mihi demum
Exilium infelix. nunc alte vulnus adauctum.
Idem ego gnate tuum maculavi crimine nomen,
Pulsus ob invidam solio, sceptrisque paternis.
Debueram patriæ pœnas, oðiiisque meorum:
Omneis per mortes animam fontem ipse dedissem.
Nunc vivo: neq; adhuc homines, lucemq; relinquo:
Sed linguam. simul hæc dicens, attollit in ægrum
Se femur; &, quamquam vis alto vulnere tardat,
Haud deiectus, equum duci iubet. hoc decus illi,
Hoc solamen erat: bellis hoc victor abibat
Omnibus. alloquitur mærentem, & talibus infit:
Phœbe diu, R E S si qua diu mortalibus ulla est,
Viximus: aut hodie victor spolia illa cruenta,
Et caput Æneæ referes Lausique dolorum
Vitor eris mecum: aut, aperit si nulla viam vis,
Occumbes pariter: neque enim fortissime credo
Iussa aliena pati, & dominos dignabere Teucros.
Dixit, & exceptus tergo consueta locavit
Membra, manusque ambas iaculis oneravit acutis,
Ære caput fulgens, cristaque hirsutus equina.
Sic cursum in medios rapidus dedit, æstuat ingens

Imo

Imo in corde pudor, mistoque infania luctu,
Et Furijs agitat amor, & conscia virtus:
Atque heic Æneam magna ter voce vocavit.
Æneas agnovit eum, lætusque precatur:
Sic pater ille deum faciat, sic altus Apollo,
Incipias conferre manum.
Tantum effatus, & infesta subit obvius hasta.
Ille autem: Quid me erepto sævissime gnato
Terres? hæc via sola fuit, qua perdere posses:
Nec mortem horremus, nec divum parcimus ulli.
Desine, iam venio moriturus, & hæc tibi porto
Dona prius. dixit, telumque intorsit in hostem:
Inde aliud super, atque aliud figitque, volatque
Ingenti gyro, sed sustinet aureus umbo,
Ter circumadstantem lævos equitavit in orbeis.
Tela manu iaciens: ter secum Troius heros
Immanem ærato circumfert tegmine silvam.
Inde ubi tot traxisse moras, tot spicula tædet
Vellere, & urgetur pugna congressus iniqua;
Multa movens animo, iam tandem erumpit, & inter
Bellatoris equi cava tempora conijcit hastam.
Tollit se arrectum quadrupes, & calcibus auras
Verberat, effusumque equitem super ipse secutus
Implicat, eiectoque incumbit cernuus armo.
Clamore incendunt cœlum Troësque, Latinique.
Advolat Æneas, vaginaque eripit ensem,
Et super hæc, Vbi nunc Mezentius acer & illa
Effera vis animi? contra Tyrrhenus, ut auras
Suspiciens hausit cœlum, mentemque recepit:
Hostis amare, quid increpitas mortemque, minaris:
Nullum in cæde nefas: nec sic ad proelia veni,
Nec tecum meus hæc pepigit mihi fœdera Lausus.
Unum hoc per, si qua est victis venia hostibus, oro.
Corpus humo patiare tegi. scio acerba meorum
Circumstare odia: hunc oro defende furorem,
Et me consortem gnati concede sepulcro,

Hæc loquitur, iuguloq; haud inscius accipit ensem,
Vndantique animam diffundit in arma cruore.

P. VIRGILII MARONIS ÆNEI-
DOS LIB. XI.

ARGVMENTVM.

*Æneas victor, occiso Mezentio, Marti tropæum erigit.
Virumque cæsis supremus sepultura honor redditur.
Diomedes Latinis arma denegat. Drances & Turnus se
mutuis convicijs proscindunt. Equestre prælium dubio
utrimque eventu diu committitur: verum Camilla nece
consternati Rutuli sese in fugam recipiunt.*

O Ceanum interea surgens Aurora reliquit. (dis
Æneas, quamquã & focijs dare tempus human-
Præcipitant curæ, turbataque funere mens est,
Vota deum primo victor solvebat Eoo.
Ingentem quercum decisis undique ramis
Constituit tumulo, fulgentiaque induit arma,
Mezenti ducis exuvias, tibi magne tropæum
Bellipotens: aptat roranteis sanguine criitas,
Telaque trunca viri, & bis sex thoraca petitem,
Perfossamque locis, clypeumque ex ære sinistra
Subligat, atque ensem collo suspendit eburnum.
Tum focios, namque omnis eum stipata tegebat
Turba ducum, sic incipiens hortatur ovanteis:
Maxima res effecta viri: timor omnis abesto.
Quod superest: hæc sunt spolia, & de rege superbo
Primitiæ, manibusque meis Mezentius hic est.
Nunc iter ad regem nobis, murosque Latinos.
Arma parate animis, & spe præsumite bellum:
Ne qua mora ignaros, ubi primum vellere signa
Annuerint superi, pubemque educere castris,
Impediat, segnesque metu sententia tardet.
Interea focios, inhumataque corpora terræ
Mandemus: qui solus honos Acheronte sub imo est.
Ite, ait, egregias animas, quæ sanguine nobis

Hanc

Hanc patriam peperere suo, decorate supremis.
Muneribus: mæstamque Evandri primus ad urbem
Mittatur Pallas; quem non virtutis egentem
Abstulit atra dies, & funere merfit acerbo.
Sic ait illacrymans, recipitque ad limina gressum,
Corpus ubi exanimi positum Pallantis Acœtes.
Servabat senior: qui Parrhasio Evandro
Armiger ante fuit, sed non felicibus æque
Tum comes auspicijs caro datus ibat alumno:
Circū omnes, famulumq; manus, Troianaq; turba,
Et mœstæ Iliades crinem de more solutæ.
Vt vero Æneas foribus sese intulit altis,
Ingentem gemitum tunsis ad sidera tollunt
Pectoribus, mœstoque immugit regia luctu.
Ipse caput nivei fultum Pallantis, & ora
Vt vidit, levique patens in pectore vulnus
Cuspide Ausonia, lacrymis ita fatur obortis:
Tene, inquit, miserande puer, cum læta veniret,
Invidit fortuna mihi, ne regna videres
Nostra, neque ad sedes victor veherere paternas?
Non hæc Evandro de te promissa parenti
Discedens dederam, cum me complexus euntem
Mitteret in magnum imperium, metuensq; moneret
Acreis esse viros, cum dura prælia gente.
Et nunc ille quidem spe multum captus inani
Forset vota facit, cumulatque altaria donis.
Nos iuvenem exanimum, & nil iam cœlestibus ullis
Debentem, vano mœsti comitamur honore.
Infelix gnati funus crudele videbis.
Hi nostri reditus, exspectatiq; triumphi:
Hæc mea magna fides. at non Evandre pudendis
Vulneribus pulsum adspicies: nec sospite dirum
Optabis gnato funus pater. hei mihi quantum
Præsidium Ausonia, & quantum tu perdis Iule!
Hæc ubi deflevit, tolli miserabile corpus
Imperat, & toto lectos exagmine mittit

Mille viros, qui supremum comitentur honorem,
Interfintque patris lacrymis, solatia luctus
Exigua ingentis, misero sed debita patri.
Haud segnes alij crateis, & molle pheretrum
Arbutis texunt virgis, & vimine querno,
Exstructosque toros obtentu frondis inumbrant.
Heic iuvenē agresti sublimem in stramine ponunt:
Qualem virgineo demessum pollice florem,
Seu mollis violæ, seu languentis hyacinthi,
Cui neq; fulgor adhuc, nec dum sua forma recessit,
Non iam mater alit tellus, viresque ministrat.
Tunc geminas vesteis, ostroque auroque rigentis,
Extulit Æneas, quas illi, læta laborum,
Ipsa suis quondam manibus Sidonia Dido
Fecerat, & tenui telas discreverat auro.
Harum unam iuveni, supremum, mæstus, honorem,
Induit, arsurasque comas obnubit amictu;
Multaque præterea Laurentis præmia pugnae
Aggerat, & longo prædam iubet ordine duci.
Addit equos, & tela, quibus spoliaverat hostem.
Vinxerat & post terga manus, quos mitteret Vmbris
Inferias, cæso sparsuros sanguine flamas:
Indutosque iubet truncos hostilibus armis
Ipsos ferre duces, inimicaque nomina figi.
Ducitur infelix ævo confectus Acœtes,
Pectora nunc fœdans pugnis, nunc unguibus ora:
Sternitur & toto proiectus corpore terra.
Ducunt & Rutulo perfusos sanguine currus.
Post bellator equus, positus insignibus, Æthon
It lacrymans guttisque humectat grandibus ora.
Hastam alij, galeamque ferunt: nam cetera Turnus
Victor habet. tū mæsta phalanx, Teucrique sequuntur,
Tyrrhenique duces. & versis Arcades armis.
Postquam omnis longe comitum processerat ordo;
Substitit Æneas. gemituque hæc addidit alto:
Nos alias hinc ad lacrymas, eadem horrida belli

Fata vocant. salve æternum mihi maxume Palla,
 Æternumque vale. nec plura effatus, ad altos
 Tendebat muros, gressumque in castra ferebat:
 Iamque oratores aderant ex urbe Latina,
 Velati ramis oleæ, veniamque rogantes:
 Corpora, per campos ferro quæ fusa iacebant,
 Redderet, ac tumulo fineret succedere terræ:
 Nullum cum victis certamen, & æthere cassis:
 Parceret hospitibus quondam, focerisque vocatis.
 Quos bonus Æneas, haud aspernanda precanteis,
 Prosequitur venia, & verbis hæc insuper addit:
 Quænam vos tanto fortuna indigna Latini
 Implicuit bello, qui nos fugiatis amicos?
 Pacemne exanimis, & Martis sorte peremtis
 Oratis? equidem & vivis concedere vellem.
 Nec veni, nisi fata locum, sedemque dedissent;
 Nec bellum cum gente gero. rex nostra reliquit
 Hospitia, & Turni potius se credidit armis.
 Æquius huic Turnum fuerat se opponere morti.
 Si bellum finire manu, si pellere Teucros
 Apparat, his decuit mecum concurrere telis:
 Vixet, cui vitam deus, aut sua dextra dedisset.
 Nunc ite, & miseris supponite civibus ignem.
 Dixerat Æneas. olli obstupuere silentes:
 Conversique oculos inter se atque ora tenebant.
 Tum senior, semperque odijs & crimine Drances
 Infensus iuveni Turno, sic ore vicissim.
 Orsa refert: O fama ingens, ingentior armis,
 Vir Troiane, quibus cœlo te laudibus æquem?
 Iustitiæne prius mirer, belline laborum?
 Nos vero hæc patriam grati referemus ad urbem,
 Ette, si qua viam dederit fortuna, Latino
 Iungemus regi: quærat sibi fœdera Turnus.
 Quin & fataleis murorum attollere moles,
 Saxaque subvectare humeris Troiana iuvabit.
 Dixerat hæc, unoque omnes eadem ore fremebant.

Bis senos pepigere dies, & pace sequestra
 Per silvas Teucris, mistique impune Latini
 Erravere iugis: ferro sonat alta bipenni
 Fraxinus: evertunt actas ad sidera pinus,
 Robora nec cuneis, & olentem scindere cedrum,
 Nec plaustris cessant vectare gementibus ornos.
 Et iam fama volans tanti prænuntia luctus,
 Evandrum, Evandrique domos, & mœnia complet,
 Quæ modo victorem Latio Pallanta ferebat.
 Arcades ad portas ruere, & de more vetusto
 Funereas rapuere faces. lucet via longo
 Ordine flamarum, & late discriminat agros.
 Contra turba Phrygum veniens plangentia iungit
 Agmina: quæ postquam matres succedere tectis
 Viderunt, mœstam incendunt clamoribus urbem.
 At non Evandrum potis est vis ulla tenere:
 Sed venit in medios: pheretro Pallanta reposito
 Procumbit super, atq; hæret lacrymanq; gemenq;
 t via vix tandem voci laxata dolore est:
 on hæc ô Palla dederas promissa parenti.
 autius ut sævo velles te credere Marti.
 aud ignarus eram, quantum nova gloria in armis,
 Et prædulce decus primo certamine posset.
 Primitiæ iuvenis miseræ, bellique propinqui
 Dura rudimenta, & nulli exaudita deorum
 Vota, precesque meæ: tuq; ô sanctissima coniux,
 Felix morte tua, neque in hunc servata dolorem.
 Contra ego vivendo vici mea fata, superstes
 Restarem ut genitor: Troum socia arma secutum
 Obruerent Rutuli telis: animam ipse dedissem,
 Atq; hæc pompa domum me, non Pallanta, referret.
 Nec vos arguerim Teucris nec fœdera, nec, quas
 Iunximus hospitio, dextras: fors ista senectæ
 Debita erat nostræ. quod si immatura manebat
 Mors gnatum, cæsis Volscorum millibus ante,
 Ducentem in Latium Teucros, cecidisse iuvabit.

Quin

Quin ego non alio digner te funere Palla,
 Quam pius Æneas, & quā magni Phryges, & quam
 Tyrrhenique duces, Tyrrhenum exercitus omnis.
 Magna tropæa ferunt, quos dat tua dextera letho.
 Tu quoque nunc stares immanis truncus in armis,
 Effet parætas, & idem si robur ab annis,
 Turne. sed infelix Teucros quid demoror armis?
 Vadite, & hæc memores regi mandata referte:
 Quod vitam moror invisam, Pallante peremto,
 Dextra caussa tua est, Turnum gnatoque, patrique,
 Quam debere vides: meritis vacat hic tibi solus,
 Fortunæque locus: non vitæ gaudia quæro,
 Nec fas: sed gnato Maneis perferre sub imos.
 Aurora interea miseris mortalibus almam
 Extulerat lucem, referens opera atque labores.
 Iam pater Æneas, iam curvo in litore Tarchon
 Constituere pyras: huc corpora quisque suorum
 More tulere patrum: subiectisque ignibus attris
 Conditur in tenebras altum caligine cœlum.
 Ter circum accensos, cincti fulgentibus armis,
 Decurrere rogos: ter moestum funeris ignem
 Lustravere in equis, ululatusque ore dedere.
 Spargitur & tellus lacrymis, sparguntur & arma.
 It cœlo clamorque virum, clangorque tubarum.
 Hinc alij spolia occisis direpta Latinis
 Coniiciunt igni, galeas, enseisque decoros.
 Frenaque, ferventisque rotas: pars munera nota,
 Ipsorum clypeos, & non felicia tela.
 Multa bouum circa mactantur corpora morti;
 Setigerosque sues, raptasque ex omnibus agris
 In flamam iugulant pecudes: tum litore toto
 Ardenteis spectant focios, fœniustaque servant
 Busta, nec avelli possunt, nox humida donec
 Invertit cœlum stellis fulgentibus aptum.
 Nec minus & miseri diversa in parte Latini
 Innumeras struxete pyras, & corpora partim

Multa virum terræ infodiunt, avectaque partim
Finitimos tollunt in agros, urbique remittunt.
Cetera, [confusæque ingentem cædis acervum,
Nec numero, nec honore cremant: tunc undiq; vasti
Certatim crebris collucent ignibus agri.
Tertia lux gelidam cœlo dimoverat umbram:
Mœrentes altum cinerem, & confusa ruebant
Ossa focus, tepidoque onerabant aggere terræ.
Iam vero in tectis prædivitis urbe Latini
Præcipuus fragor, & longe pars maxima luctus.
Heic matres, miseræque nurus, heic cara sororum
Pectora mœrentum, puerique parentibus orbi,
Dirum execrantur bellum, Turnique Hymenæos:
Ipsum armis, ipsumque iubent decernere ferro,
Qui regnum Italiæ, & primos sibi poscat honores.
Ingravat hæc sævus Drances, solumque vocari
Testatur, solum posci in certamina Turnum.
Multa simul contra varijs sententia dictis
Pro Turno, & magnum reginæ nomen obumbrat:
Multa virum meritis sustentat fama tropæis.
Hos inter motus medio flagrante tumultu,
Eccce super mœsti magna Diomedis ab urbe
Legati responsa ferunt: nihil omnibus actum
Tantum impensis operum, nil dona nec aurum,
Nec magnas valuisse preces: alia arma Latinis
Quærenda, aut pacem Troiano ab rege petendum.
Deficit ingenti luctu rex ipse Latinus:
Fatalem Æneam manifesto Numine ferri
Admonet ira deum, tumulique ante ora recentes.
Ergo concilium magnum, primosque suorum
Imperio accitos, alta intra limina cogit.
Olli convenere, fluuntque ad regia plenis
Tecta vijs. sedet in medijs & maxumus ævo,
Et primus sceptris, haud læta fronte, Latinus.
Atque heic legatos Ætola ex urbe remissos,
Quæ referant, fari iubet, & responsa reposcit

Ordine

Ordine cuncta suo. tunc facta silentia linguis,
Et Venulus dicto parens, ita farier infit:
Vidimus ô cives Diomedem, Argivaque castra,
Atque iter emensi casus superavimus omneis,
Contigimusque manum, qua concidit Ilia tellus.
Ille urbem Argyripam, patriæ cognomine gentis,
Victor Gargani condebat Iapygis agris.
Postquam introgressi, & coram data copia fandi;
Munera præferimus, nomen, patriamque docemus:
Qui bellum intulerint, quæ causa attraxerit Arpos.
Auditis ille hæc placido sic reddidit ore:
O fortunatæ gentes, Saturnia regna,
Antiqui Ausonij, quæ vos fortuna quietos
Sollicitat, suadetque ignota laceßere bella?
Quicumque Iliacos ferro violavimus agros,
(Mitto ea quæ muris bellando exhausta sub altis,
Quos Simois premat ille viros) infanda per orbem
Supplicia, & scelerum pœnas expendimus omneis,
Vel Priamo miseranda manus, scit triste Minervæ
Sidus, & Euboicæ cautes, ultorque Caphareus.
Militia ex illa diversum ad litus abacti,
Atreides Protei Menelaus adusque columnas
Exsulat; Ætnæos vidit Cyclopas Ulysses.
Regna Neoptolemi referam, versosque Penateis
Idomenei, Libycæ habitanteis litore Locros?
Ipse Mycenæus magnorum ductor Achivum
Coniugis infandæ prima intra limina dextra
Oppetit: devicta Asia subleðit adulter.
Invidisse deos, patrijs ut redditus oris
Coniugium optatû, & pulcræ Colydona viderem?
Nunc etiam horribili visu portenta sequuntur:
Et socij amissi petierunt æthera pennis:
Fluminibusque vagantur aves (heu dira meorum
Supplicia!) & scopulos lacrymosis vocibus implent.
Hæc adeo ex illo mihi jam speranda fuerunt
Tempore, cum ferro cœlestia corpora demens

Appetij, & Veneris violavi vulnere dextram.
Ne vero, ne me ad taleis impellite pugnas.
Nec mihi cum Teucris ullum post exuta bellum
Pergama; nec veterum memini, latorve malorum.
Munera, quæ patriis ad me portatis ab oris,
Vertite ad Æneam. steterimus tela aspera contra,
Contulimusque manus: experto credite, quantus
In clypeum assurgat, quo turbine torqueat hastam.
Si duo præterea taleis Idæa tulisset
Terra viros; ultro Inachias venisset ad urbeis.
Dardanus, & versis lugeret Græcia fati.
Quidquid apud duræ cessatum est mœnia Troiæ,
Hectoris Æneæque manu victoria Grajum
Hæsit, & in decumum vestigia rettulit annum:
Ambo animis, ambo insignes præstantibus armis
Hic pietate prior, coëant in fœdera dextræ,
Qua datur: ast, armis concurrant arma, cavete.
Et, responsa simul quæ sint, rex optime, regis
Audisti, & quæ sit magno sententia bello.
Iuxta ea legati, variusque per ora cucurrit
isonidum turbata fremor: ceu, saxa morantur
am rapidos amneis, clauso fit gurgite murmur,
vicinæq; fremunt ripæ crepitantibus undis.
Ut primum placati animi, & trepida ora quierunt,
Præfatus divos, folio rex insit ab alto:
Ante quidem summa de re statuisset, Latini,
Et vellem, & fuerat melius; non tempore tali
Cogere concilium, cum muros obsidet hostis.
Bellum importunum cives cum gente deorum,
Invictisque viris gerimus, quos nulla fatigant
Proelia, nec victi possunt abstinere ferro.
Spem, si quam accitis Ætolum habuistis in armis,
Ponite: spes sibi quisque: sed, hæc, quam angusta, vi-
Cetera qua rerum iaceant perculsa ruina, (detis,
Ante oculos, interque manus sunt omnia vestras.
Nec quemquam incuso: potuit quæ plurima virtus
Esse,

Esse, fuit: toto certatum est corpore regni.
 Nunc adeo quæ sit dubiæ sententia menti,
 Expediam, & paucis, animos adhibete, docebo.
 Est antiquus ager, Tusco mihi proximus anni,
 Longus in occasum, fineis super usque Sicanos.
 Arunci, Rutulique ferunt & vomere duros
 Exercent colleis, atque horum asperrima pascunt.
 Hæc omnis regio, & celsi plaga pinea montis
 Cedat amicitia Teucrorum, & foederis æquas
 Dicamus leges, sociosque in regna vocemus:
 Confidant si tantus amor, & mœnia condant.
 Sin alios fineis, aliamque capeffere gentem
 Est animus possuntque solo decedere nostro;
 Bis denas Italo texamus robore naveis,
 Seu plureis complere valent. jacet omnis ad undam.
 Materies: ipsi numerumque, modumque carinis
 Præcipiant: nos æra, manus, navalia demus.
 Præterea, qui dicta ferant, & foedera firment,
 Centum oratores prima de gente Latinos
 Ire placet, pacisque manu prætendere ramos,
 Munera portanteis eborisque, aurique talenta,
 Et sellam, regni, trabeamque, insignia nostri.
 Consulite in medium, & rebus succurrite fessis.
 Tum Drances idem infensus, quem gloria Turni
 Obliqua invidia, stimulisque agitabat amaris,
 Largus opum, & lingua melior, sed frigida bello
 Dexterâ, consiliis habitus non futilis auctor,
 Seditione potens (genus huic materna superbum
 Nobilitas dabat, incertum de patre ferebat)
 Surgit, & his onerat dictis, atque aggerat iras:
 Rem nulli obscuram, nostræ nec vocis gentem,
 Consulis ô bone rex. cuncti se scire fatentur
 Quid fortuna ferat populi, sed dicere mustant.
 Det libertatem fandi, flatusque remittat,
 Cuius ob auspicium infauftum, moresque finistros
 (Dicam equidē, licet arma mihi, mortēq; minetur)

Lumina tot cecidisse ducum, totamque videmus
 Consedisse urbem luctu, dum Troia tentat
 Castra, fugæ fidens, & cœlum territat armis.
 Unum etiam donis istis, quæ plurima mitti
 Dardanidis, ducique iubes, unum optime regum
 Adiicias; nec te ullius violentia vincat,
 Quingnatam egregio genero, dignisque Hymenæis
 Des pater, & pacem hanc æterno foedere iungas.
 Quod si tantus habet menteis & pectora terror;
 Ipsum obtestemur, veniamque oremus ab ipso:
 Cedat ius proprium regi, patriæque remittat.
 Quid miseros toties in aperta pericula civeis
 Proiicis? ô Latio caput horum & causa malorum!
Nulla salus bello: pacem te poscimus omnes,
 Turne, simul pacis solum inviolabile pignus.
 Primus ego, invisum quem tu tibi fingis, & esse
 Nil moror; en supplex venio: miserere tuorum,
 Pone animos, & pulsus abi: sat funera fusi
 Vidimus, ingenteis & desolavimus agros.
 Aut, si fama movet, si tantum pectore robur
 Concipis, & si adeo dotalis regia cordi est,
 Aude, atque adversum fidens fer pectus in hostem.
 Scilicet, ut Turno contingat regia coniux,
 Vos, animæ viles, inhumata in flertaque turba,
 Iernamur campis. etiam tu, si qua tibi vis,
 patrij quid Martis habes, illum adspice contra,
 ui vocat.
 Talibus exarsit dictis violentia Turni:
 Dat gemitum, rumpitque has imo pectore voces:
 Larga quidem semper Drance tibi copia fandi,
 Tunc cum bella manus poscunt, patribusq; vocatis
 Primus ades: sed non replenda est curia verbis,
 Quæ tuto tibi magna volant, dum distinet hostem
 Agger murorum, nec inundant sanguine fossæ.
 Proinde tona eloquio, solitum tibi: meque timoris
 Argue tu Drance, tot quando stragis acervos

Teucrorum tua dextra dedit, passimque tropæis
Insignis agros: possit quid vivida virtus,
Experiare licet: nec longe scilicet hostes
Quærendi nobis: circumstant undique muros.
Imus in adversos, quid cessas? an tibi Mavors
Ventosa in lingua, pedibusque fugacibus istis
Semper erit? (sum
Pulsus ego? aut quisquam merito foedissime pul-
Arguet, Iliaco tumidum qui crescere Thybrim
Sanguine, & Evandri totam cum stirpe videbit
Procubuisse domum, atque exutos Arcadas armis?
Haud ita me experti Bitias, & Pandarus ingens,
Et quos mille die victor sub Tartara misi,
Inclusus muris hostilique aggere septus.
Nulla salus bello: capiti cane talia demens
Dardanio, rebusque tuis: proinde omnia magno
Ne cessa turbare metu, atque extollere vires
Gentis bis victæ, contra premere arma Latini.
Nunc & Myrmidonum proceres Phrygia arma tre-
Nunc & Tydeides, & Larissæus Achilles: (miscunt,
Amnis & Adriacas retro fugit Aufidus undas.
Vel cum se pavidum contra mea iurgia fingit,
Artificis scelus, & formidine crimen acerbat.
Numquã animam talem dextra hac, absiste moveri,
Amittes; habitet tecum, & sit pectore in isto.
Nunc ad te, & tua magne parer consulta revertor.
Si nullam nostris ultra spem ponis in armis;
Si tam deserti sumus, & semel agmine verso,
Funditus occidimus, nec habet fortuna regressum:
Oremus pacem, & dextras tendamus inermis.
Quamquam ô, si solitæ quidquam virtutis adesset,
Ille mihi ante alios, fortunatusque laborum,
Egregiusque animi, qui, ne quid tale videret,
Procubuit moriens, & humi semel ore momordit.
Sin & opes nobis, & adhuc intacta iuventus,
Auxilioque urbes Italæ, populi que supersunt;

Sin

Sin & Troianis cum multo gloria venit
 Sanguine: sunt illi sua funera, parque per omneis
 Tempestas: cur indecores in limine primo
 Deficimus? cur ante tubam tremor occupat artus?
MULTA dies, variusque labor mutabilis ævi
Rettulit in melius: multos alterna revivens
Lusit, & in solido rursus fortuna locavit.
 Non erit auxilio nobis Ætolus, & Arpi?
 At Messapus erit, felixque Tolumnius, & quos
 Tot populi misere duces: nec tarda sequetur
 Gloria delectos Latio, & Laurentibus agris.
 Est & Volscorum egregia de gente Camilla,
 Agmen agens equitum, & florenteis ære catervas.
 Quod si me solum Teucris in certamina poscunt,
 Idq; placet, tantumque bonis communibus obsto:
 Non adeo has exosa manus victoria fugit,
 Ut tanta quidquam pro spe tentare recusem.
 Ibo animis contra: vel magnum præstet Achillem,
 Factaque Volcæni manibus paria induat arma
 Ille licet. vobis animam hanc, socioque Latino
 Turnus ego, haud ulli veterum virtute secundus,
 Revoveo. solum Æneas vocat? &, vocet, oro.
 Nec Drances potius, sive est hæc ira deorum,
 Morte luat: sive est virtus, & gloria, tollat.
 Illi hæc inter se dubiis de rebus agebant
 Certantes: castra Æneas, aciemque movebat.
 Nuntius ingenti per regia tecta tumultu
 Ecce ruit, magnisque urbem terroribus implet,
 Instructos acie Tiberino à flumine Teucros,
 Tyrrhenamque manum totis descendere campis.
 Extemplo turbati animi, concussa que vulgi
 Pectora, & arrectæ stimulis haud mollibus iræ.
 Arma manu trepidi poscunt, fremit arma iuventus:
 Flent mœsti, mussantque patres: heic undique cla-
 Dissensu vario magnus se tollit in auras: (mor
 Haud secus, atque alto in luco cum forte catervæ
 Confe-

Confedere avium, piscofove amne Padusæ
Dant sonitum rauci per stagna loquacia cycni.
Immo, ait ô cives, arrepto tempore, Turnus,
Cogite concilium, & pacem laudate sedentes:
Illi armis in regna ruunt. nec plura locutus,
Corripuit sese, & tectis citus extulit altis.
Tu Voluse armari Volscorum edice manipulis,
Duc, ait, & Rutulos: equites Messapus in armis,
Et cum fratre Coras latis diffundite campis.
Pars aditus urbis firment, turreſque capeſſant:
Cetera, qua juſſo, mecum manus inferat arma,
Ilicet in muros tota diſcurritur urbe.
Concilium ipſe pater, & magna incepta Latinus
Deſerit, ac triſti turbatus tempore differt:
Multaque ſe inculat, qui non acceperit ultro
Dardanium Aeneam, generumque adſciverit urbi.
Præfodiunt alij portas, aut ſaxa, ſudesque
Subvectant: bello dat ſignum rauca cruentum
Buccina: tunc muros varia cinxere corona
Matronæ, puerique: vocat labor ultimus omneis.
Nec non ad templum, ſummaſque ad Palladis arces
Subvehitur magna matrum regina caterva,
Dona ferens, juxtaque comes Lavinia virgo,
Caſſa mali tanti, atque oculos dejecta decoros.
Succedunt matres, & templum thure vaporant,
Et mœſtas alto fundunt de limine voces:
Armipotens belli præſes Tritonia virgo,
Frange manu telum Phrygij prædonis, & ipſum
Pronum ſterne ſolo, portisque effunde ſub altis.
Cingitur ipſe furens certatim in prælia Turnus:
Iamque adeo Rutulum thoraca indutus, aënis
Horrebat ſquamis, ſuraſque incluſerat auro,
Tempora nudus adhuc, laterique accinxerat enſem,
Fulgebatque alta decurrens aureus arce,
Exultatque animis, & ſpe jam præcipit hoſtem.
Qualis ubi abruptis fugit præſepia vinclis

Tandem liber equus, campoque potitus aperto,
 Aut ille in pastus, armenta que tendit equarum,
 Aut assuetus aquæ perfundi flumine noto
 Emicat, arrectisque fremit cervicibus alte
 Luxurians, luduntque iubæ per colla, per armos.
 Obvia cui, Volſorum acie comitante, Camilla
 Occurrit, portisque ab equo regina sub ipsis
 Defiluit: quam tota cohors imitata relictis
 Ad terram defluxit equis. tum talia fatur:
 Turne, fui merito si qua est fiducia forti,
 Audeo, & Æneadum promitto occurrere turmæ,
 Solaque Tyrrhenos equites ire obvia contra.
 Me sine prima manu tentare pericula belli:
 Tu pedes ad muros subsiste, & mænia serva.
 Turnus adhæc, oculos horrenda in virgine fixus,
 O decus Italiæ virgo, quas dicere grateis,
 Quasve referre parem? sed nunc, est omnia quando
 Iste animus supra, mecum partire laborem.
 Æneas, ut fama fidem, missique reportant
 Exploratores, equitum levia improbus arma
 Præmisit, quaterent campos: ipse ardua montis
 Per deserta iugo properans adventat ad urbem.
 Furta paro belli convexo in tramite silvæ,
 Ut bivias armato obsidam milite fauces.
 Tu Tyrrhenum equitem collatis excipe signis:
 Tecum acer Messapus erit, turmæque Latinæ,
 Tiburtique manus: ducis & tu concipe curam.
 Sic ait, & paribus Messapum in proelia dictis
 Hortatur, sociosque duces, & pergit in hostem.
 Est curvo amfractu valles, accommoda fraudi,
 Armorumque dolis, quam densis frondibus atrum
 Urget utrimque latus, tenuis qua semita ducit,
 Angustæque ferunt fauces, aditusque maligni.
 Hanc super in speculis, summoq; in vertice montis
 Planities ignota iacet, tutique receptus:
 Seu dextra, lævaque velis occurrere pugna,

Sive

Sive instare iugis, & grandia volvere saxa.
 Huc iuvenis nota fertur regione viarum;
 Arripuitque locum, & silvis infedit iniquis.
 Velocem interea superis in sedibus Opim,
 Unam ex virginibus sociis, sacraque caterva,
 Compellabat: & has tristes Latonia voces
 Ore dabat: Graditur bellum ad crudele Camilla,
 O virgo, & nostris nequiquam cingitur armis,
 Cara mihi ante alias. neque enim novus iste Dianæ
 Venit amor, subitaque animum dulcedine movit.
 Pulsus ob invidiam regno, viresque superbas,
 Priverno antiqua Metabus cum excederet urbe,
 Infantem fugiens media inter proelia belli
 Sustulit exilio comitem, matrisque vocavit
 Nomine Casmillæ, mutilata parte, Camillam.
 Ipse sinu præ se portans iuga longa petebat
 Solorum nemorum: tela undique sæva premebant,
 Et circum fuso volitabant milite Volsci.
 Ecce fugæ medio summis Amasenus abundans
 Spumabat ripis: tantus se nubibus imber
 Ruperat. ille innare parans infantis amore
 Tardatur, caroque oneri timet: omnia secum
 Versanti subito, vix hæc sententia sedit.
 Telum immane, manu valida quod forte gerebat
 Bellator, solidum nodis, & robore cocto,
 Huic natam, libro, & silvestri subere clausam
 Implicat, atque habilem mediæ circumligat hastæ:
 Quam dextra ingenti librans ita ad æthera fatur:
 Alma tibi hanc nemorum cultrix Latonia virgo
 Ipse pater famulam voveo: tua prima per auras
 Tela tenens supplex hostem fugit: accipe testor
 Diva tuam, quæ nunc dubiis committitur auris.
 Dixit, & adducto contortum hastile lacerto
 Immittit. sonuere undæ: rapidum super amnem
 Infelix fugit in iaculo stridente Camilla.
 At Metabus, magna propius iam urgente caterva,
Da

Dat sese fluvio, atque hastam cum virgine victor
Gramineo donum Triviæ de cespite vellit.
Non illum tectis ullæ, non mœnibus urbes
Accepere. neque ipse manus feritate dedisset:
Pastorum & solis exegit montibus ævum.
Heic gnatam in dumis, interque horrentia lustra
Armentalis equæ mammis, & lacte ferino
Nutribat, teneris immulgens ubera labris.
Utque pedum primis infans vestigia plantis
Institerat, iaculo palmas oneravit acuto,
Spiculaque ex humero parvæ suspendit, & arcum:
Pro crinali auro, pro longæ tegmine pallæ,
Tigridis exuviæ per dorsum à vertice pendent.
Tela manuiam tum tenera puerilia torfit,
Et fundam tereti circum caput egit habena,
Strymoniamque gruem, aut album deiecit olorem.
Multæ illam frustra Tyrrhenæ per oppida matres
Optavere nurum: sola contenta Diana
Æternum telorum, & virginitatis amorem
Intemerata colit, vellem haud correpta fuisset
Militia tali, conata laceßere Teucros:
Cara mihi, comitumque foret. nunc una mearum.
Verum age, quandoquidem fati urgetur acerbis,
Labere Nympha polo, sineisque invise Latinos,
Tristis ubi infausso committitur omine pugna.
Hæc cape, & ultricem pharetra deprome sagittam:
Hac quicumque sacrum violarit vulnere corpus,
Tros, Italusve, mihi pariter det sanguine poenas.
Post ego nube cava miserandæ corpus, & arma
Inspoliata feram tumulo, patriæque reponam.
Dixit: at illa leveis coeli demissa per auras
Insonuit, nigro circumdata turbine corpus.
At manus interea muris Troiana propinquat,
Etruscique duces, equitumque exercitus omnis,
Compositi numero in turmas. fremit æquore toto
Insultans sonipes, & pressis pugnat habenis

Huc

Huc obversus, & huc: tum late ferreus hastis
 Horret ager, campique armis sublimibus ardent.
 Nec non Messapus contra, celeresque Latini,
 Et cum fratre Coras, & virginis ala Camillæ
 Adversæ campo apparent, hastasque reductis
 Protendunt longe dextris, & spicula vibrant:
 Adventusque virum, fremitusq; ardescit equorum.
 Iamque intra iactum teli progressus uterque
 Substiterat: subito erumpunt clamore, frementeisq;
 Exhortantur equos: fundunt simul undique tela
 Crebra nivis ritu, cœlumque obtexitur umbra.
 Continuo adversis Tyrrenus, & acer Aconteus
 Connixi incurrunt hastis, primique ruinam
 Dant sonitu ingenti, præfractaque quadripedantum
 Pectora pectoribus rumpunt. excussus Aconteus
 Fulminis in morem, aut tormento ponderis acti,
 Præcipitat longe, & vitam dispergit in auras.
 Extemplo turbatæ acies, versique Latini
 Reijciunt parmas, & equos ad mœnia vertunt
 Troes agunt: princeps turmas inducit Asylas,
 Iamque propinquabant portis, rursusque Latini
 Clamorem tollunt, & mollia colla reflectunt:
 Hi fugiunt, penitusque datis referuntur habenis.
 Qualis ubi alterno procurrrens gurgite Pontus
 Nunc ruit ad terras, scopulosque superiacit undam
 Spumeus, extremamque sinu perfundit arenam:
 Nunc rapidus retro, atque æstu revoluta resorbens
 Saxa, fugit, litusque vado labente relinquit.
 Bis Tusci Rutulos egere ad mœnia versos:
 Bis reiecti armis respectant terga tegentes.
 Tertia sed postquam congressi in prælia, totas
 Implicuere inter se acies, legitque virum vir:
 Tum vero & gemitus morientū, & sanguine in alto
 Armaque, corporaque, & permixti cæde virorum
 Semianimes voluntur equi: pugna aspera surgit.
 Orsilocho Remuli, quando ipsum horrebat adire,
 Hastam

Hastam intorfit equo, ferrumque sub aure reliquit.
Quo sonipes ictu furit arduus, altaque iactant,
Vulneris impatiens, arrecto pectore crura.
Voluitur ille excussus humi. Catillus Iolam
Ingentemque animis, ingentem corpore & armis
Deiicit Herminium: nudo cui vertice fulva
Caesaries, nudique humeri; nec vulnera terrent:
Tantus in arma patet. latos hinc hasta per armos
Acta tremit, duplicatq; virum transfixa, dolorem.
Funditur ater vbique cruor: dant funera ferro
Certantes, pulcramq; petunt per vulnera mortem.
At medias inter cades exsultat Amazon,
Vnum exserta latus pugnae, pharetrata Camilla:
Et nunc lenta manu spargens hastilia denset:
Nunc validam dextra rapit indefessa bipennem,
Aureus ex humero sonat arcus, & arma Dianae.
Illa etiam, si quando intergum pulsa recessit,
Spicula conuerso fugientia dirigit arcu.
At circum lectae comites, Larinaque virgo,
Tullaque, & aratam quatiens Tarpeia securim,
Iuualides, quas ipsa decus sibi dia Camilla
Elegit pacisque bonas bellicue ministras.
Quales Threiciae cum flumina Thermodoontis
Pulsant, & pictis bellantur Amazones armis:
Seu circum Hippolyten, seu cum se Martia curru
Penthesilea refert, magnoque ululante tumultu
Feminea exultant lunatis agmina peltis.
Quem telo primum, quem postremum aspera virgo
Deiicit? aut quot humi morientia corpora fundis?
Eunaeum Clytio primum patre: cuius apertum
Aduersi longa transuerberat abiete pectus.
Sanguinis ille vomens rivos cadit, atque cruentam
Mandit humum, moriensq; suo se in volnere versat.
um Lyrin, Pagasumq; super: quorum alter habenas
uffosso revolutus equo dum colligit, alter
um subit, ac dextram labenti tendit inertem,

Praecipit.

Præcipites, pariterque ruunt. his addit Amastrum
 Hippotaden: sequiturque incumbens eminus hasta,
 Tereaq; Harpalycumque & Demophoonta, Chro-
 Quotq; emissa manu contorsit spicula virgo, (minq;
 Tot Phrygij cecidere viri. procul Ornytus armis
 Ignotis, & equo venator Iapyge fertur:
 Cui pellis latos humeros erepta iuvenco
 Pugnatori operit: caput ingens oris hiatus,
 Et malæ texere lupi cum dentibus albis,
 Agrestisque manus armat sparus. ipse catervis
 Vertitur in medijs, & toto vertice supra est.
 Hunc illa exceptum, neq; enim labor agmine verso,
 Traijcit, & super hæc inimico pectore fatur:
 Silvis te Tyrrhene feras agitare putasti?
 Advenit qui vestra dies muliebribus armis
 Verba redargueret: nomen tamen haud leve partum
 Manibus hoc referes, telo cecidisse Camillæ
 Protinus Orsilocho, & Butē, duo maxima Teucrum
 Corpora: sed Buten adversum cuspide figit
 Loricam. galeamque inter, qua colla sedentis
 Lucent, & lævo dependet parma lacerto:
 Orsilocho fugiens, magnumque agitata per orbem
 Eludit gyro interior, sequiturque sequentem.
 Tum validam perq; arma viro, perque ossa securim,
 Altior insurgens, oranti, & multa precanti
 Congeminat: vulnus calido rigat ora cerebro.
 Incidit huic. subitoque adspectu territus hæsit
 Apenninicolæ bellator filius Auni,
 Haud Ligurum extremus, dum fallere fata sinebant.
 Isque ubi se nullo iam cursu evadere pugnae
 Posse, neque instantem reginam avertere cernit:
 Consilio versare dolos ingressus, & astu,
 Incipit hæc: Quid tam egregium, si femina forti
 Fidisequo? dimitte fugam, & te cominus æquo
 Mecum crede solo, pugnaeque accinge pedestri:
 Iam nosces, ventosa ferat cui gloria laudem.

Dixit

Dixit: atilla furens, acrique incensa dolore,
 Tradit equum comiti, paribusque assistit in armis,
 Ense pedes nudo, puraque interrita parma.
 At juvenis vicissè dolo ratus, a volat ipse,
 Haud mora, conversisque fugax aufertur habenis,
 Quadripedemque citum ferrata calce fatigat.
 Vane Ligus, frustra que animis elate superbis,
 Nequiquam patrias tentasti lubricus arteis,
 Nec fraus te incolumem fallaci perferet Auno.
 Hæc fatur virgo, & pernicipibus ignea plantis
 Transit equum cursu, frenisque adversa prehenfis
 Congreditur, pœnasque inimico à sanguine sumit.
 Quam facile accipiter saxo sacrales ab alto
 Consequitur pennis sublimem in nube columbam
 Comprensamque tenet, pedibusque eviscerat uncis:
 Tum cruor, & vulsæ labuntur ab æthere plumæ.
 At non hæc nullis hominum sator, atque deorum
 Observans oculis, summo sedet altus Olympo.
 Tyrrhenum genitor Tarchontem in prælia sæva
 Suscitât, & stimulis haud mollibus incitat iras.
 Ergo inter cædes, cædentiaque agmina Tarchon
 Ferture quo, variisque instigat vocibus alas, (fos.
 Nomine quemque vocans, reficitque in prælia pul-
 quis metus, ô nunquam dolituri, ô semper inertes
 Tyrrheni, quæ tanta animis ignava venit?
 Femina palanteis agit, atque hæc agmina vertit?
 Quo ferrum, quidve hæc gerimus tela irrita dextris?
 At non in Venerem segnes, nocturna que bella,
 Aut, ubi curva choros induxit tibia Bacchi,
 Expectare dapes, & plenæ pocula mensæ.
 Hic amor, hoc studium, dū sacra secundus haruspex
 Nuntiet, ac lucos vocet hostia pinguis in altos.
 Hæc effatus, equum in medios moriturus & ipse
 Concitat, & Venulo adversum se turbidus infert,
 ereptumque ab equo dextra complectitur hostē.
 t gremium ante suum multa vi concitus aufert.

Tolli-

Tollitur in coelum clamor, cunctique Latini
Convertere oculos volat igneus æquore Tarchon,
Arma virumque ferens: tum summa ipsius ab hasta
Defringit ferrum, & parteis rimatur apertas.
Qua vulnus lethale ferat. contra ille repugnans
Sustinet à iugulo dextram, & vim viribus exit.
Utque volans alte raptum cum fulva draconem
Fert aquila, implicuitq; pedes, atq; unguibus hæsit:
Saucius at serpens sinuosa volumina versat,
Arrectisque horret squamis, & sibilat ore,
Arduus, insurgens: illa haud minus urget adunco
Luctantem rostro, simul æthera verberat alis.
Haud aliter prædam Tiburtum ex agmine Tarchon
Portat ovans. ducis exemplum, eventumque secuti
Mæonidæ incurrunt. tum fatis debitus Aruns
Velocem iaculo, & multa prior arte Camillam
Circuit, & quæ sit fortuna facillima, tentat.
Qua se cumque furens medio tulit agmine virgo,
Hac Aruns subit, & tacitus vestigia lustrat:
Qua victrix redit illa, pedemque ex hoste reportat,
Hac iuvenis furtim celereis detorquet habenas.
Hos aditus, iamque hos aditus, omnemq; pererrat
Vndiq; circuitû, & certam quatit improbus hastam.
Forte sacer Cybelæ Chloreus, olimque sacerdos
Insignis longe Phrygijs fulgebat in armis,
Spumantemque agitabat equum: quem pellis ænïs
In plumam squamis, auro conferta tegebat.
Ipse peregrina ferrugine clarus, & ostro,
Spicula torquebat Lycio Gortynia cornu.
Aureus ex humeris sonat arcus, & aurea vati
Cassida: tû croceâ chlamydemq; sinusq; crepanteis
Carbaseos fulvo in nodum collegerat auro
Pictus acu tunicas, & barbarâ tegmina crurum,
Hunc virgo, sive ut templis præfigeret arma
Troia, captivo sive ut se ferret in auro,
Venatrix, unum ex omni certamine pugnae

Cæca sequebatur, totumque incauta per agmen
Femineo prædæ, & spoliolorum ardebat amore:
Telum ex insidiis cum tandem tempore capto,
Coniicit, & superos Aruns sic voce precatur:
Summe Deum, sancti custos Soractis Apollo,
Quem primi colimus, cui pineus ardor acervo
Palcitur, & medium freti pietate per ignem
Cultores multa premimus vestigia pruna,
Da pater hoc nostris aboleri dedecus armis
Omnipotens. non exuvias, pulsæve tropæum
Virginis, aut spolia ulla peto: mihi cetera laudem
Facta ferant: hæc dira meo dum vulnere pestis
Pulsa cadat, patriam remeabo inglorius urbem.
Audiit, & voti Phœbus succedere partem
Mente dedit; partem volucreis disperfit in auras
Sterneret ut subita turbatam morte Camillam,
Annuit oranti: reducem ut patria alta videret,
Non dedit, inque Notos vocem vertere procellæ.
Ergo, ut missa manu sonitum dedit hasta per auras,
Convertere animos acres, oculosque tulere
Cuncti ad reginam Volsci. nihil ipsa nec auras,
Nec sonitus memor, aut venientis ab æthere teli,
Hasta sub exsertam donec perlata papillam
Hæsit, virgineumque alte bibit acta cruorem.
Concurrunt trepidæ comites, dominamq; ruentem
Suscipiunt. fugit ante omneis exterritus Aruns,
Latitia, mistoque metu: nec iam amplius hastæ
Credere, nec telis occurrere virginis audet.
Ac velut ille, prius quam tela inimica sequantur,
Continuo in monte sese avius abdidit altos
Occiso pastore lupus, magnæve iuvenco,
Conscius audacis facti caudamque remulcens
Subiecit pavitantem utero, silvasque petivit.
Haud secus ex oculis se turbidus abstulit Aruns,
Contentusque fuga, mediis se immiscuit armis.
Illa manu moriens telum trahit: ossa sed inter

Ferreus

Ferreus ad costas alto stat vulnere mucro.
Labitur ex sanguis: labuntur frigida letho
Lumina: purpureus quondam color ora reliquit.
Tum sic exspirans Accam ex æqualibus unam
Alloquitur, fida ante alias quæ sola Camillæ,
Qui cum partiri curas, atque hæc ita fatur:
Hactenus Acca soror potui: nunc vulnus acerbum
Conficit, & tenebris nigrescunt omnia circum:
Effuge, & hæc Turno mandata novissima perfer:
Succedat pugna, Troianosque arceat urbe:
Iamque vale. simul his dictis linquebat habenas
Ad terram non sponte fluens: tum frigida toto
Paullatim exsolvit se corpore, lentaque colla,
Et captum letho posuit caput, arma relinquens:
Vitaque cum gemitu fugit indignata sub Umbras.
Tum vero immensus surgens ferit aurea clamor
Sidera: deiecta crudescit pugna Camilla.
Incurrunt densi, simul omnis copia Teucrum,
Tyrrhenique duces, Evandrique Arcades alæ.
At Triviæ custos iam dudum in montibus Opis
Alta sedet summis, spectatque interrita pugnas:
Utque procul medio iuvenum in clamore furentum
Prospexit tristi multatam morte Camillam.
Ingemuitque, deditque has imo pectore voces:
Heu nimium virgo, nimium crudele luiti
Supplicium, Teucros conata laceßere bello:
Nectibi desertæ indumis coluisse Dianam
Profuit, aut nostras humero gessisse pharetras:
Non tamen indecorem tuate regina relinquet
Extrema iam in morte, neq; hoc sine nomine lethum
Per genteis erit, aut famam patieris inultæ.
Nam quicumque tuum violavit vulnere corpus,
Morte luet merita fuit ingens monte sub alto
Regis Dercenni terreno exaggere bustum
Antiqui Laurentis, opacaque ilice rectum.
Heic Dea se primum rapido pulcerrima nisu

Sistit, & Aruntem tumulo speculatur ab alto.
Vt vidit fulgentem armis, ac vanatumentem,
Cur, inquit, diversus abis? huc dirige gressum,
Huc periture veni, capias ut digna Camillæ
Præmia. tune etiam telis moriere Dianæ?
Dixit, & aurata volucrem Threïssa sagittam
Depromsit pharetra, cornuque infensa tetendit,
Et duxit longe, donec curvata coïrent
Inter se capita, & manibus iam tangeret æquis,
Læva aciem ferri dextra, nervoque papillam.
Extemplo teli stridorem, aurasque sonanteis
Audiit una Aruns, hæsitque in corpore ferrum.
Illum exspirantem socij, atque extrema gementem
Obliti ignoto camporum in pulvere linqunt:
Opis ad ætherium pennis aufertur Olympum:
Prima fugit, domina amissa, levis ala Camillæ:
Turbati fugiunt Rutuli, fugit acer Arinas:
Disiectique duces, desolatique manipuli
Tuta petunt, & equis averſi ad mœnia tendunt.
Nec quisquã instanteis Teucros, lethumq; ferentis
Sustentare valet telis, aut sistere contra:
Sed laxos referunt humeris languentibus arcus.
Quadripedumq; putrẽ cursu quatit ungula campũ.
Volvitur ad muros caligine turbidus atra
Pulvis, & è speculis percussæ pectora matres
Femineum clamorem ad cœli sidera tollunt.
Qui cursu portas primi irrupere patenteis,
Hos inimica super misto premit agmine turba;
Nec miseram effugiunt mortem, sed limine in ipso,
Mœnibus in patrijs, atque inter tuta domorum
Confixi exspirant animas. pars claudere portas:
Nec socijs aperire viam, nec mœnibus audent
Accipere oranteis: oriturque miserrima cædes
Defendentum armis aditus, inque arma ruentum,
Exclusi ante oculos, lacrymantumq; ora parentum
Pars in præcipites fossas, urgente ruina,

Volvi-

Voluitur: immissis pars cæca, & concita frenis
Arietat in portas, & duros obijce postes.
Ipse de muris summo certamine matres
(Monstrat amor verus patriæ) ut videre Camillam,
Tela manu trepidæ iaciunt, ac robore duro,
Stipitibus ferrum, sudibusque imitantur obustis
Præcipites, primæque mori pro mœnibus audent.
Interea Turnum in silvis sævissimus implet
Nuntius, & iuveni ingentem fert Acca tumultum.
Deletas Volscorum acies, cecidisse Camillam,
Ingruere infensos hosteis, & Marte secundo
Omnia corripuisse, metum iam ad mœnia ferri.
Ille furens (& sæva Iovis sic numina poscunt)
Deserit obsessos colleis, nemora aspera linquit.
Vix è conspectu exierat, campumque tenebat,
Cum pater Æneas saltus ingressus apertos,
Exsuperatque iugum, silvaque evadit opaca.
Sic ambo ad muros rapidi, totoque feruntur
Agmine, nec longis inter se passibus absunt.
Ac simul Æneas fumanteis pulvere campos
Prospexit longè, Laurentiaque agmina vidit,
Et sævum Ænean agnovit Turnus in armis,
Adventumque pedum, flatumque audivit equorum:
Continuo pugnas ineant, & prælia tentent;
Ni roseus fessos iam gurgite Phœbus Ibero
Tingat equos, noctemque die labente reducat.
Confidunt castris ante urbem, & mœnia vallant.

A R G V M E N T V M.

Turnus singulari cum Ænea certamine dimicare contendit. Æneas non recusat: sollemnique utrimque sacramento fœdus sancitur. quod à Rutulis rumpitur. Venus gnato sagitta vulnerato dictamno medetur. Te fremo Turnus ad monomachiam coactus, ab Ænea vi ta spoliatur.

TURNUS ut infractos adverso Marte Latinos
 Defecisse videt, sua nunc promissa reposci,
 Se signari oculos; ultro implacabilis ardet,
 Attollitque animos. Poenorum qualis in arvis
 Saucius ille gravi venantum vulnere pectus, (te
 Tum demum movet arma leo, gaudetque coman
 Excutiens cervice toros, fixumque latronis
 Impavidus frangit telum, & fremit ore cruento.
 Haud secus accenso gliscit violentia Turno.
 Tum sic affatur regem, atque ita turbidus infit:
 Nulla mora in Turno: nihil est quod dicta retracten
 Ignavi Æneadæ, nec, quæ pepigere, recusent:
 Congredior: fer sacra pater, & concipe fœdus.
 Aut hac Dardanium dextra sub Tartara mittam
 Desertorem Asiæ (sedeant, spectentque Latini)
 Et solus ferro crimen commune refellam:
 Aut habeat victos, cedat Lavinia coniux.
 Olli sedato respondit corde Latinus:
 O præstans animi juvenis, quantum ipse feroci
 Virtute exsuperas, tanto me impensius æquum est
 Consulere, atq; omneis metuentem expendere ca
 Sunt tibi regna patris Dauni, sunt oppida capta (sus.
 Multa manu, nec non aurumque animusque Latino
 Sunt aliæ innuptæ Latio, & Laurentibus agris, (est.
 Nec genus indecores: sine me hæc haud mollia fatu
 Sublatis aperire dolis, simul hæc animo hauri:

Me gra.

Megnatam nulli veterum sociare procorum
 Fas erat, idq; omnes divique, hominesque canebant.
 Victus amore tui, cognato sanguine victus.
 Coniugis, & mœstæ lacrymis, vincla omnia rupi:
 Promissam eripui genero: arma impia sumsi.
 Ex illo qui me casus, quæ Turne sequantur
 Bella, vides, quantos primus patiare labores.
 Bis magna victi pugna, vix urbe tuemur
 Spes Italas: recalent nostro Tiberina fluenta
 Sanguine adhuc, campique ingentes ossibus al bent.
 Quo referor toties? quæ mentem infania mutat?
 Si, Turno extincto, socios sum accire paratus;
 Cur non incolumi potius certamina tollo?
 Quid consanguinei Rutuli, quid cetera dicet
 Italia? ad mortem si te (fors dicta refutet)
 Prodiderim, gnatam, & connubia nostra petentem?
 Respice res bello varias, miserere parentis
 Longævi, quem nunc mœstum patria Ardea longe
 Dividit. Haud quaquam dictis violentia Turni
 Flectitur: exsuperat magis, ægressitque medendo.
 Vt primum fari potuit, sic institit ore: (me
 Quam pro me curam geris, hanc precor optime pro
 Deponas, lethumque sinas pro laude pacisci.
 Et nos tela, pater, ferrumque haud debile dextra
 Spargimus, & nostro sequitur de vulnere sanguis.
 Longe illi dea mater erit, quæ nube fugacem
 Feminea tegat: & vanis sese occulat umbris.
 At regina; nova pugnae conterrita sorte,
 Flebat, & ardentem generum moritura tenebat:
 Turne, per has ego te lacrymas, per si quis Amatae
 Tangit honos animum (spes tu nunc una senectæ,
 Tu requies miseræ: decus, imperiumque Latini
 Te penes: in te omnis domus inclinata recumbit:)
 Vnum oro, desiste manum committere Teucris.
 Qui te cumque manent isto certamine casus,
 Et me Turne manent: simul hæc invisa relinquam

Lumina, nec generum Æneam captiva videbo:
Accepit vocem lacrymis Lavinia matris,
Flagranteis perfusa genas: cui plurimus ignem
Subiecit rubor, & calefacta per ora cucurrit.
Indum sanguineo veluti violaverit ostro
Si quis ebur, vel mista rubent ubi lilia multa
Alba rosa: taleis virgo dabat ore colores.
Illum turbat amor, fugitque in virgine vultus:
Ardet in arma magis, paucisque affatur Amatam:
Ne, quæso, ne me lacrymis, neve omine tanto
Prosequere induri certamina Martis euntem,
O mater: neque enim Turno mora libera mortis.
Nuntius hæc Idmon Phrygio mea dicta tyranno
Haud placitura refer, cum primum crastina cælo
Puniceis in vecta rotis Aurora rubebit, (scant.
Non Teucros agat in Rutulos: Teucrum arma quie-
Et Rutulum; nostro dirimatur sanguine bellum:
Illo quærat coniuæ Lavinia campo.
Hæc ubi dicta dedit, rapidusque in tecta recessit,
Poscit equos, gaudetque tuens ante ora frementeis:
Pilumno quos ipsa decus dedit Orithyia:
Qui candore niveis anteirent, cursibus auras.
Circumstant properi aurigæ, manibusque laceßunt
Pectora plausa cavis, & colla comantia pectunt.
Ipse dehinc auro squalentem, alboque orichalco
Circumdat lorica humeris: simul aptat habendo
Ensemque, clypeumque, & rubræ cornua cristæ:
Ensem quem Dauno ignipotens deus ipse parenti
Fecerat, & Stygia candentem tinxerat unda.
Exin, quæ in medijs ingenti adnixa columnæ
Ædibus astabat, validam vi corripit hastam,
Actoris Arunci spolium, quassatque tementem
Vociferans: Nunc, ô numquam frustrata vocatus
Hasta meos; nunc tempus adest: te maximus Actor,
e Turni nunc dextra gerit: da sternere corpus,
Loricamque manu valida lacerare revollam

Semiviri Phrygis, & foederare in pulvere crineis
 Vibratos calido ferro, myrrhæque madenteis.
 His agitur Furiis, totoque ardentis ab ore
 Scintillæ abfistunt: oculis micat acribus ignis.
 Mugitus veluti cum prima in proelia taurus
 Terrificos ciet, atque irasci in cornua tentat;
 Arboris obnixus trunco, ventosque laceffit
 Ictibus, & sparsa ad pugnam proludit arena.
 Nec minus interea maternis sævus in armis
 Æneas acuit Martem, & se suscitât ira,
 Oblato gaudens componi foedere bellum.
 Tum socios, mœstique metum solatur Iuli,
 Fata docens, regique iubet responsa Latino
 Certa referre viros, & pacis dicere leges,
 Postera vix summos spargebat lumine monteis
 Orta dies. cum primum alto se gurgite tollunt
 Solis equi, lucemque elatis naribus efflant.
 Campum ad certamen magnæ sub mœnibus urbis
 Dimensi, Rutulique viri, Teucrique parabant:
 In medioque focos, & dis communibus aras
 Gramineas; alij fontemque, ignemque ferebant
 Velati lino, & verbena tempora vincti.
 Procedit legio Ausonidum, peilataque plenis
 Agmina se fundunt portis: hinc Troius omnis,
 Tyrrhenusque ruit varijs exercitus armis,
 Haud secus instructi ferro, quam si aspera Martis
 Pugna vocet: nec non medijs in millibus ipsi
 Ductores auro volitant, ostroque decors,
 Et genus Assaraci Mnestheus, & fortis Asylas,
 Et Messapus equum domitor, Neptunia proles.
 Utque dato signo spatia in sua quisque recessit,
 Defigunt tellure hastas, & scuta reclinant.
 Tum studio effusæ matres, & vulgus inermum,
 Invalidique senes, turreis, & tecta domorum
 Obsedere; alij portis sublimibus adstant.
 At Iuno ex summo, qui nunc Albanus habetur,

(Tum neq; nomē erat, neq; honos, aut gloria monti)
 Prospiciens tumulo, campum spectabat, & ambas
 Laurentum Troumque acies, urbemque Latini.
 Extemplo Turni sic est affata sororem,
 Diva deam, stagnis quæ, fluminibusque sonoris
 Præsidet; hunc illi rex ætheris altus honorem
 Iupiter, erepta pro virginitate sacravit:
 Nympha decus fluviorum, animo gratissima nostro,
 Scis, ut te cunctis unam, quæcumque Latinæ
 Magnanimi Iovis ingratum adscendere cubile,
 Prætulerim, cœlique libens in parte locarim:
 Discetuum, ne me incuses, Iuturna, dolorem.
 Qua visa est fortuna pati, Parcæque sinebant
 edere res Latio, Turnum, & tua mœnia texi:
 unciuvenem imparibus video concurrere fati:
 arcarumque dies, & vis inimica propinquat.
 Non pugnam adspicere hanc oculis, nō fœdera pos-
 Tu pro germano, si quid præsentius audes, (sum.
 Perge: decet: forsan miseros meliora sequentur,
 Vix ea, cum lacrymas oculis Iuturna profudit,
 Terque, quaterq; manu pectus percussit honestum.
 Non lacrymis hoc tempus, ait Saturnia Iuno:
 Accelera, & fratrem, si quis modus, eripe morti:
 Aut tu bella cie, conceptumque excute fœdus:
 Auctor ego audendi. sic exhortata reliquit
 Incertam, & tristi turbatam vulnere mentis.
 Interea reges (ingenti mole Latinus
 Quadriiugo vehitur curtu, cui tempora circum
 Aurati bis sex radij fulgentia cingunt,
 Solis avi specimen: bigis it Turnus in albis,
 Bina manu lato crispans hastilia ferro:
 Hinc pater Æneas, Romanæ stirpis origo,
 Sidereo flagrans clypeo, & cœlestibus armis,
 Et iuxta Alcanius, magnæ spes altera Roma)
 Procedunt castris, puraque in veste sacerdos
 Setigeræ fetum suis, intonsamque bidentem

Attulit, admovitque pecus flagrantibus aris.
Illi ad surgentem conversi lumina Solem
Dant fruges manibus salsas, & tempora ferro
Summa notant pecudum, paterisque altaria libant.
Tum pius Æneas stricto sic ense precatur:
Esto nunc Sol testis, & hæc mihi terra precanti,
Quam propter tantos potui perferre labores,
Et pater omnipotens, & tu Saturnia Iuno
Iam melior, iam diva precor, tuque inclyte Mavors,
Cuncta tuo qui bella pater sub numine torques:
Fonteisque, fluviosque voco, quæque ætheris alti
Religio, & quæ cæruleo sunt numina Ponto:
Cesserit Ausonio si fors victoria Turno,
Convenit Evandri victos discedere ad urbem:
Cedet Iulus agris: nec post arma ulla rebelles.
Æneadæ referent, ferrove hæc regna laceffent.
Sin nostrum annuerit nobis victoria Martem,
(Ut potius reor, & potius di numine firment)
Non ego nec Teucris Italos parere iubebo,
Nec mihi regna peto: paribus se legibus ambæ
Invictæ gentes æterna in foedera mittant.
Sacra, deosque dabo: focer arma Latinus habeto,
Imperium sollemne focer: mihi mœnia Teucræ
Constituent, urbiq; dabit Lavinia nomen.
Sic prior Æneas: sequitur sic deinde Latinus,
Suspiciens cœlum, tenditque ad sidera dextram:
Hæceadem, Ænea, terram, mare, sidera, iuro,
Latonæque genus duplex, Ianumque bifrontem.
Vimque deum infernam, & duræ sacraria Ditis:
Audiant hæc genitor, qui foedera fulmine sancit:
Tango aras, mediosque igneis, & numina testor:
Nulla dies pacem hanc Italæ, nec foedera rumpet,
Quo res cunque cadent: nec me vis ulla volentem
Avertet, non si tellurem effundat in undas
Diluvio miscens, cœlumve in Tartara solvat:
Vt sceptrum hoc (dextra sceptrū nā forte gerebat)

Numquam fronde levi fundet virgulta, nec umbras
 Cum semel in silvis imo de stirpe recisum
 Matre caret, posuitque comas, & brachia ferro,
 Olim arbos, nunc artificis manus ære decoro
 Inclusit, patribusque dedit gestare Latinis,
 Talibus inter se firmabant fœdera dictis
 Conspectu in medio procerum: tum rite sacratas
 In flammam iugulant pecudes, & viscera vivis
 Eripiunt, cumulantque oneratis lancibus aras,
 At vero Rutulis impar ea pugna videri
 Iamdudum, & vario misceri pectora motu:
 Tum magis, ut propius cernunt non viribus æquis,
 Adiuvat incessu tacito progressus, & aram
 Suppliciter venerans demisso lumine Turnus,
 Tabentesque genæ, & iuvenili in corpore pallor.
 Quem simul ac Iuturna soror crebescere vidit
 Sermonem, & vulgi variare labantia corda:
 In medias acies, formam assimulata Camerti.
 Cui genus à proavis ingens, clarumque paternæ
 Nomen erat virtutis, & ipse acerrimus armis,
 In medias dat sese acies, haud nescia rerum,
 Rumoresque ferit varios, ac talia fatur:
 Non pudet ô Rutuli cunctis pro talibus unam
 Iectare animam? numerone, an viribus æqui
 sumus? en omnes & Troës, & Arcades heic sunt,
 Hisque manus, infensa Etruria Turno;
 hostem, alterni si congrediamur, habemus.
 e quidem ad superos, quorum se devovet aris,
 succedet fama, vivusque per ora feretur:
 Nos, patria amissa, dominis parere superbis
 Cogemur, qui nunc lenti consedimus arvis.
 Talibus incensa est iuvenum sententia dictis,
 Iam magis, atq; magis, serpitq; per agmina murmur.
 Ipsi Laurentes mutati, ipsique Latini,
 Qui sibi iam requiem pugnae, rebusque salutem
 erabant, nunc arma volunt, fœdusque precantur
 Infe-

Infectum, & Turni sortem miserantur iniquam,
His aliud maius Iuturna adiungit, & alto
Dat signum cœlo; quo non præsentiùs ullum
Turbavit menteis Italas, monstroque fefellit,
Namque volans rubra fulvus Iovis ales in æthra
Litoreas agitabat aveis, turbamque sonantem
Agminis aligeri, subito cum lapsus ad undas
Cycnum excellentem pedibus rapit improbus uncis
Arrexere animos Itali, cunctæque volucres
Convertunt clamore fugam, mirabile visu,
Ætheraque obscurant pennis, hostemque per auras
Facta nube premunt, donec vi victus, & ipso
Pondere defecit, prædamque ex unguibus ales
Proiecit fluvio, penitusque in nubila fugit:
Tum vero augurium Rutuli clamore salutant,
Expediuntque manus: primusq; Tolumnius augur,
Hoc erat, hoc votis, inquit, quod sæpe petivi.
Accipio, agnoscoque deos: me, me duce ferrum
Corripite ô Rutuli, quos improbus advena bello
Territat, invalidas ut aveis, & litora vestra
Vi populat: petet ille fugam, penitusque profundo
Vela dabit? vos unanimi densate catervas,
Et regem vobis pugna defendite raptum.
Dixit, & adversos telum contorsit in hosteis
Procurrrens: sonitum dat stridula cornus, & auras.
Certa secat: simul hoc, simul ingēs clamor, & omnes
Turbati cunei, calefactaque corda tumultu.
Hasta volans, ut forte novem pulcerrima fratrum
Corpora constiterant contra, quos fida crearat
Vna tot Arcadio coniux Tyrrhena Gilippo:
Horum unum, ad medium, teritur qua sutilis alvo
Balteus, & laterum iuncturas fibula mordet,
Egregium forma iuvenem, & fulgentibus armis,
Transadigit costas, fulvaque extendit arena,
At fratres animosa phalanx, accensaque luctu,
Pars gladios stringunt manibus, pars missile ferrum.

Corripiunt, cæcique ruunt : quos agmina contra
Procurrunt Laurentum: hinc denſi rurfus inundant
Troës, Agyllinique, & piëtis Arcades armis.
Sic omneis amor unus habet decernere ferro.
Diripuerè aras: it toto turbida cœlo
Tempeſtas telorum, ac ferreus ingruit imber:
Craterasque, focosque ferunt. fugit ipſe Latinus,
Pulſatos referens infecto fœdere divos.
Infrenant alij currus, aut corpora ſaltu
Subijciunt in equos, & ſtriëtis enſibus adſunt.
Meſſapus regem, regiſque inſigne gerentem
Tyrrhenum Auleſten, avidus confundere fœdus,
Adverſo proterret equo: ruit ille recedens,
Et miſer oppoſitis à tergo involvitur aris
In caput, inque humeros: at fervidus advolat haſta
Meſſapus, teloque orantem multâ trabali
Deſuper altus equo graviter ferit, atque ita fatur:
Hoc habet, hæc melior magnis data victima diviſ.
Concurrunt Itali, ſpoliantque calentia membra.
Obvius ambuſtum torrem Chorineus ab ara
Corripit, & venienti Ebuſo, plagamque ferenti
Occupat os flamis. illi ingens barba reluxit,
Nidoremque ambuſta dedit. ſuper ipſe ſecutus
Caſariam læva turbati corripit hoſtis,
Impreſſoque genu nitens, terræ applicat ipſum:
Sic rigido latus enſe ferit. Podaleirius Alſum
Paſtorem, primaque acie per tela ruentem
Enſe ſequens nudo ſuperimminet: ille ſecuri
Adverſi frontem mediam, mentumque reducta
Diſſicit, & ſparſo late rigat arma cruore,
Olli dura quies oculos, & ferreus urget
Somnus: in æternam clauduntur lumina noctem.
At pius Æneas dextram tendebat inermem
Nudato capite, atque ſuos clamore vocabat.
Quo ruitis? quæve iſta repens diſcordia ſurgit?
O cohibete iras: iſtum iam fœdus, & omnes

Com.

Compositæ leges: mihi ius concurrere soli:
 Me finite, atque auferte metus: ego foedera faxo
 Firma manu: Turnum iam debent hæc mihi sacra.
 Has inter voces, media inter talia verba,
 Ecce viro stridens alis allapsa sagitta est:
 Incertum qua pulsa manu, quo turbine adaucta;
 Quis tantam Rutulis laudem casusve, deusve
 Attulerit: pressa est insignis gloria facti:
 Nec sese Æneæ iactavit vulnere quisquam.
 Turnus ut Æneam cedentem ex agmine vidit,
 Turbatosque duces, subita spe fervidus ardet:
 Poscit equos, atque arma simul, saltuque superbus
 Emicat in currum, & manibus molitur habenas.
 Multa virum volitans dat fortia corpora letho
 Semineces volvit multos, aut agmina curru
 Proterit, aut raptas fugientibus ingerit hastas.
 Qualis apud gelidi cum flumina concitus Hebri
 Sanguineus Mavors clypeo increpat, atque furentis
 Bella movens emittit equos: illi æquore aperto
 Ante Notos, Zephyrumque volât: gemit ultima pulsu
 Thraca pedum, circumque atræ formidinis ora
 Iræque, infidiæque dei comitatus aguntur.
 Talis equos alacer media inter proelia Turnus
 Fumanteis sudore quatit, miserabile, cæsis
 Hostibus insultans: spargit rapida ungula rores
 Sanguineos, mistaque cruor calcatur arena.
 Iamque neci Sthenelumque dedit, Thamyrimque,
 Pholumque,
 Hunc congressus, & hunc; illū eminus: eminus ambo
 Imbrasidas, Glaucū, atque Laden, quos Imbrasus ipse
 Nutrierat Lycia, paribusque oneraverat armis,
 Vel conferre manum, vel equo prævertere ventos.
 Parte alia media Eumedes in proelia fertur,
 Antiqui proles bello præclara Dolonis,
 Nomine avum referens, annuo manibusque parentē:
 Qui quondam, castra ut Danaum speculator adiret,
Ausus

Ausus Peleida pretium sibi poscere currus:
Illum Tydeides alio pro talibus ausis
Affecit pretio: nec equis adspirat Achillis.
Hunc procul ut campo. Turnus conspexit aperto,
Ante levi iaculo longum per inane secutus,
Sistit equos biuges, & curru defilit, atque
Semianimi, lapsoque supervenit, & pede collo
Impresso, dextrae mucronem extorquet, & alto
Fulgentem tingit iugulo, atque hæc insuper addit:
En agros, &, quam bello Troiane petisti,
Hesperiam metire iacens: hæc præmia, qui me
Ferro ausi tentare, ferunt: sic mœnia condunt.
Huic comitem Asbuten coniecta cuspide mittit:
Chloreaq;, Sybarimq;, Daretaq;, Therfilochumq;.
Et sternacis equi lapsum cervice Thymœten.
Ac velut Edoni Boreæ, cum spiritus alto
Insonat Ægæo, sequiturque ad litora fluctus,
Qua venti incubuere, fugam dant nubila cœlo:
Sic Turno. quacumque viam secat, agmina cedunt,
Conversæque ruunt acies: fert impetus ipsum,
Et oristam adverso curru quatit aura volantem.
Non tulit instantem Phegeus, animisque frementē:
Obiecit sese ad currum, & spumantia frenis.
Ora citatorum dextra detorsit equorum.
Dum trahitur, pendetque iugis, hunc lata reiectum
Lancea consequitur, rumpitque infixâ bilicem
Loricam, & summum degustat vulnere corpus.
Ille tamen, clypeo obiecto conversus in hostem
Ibat, & auxilium ducto mucrone petebat:
Quem rota præcipitem, & procursu concitus axis.
Impulit, effuditque solo: Turnusque secutus
Imam inter galeam, summi thoracis & oras,
Abstulit ense caput, truncumque reliquit arena.
que ea dum campis victor dat funera Turnus,
ereæ Æneam Mnestheus, & fidus Achates,
canusque comes castris statuere eruentum,

Alter.

Alternos longa nitentem cuspidē gressus.
Sævit, & infracta luctatur arundine telum
Eripere, auxilioque viam, qua proxima, poscit:
Ente secunt lato vulnus, relique latebram
Rescindant penitus, seseque in bella remittant.
Iamque aderat Phœbo ante alios dilectus lapis
Iasides: acri quondam cui captus amore
Ipse suas arreis, sua munera latus Apollo
Augurium citharamque dabat, celereisque sagittas.
Ille, ut depositi proferret fata parentis,
Scire potestates herbarum, usumque medendi.
Maluit, & mutas agitare inglorius arteis.
Stabat acerba fremens, ingentem nixus in hastam.
Æneas, magno iuvenum, & mærentis Iuli
Concursu, lacrymisque immobilis, ille retorto
Pœonium in morem senior succinctus amictu.
Multa manu medica, Phœbique potentibus herbis
Nequiquam trepidat, nequiquam spicula dextra
Sollicitat, prensatque tenaci forcipe ferrum.
Nulla viam fortuna regit, nihil auctor Apollo
Subvenit, & sævus campis magis, ac magis horror
Crebescit, propiusq; malum est, iam pulvere cœlum
Stare vident; subeunt equites, & spicula castris
Densa cadunt mediis: it tristis ad æthera clamor
Bellantum iuvenum, & duro sub Marte cadentum,
Heis Venus indigno gnati concussa dolore,
Dictamnum genitrix Cretæa carpit ab Ida,
Puberibus caulem folijs, & flore comantem
Purpureo, non illa feris incognita capris
Gramina, cum tergo volucres. hæserē sagittæ.
Hoc Venus obscuro faciem circumdata nimbo
Detulit, hoc fuscum labris splendentibus amnem
Inficit, occulte medicans, spargitque salubreis
Ambrosiæ succos, & odoriferam panaceam.
Fovit ea vulnus lymphæ longævus lapis
Ignorans, subitoque omnis de corpore fugit

Qu

Quippe dolor: omnis stetit imo volnere sanguis:
 Jamque secuta manum, nullo cogente, sagitta
 Excidit, atque novæ rediere in pristina vires.
 Arma citi properate viro. quid statis? Japis
 Conclamat, primusque animos accendit in hosteis.
 Non hæc humanis opibus, non arte magistra
 Proveniunt; neque te Ænea mea dextera servat:
 Major agit Deus, atque opera ad maiora remittit.
 Ille avidus pugnae, furas incluserat auro
 Hinc atque hinc, oditq; moras, hastamque coruscat.
 Postquam habilis lateri clypeus, loricaq; tergo est,
 Ascanium fusis circum complectitur armis,
 Summaque per galeam delibans oscula, fatur:
DISCE puer virtutem ex me, verumque laborem,
Fortunam ex alijs. nunc te mea dextera bello
 Defensum dabit, & magna inter præmia ducet.
 Tu facito mox, cum matura adoleverit ætas, (rum,
 Sis memor, & te, animo repetentem exempla tuo.
 Et pater Æneas, & avunculus excitet Hector.
 Hæc ubi dicta dedit, portis sese extulit ingens,
 Telum immane manu quatiens: simul agmine denso
 Antæus, Mnestheusque ruunt; omnisque relictis
 turba fluit castris. tum cæco pulvere campus
 iscetur, pulsuque pedum tremat excita tellus.
 Idit ab adverso venienteis aggere Turnus,
 idere Ausonij, gelidusque per ima cucurrit
 Ossa tremor. prima ante omneis Juturna Latinos
 Audiit, agnovitque sonum, & tremefacta refugit.
 Ille volat, campoque atrum rapit agmen aperto:
 Qualis ubi ad terras abrupto fidere nimbus
 It mare per medium; miseris, heu, præscia longe
 Horrescunt corda agricolis: dabit ille ruinas
 Arboribus, stragemque satis, ruet omnia late:
 Ante volant, sonitumque ferunt ad litora venti.
 Talis in adversos ductor Rhœteius hosteis
 Agmen agit: densi cuneis se quisque coactis

Agglomerat. ferit ense gravem Thymbræus Osirim,
 Archetium Mnestheus, Epulonē obtruncat Acha-
 Vsentemq; Gyas: cadit ipse Tolumnius augur, (tes,
 Primus in aversos telum qui torserat hosteis.
 Tollitur in cœlum clamor, versique vicissim
 Pulverulenta fuga Rutuli dant terga per agros.
 Ipse neque adversos dignatur sternere morti;
 Nec pede congressos æquo, nec tela ferentis
 Insequitur: solum densa in caligine Turnum
 Vestigat lustrans, solum in certamina poscit.
 Hoc concussa metu mentem Iuturna virago
 Aurigam Turni media inter lora Methyscum
 Excutit, & longe lapsum remone relinquit.
 Ipsa subit, manibusque undanteis flectit habenas
 Cuncta gerēs, vocemq;, & corpus, & arma Methysci.
 Nigra velut magnas domini cum divitis ædes
 Pervolat, & pennis alta atria lustrat hirundo,
 Pabula parva legens, nidisque loquacibus escas,
 Et nunc porticibus vacuis, nunc humida circum
 Stagna sonat. similis medios Iuturna per hosteis
 Fertur equis, rapidoque volans obit omnia curru:
 Iamque heic germanū, iamq; heic ostendit ovanem:
 Nec conferre manum patitur: volat avia longe.
 Haud minus Æneas tortos legit obviis orbeis,
 Vestigatque virum, & disiecta per agmina longa
 Voce vocat. quoties oculos coniecit in hostem.
 Alipedumque fugam cursu tentavit equorum,
 Aversos toties currus Iuturna retorfit.
 Heu, quid agat? vario nequiquam fluctuat æstu:
 Diversæque vocant animum in contraria cura.
 Huic Messapus, vti lava duo forte gerebat
 Lenta levis cursu præfixa hastilia ferro,
 Horum vnum certo contorquens dirigit ictu.
 Substitit Æneas & se collegit in arma,
 Poplite subsidens: apicem tamen incita summum
 Hasta tulit, summasque excussit vertice cristas.

Tum

Tum vero assurgunt iræ, insidiisque subactus,
 Diversos ubi sensit equos, currumque referri,
 Multa Iovem, & læsi testatus fœderis aras,
 Iam tandem invadit medios, & Marte secundo
 Terribilis, sævam nullo discrimine cædem
 Suscitât, irarumque omneis effundit habenas.
 Quis mihi nunc tot acerba deus, quis carmine cædes
 Diversas, obitumque ducum, quos æquore toto
 Inque vicem nunc Turnus agit, nunc Troius heros,
 Expediat? tanton placuit concurrere motu
 Iupiter æterna genteis in pace futuras?

Æneas Rutulum Sucronem (ea prima ruenteis
 Pugna loco statuit Teucros) haud multa moratus,
 Excipit in latus, & qua fata celerrima, crudum
 Transadigit costas, & crates pectoris ensem,
 Turnus equo deiectum Amycum, fratremque Diorem
 Congressus pedes: hunc, venientem cuspide longa,
 Hunc mucrone ferit; curruque abscissa duorum
 Suspendit capita, & rorantia sanguine portat.

Ille Talon, Tanaimque neci, fortemque Cethegum,
 Treis uno congressu, & mæstum mittit Oniten,
 Nomen Echionium, matrisque genus Peridiæ.

hic fratres Lycia missos, & Apollinis agris,
 juvenem exosum nequiquam bella Meneæten
 reada: piscosæ cui circum flumina Lerna
 rs fuerat, pauperque domus; nec nota potentum
 Munera; conductaque pater tellure serebat.

Ac velut immissi diversis partibus ignes
 Arentem in silvam, & virgulta sonantia lauro:
 Aut ubi decursu rapido de montibus altis
 Dant sonitum spumosi amnes, & in æquora currunt,
 Quisque suum populatus iter: non segnius ambo
 Æneas Turnusque ruant per prælia: nunc, nunc
 Fluctuat ira intus: rumpuntur nescia vinci
 Pectora: nunc totis in vulnera viribus itur. (tem
 Murranum hic, atavos, & avorum antiqua sonan-

Nomina

Nomina, per regesque actum genus omne Latinos,
 Præcipitem scopulo, atque ingentisturbine saxi
 Excutit, effunditque solo. hunc lora, & juga subter
 Provoluere rotæ: crebro super ungula pulsu
 Incita, nec domini memorum proculcat equorum.
 Ille ruenti Illo, animisque immane frementi
 Occurrit telumque aurata ad tempora torquet:
 Olli per galeam fixo stetit hasta cerebro.
 Dexterâ nec tua te Graium fortissime Creten
 Eripuit Turno: nec di texere Cupentum,
 Ænea veniente, sui: dedit obvia ferro
 Pectora: nec misero clypei mora profuit arri.
 Te quoque Laurentes viderunt Æole campi
 Opportere, & late terram consternere tergo.
 Occidit, Argivæ quem non potuere phalanges
 Sternere, nec Priami regnorum everfor Achilles.
 Heic tibi mortis erant metæ: domus alta sub Ida,
 Lyrnissi domus alta, solo Laurente sepulcrum.
 Tota adeo conversæ acies, omnesque Latini,
 Omnes Dardanidæ: Mnestheus, acerque Lereus,
 Et Messapus equum domitor, & fortis Asylas,
 Tuscorumque phalanx, Evandrique Arcadis alæ,
 Pro se quisque viri, summa nituntur opum vi.
 Nec mora, nec requies: vasto certamine tendunt.
 Heic mentem Æneæ genitrix pulcerrima misit,
 Iret ut ad muros, urbique adverteret agmen
 Ocius, & subita turbaret clade Latinos.
 Ille, ut vestigans diversa per agmina Turnum,
 Hucatque huc acies circumtulit, adspicit urbem
 Immunem tanti belli, atque impune quietam.
 Continuo pugne accendit maioris imago:
 Mnesthea, Sergestumque vocat, fortemq; Serestum,
 Ductores, tumulumq; capit: quo cetera Teucrum
 Concurrit legio: nec scuta, aut spicula densi
 Deponunt: celso medius stans aggere fatur:
 Ne qua meis esto dictis mora Iupiter hac stat:

Neu quis ob inceptum subitum mihi segnior ito.
Urbem hodie, causam belli, regna ipsa Latini,
Ni frenum accipere, & victi parere fatentur,
Eruam, & æqua solo fumantia culmina ponam.
Scilicet exspectem, libeat dum proelia Turno
Nostra pati, rursusque velit concurrere victus?
Hoc caput ô cives, hæc belli summa nefandi,
Ferte faces propere, foedusque reposcite flammis.
Dixerat: atque animis pariter certantibus omnes
Dant cuneum, densaque ad muros mole feruntur.
Scalæ improvise, subitusque apparuit ignis.
Discurrunt alij ad portas, primosque trucidant:
Ferrum alij torquent, & obumbrant æthera telis.
Ipse inter primos dextram sub mœnia tendit
Æneas, magnaue incusat voce Latinum;
Testaturque deos se invitum ad proelia cogi:
Bis iam Italos hosteis, hæc altera foedera rumpi.
Exoritur trepidos inter discordia civeis:
Urbem alij reserare iubent, & pandere portas
Dardanidis, ipsumque trahunt in mœnia regem.
Arma ferunt alij, & pergunt defendere muros.
Inclusas ut cum latebroso in pumice pastor
estigavit apes, fumoque implevit amaro:
Illæ intus trepidæ rerum per cerea castra
Discurrunt, magnisque acuunt stridoribus iras.
Voluitur ater odor tectis: tum murmure cæco
Intus saxa sonant: vacuas it fumus ad auras.
Accidit hæc fœlis etiam fortuna Latinis:
Quæ totam luctu concussit funditus urbem.
Regina ut tectis venientem prospicit hostem,
Incessi muros, ignesque ad tecta volare;
Nusquã acies contra Rutulas, nulla agmina Turni:
Infelix pugnae iuvenem in certamine credit
Exstinctum, & subito mentem turbata dolore,
e causam clamat, crimenq; caputque malorum:
ultaque per mœstum demens effata furorem,

Pur-

Purpureos moritura manu discindit amictus,
 Et nodum informis lethi trabe nectit ab alta.
 Quam cladem miseræ postquam accepere Latinæ,
 Filia prima manu flavos Lavinia crineis,
 Et roseas laniata genas: tum cetera circum
 Turba furit: resonant late plangoribus ædes.
 Hinc totam infelix vulgatur fama per urbem:
 Demittunt menteis. it scissa veste Latinus,
 Coniugis attonitus fatis, urbisque ruina,
 Canitiem immundo perfusam pulvere turpans:
 Multaque se inculsat, qui non acceperit ante
 Dardanium Æneam, generumque adsciverit ultro.
 Interea extremo bellator in æquore Turnus
 Palanteis sequitur paucos, iam segnior, atque
 Iam minus atque minus successu lætus equorum.
 Attulit hunc illi cæcis terroribus aura
 Commistum clamorem, arrectasque impulit aureis
 Confusæ sonus urbis, & illætabile murmur.
 Hei mihi, quid tanto turbantur mœnia luctu?
 Quisve ruit tantus diversa clamor ab urbe?
 Sic ait, adductisque amens subsistit habenis.
 Atque huic, in faciem soror ut conversa Methysci
 Aurigæ, currumque, & equos, & lora regebat,
 Talibus occurrit dictis: Hac Turne sequamur
 Troiugenas; qua prima viam victoria pandit:
 Sunt alij, qui recta manu defendere possunt.
 Ingruit Æneas Italis, & prælia miscet:
 Et nos læva manu mittamus funera Teucris:
 Nec numero inferior, pugna nec honore recedes.
 Turnus ad hæc:
 O soror, & dudum agnovi, cum prima per artem
 Fœdera turbasti, teque hæc in bella dedisti:
 Et nunc nequiquam fallis dea. sed quis Olympo
 Demissam tantos voluit te ferre labores?
 An fratris miseri lethum ut crudele videres?
 Nam quid ago? aut quæ iâ spondet fortuna salutē?

Vidi

Vidi oculos ante ipse meos me voce vocantem
 Murranum, quo non superat mihi carior alter,
 Oppetere ingentem, atque ingenti vulnere victum.
 Occidit infelix, ne nostrum dedecus V sens
 Adspiceret: Teucris potiuntur corpore, & armis.
 Exscindine domos (id rebus defuit unum)
 Perpetiar? dextra nec Drancidis dicta refellam? (bit?
 Terga dabo? & Turnum fugientem hæc terra vide-
 USQUE ADEONE mori miserū est? vos ō mihi ma-
 Este boni: quoniam superis aversa voluntas (nes
 Sancta ad vos anima, atque istius inscia culpæ,
 Descendam, magnorū haud umquam indignus avo-
 Vix ea fatus erat, medios volat ecce per hosteis (rū.
 Vectus equo spumante Sages, adversa sagitta
 Saucius ora ruitque implorans nomine Turnum:
 Turne in te suprema salus, miserere tuorum:
 Fulminat Æneas armis, summasque minatur
 Deiecturum arceis Italum, excidioque daturum:
 Iamque faces ad tecta volant: in te ora Latini,
 In te oculos referunt: mussat rex ipse Latinus,
 Quos generos vocet, aut quæ sese ad fœdera flectat.
 Præterea Regina, tui fidissima, dextra
 Cecidit ipsa sua, lucemque exterrita fugit.
 Ali pro portis Messapus & acer Atinas
 Tentant aciem: circum hos utrimque phalanges
 Tant densæ, strictisque seges mucronibus horret
 Ferrea: tu currum deserto in gramine verfas.
 Obstupuit varia confusus imagine rerum
 Turnus, & obtutu tacito stetit: æstuat ingens
 Imo in corde pudor, mistoque insania luctu,
 Et Furiis agitated amor, & conscia virtus, (est,
 Ut primum discussæ umbræ, & lux reddita menti
 Ardenteis oculorum orbeis ad mœnia torfit
 Turbidus, eque rotis magnam respexit ad urbem.
 Ecce autem flamis inter tabulata volutus
 Ad cœlum undabat vortex, turrinque tenebat;
 Turrin

Turrim compactis trabibus quam eduxerat ipse,
 Subdideratque rotas, pontesque instraverat altos.
 Jam jam fata, soror, superant absiste morari:
 Quo Deus, & quo dura vocat fortuna, sequamur.
 Stat conferre manum Æneæ stat, quidquid acerbi
 Morte pati: nec me indecorem germana videbis (est,
 Amplius: hunc, oro, sine me furere ante furorem.
 Dixit, & è curru saltum dedit ocyus arvis:
 Perque hosteis, per tela ruit, mæstamque sororem
 Deferit, ac rapido cursu media agmina rumpit.
 Ac veluti montis saxum ad vertice præceps
 Cum ruit avulsum vento, seu turbidus imber
 Proluit aut amnis solvit sublapsa vetustas,
 Fertur in abruptum magno mons improbus actu,
 Exultatque solo, silvas, armenta, virosque
 Involvens secum: disiecta per agmina Turnus
 Sic urbis ruit ad muros, ubi plurima fuso
 Sanguine terra madet stridentque hastilibus auræ:
 Significatque manu, & magno simul incipit ore:
 Parcite jam Rutuli, & vos tela inhibete Latini:
 Quæcumque est fortuna, mea est: me verius unum
 Pro vobis foedus luere, & decernere ferro.
 Discessere omnes medijs, spatiumque dedere.
 At pater Æneas, audito nomine Turni,
 Deferit & muros, & summas deferit arceis,
 Præcipitatque moras omneis: opera omnia rumpit,
 Lætitia exsultans, horrendumque intonat armis:
 Quantus Athos, aut quantus Eryx, aut ipse coruscis
 Cum fremit ilicibus quantus, gaudetque nivali
 Vertice se attollens pater Apenninus ad auras.
 Jam vero & Rutuli certatim, & Troës, & omnes
 Convertere oculos Itali, quique alta tenebant
 Mœnia, quique imos pulsabant ariete muros:
 Armaque deposuere humeris. stupet ipse Latinus,
 Ingenteis genitos diversis partibus orbis
 Inter se coiisse viros, & cernere ferro.

Atque

Atque illi, ut vacuo patuerunt æquore campi,
 Procurſu rapido conjeſtis eminus haſtis,
 Invadunt Martem clypeis, atque ære ſonoro.
 Dat gemitum tellus: tum crebros enſibus iſtus
 Congeminant. fors, & virtus miſcentur in unum
 Ac velut ingenti Sylâ ſummove Taburno,
 Cum duo converſis inimica in prælia tauri
 Frontibus incurrunt, pavidi ceſſere magiſtri;
 Stat pecus omne metu mutum, muſſantq; iuvenæ,
 Quis pecori imperitet quem tota armenta ſequan-
 Illi inter ſeſe multa vi vulnera miſcent, (tur.
 Cornuaque obnixi infigunt, & ſanguine largo
 Colla armoſq; lavant: gemitu nemus omne remu-
 Haud aliter Tros Æneas, & Daunius heros (git.
 Concurrunt clypeis: ingens fragor æthera complet.
 J V P I T E R ipſe duas æquato examine lances
 Suſtinet, & fata imponit diverſa duorum,
 Quem damnet labor, & quo vergat pōdere lethum.
 Emicat heic, impune putans, & corpore toto
 Ite ſublato conſurgit Turnus in enſem,
 Et ferit: exclamant Troes, trepidique Latini,
 Rectæque amborum acies. at perfidus enſis
 Frangitur. in medioque ardentem deſerit iſtu,
 Ni fuga ſubſidio ſubeat: fugit ocyor Euro,
 Vt capulum ignotum, dextramq; adſpexit inermem.
 Fama eſt, præcipitem, cum prima in prælia iunctos
 Conſcendebat equos, patrio mucrone relicto,
 Dum trepidat, ferrum aurigæ rapuiſſe Methyſci:
 Idque diu, dum terga dabant palantia Teucri, (eſt,
 Suffecit. poſtquam arma Dei ad Volcania ventum
 Mortalis mucro, glacies ceu inutilis, iſtu
 Diſſiluit: fulva reſplendent fragmina arena.
 Ergo amens diverſa fuga petit æquora Turnus:
 Et nunc huc, inde huc incertos implicat orbeis.
 Vndique enim denſa Teucri incluſere corona:
 Atque hinc vaſta palus, hinc ardua mœnia cingunt.
 Nec

Nec minus Æneas, quamquam, tardata sagitta
 Interdum genua impediunt, cursumque recusant,
 Insequitur, trepidique pedem pede fervidus urget.
 Inclusum veluti si quando in flumine nactus
 Cervum, aut puniceæ septrum formidine pennæ,
 Venator cursu canis, & latratibus instat:
 Ille autem infidijs, & ripa territus alta,
 Mille fugit refugitque vias: at vividus Vmber
 Hæret hians, iam iamque tenet, similisque tenenti
 Increpuit malis, morfuque elusus inani est.
 Tum vero exoritur clamor, ripæque, lacusque
 Responfant circa. & coelum tonat omne tumultu.
 Ille simul fugiens, Rutulos simul increpat omneis,
 Nomine quemq; vocans, notumq; efflagitat enssem.
 Æneas mortem contra, præsensque minatur
 Exitium, si quisquam adeat: terretque tremanteis,
 Excisurum urbem minitans, & saucius instat.
 Quinque orbeis explent cursu, totidemq; retexunt,
 Huc, illuc. nec enim levia, aut ludicra petuntur
 Præmia: sed Turnide vita, & sanguine certant.
 Forte sacer Fauno folijs oleaster amaris
 Heic steterat, nautis olim venerabile lignum:
 Servati ex undis ubi figere dona solebant
 Laurenti divo, & votas suspendere vesteis
 Sed stirpem Teucris nullo discrimine sacrum
 Sustulerant, puro ut possent concurrere campo.
 Heic hasta Æneæ stabat: huc impetus illam
 Detulerat fixam, & lenta in radice tenebat.
 Incubuit, voluitque manu convellere ferrum
 Dardanides, teloque sequi, quem prendere cursu
 Non poterat. tum vero amens formidine Turnus,
 Faune precor miserere, inquit, tuque optima ferrum
 Terra tene, colui vestros si semper honores,
 Quos contra Æneadæ bello fecere profanos.
 Dixit, opemque dei non cassa in vota vocavit.
 Namque diu luctans, lentoque in stirpe moratus,

Viribus haud ullis valuit discludere morfus
 Roboris Æneas. dum nititur acer, & instat,
 Rursus in aurigæ faciem mutata Methysci
 Procurrit, fratrique enssem dea Daunia reddit.
 Quod Venus audaci nymphæ indignata licere,
 Accessit, telumque alta ab radice revellit.
 Olli sublimes armis, animisque resecti,
 Hic gladio fidens, hic acer, & arduus hasta,
 Insistunt contra certamina Martis anhelii.
 Iunonem interea rex omnipotentis Olympi
 Alloquitur, fulva pugnans de nube tuentem:
 Quæ iam finis erit coniux? quid denique restat?
 Indigetem Æneam scis ipsa, & scire fateris,
 Deberi cœlo, fatisque ad sidera tolli.
 Quid struis? aut qua spe gelidis in nubibus hæres?
 Mortalin decuit violari vulnere divum?
 Aut enssem (quid enim sine te Iuturna valeret?)
 Ereptum reddi Turno; & vim crescere victis?
 Desine iam tandem, precibusque inflectere nostris
 Nec te tantus edat tacitam dolor: & mihi, curæ
 æpe tuo dulci tristes ex ore recurrant.
 Ventum ad supremum est. terris agitare, vel undis
 Troianos potuisti, infandum accendere bellum,
 Deformare domum, & luctu miscere. Hymenæos:
 Vltèrius tentare veto. Sic Iupiter orsus,
 Sic dea submisso contra Saturnia vultu:
 Ista quidem quia nota mihi tua magne voluntas
 Iupiter, & Turnum, & terras invita reliqui.
 Nec tu me aëria solam nunc sede videres
 Digna, indigna pati; sed flammis cincta sub ipsa
 Starem acie, traheremq; inimica in prælia Teucros,
 Iuturnam misero, fateor, succurrere fratri
 Suasi, & pro vita maiora audere probavi,
 Non ut tela tamen, non ut contenderet arcum:
 Adiuro Stygij caput implacabile fontis:
 Vna superstitio superis quæ reddita divis.

Et nunc cedo equidem, pugnasque exosa relinquo.
 Illud te, nulla fati quod lege tenetur,
 Pro Latio obtestor, pro maiestate tuorum:
 Cum iam connubijs pacem felicibus, esto,
 Component, cum iam leges & foedera iungent,
 Ne vetus indigenas nomen mutare Latinos,
 Neu Troas fieri iubeas, Teucrosque vocari,
 Aut vocem mutare viros, aut vertere vesteis.
 Sit Latium: sint Albani per sæcula reges:
 Sit Romana potens Italia virtute propago:
 Occidit, occideritque finas cum nomine Troia.
 Olli subridens hominum, rerumque repertor:
 Es germana Iovis, Saturnique altera proles:
 Irarum tantos volvis sub pectore fluctus?
 Verum age, & inceptum frustra submitte furorẽ.
 Do quod vis; & me victusque, volensque remitto.
 Sermone Aufonii patrum, moresque tenebunt:
 Utque est, nomen erit: commisti corpore tantum
 Subsident Teucrici: morem, ritusque sacrorum
 Adijciam, faciamque omneis uno ore Latinos.
 Hinc genus, Aufonio mistum quod sanguine surget,
 Supra homines, supra ire deos pietate videbis:
 Nec gens ulla tuos æque celebrabit honores.
 Annuit his Iuno, & mentem lætata retorfit,
 Interea excedit cœlo, nubemque reliquit.
 His actis, aliud genitor secum ipse volutat,
 Iuturnamque parat fratris dimittere ab armis.
 Dicuntur geminæ pestes, cognomine Diræ:
 Quas & tartaream Nox intempesta Megæram
 Vno eodemque tulit partu, paribusque revinxit
 Serpentum spiris, ventosasque addidit alas.
 Hæ Iovis ad solium, sævique in limine regis
 Apparent. acuuntque metum mortalibus ægris,
 Si quando lethum horrificum, morbosq; deum rex
 Molitur, meritas aut bello territat urbeis:
 Harum unam celerem demisit ab æthere summo

Iupiter, inque omen Iuturnæ occurrere iussit.
Illa volat, celerique ad terram turbine fertur:
Non secus, ac nervo per nubem impulsa sagitta,
Armatam sævi Parthus quam felle veneni,
Parthus, sive Cydon, telum immedicabile torfit,
Stridens, & celereis incognita transilit umbras.
Talis se fata Nocte tulit, terrasque petivit.
Postquam acies videt Iliacas, atque agmina Turni;
Alitis in parvæ subito collecta figuram,
Quæ quondam in bustis, aut culminibus desertis
Nocte sedens, serum canit importuna per umbras:
Hanc versa in faciem, Turni se pestis ad ora
Fertque refertque sonans, clypeumq; everberat alis
Illi membra novus solvit formidine torpor,
Arrectæque horrore comæ, & vox faucibus hæsit.
At, procul ut Diræ stridorem agnovit, & alas,
Infelix crineis scindit Iuturna solutos,
Inguibus ora soror fœdans, & pectora pugnīs:
Quid nunc te tua Turne potest germana iuvare?
Ut quid iam miseræ superat mihi? qua tibi lucem
Arte morer? talin possum me opponere monstro?
Nam iam linquo acies: ne me terrete timentem
Obscenæ volucres. alarum verbera nosco,
Lethalemque sonum: nec fallunt iussa superba
Magnanimi Iovis. hæc pro virginitate reponit?
Quo vitam dedit æternam? cur mortis adempta est
Conditio? possem tantos finire dolores
Nunc certe, & misero fratri comes ire per umbras.
Immortalis ego? aut quidquam mihi dulce meorum
Te sine frater erit? ô quæ fatis. ima dehiscat
Terra mihi, mancisque deam demittat ad imos?
Tantum effata, caput glauco contextit amictu,
Multa gemens, & se fluvio. dea condidit alto.
Æneas instat contra, telumque coruscat
Ingens arboreum, & sæuo sic pectore fatur: (Etas?
Quæ nunc deinde mora est? aut quid iâ Turne retra-
Non

Non cursu, sãvis certandum est cominus armis.
 Verte omneis te te in facies, & contrahe quidquid
 Sive animis, sive arte vales: opta ardua pennis
 Astra sequi, clausumque cava te condere terra.
 Ille caput quassans, Non metua fervida terrent
 Dicta ferox: di me terrent, & Iupiter hostis.
 Nec plura effatus, saxum circumspicit ingens,
 Saxum antiquum, ingens, campo qui forte iacebat
 Limes agro positus, litem ut discerneret arvis.
 Vix illud lecti bis sex cervice subirent,
 Qualia nunc hominum producit corpora tellus.
 Ille manu raptum trepida torquebat in hostem,
 Altior insurgens, & cursu concitus heros.
 Sed neque currentem se, nec cognoscit euntem,
 Tollentemve manu, saxumve immane moventem:
 Genua labant: gelidus concrevit frigore sanguis.
 Tum lapis ipse viri, vacuum per inane volutus,
 Nec spatium evasit totum, nec pertulit ictum.
 Ac velut in somnis oculos ubi languida preffit
 Nocte quies, nequiquam avidos extendere cursus
 Velle videmur, & in medijs conatibus ægri
 Succidimus; non lingua valet, non corpore notæ
 Sufficiunt vires, nec vox, aut verba sequuntur:
 Sic Turno, quacumque viam virtute petivit,
 Successum dea dira negat. tum pectore sensus
 Vertuntur varij. Rutulos adspectat, & urbem,
 Cunctaturque metu, telumque instare tremiscit.
 Nec quo se eripiat, nec qua vi tendat in hostem,
 Nec currus usquam videt, aurigamque sororem.
 Cunctanti telum Æneas fatale coruscat,
 Sortitus fortunam oculis, & corpore toto
 Eminus intorquet. murali concita numquam
 Tormento sic saxa fremunt, nec fulmine tanti
 Dissultant crepitus. volat atri turbinis instar
 Exitium dirum hasta ferens, ora que recludit
 Loricæ, & clypei extremos septem plicis orbeis

Per medium stridens transit femur. incidit ictus
Ingens ad terram duplicato poplite Turnus.
Confurgunt gemitu Rutuli, totusque remugit
Mons circum, & vocē late nemora alta remittunt.
Ille humilis, supplexq; oculos, dextramq; precantē
Protendens, Equidem merui, nec deprecor, inquit:
Vtere forte tua. miseri te si qua parentis
Tangere cura potest, oro; fuit & tibi talis
Anchises genitor, Dauni miserere senectæ:
Et me, seu corpus spoliatum lumine mavis,
Redde meis. vicisti, & victum tendere palmas
Aufonij videre. tua est Lavinia coniux:
Vlterius ne tende odijs. Stetit acer in armis.
Æneas, voluens oculos, dextramque repressit.
Et iam iamque magis cunctantem flectere sermo
Cœperat, infelix humero cum apparuit alto
Baltæus, & notis fulserunt cingula bullis
Pallantis pueri: victum quem vulnere Turnus
Straverat, atq; humeris inimicum insigne gerebat.
Ille, oculis postquam sævi monumenta doloris,
Exuviasque hausit, furijs accensus, & ira
Terribilis: Tunc hinc spolijs indute meorum
Eripiare mihi? Pallas te hoc vulnere, Pallas
Immolat, & pœnam scelerato ex sanguine sumit.
Hoc dicens, ferrum adverso sub pectore condit
Fervidus; ast illi solvuntur frigore membra,
Vitaque cum gemitu fugit indignata sub umbras.

FINIS ÆNEIDOS.

P. VIRGILII MARONIS
CULEX AD OCTA-
VIVM, EX PETRI

Bembi castigatione.

ARGUMENTVM.

*Pastor in umbra dormit, serpens illum impetit: Culex mor-
su pastorem excitat: pastor interimit culicem, iterum
que obdormit: qui videns in somnis culicem inferorum
curam ei monstrantem, stupefactus excitatur: culicis-
que sepulchrum egregio ornat artificio.*

L Vsimus, Octavi, gracili modulante Thaleia:
Atque ut araneoli tenuem formavimus orsum.
Lusimus: hæc propter Culicis sint carmina dicta
Omnis & historiæ per ludum consonet ordo,
Notitiæque ducum voces: licet invidus adfit,
Quisquis erit culpæ iocos, Musamque paratus,
Pondere vel culicis levior, fama que feretur.
Posterior graviore sono tibi Musa loquetur
Nostra, dabunt cum securos mihi tempora fructus:
Vt tibi digna tuo poliantur carmina sensu.
Latonæ, magnique decus Iovis aurea proles
Phœbus erit nostri princeps & carminis autor.
Et recinente lyra fautor: sive educat illum
Alma Chimeræo Xantus perfusa liquore,
Seu nemus Asteriæ, seu qua Parnasia rupes
Hinc atque hinc patula præpandit cornua fronte,
Castaliæque sonans liquido pede labitur unda.
Quare Pierij laticis decus ite sorores
Naiades, & celebrate Deum plaudente chorea,
Et tibi sancta Pales, ad quam ventura recurrit
Agrestum bona cura, sequi sit cura tenentis
Aërios nemorum tractus, silvasque virentes.
Te cultrice vagus saltus feror intet & astra.
At tu cui meritis oritur fiducia chartis,

Octavi venerande meis allabere cœptis
 Sancte puer: tibi nanque canit non pagina bellum
 Phlegra Giganteo sparsa est quo sanguine tellus:
 Nec Centaureos Lapithas compellit in enseis:
 Urit Erichthonias Oriens non ignibus arces.
 Non perfossus Athos, nec magno vincula Ponto
 Iacta, meo quarent jam fera volumine famam:
 Non Hellespontus pedibus pulsatus equorum,
 Græcia cum timuit venienteis undique Persas:
 Mollia sed tenui pede currere carmina versu
 Viribus apta suis Phœbo duce ludere gaudet.
 Et tu sancte puer venerabilis, & tibi certer
 Gloria perpetuum lucis mansura per ævum:
 Et tibi sede pia maneat locus, & tibi sospes
 Debita feliceis memoretur vita per annos
 Grata bonis lucens. Sed nos ad cœpta feramur.

Igneus ætherias jam Sol penetrarat in arceis,
 Candidaque aurato quatiebat lumina curru,
 Crinibus & roseis tenebras Aurora fugarat.
 Propulit è stabulis ad pabula læta capellas
 Pastor, & excelsi montis juga summa petivit:
 Lucida qua patulos velabant gramina colleis.
 vis, O siwam sylvis, dumisque vagæ, jam vallibus abdunt
 Corpora: jamque omni celeres è parte vagantes
 Scrupea desertæ perrepunt ad cava rupis.
 Tondentur tenero viridantia gramina morfu:
 Pendula projectis carpuntur & arbuta ramis:
 Densa que virgultis avide labrusca petuntur.
 Hæc suspensa rapit carpente cacumina morfu
 Vel salicis lentæ, vel quæ nova nascitur alnus.
 Hæc teneras fruticum fentes rimatur: at illa
 Hmminet in rivi præstantis imaginis undam.
 IO bona pastoris, si quis non pauperis usum
 Mente prius docta fastidiat, & probet illis
 Omnia luxuriæ pretiis incognita curis,
 Quæ lacerant avidas inimico pectore mentes.

Si non

Si non Assyrio fuerint bis lauta colore
Attaliciis opibus data vellera: si nitor auri
Sublaqueare domus animum non tangit avarum
Picturaeque decus, lapidum nec fulgor in ulla
Cognitus utilitate manet: nec pocula gratum
Alconis referent, Boetique toreuma: nec Indi
Conchea bacca maris pretio est: at pectore puro
Sæpe super tenero prostermit gramine corpus:
Florida cum tellus gemmanteis picta per herbas
Vere notat dulci distincta coloribus arva:
Atque illum calamo lætum recinente palustri,
Otiaque invidia degentem, ac fraude remota,
Pollentemque sibi viridi cum palmite lucens
Vitea pampineo subter coma velat amictu.
Illi sunt gratæ rorantes lacte capellæ.
Et nemus, & fecunda Pales, & vallibus imis
Semper opaca novis manantia fontibus antra
Quis magis optato queat esse beatior ævo,
Quam qui mente procul pura, sensuque probando
Non avidas agnovit opes, non tristia bella,
Nec funesta timet validæ certamina classis?
Non, spolijs dum sancta Deum fulgentibus ornet
Templa, vel evectus finem transcendit habendi,
Adversum sævis ultro caput hostibus offert.
Illi falce Deus colitur, non arte politus.
Ille colit lucos: illi Panchaica thura,
Floribus agrestes herbæ variantibus adsunt.
Illi dulcis adest requies, & pura voluptas,
Libera simplicibus curis: huc imminet omneis
Dirigit huc sensus: hæc cura est subdita cordi.
Quolibet ut requie victu contentus abundet,
Iucundoque locet languentia corpora somno.
O pecudes, ô Panes, & ô gratissima Tempe
Fontis Hamadryadum: quarum non divite cultu
Æmulus Ascræo pastor tibi quisque poëtæ
Securam placido traducit pectore vitam.

Qs

Talibus

Talibus in studiis baculo dum nixus apricas
 Pastor agit curas, & dum non arte canora
 Compacta solitum modulatur arundine carmen:
 Tendit in evectus radios Hyperionis ardor,
 Lucidaque ætherio ponit discrimina mundo,
 Qua jacet Oceanum flamas in utrumq; rapaces
 Et jam compellente vagæ pastore capellæ
 Ima susurrantis repetebant ad vada lymphæ,
 Quæ subter viridem residebant coerulea muscum.
 Iam medias operum parteis evectus erat Sol:
 Cum densas pastor pecudes cogebat in umbras:
 Ut procul aspexit luco residere virenti.
 Delia Diva tuo: quo quondam victa furore
 Venit Nyctileum fugiens Cadmæis Agave
 Infandas scelerata manus è cæde cruenta:
 Quæ gelidis bacchata jugis requievit in antro,
 Posterius poenam gnati se morte futuram.
 Hic etiam viridi ludentes Panes in herba,
 Et Satyri Dryadesque choros egere puellæ.
 Iaiadum coetu, tantum non Orpheus Hebrum
 Restantem tenuit ripis, sylvasque canendo:
 Quantum te Peneu remorantem dia chorea,
 Multa tibi læto fundentes gaudia vultu:
 Ipsa loci natura domum resonante susurro
 Queis dabat, & dulci fessas refovebat in umbra
 Nam primum prona surgebant valle patentes
 Aëriæ platanus: inter quas impia lotos,
 Impia, quæ socios Ithaci mœrentis abegit,
 Hospita dum nimia tenuit dulcedine captos.
 At quibus insigni curru proiectus equorum
 Ambustos Phaethon luctu mutaverat artus,
 Heliades teneris amplexæ brachia truncis
 Candida fundebant tentis velamina ramis.
 Posterius cui Demophoon æterna reliquit
 Perfidiam lamentandi mala, perfida multis.
 Quam comitabantur fatalia carmina quercus:

Quercus.

Quercus ante datæ, Cereris quam semina, vitæ:
 Illas Triptolemi mutavit sulcus aristis.
 Hic magnum Argoæ navi decus edita pinus
 Proceras decorat sylvas hirsuta per artus.
 Appetit æriis contingere montibus altra
 Ilicis & nigræ species, & læta cupressus:
 Vmbrosæque manent fagus, ederæque Ligantis
 Brachia: fraternos plangat ne populus ictus:
 Ipsæque excedunt ad summa cacumina lentæ
 Pinguntque aureolos viridi pallore corymbos:
 Queis aderat veteris myrtus non nescia fati.
 At volucres patulis residentis dulcia ramis
 Carmina per varios edunt resonantia cantus.
 His suberat gelidis manans è fontibus unda,
 Quæ levibus placidum rivis sonat orta liquorem.
 Et quamquam geminas avium vox obstrepit aureis
 Hanc querulæ referunt voces, queis nantia limo
 Corpora lymphæ fovet: sonitus alit æris Echo:
 Argutis & cuncta fremunt ardore cicadis.
 At circa passim fessæ cubuere capellæ,
 Excelsisque super dumis: quos leniter adflans
 Aura susurrantis possit confundere venti.

Pastor ut ad fontem densa requievit in umbra,
 Mitem concepit projectus membra soporem,
 Anxius insidiis nullis: sed lentus in herbis
 Securo pressos somno mandaverat artus.
 Stratus humi dulcem capiebat corde quietem,
 Ni fors incertos iussisset ducere casus.
 Nam solitum volvens ad tempus tractibus iisdem
 Immanis vario maculatus corpore serpens,
 Mersus ut in limo magno subsideret æstu,
 Obvia vibranti carpens gravis æra lingua,
 Squamosos late torquebat motibus orbeis.
 Tallebant auræ venientis ad omnia visus.
 Iam magis atque magis corpus revolubile volvens,
 Attollit nitidis pectus fulgoribus, & se

Sublimi cervice rapit: cui crista superne
Edita purpureo lucens maculatur amictu:
Aspectuque micant flamantia lumina torvo.
Metabat sese circum loca: cum videt ingens
Adversum recubare ducem gregis: acrior instat
Lumina diffundens intendere, & obvia torvo
Sæpius arripiens infringere, quod sua quisquam
Ad vada venisset: naturæ comparat arma:
Ardet mente: furit stridoribus: intonat ore:
Flexibus everfis torquetur corporis orbis:
Manant sanguineæ per tractus undique guttæ:
Spiritus rumpit fauces. cui cuncta paranti
Parvulus hunc prior humoris conterret alumnus:
Et mortem vitare monet per acumina. namque
Qua deducta genas pandebant lumina gemmis,
Hac senioris erat naturæ pupula telo
Icta levi. tum profiluit furibundus, & illum
Obtritum morti misit; cui dissitus omnis
Spiritus excessit sensus. tum torva tenentem
Lumina respexit serpentem cominus inde
Impiger exanimis, vix compos mente refugit:
Et validum dextra truncum detraxit ab orno:
Qui casus sociaret opem, numenve Deorum,
Namque illi dederitne viam casusve Deusve
Modere sit dubium: voluit sed vincere tales.
Horrida squamosi voluentia membra draconis,
Atque reluctantis crebris, foedeque petentis
Stibus ossa ferit, cingunt qua tempora cristam:
Et quod erat tardus, omni languore remoto,
Nescius, aspiciens. timor obcæcaverat artus:
Hoc minus implicuit dira formidine mentem.
Quem postquam vidit casum languescere, sedit.
Iam quatit, & biuges oriens Erebo cit equos nox
Et piger aurato procedit Vesper ab Oeta:
Cum grege compulso pastor duplicantibus umbris
Vadit, & in fessos requiem dare comparat artus.

Cujus

Cujus ut intravit levior per corpora somnus,
Languidaque effuso requierunt membra sopore
Effigies ad eum Culicis devenit: & illi
Tristis ab eventu cecinit convitia mortis.
Inquit: Quid meritus, ad quæ delatus acerbis
Cogor adire vices? tua dum mihi charior ipsa
Vita fuit vita, rapior per inania ventis:
Tu lentus refoves iucunda membra quiete
Ereptus tetræ cladibus. at mea manes
Viscera Lethæas cogunt transnare per undas.
Præda Charontis agor. viden ut flagrantia tedis
Lumina collucent infestis omnia templis?
Obvia Tisiphone serpentibus undique comta,
Et flamas, & sæva quatit mihi verbera: poenæ:
Cerberus: & diris flagrant latratibus ora,
Anguibus hinc atq; hinc horrent cui colla reflexis
Sanguineique micant ardorem luminis orbes.
Heu quid ab officio digressa est gratia, cum te
Restitui superis lethi iam limine ab ipso?
Præmia sunt pietatis ubi? pietatis honores
In vanas abiire vices: & rure recessit
Iustitiæ prior illa fides: instantia vidi
Alterius sine respectu mea fata relinquens.
Ad parileis agor eventus: fit poena merenti,
Poena fit exitium: modo sit dum grata voluntas,
Existat par officium. feror avia carpens,
Avia Cimmerios inter distantia lucos.
Quem circa tristes densentur in omnia poenæ.
Nam vinctus sedet immanis serpentibus Othos,
Devictum mœsus procul aspiciens Ephialten:
Conati quondam cum sint incenderemundum:
Et Tityos Latona tuæ memor anxius iræ
(Implacabilis ira nimis) jacet alitis escæ.
Terreor à tantis insistere, terreor umbris
Ad Stygias revocatus aquas. vix ultimus amni
Restat, nectareas Divum qui prodidit escas

Gutturis arenti revolutus in omnia sensu.
 Quid, saxum procul adverso qui monte revolui,
 Contempnisse dolor quem numina vincit acerbus
 Otia quærentem frustra, Vos ite puellæ.
 Ite, quibus tedas accendit tristis Erinnyes,
 Sicut Hymen præfata dedit connubia mortis,
 Atque alias alio densat super agmine turmas:
 Impietate fera vecordem Colchida matrem
 Anxia sollicitis meditantem vulnera gnatis,
 Iam Pandionias miseranda prole puellas,
 Quarum vox Ityn, & Ityn, quod Bistonius Rex
 Orbus Epops mœret volucreis evectus in auras.
 At discordantes Cadmæo sanguine fratres
 Iam truculenta ferunt, infestaque vulnera corpus
 Alter in alterius: iamque adversatus uterque
 Impia germani manat quod sanguine dextra.
 Eheu mutandus nunquam labor: auferor ultra
 In diversa magis: distantia numina cerno,
 Elysiam tranandus agor delatus ad undam.
 Obvia Persephone comites Heroidas urget
 Adversas perferre faces. Alceste ab omni
 nviolata vacat cura, quod sæva mariti
 ipsa suis fatis Admeti fata morata est.
 Ecce Ithaci coniux semper decus Icariotis Iam
 oemineum incorrupta decus manet, & procul il-
 Turba ferox juvenum telis confixa procorum.
 Quin misera Euridice tanto mœrore recessit,
 Poenæque respectus, & nunc manet Orpheus in te.
 Audax ille quidem, qui mitem Cerberon unquam
 Credidit, aut ulli Ditis placabile numen:
 Nec timuit Phlegethonta furentē ardentibus undis,
 Nec mœsta obtentu diro, & ferrugine regna,
 Defossasque domos, ac Tartara nocte cruenta
 Obsita, nec facileis Ditis sine iudice sedes,
 Iudice, qui vitæ post mortem vindicat acta:
 sed fortuna valens audacem fecerat Orphea.

Iam rapidi steterant amnes, & turba ferarum
Blanda voce sequax regionem infederat Orphei:
Iamque imam viridi radicem moverat alte
Quercus humo, steterantque amnes, silvæq; sonora
Sponte sua cantus rapiebant cortice amara.
Labentes bijuges etiam per sidera Luna
Pressit equos: & tu currenteis menstrua virgo:
Auditura lyram tenuisti nocte relicta.
Hæc eadem potuit Ditis te vincere conjux,
Eurydicemque ultro ducendam reddere: non fas.
Non erat in vitam divæ exorabile numen.
Illa quidem nimium Manes experta severos
Præceptum signabat iter: nec rettulit intus
Lumina, nec divæ corrupit munera lingua.
Sed tu crudelis, crudelis tu magis Orpheu,
Oscula cara petens rupisti iussa deorum.
Dignus amor venia, parvum si Tartara noſſent
Peccatum ignovisse: sed & vos sede piorum,
Vos manet heroum contra manus: heic & uterque
Æacides. Peleus namque, & Telamonia virtus.
Persecura patris latantur numina, quorum
Connubiis Venus, & virtus iniunxit honorem.
Hunc rapuit serva: ast illum Nereis amavit.
Assidet hac juvenis, sociat quem gloria, fortis,
Acer, inexcussus, referens à navibus igneis
Argolicis Phrygios torva feritate repulſos.
O quis non referat talis divortia belli,
Quæ Troiæ videre viri, videreque Graii?
Teucra cum magno manaret sanguine tellus,
Et Simois, Xanthique liquor, Sigæaque præter
Litora, cum Troes sævi vos Hectoris ira
Videre in classeis inimica mente Pelasgas
Vulnera, tela, neces, igneis inferre paratos.
Ipsa iugis namque Ida potens feritatis, & ipsa
Æqua faces altrix cupidis præbebat alumnis,
Omnis ut in cineres Rhœteï litoris ora

Classibus ambustis flama superante daretur.
 Hinc erat oppositus contra Telamonius heros,
 Obiectoque dabat clypeo certamina: & illinc
 Hector erat Troiæ summum decus: acer uterque
 Fulminibus cœlo veluti fragor editus alto:
 Ignibus hic, telisque super, si classibus Argos
 Eripiat reditus: illi ut Vulcania ferro
 Vulnera protectus depellere navibus instet.
 Hoc erat Æacides alter lætatus honore
 Dardaniæque alter fuso quod sanguine campis
 Hector eo victor lustravit corpore Troiam. (huius
 Rursus acerba fremunt, Paris hunc quod lethæat, &
 Alma dolis Ithaci virtus quod concidit icta.
 Huic gerit averfos proles Laërtia vultus,
 Et iam Strymonij Rhœsi, victorque Dolonis
 Pallade iam lætatur ovans, rursusque tremiscit
 Iam Ciconas, iam iamq; horret Læstrygonas atros,
 Illum Scylla rapax canibus succincta Molossis,
 Ætnæusque Cyclops: illum metuenda Charybdis,
 & Pallentesque lacus, & squalida Tartara terrent.
 Heic & Tantalei generis decus amplius Atrides
 & fidet, Argivum lumen: quo flama regente,
 & oris Erichthonias prostravit funditus arces.
 & reddidit heu gravius pœnas tibi Troia ruenti,
 et ele spontiatis obiturus reddidit undis.
 & Illa vices hominum testata est copia quondam,
 & Ne quisquam propriæ fortunæ munere dives
 Iret in evectus, cœlum super omne propinquo
 Frangitur invidiæ telo decus. Ibat in altum
 Vis Argoa petens patriam, ditataque præda
 Arcis Erichthoniæ: comes huic erat aura secunda
 Per placidum cursu pelagus. Nereis ad undas
 Signa dabat: pars inflexis superacta carinis:
 Cum seu cœlesti fato, seu sideris ortu
 Undique mutatur cœli nitor: omnia ventis:
 Omnia turbinibus sunt anxia. iam maris unda

Sideribus certat confurgere: iamque superne
 Corruere & Solijs, & sidera cuncta minantur.
 At venit in terras cœli fragor: heic modo læta
 Copia, nunc miseris circundatur anxia fatis:
 Immoriturque super fluctus, & saxa Capharei
 Euboicas & per cautes; Heræaque late
 Littora: cum Phrygiæ passim vaga præda peremptæ.
 Fluctuat omnis in æquoreo iam naufraga tractu.
 Hicalij fidunt pariles virtutis honore
 Heroes, medijsque siti sunt sedibus omnes,
 Omnis Roma decus magni quos suscipit orbis.
 Heic Fabij, Deciique heic est & Horatia virtus:
 Heic & fama vetus nunquam moritura Camilli
 Curius & medijs quem quondam sedibus urbis
 Devotum bellis consumpsit gurgitis haustus:
 Mutius & prudens ardorem corpore passus,
 Legitime cessit cui fracta potentia regis.
 Heic Curius claræ socius virtutis: & ille
 Flaminius, devota dedit qui corpora flamæ.
 Iure igitur talis sedes pietatis honore.
 Illic Scipiadaque Duces, devota triumphis
 Mœnia quos rapidos Libycæ Carthaginis horrent
 Illi laude sua vigeant: ego Ditis opacos
 Cogor adire lacus, viduos à lumine Phoebi:
 Et vastum Phlegethonta pati: quo maxima Minos
 Conscelerata pia discernit vincula sede.
 Ergo iam causam mortis medicere victæ
 Verberibus sævo cogunt ab iudice poenæ:
 Cum mihi tu sis causa mali: nec conscius adsis:
 Nec tolerabilibus curis hæc immemora audis:
 Quæ tamen ut vanis demittens omnia ventis:
 Digredior nunquam rediturus: tu cole fonteis,
 Et virideis nemorum sylvas, & pascua lætus:
 Et mea diffusas rapiantur dicta per auras.
 Dixit: & extrema tristis cum voce recessit.
 Hunc ubi sollicitum dimisit inertia vitæ,

Interius graviter mentem æger: nec tulit ultra
Sensibus infusum Culicis de morte dolorem,
Quantumcunque sibi vires tribuere seniles,
Queis tamen infestum pugnans devicerat hostem.
Rivum propter aquæ viridi sub fronde latentem
Conformare locum capit impiger: hunc & in orbē
Destinat, ac ferri capulum repetivit in usum,
Gramineam ut viridi foderet de cespite terram
Iam memor inceptum peragens sibi cura laborem
Congestum cumulavit opus: atque aggere multo
Telluris tumulus formatum crevit in orbem:
Quem circum lapidem lævi de marmore formans
Conferit assiduæ curæ memor, hic & acanthus,
Et rosa purpureo crescit rubicunda colore,
Et violæ omne genus: hic est & Spartica myrtus,
Atque hyacinthus: & hic Cilici crocus editus arvo
Laurus itē Phœbi surgens decus: hic Rhododaphne,
Liliaque, & roris non avia cura, marini,
Herbaque thuris opes priscis imitata Sabina
Chrysanthusque ederæq; nitor pallente corymbo,
Et Bocchus Libyæ Regis memor: hic amaranthus,
Buphthalmusque virens, & semper florida picris.
Non illinc Narcissus abest: cui gloria formæ
Igne Cupidineo proprios exarsit in artus,
Et quoscunque novant vernantia tempora flores,
His tumulus super inferitur: tum fronte locatur
Elogium, tacita format quod littera voce:
Parve Culex, pecudum custos tibi tale merenti
Funeris officium vitæ pro munere reddit.

P. VIRGILII MARONIS
CEIRIS, AD MES-
SALLAM.

ARGUMENTVM.

Opusculum Virgilius hoc ad Messalam dirigit, qui Augusti tempore magnis in rebus, præsertim militaribus, insignis. præterea Orator non indignus, & poëta erat. Cupiebat igitur Maro benevolentissimum illum sibi efficere, Cyrim ad illum mittit, in quo præconium Messalæ celebrat: siquidem Ceiris præconium dicitur. Argumentum autem carminis est fabula de Scyllarum transformatione, quam miris ac variis modis sequitur.

ET si me vario jactatum laudis amore,
Irritaque expertum fallacis præmia vulgi,
Cecropius suaveis exspirans hortulus auras
Florentis viridi sophiæ complectitur umbra:
Num mea quæret eo dignum sibi quærere carmen?
Longe aliud studium, atque alios accincta labores,
Altius ad magni suspendit sidera mundi,
Et placitum paucis ausa est adscendere collem.
Non tamen absistam coeptum detexere munus:
In quo jure meas utinam requiescere musas,
Et leviter blandum liceat deponere morem.
Quod si mirificum proferre valent genus omnes
Mirificum sæcli, modo sit tibi velle libido,
Si me jam summa sapientia pangeret arce,
Quatuor antiquis quæ heredibus est data consors,
Vnde hominum errores longe, lateque per orbem
Despicere, atq; humileis possem contemnere curas:
Non ego te talem venerarer munere tali.
Non equidem: quamvis interdum ludere nobis,
Et gracilem molli liceat pede claudere versum:
Sed magno intexens, si fas est dicere peplo,

Qualis

Qualis Erichthæis olim portatur Athenis,
 Debita cum castæ solvantur vota Minervæ,
 Tardave confecto redeunt quinquennia lustro:
 Cum levis alterno Zephyrus concrebuit Euro:
 Et prono gravidum provexit pondere cursum.
 Felix ille dies, felix & dicitur annus:
 Felices qui talem annum videre, diemque.
 Ergo Palladiæ texuntur in ordine pugna:
 Magna giganteis ornantur pepla tropæis:
 Horrida sanguineo pinguntur prælia cocco.
 Additur aurata deiectus cuspide Typho,
 Qui prius Ossæis consternens æthera saxis
 Æmathio celsum duplicabat vertice Olympum.
 Tale Deæ velum solenni in tempore portant:
 Tali te vellem iuvenum doctissime ritu
 Purpureos inter Soles, & candida Lunæ
 Sidera, cœruleis orbem pulsantia bigis,
 Naturæ rerum magnis intexere chartis:
 Æternum sophiæ coniunctum carmine nomen
 Nostra tuum senibus loqueretur pagina seclis,
 Sed quoniam ad tantas nunc primū nascimur artes?
 Nunc primum teneros firmamus robore nervos:
 Lætamen interea quæ possumus, in quibus ævi
 Prima rudimenta, & primos exegimus annos,
 Accipe dona meo multum vigilata labore,
 Et præmissa tuis non magna exordia rebus.
 Impia prodigijs vt quondam exterruit amplis
 Scylla, novosque avium sublimis in aëre cœtus
 Viderit: & tenui conscendens sidera penna
 Cœruleis sua tecta supervolitaverit alis:
 Hanc pro purpureo pœnam scelerata capillo,
 Proque patris solvens excisa funditus urbe.
 Complures illam, & magni Messala poëtæ
 (Nam verum fateamur: amat Polymneia verum)
 Longe alia perhibent mutatam membra figura:
 Scyllæum monstra in faxum conversa vocari:

Illam

Illam esse, ærumnis quam sæpe legamus Vlyssi
 Candida succinctam latrantibus inguina monstribus,
 Dulichias vexasse rateis, & gurgite in alto
 Deprensos nautas canibus lacerasse marinis.
 Sed neque Mæoniæ hæc patiuntur credere chartæ,
 Nec malus istorum dubijs erroribus autor.
 Nanque alias alij vulgo finxere puellas:
 Quæ Colophoniaco Scyllæ dicuntur Homero.
 Ipsi seu Lamiæ mater sit, five Crataeis.
 Sive illam monstro genuit Persæa biformi,
 Sive est neutra parens: atque hoc in carmine toto.
 Inguinis est vitium, & Veneris descripta libido:
 Sive etiam exactis speciem mutata venenis
 Infelix virgo quid enim commiserat illa?
 Ipse pater timidam sæva complexus arena
 Coniugium charæ violaverat Amphitrites
 Attamen exegit longo post tempore pœnas
 Vt cum cura suæ veheretur coniugis alto,
 Ipsa truce multo misceret sanguine pontum.
 Seu vero, ut perhibent, forma cum vinceret omnes
 Et cupidos quæstu passim spoliaret amantes:
 Piscibus, & canibus rabidis vallata repente est.
 Horribiles circum vidit sibi sistere formas.
 Heu quoties mirata novos expalluit artus?
 Ipsa suos quoties heu pertimuit latratus?
 Ausa quod est mulier numen fraudare Deorum.
 Et dictam Veneri votorum vertere pœnam:
 Quam mala multiplici iuvenū quod septa caterva
 Dixerat, atque animo meretrix actata ferarum,
 Infamem tali meritorum more fuisse
 Docta Palæphatia testatur voce papyrus.
 Quicquid, & ut quisquis talide clade locutus,
 Omnia sint: potius liceat notescere Ceirin:
 Atque unam ex multis Scyllam non esse puellis.
 Quare & quæ cantus meditantem mittere certos,
 Magna mihi cupido tribuistis præmia Divæ

Pierides: quarum castos altaria postes
 Munere sæpe meo inficiunt, foribusque hyacinthi
 Deponunt flores: aut suave rubens narcissus,
 Aut crocus alterna conjungens lilia caltha,
 Sparsaque liminibus floret rosa. nunc age divæ
 Præcipue nostro nunc adspirate labori:
 Atque novum æterno prætexite honore volumen,
 Sunt Pandionis vicinæ sedibus urbes,
 Aëtos inter colleis, & candida Thesei
 Purpureis late ridentia litora conchis:
 Quarum non ulli fama confedere digna
 Stat Megara, Aëti quondam munita labore
 Alcæthoi, Phœbique, deus namque adfuit illi:
 Vnde etiam citharæ voces imitantur acutas.
 Sæpe lapis recrepat Cyllenia munera pulsus,
 Et veterem sonitu Phœbi testatur honorem.
 Hanc urbem, ante alios, qui tum florebat in armis,
 Fecerat infestam populator remige Minos:
 Hospitioque seni fuit hippolydosæque victo,
 Carpathium fugiens, & flumina Ceratæa
 Exerat. hunc bello repetens Gortynius heros
 Ictica Cretæa sternebat rura sagitta.
 Neque tunc cives, neque tunc rex ipse veretur
 Festo ad muros volitanteis agmine turmas
 Ducere, & indomita virtute retundere menteis:
 Responsum quoniam satis est meminisse deorum.
 Nam capite à summo regis, mirabile dictu,
 Candida cæsaries, florebant tempora lauro,
 Et roseus medio fulgebat vertice crinis:
 Cuius quam servata diu natura fuisset,
 Tam patriam incolumem. Nisi, regnumq; futurum
 Concordes stabili firmarunt numine Paræ,
 Ergo omnis caro residebat cura capillo:
 Aurea sollenni comtum quoque fibula ritu
 Mopsopio, tereti nec tebat dente cicadæ.
 Vero hæc vobis custodia vana fuisset,

Nec

Nec fuerat: nisi Scylla novo concepta furore
Scylla patris miseri, patriæque inventa sepulcrum:
O nimium cupidis si non inhiaffet ocellis.
Sed malus ille puer, quem nec sua flectere mater
Iratum potuit, quem nec pater, atque avus idem
Iupiter. ille etiam Pœnos domitare leones,
Et validas docuit vires mansuescere tigris.
Ille etiam divos, homines sed dicere magnum est.
Idem tum superis acuebat parvulus iras
Iunonis magnæ, cuius perjuræ divæ
Olim se meminisse diu perjuræ puellæ
Non ulli liceat: violaverat inscia sedem,
Dum sacris operata dæx lascivit, & extra
Procedit longe matrum, comitumque catervam,
Suspensam gaudens in corpore ludere vestem,
Et tumidos agitante sinus Aquilone relaxans.
Nec dum etiam castos agitaverat ignis honores,
Nec dum sollenni lymphæ perfusa sacerdos
Pallentis folijs caput exornarat olivæ,
Cum lapsa e manibus fugit pila, cumque relapsa
Procurrit virgo: quo utinam ne prodita ludo
Aurea tam gracili solvisset corpora palla
Omnia, quæ retinere gradum, cursumque morari
Possent, ô tecum vellem tua semper haberes
Non umquam violata manu sacraria divæ,
Iurando infelix nequiquam iura piasses.
Et si quis nocuisse tibi periuria credat,
Causa pia est: timuit fratri te ostendere Iuno.
At levis ille deus, cui semper ad ulciscendum
Quæritur ex omni verborum iniuria dicto:
Aurea fulgenti depromens tela pharetra,
Heu nimium tereti, nimium Tirynthia visu,
Virginis in tenera defixerat omnia mente.
Quæ simul ac venis hausit sitientibus ignem,
Et validum penitus concepit in ossa furorem;
Sæva velut gelidis Ciconum Bistonis in oris,

Ictave

Istave barbarico Cybeles antistita buxo,
 Infelix virgo tota bacchatur in urbe.
 Non florace Idæo flagrantēs picta capillos
 Cognita, non teneris pedibus Sicyonia servans,
 Non niveo retinens bacchata monilia collo.
 Multum illi incerto trepidant vestigia cursu.
 Sæpe redit patrios ascendere prodita muros:
 Aëriasque facit causam se visere turres.
 Sæpe etiam tristeis volvens in nocte querelas,
 Sedibus ex altis cœli speculatur amorem:
 Castraque prospectat crebris lucentia flammis.
 Nulla colum novit: charum nec respicit aurum.
 Non arguta sonant tenui psalteria chorda:
 Non Libyco molles plauduntur pectine relæ.
 Nullus in ore rubor: ubi enim rubor: obstat amor?
 Atque ubi nulla malis reperit solatia tantis:
 Tabidulamque videt labi per viscera mortem,
 Quo vocat ire dolor, subigunt quo tendere fata,
 Fertur: & horribili præceps impellitur œstro:
 Ut patris ac demens crimen de vertice ferrea
 Iurrim, atque arguto de tonsum mitteret hosti.
 Namque hæc conditio miseræ proponitur una.
 Sive illa ignorans: quis non bonus omnia malit
 Credere, quam tanto scelere damnare puellam?
 Heu tamen infelix (quid enim imprudentia pro-
 Nise pater: cui direpta crudeliter urbe, (dest?
 Vix erit una super sedes in turribus altis,
 Fessus ubi extructo possis confidere nido.
 Tu quoque avis moriere: dabit tibi filia pœnas,
 Gaudete ô celeres subnixæ nubibus altis.
 Quæ mare, quæ virides sylvas, lucosque sonantes
 Incolitis: gaudete vagæ, blandæque volucres,
 Vosque adeo humani mutatæ corporis artus.
 Vos ô crudeli fatorum lege puellæ
 Dauiades (crudele) venit charissima vobis
 Cognatos augens reges numerumque suorum
 Cyris,

Ceiris, & ipse pater: vos ô pulcerrima quondam
 Corpora, cœruleas prævertite in æthera nubes:
 Quam novus ad superum sedes Calcheius, & qua
 Candida concessos adscendat Ceiris honores.
 Iamque adeo dulci devinctus lumina somno
 Nifus erat: vigilumque procul custodia primis
 Excubias foribus studio jactabat inani:
 Cum furtim tacito descendens Scylla cubili
 Auribus arrectis nocturna silentia tentat;
 Et pressis tenuem singultibus aera captat.
 Tum suspensa levans digitis vestigia primis
 Egreditur, ferroque manus armata bidenti
 Evolat: at demtæ subita in formidine vires,
 Cœruleas sua furta prius testantur ad umbras.
 Nam qua se ad patrium tendebat semita limen,
 Vestibulo in thalami paululum remoratur, & altum
 Suspicit ad culti nutantia fidera mundi,
 Non accepta piis promittens munera divis,
 Quam simul Ogygii Phœnicis filia Carme
 Surgere sensit anus (sonitum nam fecerat illi
 Marmoreo æratus stridens in limine cardo)
 Corripit extemplo fessam languore puellam,
 Et simul, ô nobis sacrum caput, inquit, alumna:
 Non tibi nequiquam viridis per viscera pallor
 Ægrotas tenui suffudit sanguine venas.
 Nec levis hoc facere (neq; enim pote) cura subegit:
 Haud fallor, quod te potius Rhamnusia fallit.
 Nam qua te causa nec dulcis pocula Bacchi,
 Nec gravidos Cereris dicam contingere fetus?
 Quæ causa ad patrium solam vigilare cubile,
 Tempore quo fessas mortalia pectora curas,
 Quo rapidos etiam requiescunt flumina cursus?
 Dic age nunc miseræ saltem, quod sæpe petenti
 Iurabas nihil esse mihi, cum mœsta parentis
 Formosos circum virgo morerere capillos?
 Hei mihi, ne furor ille tuos invaserit artus,

Ille Arabis Myrrhæ quondam qui cepit ocellos:
 Vt scelere infando, quod nec finit Adraſtea,
 Lædere utrumque uno ſtudeas errore parentem.
 Quod ſi alio quovis animo jactaris amore:
 Nam te jactari, non eſt Amathuſia noſtri
 Tam rudis, ut nullo poſſim cognoſcere ſigno:
 Sin conſeſſus amor noto te macerat igne,
 Per tibi Dictynnæ præſentia numina jaro,
 Prima deum quæ te mihi dulcem donat alumnam,
 Omnia me potius digna, atque indigna laborum
 Millia viſuram, quam te tam triſtibus iſtis
 Sordibus, & ſcoria patiar tabeſcere tali.
 Hæc loquitur, mollique ut ſe velavit amictu,
 Frigidulam injecta circumdat veſte puellam,
 Quæ prius in tenui ſteterat ſuccincta corona.
 Dulcia deinde genis rorantibus oſcula figens,
 Perſequitur miſeræ cauſſas exquirere taleis,
 Nec tamen ante ullas patitur ſibi reddere voces,
 Marmoreū tremebunda pedem quam rettulit intra.
 Illa autē, Quid nunc me, inquit, nutricula torques?
 Quid tantum properas noſtros noviſſe furores?
 Non ego conſueto mortalibus uror amore;
 Nec mihi notorum defleſcunt lumina vultus,
 Nec genitor cordi eſt: ultro namq; odimus omneis.
 Nil amat hic animus, nutrix, quod oportet amari,
 In quo falſa tamen lateat pietatis imago;
 Sed media ex acie, medijs ex hoſtibus: heu, heu,
 Quid dicam? quove ipſa malum hoc exordiar ore?
 Dicam equidē; quoniam quid tu tibi dicere nutrix
 Non ſinis? extremum hoc munus morientis habeto.
 Ille, vides, noſtris qui mœnibus aſſidet hoſtis,
 Quem pater ipſe deum ſceptri donavit honore,
 Cui Parcæ tribuere nec ullo vulnere lædi:
 Dicendum eſt, fruitra circumvehor omnia verbis:
 Ille mea, ille idem oppugnat præcordia Minos.
 Quod te per divum crebros obteſtor amores,

Per-

Perque tuū memoriſ hauſtū mihi pectus alumna,
Vt me, ſi ſervare potes, ne perdere malis.
Sin autem optata ſpes eſt incifa ſalutis;
Ne mihi, quam merui, inideas nutricula mortem.
Nam niſi te nobis malus, ô malus, optima Carme,
Ante hunc conſpectum caſuſve deuſve tuliffet:
Aut ferro hoc (aperit ferrum, quod veſte latebat)
Purpureum patris demiffem vertice crinem,
Aut mihi præſenti peperiffem vulnere lethum.
Vix hæc ediderat, cum clade exterrita trifti
Intonſos multo deturpat pulvere crineis,
Et graviter queſtu Carme complorat anili:
O mihi nunc iterum crudelis reddite Minos,
O iterum noſtræ Minos inimice ſeneſcæ
Semper, & aut olim nata ô te propter eundem,
Aut amor infanæ luctum portavit alumna.
Tene ego tam longe capta atque aveſta nequivi,
Tam grave ſervitium, tam duros paſſa labores,
Effugere, ut ſiſtam exitium crudele meorum?
Iam jam nec nobis ea, quæ ſenioribus, ullum
Copia vivendi vitæ genus. ut quid ego amens
Te erepta ô Britomarti, mea ſpes una ſalutis,
Te Britomarti diem potui producere vitæ?
Atque utinam Cereri, nec tantum grata Dianæ
Venatus eſſes virgo ſectata virorum;
Cnoſſia neu Partho contendens ſpicula cornu
Diſtæas ageres ad gramina nota capellas:
Numquam tam obnixe fugiens Minois amores,
Præceps aëriis ſpecula de montibus iſſes:
Vnde alij fugiſſe ferunt, & numina Phocæ
Virginis aſſignant: alij, quo notior eſſes,
Diſtynnā dixere tuo de nomine Lunam.
Sint hæc vera velim: mihi certe gnata periſti:
Numquā ego te ſummo volitantē in vertice mōteis
Hyrcanos inter comites, agmenque ferarum
Conſpiciam; nec te redeuntem amplexa tenebo.

Verum hæc tum nobis gravia, atque indigna fuere,
 Tum mea alumna, tui cum spes integra maneret:
 Et vox ista meas nondum violaverat aures.
 Tene etiam fortuna mihi crudelis ademit?
 Tene ô sola meæ vivendi causa senectæ?
 Sæpe tuo dulci nequiquam capta sopore,
 Cum premeret natura, mori me velle negavi,
 Ut tibi Corycio glomerarem flammæ luto.
 Quo nunc me infelix, aut quæ me numina servant?
 An nescis qua lege patris de vertice summo
 Edita candenteis prætexat purpura canos?
 Quæ tenui patriæ spes sit suspensa capillo?
 Sine scis, aliquam possum sperare salutem:
 Inscia quandoquidem scelus es conata nefandum.
 Sin est, quod metuo: per me, mea alumna, tuumq;
 Expertum multis miseræ mihi rebus amorem:
 Per me, & sacra precor per flumina Ilithyæ,
 Ne tantum in facinus tam nulla mente sequaris.
 Non ego te incepto: fieri quod non pote, conor.
 Flectere, Amor: neq; sit cum dis contendere nostrum:
 Sed patris incolumi potius te nubere regno,
 Atq; aliquos tamen esse velis tibi, alumna, Penates:
 Hoc unum exitio docta, atque experta monebo.
 Quod si non alia poteris ratione parentem
 Flectere: sed poteris (quid enim non unica possis?)
 Tunc potius tamen ipsa, pio cum jure licebit,
 Cum facti causam, tempusque doloris habebis;
 Tunc potius conata tua, atque incepta referto:
 Meque, deosque tibi comites, mea alumna, futuros
 Polliceor: nihil est quod texas ordine longum.
 His ubi sollicitos animi relevaverat æstus
 Vocibus & blanda pectus spe vicerat ægrum:
 Paullatim tremebunda genis obducere vestem
 Virginis, & placidam tenebris captare quietem,
 Inverso bibulum restinguens lumen olivo
 Incipit, at crebros insani pectoris ictus

Ferre manum, assiduis mulcens præcordia palmis.
 Noctem illam sic mœsta super morientis alumnae
 Frigidulos cubito subnixa pependit ocellos.
 Postera lux ubi læta diem mortalibus alnum,
 Et gelido veniens mani quatiebata b Oeta,
 Quem pavidæ alternis fugitant, optantque puellæ;
 Hesperium vitant, optant ardescere Solem:
 Præceptis paret virgo nutricis, & omneis
 Undique conquirat nubendi sedula causas.
 Tentantur patriæ summis vocibus aures,
 Laudanturque bonæ pacis bona: multus ineptæ
 Virginis insolito sermo novus errat in ore.
 Nunc tremere instantis belli certamina dicit,
 Communemque timere deum: nunc regis amicos,
 (Namque ipso verita est orbari mœsta parente)
 Cū Iove communeis qui quondā habuere nepotes:
 Nunc etiam conficta dolo mendacia turpi
 Invenit, & divum terret formidine civeis:
 Nunc alia ex alijs, nec defunt, omina quærit,
 Quin etiam castos ausa est corrumpere vates:
 Vt, cum cæsa pio cecidisset victima ferro,
 Essent, qui generum Minoa auctoribus extis
 Iungere, & ancipites suaderent tollere pugnas.
 At nutrix patula componens sulfura testa,
 Narcissum, castamque herbas incendit olenteis:
 Terque novena ligat triplici diversa colore
 Fila: ter in gremium mecum, inquit, despue virgo.
 Despue ter virgo: numero deus impare gaudet.
 Inde Iovi geminat magno frigidula sacra,
 Sacra nec Idæis senibus, nec cognita Graijs.
 Pergit Amyclæo spargens altaria thallo,
 Regis Jolciacis animum defigere votis.
 Verum ubi nulla movet stabilem fallacia Nisum,
 Nec possunt homines, nec possunt flectere divi:
 (Tanta est in parvo fiducia crine cavendi:)
 Rursus ad inceptum sociam se adjungit alumnae

Purpureumque parat rursus tondere capillum,
Cum longo quod iam captat succurrere amor.
Non minus illa tamē revehi, quod mœnia crescant,
Gaudeat: & cineri patriæ est iucunda sepulto.
Ergo metu capiti Scylla est inimica paterno.
Tum coma Sidonio florens succiditur ostro:
Tum capitur Megara, & divum responsa probantur:
Tum suspensa novo ritu de navibus altis,
Per mare cœruleum trahitur Niseia virgo.
Complures illam Nymphæ mirantur in undis:
Miratur pater Oceanus, & candida Thetys,
Et cupidas secum rapiens Galatea sorores:
Illa etiam, junctis magnum quæ piscibus æquor,
Et glauco bipedum curru metitur equorum,
Leucothoë, parvusque dea cum matre Palæmon.
Illi etiam alternas sortiti vivere luces,
Cara Iovis soboles, magnum Iovis incrementum,
Tyndaridæ niveos mirantur virginis artus.
Has adeo voces, atque hæc lamenta per auras
Fluctibus in medijs questu volvebat inani,
Ad cœlum infelix ardëntia lumina tollens:
Lumina: nam teneras arcebant vincula palmas.
Suppressite ô paulum turbati flumina venti,
Dum queror: & divos, quamquam nil testibus illis
Profeci extrema moriens tamen alloquor hora.
Vos ego, vos adeo venti testabor, & auræ:
Vos matutina si qui de gente venitis,
Cernitis. illa ego sum cognato sanguine vobis
Scylla, quod ah, salva liceat te dicere Procne;
Illa ego sum Nisi pollentis filia quondam,
Certatim ex omni petiit quam Græcia regno,
Qua curvus terras amplectitur Hellepontus:
Illa ego sum, Minos, sacrato fœdere coniux
Dicta tibi: tamen hæc, & si non accipis, audis.
Vinctane tam magni tranabo gurgitis undas?
Vincta tot assiduas pendebo ex ordine luces?

Non

Nonequidem me alio possum contendere dignam
Supplicio: quod sic patriam, carosque penates
Hostibus, immitique addixi ignara tyranno.
Verum esto. hæc, Minos, illos scelerata putavi,
Si nostra ante aliquis nudasset fœdera casus,
Facturos: quorum direptis mœnibus urbis,
O ego crudelis flama delubra petivi:
Te vero victore prius vel sidera cursus
Mutatura suos, quam te mihi talia captæ
Facturum metui. jam jam scelus omnia vincit.
Ten, ego plus patrio dilexi perdita regno?
Ten, ego? nec mirum, vultu decepta puella
Ut vidi, ut perij, ut me malus abstulit error,
Non equidem existo speravi corpore posse
Tale malum nasci: forma, vel fidere fallor,
Non me delicijs commovit regia dives
Coralio fragili, ac electro lacrymoso.
Me non florentes æquali corpore nymphæ,
Non metus incensam potuit retinere deorum.
OMNIA vincit amor. quid enim non vinceret ille?
Nec mihi jam pingui sudabunt tempora myrrha,
Pronuba nec castos accendet pinus odores,
Nec Libys Assyrio sternetur lectulus ostro.
Magna queror. nec & illa quidē communis alumna
Omnibus injecta tellus tumulabit arena.
Mene inter comites, ancillarumque catervas,
Mene alias inter famularum munere fungi,
Conjugis atque tuæ, quæcumque erit illa, beatæ
Non licuit gravidos penso devolvere fusos?
At belli saltem captivam lege necasses.
Iam fessæ tandem fugiunt de corpore vires,
Et caput inflexa lentum cervice recumbit?
Marmorea adductis labascunt brachia nodis.
Æquoreæ pestes, immania corpora ponti,
Undique conveniunt, & glauco in gurgite circum
Verbere caudarum, atque oris minitantur hiatu.

Jam tandem casus hominum, jam respice Minos,
 Sit satis hoc: tantum solam vidisse malorum,
 Vel fato fuerit nobis hæc debita pestis,
 Vel casu incepto, merita vel denique culpa.
 Omnia nam potius, quam te læsisse, putabo.
 Labitur interea revoluta ab litore classis,
 Magna repentino sinuantur linthea Coro,
 Flectitur in viridi remus sale, languida fessæ
 Virginis in cursu moritur querimonia longo.
 Deserit angustis inclusum faucibus Isthmon,
 Cypselidæ magni florentia regna Corinthi,
 Præterit abruptas Scironis protinus arceis,
 Infestumque suis diræ testudinis exit.
 Spelæum, multoque cruentas hospite cautes.
 Iamque adeo tutum longe Piræea cernit,
 Et notas secum, heu frustra, respectat Athenas.
 Iam procul è fluctu Minoia respicit arva,
 Florenteisq; videt jam Cycladas, hinc Strophadasq;
 Hinc sinus, hinc statio contra patet Hermionæa.
 Linquitur ante alias longe gratissima Delos
 Nereidum matri, & Neptuno Egæo.
 Prospicit incinctam spumanti litore Cythnon,
 Marmoreamq; Paron, viridemq; allapsa Donyfam:
 Æginamque simul, sementiferamque Seriphum
 Fertur, & incertis jactatur ad omnia ventis.
 Cymba velut magnas sequitur cum parvula classeis,
 Afer & hiberno bacchatur in æquore turbo:
 Donec tale decus formæ vexavit, & ægros
 Non tulit, & miseros mutavit virginis artus,
 Cœruleo pollens coniux Neptunia regno.
 Sed tamen externam squamis vestire puellam,
 Infidosque inter teneram committere pisceis
 Non statuit. nimium est avidum pecus Amphitrites.
 Aëriis potius sublimem sustulit alis,
 Effet ut in terris facti de nomine Ceiris,
 Ceiris Amyclæo formosior ansere Ledæ,

Ac velut in niveo teneræ cum primitus ovo
 Effigies animantis, & internodia membris
 Imperfecta novo fluitant concreta calore:
 Sic liquido Scyllæ circumfusum æquore corpus
 Semiferi incertis etiam nunc partibus artus
 Undique mutabant, atque undique mutabantur.
 Oris honos primum, & multis optata labella,
 Et patulæ frontis species concreffere in unum
 Cœpere, & gracili mentum producere rostro.
 Tum, qua se medium capitis discrimen agebat,
 Ecce repente velut patrios imitatus honores,
 Purpuream concussit apex in vertice cristam:
 At mollis varios intexens pluma colores,
 Marmoreum volucris vestivit tegmine corpus,
 Lentaque perpetuas fuderunt brachia pennas.
 Inde alias parteis, minioque infecta rubenti
 Crura nova macies obduxit squalida pellis,
 Et pedibus teneris ungues confixit acutos.
 Et tamen hoc demum miseræ succurrere pacto
 Vix fuerat placida Neptuni conjuge dignum.
 Numquam illam posthac oculi videre suorum
 Purpureas flavo retinentem vertice vittas:
 Non thalamus Tyrio fragrans accepit amomo.
 Nullæ illam sedes; quid enim jam sedibus illis?
 Quæ simul ut sese cano de gurgite velox
 Cum sonitu ad cœlum stridentibus extulit alis,
 Et multum late disperfit in æquore rorem;
 Infelix virgo nequiquam morte recepta
 Incultum solis in rupibus exigit ævum,
 Rupibus, & scopulis, & litoribus desertis.
 Nec tamen hoc iterum poena sine namq; deum rex,
 Omnia qui imperio terrarum millia versat,
 Commotus talem ad superos volitare puellam,
 Cum pater extinctus cæca sub nocte lateret,
 Illi pro pietate sua (nam sæpe tepenti
 Sanguine taurorum supplex resperferat aras,

Sæpe deum largo decorarat munere sedes)
Reddidit optatam mutato corpore vitam,
Fecit & in terris Haliæetus ales ut esset.
Quippe aquilis semper gaudet deus ille coruscus.
Huic vero miseræ, quoniam damnata deorum
Indicio, gnatique, & conjugis ante fuisset,
Infesti apposuitque odium crudele parentis.
Namque ut in ætherio signorum munere præstans,
Vnum quem duplici stellarum fidere vidi,
Scorpius alternis clarum fugat Oriona:
Sic inter sese tristeis Haliæetus iras,
Et Ceiris memori servant ad sæcula fato:
Quacumque illa levem fugiens secat æthera pennis,
Ecce inimicus atrox magno stridore per auras
Insequitur Nisus; qua se fert Nisus ad auras,
Illa levem fugiens raptim secat æthera pennis;

F I N I S.

I N

P. VIRGILII MARONIS

OPERA,

RERVM AC VERBORVM

LOCVPLETISSIMVS INDEX.

Cuius priore numero liber, posteriore pagina significatur.

A Bas	10.æn. 293	Acmon Lyrnessius	10.æn. 292.	
Abella opidū	7.æn. 242	Acætes Evandri armiger	11.æn. 315.	
Abellæ populi	ibid.	Acragas mons & civitas	4.æn. 172	
Abies	2.G. 43	Actiaci ludi	3.æn. 140	
Acanthis, quæ carduelis à carduo dicitur	3.G. 66	AEaia insula Circes	3.æn. 143.	
Acanthus, quæ Pharmacopæis Branca dicitur.	3. Ecl. 7. 2. G. 45. 4. G: 76	Adolescentes in bonum assuescendi	3.G. 61	
Acca Camillæ comes	11.æn. 337.	AEgeon Gigas centimanus	10.æn. 304.	
Acerræ civitas	2. G. 47	AEgle Naias	6. Ec. 15	
Acestes rex.	5.æn. 173	AEgyptus	4.G. 80	
Acheron	2.G. 55. 5.æn. 175. 6.æn. 205. 7.æn. 224. & 11.æn. 314.	AEmus mons Laconia	2.G. 54.	
Achates AEnea comes	1.æn. 94.	AEolia	1.æn. 90	
Achemenides vnus sociorum Ulyssis.	3.æn. 149	AEolus vëtorū rex	1.æ. 90	
Acherontis cymba	6.æ. 205	AEnadum urbs in Thracia	3.æn. 133.	
Achelles Larissæus	2.æ. 115	AEneæ virtus	6.æn. 208	
Priami regnorum enersor.	12.æn. 355.	10.æn. 297 clypeus	8.æ. 257. constantia	4.æ. 164
Acilides tela	7.æn. 242	æquitas	1.æn. 103. 5.æ. 182. religio.	7.æn. 225
				pietas.

I N D E X.

pietas in patrem. 2.æn.
 129. *pietas & industria*
erga suos, 1.æn. 93. *urbs*
adificata 3.æn. 133. &
 136. *arma fabricata à*
Cyclopibus, 8.æn. 257.
ad Evandrum profectio
& oratio, 8.æn. 248. &
monomachia cū Achil-
le, 5.æn. 194. *cum Tur-*
no. 12. æn. 359. *ab ini-*
mico laus, 11.æn. 322.
Aeneas redire ad arma
prohibitus ab uxore, 2.æ.
 128. *in Helenam com-*
motus, 2.æn. *ibid.* *He-*
ctori comparatur, 11.æ.
 322. *patri visa narrat,*
 3.æn. 137. *Creusam a-*
missam requirit, 2.æn.
 160. *classem reparat,*
 1.æn. 163. *inconspicuum*
additur, 1.æn. 100. *ius-*
sā parentis exsequitur,
 5.æn. 193. *Didoni pro-*
fectionem fatetur. 4.æ.
 162. *recedit à Didone,*
 4.æn. 168. *redit in Sici-*
liam, 5.æn. 173. *ab He-*
leno consilium petit 3.æ.
 142. *Ilium adificandum*
designat, 5.æn. 193. *Cu-*
mus delatus, 6.æn. 196
Sibyllam accedit, 6.æn.
ibid. *Infernum ingredi-*
tur. 6.æn. 198. *Italiam*

venit, 7.æn. 225. *Pal-*
lantem mortuum allo-
quitur, 11.æn. 315. *vul-*
neratur, 12.æn. 349. *cu-*
ratur à Venere. 12.æn.
 351. *Latinorum urbem*
oppugnat, 12.æn. 355.
Apollini collatus. 4.æn.
 156 *ad Apollinem.* 3.æ.
 134 *adoratores Latino-*
rum, 11.æn. 317. *ad Tur-*
num, 12.æn. 364 *eius-*
dem sanguinis cum E-
vandro, 8.æn. 249. *ad*
Andromachen & Hele-
num, 3.æn. 141. *indi-*
ges à Iove vocatus, 12.æ.
 362.

Aeneas Silvius 6.æn. 215.
Æquicola 7.æn. 242
Æsculapius Phœbigena 7.
 æn. 243.

Ætna Trinacria dicta 3.æ.
 148.

Ætnæ descriptio, 3.æn. 148
acque ea varia poetarū
opiniones, *ibid.*

Æthon equus 11.æn. 316

Afer 3. G. 66.

Adictorum consolatio, 1.
 æn. 94. & 5.æn. 192. &
 6.æn. 199.

Aganippe 10. Ec. 25

Agathyrsi picti 4.æn. 156

Agenotis urbs 1.æn. 98.

Agragas mons & civitas
 4.æn.

INDEX.

4. æn. 172
*Agricultura negligi tem-
 pore belli,* 2. G. 55
Agricultura laus 2 G. 55
*Agricolarum studia per-
 hiemem, ludi,* 2. G. 56
Agrippa, 8. æn. 264
Agrorum pestes 1. G. 32
Agyllina civitas, 8. æ. 259
Aiacis Oilei interitus, 1.
 æn. 89
Alasus Agamemnonius, 7.
 æn. 242. eiusdem vir-
 tus & interitus, 10. æn.
 300
Alba, & eius origo, 3. æn.
 143
Albanus mons, 12. æn.
 343
Alcides 6. æn. 219
Alcyones, 3. G. 66. Thetidi
 dilecta, 1. G. 38 serenita-
 tis nuntia, ibid.
Alecto Furia, 7. æn. 223
Amatam furore corripit,
 ibid. in Calyben se trans-
 format, 7. æn. 234. Tur-
 num accedit, ibidem
*Allia fluvius, ubi Galli Ro-
 manos vicerunt,* 7. æn.
 242.
Alnus ubi nascitur 2. g. 44
Aloida Gigantes 6. æn. 213
Alphæa urbs 10. æn. 292
Alphæus annis 3. æn. 151
Alvearia quomodo facien-
da, & eorum castratio,
 4. G. 79.
Amantium, inconstantia,
 10. Ec. 26.
Amasenus fluvius Campa-
nia, 7. æn. 241
Amastus Hippotades 11.
 æn. 333.
Amata furis correpta, 7.
 æn. 231. Turno pacem
 dissuadet, 12. æn. 340
 laqueo vitam finit, 12.
 æn. 356.
Ambarvalia sacra 1. G. 36
Ambrachii ludi celebra-
tur, 3. æn. 140
Amellum flos 4. G. 80
Amicitia typus Euryalus
 & Nisus, 9. æn. 277
Amiternæ 7. æn. 241
Ammonis templum in Ly-
dia, 4. æn. 148
Amor ex visu 8. Ec. 20
Amor amantem cruciat,
 2. Ec. 5. & 4. æn. 152
Amor noxius est, 8. Ec. 20
Amor moderatus 2. Ec. 5
Amor vincit omnia, 10.
 Ec. 26.
Amoris ortus, 8. Ec. 20, se-
 des oculi, vis in Didone,
 1. æn. 108. & 4. æn. 152
Amoris impatientis ex-
emplum, 2. æn. 121
Amor negligentes reddit 4.
 æn. 155.

Amo

I N D E X.

Amore pereuntes ubi sint a-
pud inferos, 6.æn:209
Amphrysius, pastor Apolli-
nis, 3, G. 56. & fluvij
Thesſalia nomē, 6.æ.207
Amphryſia vates, ibidem
Amphion, poëta 2.Ec.4
Amsancti vallis descriptio,
7.æn.237.
Amycle, opidum Laconia,
3.G.59.
Amyclas ſilentium perdi-
dit, 10.æn.304.
Amyclæus canis, 3:G.66
Anna Didoni nuptias ſua-
det, 4.æn.154. ad Æ-
neam mittitur 4.æ.164
Anagnia 7.æn.241
Anchemoli inceſtus cum
noverca, 10.æn.299
ichife mortis contemptus,
2.æn.127.
Anchiſæ ſtatura, 8.æ.249
obitus apud Drepanum,
3.æn.152. ſuperſtitioſa
petitio, 2.æn.129, ſacro-
rum curam cur ei aſſig-
naverit præcipuam Vir-
gil. 3.æn.147. & 2 æn.
129. ſtantis in puppi
votum. ibid.
Anchiſes propter concubi-
tum Veneris fulmine ta-
ctus eſt, 1.æn.106. ex
incendio liberatur 2.æn.
129. Æneæ in ſomnis

apparet, 5.æn.192. a-
pud inferos alloquitur
Æneam filium. 6.æn.
215. oraculum Thæbi
ſalſo interpretatur, 3.æ.
135.
Ancile 7.æn,227. & 8.æ.
262
Ancus Martius, quartus
Romanorum rex, Nu-
ma ex filio nepos, 6.æn.
219.
Androgei cædes, 2.æn.120
Andromache Hectoris uxor,
3.æn.141.
Andromaches Æneam ex-
cipit, 3.æn. 142
Andromaches munera, 3.
æn. 145
Andromache barbarorum
morem, in cremandis ca-
daveribus obſervat, 3.
æn. 141.
Angitia, 7.æn.243
Anguis cœleſte ſignum. 1.
G. 32
Anien fluvius, 4. G. 83.
& 7. æn.241
Anij regis ſacerdotis hoſpi-
talitas & amicitia, 3.
æn.134.
Anima divina, 6.æn.217
Anima corpore ut carcere
premitur, 6.æn. ibid.
Animarum ad ſuperos re-
ditus in alia atque alia
corpo-

corpora, 6. æn. 216
Animal pingue caret pilis,
 3. G. 67.
Animalium pestis, 3. G. 69
Animus plebis in tyrannum
 1. æn. 98.
Animi maligni signa, 2.
 æn. 129
Antandrus, 3. æn. 132
Antemnaturrigere 7. æn.
 239
Antenor Patavinæ urbis
conditor, 1. æn. 95
Antenoridæ tres, scilicet
Archilochus, *Acomas*,
Elychnaon, 6. æn. 210
Anteus, 1. æn. 93. & 103
Antonij contra Augustum
Cæsarem pugna navalis
apud Actium, 8. æn. 263
Antonio devicto Augustus
Cæsar Actiacos ludos ad
Actium in Apollinis ho-
norem instituit, 3. æn.
 141
Anton, eiusque cædes, 10.
 æn. 310
Antrum Cyclopi, 3. æn.
 149. *Sibylla*, 6. æn. 198.
Anubis contra Neptunum,
Venerem atque Miner-
vam, 8. æn. 264
Annus, & eius partes, 2. G.
 50
Anxurus, 10. æn. 303
Apenninus mons, 12. æn.

359
Apes quomodo à frigore as-
tuque muniendæ, 4. G.
 73. *quomodo domi deti-*
nendæ ne avolent, 4. G.
 75. *collatæ Cyclopibus*,
 4. G. 77. *ab Aristæore-*
cuperatæ, 4. G. 80
Apibus amor habendi in-
natus, 4. G. 77. *amica*,
adversa, 4. G. 74. *ciba-*
tur Iupiter infans, 4. G.
 76. *Apum ortus*, 4. G.
 78. *ætas*, 4. G. 77. *dis-*
ciplina, 4. G. *ibid. duo*
genera, 4. G. 75. *reges*,
 4. G. 78. *generatio in*
putrido invenco, 4. G.
 81. *opera*, 4. G. 74. *pu-*
gna & discordia, 4. G.
ibid. industria, 4. G. *ibid.*
morbi & remedia: 4. G.
 79. *examen in lauro*
Laurenti, 7. æn. 223. &
 224. *ira* 4. G. 82. *for-*
titudo, 4. G. 77. *amor*
erga fetus, 4. G. 74. *na-*
tura, 4. G. 73.
Aphidnus, 9. æn. 285
Apiarij locus, 4. G. 72. &
 73.
Apollo Thymbræus, 4. G. 81
agrestis carminis ama-
tor 6. Ec. 16. *crinitis*, 9.
 æn. 283. *in Butea*, 9.
 æn. *ibidem*.

Apolini

I N D E X.

Apollini sagitta & arcus
attribuitur, 9. æn. 284
Aquarius, 3. G. 65
Aqua altior terra, æn. 147
Aquatilia peste corripuntur, 3. G. 71.
Aquila armiger Iovis. 5.
æn. 179
Aquilo & eius imperus, 3.
G. 62.
Aranea Minerva invisâ,
4. G. 97.
Araxes fluvius, 8. æn. 265
Arbores non ubique cresce-
re, 2. G. 44.
Arboris eiusdem varij fru-
ctus, 2. G. ibidem.
Arborum genera, singula-
rumque varia species, &
varia procreatio, 2. G.
43. translatio, insitio
inoculatio, 2. G. ibid.
Arbutus, 2. G. ibidem.
Arcades, cantandi periti.
10. Ec. 25.
Arcadium rex Evander, 8.
æn. 248.
Archippus rex, 7, æn. 243
Arcturi sidera. 1. G. 32
Arctos, 1. G. 31
Ardea civitas Rutulorum
in Latio, 7. æn. 239
Ardea colonia Mycenorum,
7, æn. 233
Ardea adificata à Danaë.
ibidem.

Arar fluvius Gallia. 1. Ec. 3
Ara in mari saxa, 1. æn. 91
Arethusa nympha, 4. G. 82
fluvius, 4. G. ibidem.
Argileti nemus, 8. æn. 254
Arguripa urbs, 11. æn. 321
Ardor iuvenilis, 8. æn. 249
Argus virginis custos, 7.
æn. 244
Aries qualis diligendus, 3.
G. 67.
Arion inter delphinas, 8.
Ec. 20
Aristæus Apollinis filius ad
matrem Cyrenem, 4. G.
81. in ades maternas ex-
cipitur, 4. G. 82.
Aricia Hippolyti mater, 7.
æn. 243
Arpi urbs, 11. æn. 326
Arunci, 7. æn. 227
Aruns Camilla occisor 11.
æn. 335
Aruns ab Ope necatus, 11.
æn. 338
Ascanius, qui & Iulus, 1.
æn. 96.
Ascanij fatum, ibid. flama
caput circumdatum, 2.
æn. 128. dignitas, 3. æn.
146. iaculandi peritia,
& virtus, 7, æn. 186
Ascanius fluvius, 3. G. 64
Ascreus Hesiodus, 6.
Ec. 16
Asilus, 3. G. 61
Astro-

I N D E X.

Astrologia rustico necessaria, 1. G. 32.
Astrologia usus, 3. æn. 146
Astyanax Hectoris filius, 3. æn. ibid.
Asylas dux Troianus, 12. æn. 343. *auspex.* 10. æn. 293
Asylum 8. æn. 254
Athesis fluvius 9. æn. 284
Athos mons in Epiro. 1. G. 36
Atina potens civitas, 7. æn. 239
Atlas califer, 4. æn. 159. & 6. æn. 219
Atis, inde Atij genus, 5. æn. 188,
Avaritia, 3. æn. 134
Audentes fortuna iuvat, 10. æn. 296.
Aventinus Hercules filius, 7. æn. 240.
Avernus lacus, 4. G. 86
Aves peste obnoxia 3. G. 72
Augurium, 6. æn. 202. & 12. æn. 350.
Augustus Caesar, 6. æn. 218
eius gesta & triumphipræcipui, 8. æn. 261.
Aviarium 2. G. 53
Avium post pluvium concentus, 1. G. 38.
Aulestes Thyrræus 12. æn. 348.
Aurea secula, 1. G. 30. 2 G.

56. & 8. æn. 54.
 & ibidem.
Aurem vellere 6. Ec. 14
Aurora descriptio 3. æn. 148
Aurunci 7. æn. 242. & 10. æn. 298
Ausonij, 2. G. 52
Auster ventus, 5. Ec. 14
Antomedon Achilles armiger, 2. æn. 123

B.

Bacca inter uniones gemma nobilissima 1. æn. 107.
Bacchus amat colles, 2. G. 44.
Bacchanalia festa cur nephas vocat, 7. æn. 232
Bactra, 2. G. 45
Baiæ locus Campaniæ voluptuosissimus, 9. æn. 285
Balsama, 2. G. 45
Baltens Pallantis Turno mortis causa, 12. æn. 366
Barce Sichæi nutrix, 4. æn. 170
Bavins poëta, 3. Ec. 8
Batulus, 7. æn. 242
Beati pauci, 6. æn. 200
Belides, 2. æn. 112
Belli portæ, 7. æn. 239
Belli indicendi mos ibidem.
Belli

I N D E X.

Belli amor crevit maxime,

I. G. 41.

Belli eventus varius, 10.

æn. 293

Bello nulla salus, 11. æn.

394

*Belli tempore agriculturam
negligi,* I. G. 41

*Bello pereuntium apud in-
feros locus,* 6. æn. 210

Bellona, 8. æn. 264

Belus, 1. æn. 109

Benacus lacus, 2. G. 46

*Berecynthia ad Iovem pro
ratibus Ænea oratio.* 9.
æn. 268.

Bianoris sepulcrum, 9. Ec. 24

Bithias, 9. æn. 284. *sterni-
tur,* 9. æn. 285

Bibia Pandari historia ib.

Bisalta populus Macedonia
3. G. 69.

Blatta lucifuga, 3. G. 79

Boves qui optimi, 3. G. 59

Brontes unus Cyclopus, 8.
æn. 257.

Briareus centum geminus 6
æn. 204

Britanni orbe divisi, 1. Ec. 3

Brutus ultor, 6. æn. 219

Bubo lethalis avis, 4. æ. 165

Bufo, 1. G. 32

Buthrotum urbs, 3. æn. 140

Bustiridis ara, 2. G. 57

Butes, 11. æn. 333

Buxus, 2. G. 53

C.

C *Aci fabula,* 8. æn. 250

Cacus interficitur, 8.
æn. 251

Cadaverum combustio, 11.

æn. 319. *cremandorum*

ritus, 6. æn. 202. *na-
tura,* 9. æn. 275

Caducei descriptio, 4. æ. 159

Caculus præneste fundator,

7. æn. 241. & 10. æ. 303

Cadicus, 10. æn. 309

Caneus à Turno occiditur,

10. æn. 304. *Ex iuvene*

in feminam, 6. æ. 209

Cæsaris imperium, 2. G. 46

Cæsaris de Antonii triumphus,

8. æn. 265.

Castus certamen, 5. æn. 182

Caicus fluvius, 4. G. 83

Caieta Ænea nutrix 6. æn.

221 *portus ibidem.*

Calchas vates, 2. æn. 113

Cales, 7. æn. 242

Calybe anus Iunonis, 7. æn.

233

Balydona Diomedis uxor

11. æn. 321

Calydon, 7. æn. 230

Camertes 10. æn. 304.

Camerina palus & urbs, 3.

æn. 152

Camilla Amazon, 11. æn.

332. & 11. æn. 330, *vir-*

gine,

I N D E X.

rus, II. æn. 328. *ortus* II.
æn. 329. *cyrà Diana a-*
mata. II. æn. *ibidem in-*
teritus, II. æn. *ibidem*.

Camillus, 6. æn. 219

Camilli, 2. G. 46.

Campania urbes, 7. æ. 241

Canes Taygeti. 3. G. 58. *a-*
lendi à rustico, 3. G. 68.

Canis cœleste signum, 1. G.
æstifer, 2. G. 51.

Canopus urbs Egypti ab
Alexandro Pellaëo con-
dita, 4. G. 80

Canum cura, 3. G. 68

Capeni luci, 7. æn. 241

Caper sacer Baccho, 2. G. 52

Caphareus ultor Troian. II
æn. 321

Capitolium, 8. æn. 254

Caprarum cura, cōmoditas,
us, us, & pastus, 3. G. 65

Caprea pro capra per ecta-
sin, 2. G. 52

Capua Campania metropo-
lis, 2. G. 47

Capys Albæ rex, 6. æn.
218. *Campania urbis*
auctor, 10. æn. 292

Cares populi, 8. æn. 265

Carex herba palustris 3 G. 63

Carmenta vates 8. æ. 254

Carmentalis porta Romæ,
8. æn. *ibidem*.

Carpathiū mare inter Egy-
ptum & Rhodon 5. æ. 189

Carthaginis origo, I. æn. 99

exstructio, I. æn. 100

Carthago Tyriorum colo-
nia, I. æn. 99. *Iunoni*

grata, I. æ. 89. *Romanis*

exosa, I. æn. *ibid*.

Casews, I. Ec. 2.

Casia, 2. Ec. 5. & 2. G. 47
& 4. G. 81

Casmilla Camilla mater
II. æn. 329.

Casperia, 7. æn. 242

Cassandra vates, 2. æn.
119. *rapta*, 2. æn. 121

Cassandra vaticinium, 3.
æn. 137

Castanea, 2. G. 42.

Castra, urbesquæ Romano-
rum, 6. æ. 218 *lapidi-*
bus defensa, 10. æn. 292

Catilina, 8. æn. 263

Catillus, 7. æn. 241.

Cato, 6. æn. 220. & 8.
æn. 263.

Causas rerum qui novit, fe-
lix est, 2. G. 55.

Cayster fluvius, 1. G. 37

Cea, 1. G. 27

Celæna, 7. æn. 242

Celæno, 3. æn. 139. *eius-*
dem vaticinium dirum,
ibidem.

Centaurea græveolentia, 4.
G. 80.

Centaurorum apud inferos
locus, 6. æn. 204.

Centauri

I N D E X.

- Centauri à Lapithis victi.* 2.G.54
Centaurus navis 5.æn. 177
Cerasus, 2.G.42
Ceraunia, 3.æn.146
Cerberus 4.G.86
Herculi raptus, 6.æn. 207. eiusdem descriptio, 6.æn.210
Ceres colenda rusticis, 1.G, 36. agriculturam docuit 1.G,31.
Cervus belli causa inter Tyrrhenos & Troianos, 7.æn.235.
Cervos iaculatur Aeneas, 1.æn.94.
Cerynthe herba, 4.G.74
Cetra scutum Hispanicum, 7.æn.242
Chaonia unde, 3.æn.141
Heleno cessit. ibid.
Chaonius portus, 3.æn.140
Chaos, 6.æn.204
Charontis inferni portitoris descriptio, 4.G.86. & 6.æn.205
Charibdis monstrum, 3.æn. 144. navigatio. 3.æn. 148.
Cheiron Philyra & Saturni filius, 3.G.72
Chelydri anguis descriptio, 3 G.68
Chela, 1.G.28
Chimara, 6.æn.204. & 7.æn.244. navis, 5.æn.178
Chloereus Cybeles sacerdos, 11.æn.335
Choræbus Cassandra spon- sus, 2.æn.119. eius in- consultum consilium & interitus, 2.æn.121
Chorineus, 6.æn.203. ster- nitur, 9.æn.282
Chromi, 6.Ec.14. & 11. æn.333. Cicada 3.G.66
Cicones populi ad Hebrum fluvium 4.G.87
Cinna poëta, 9.Ec.23
Circo Solis filia, 8.Ec.21. e- ius fabula, 7.æn.222
Cisseidis, id est, Hecuba som- nium, 7.æn.231
Cissens Gigas, 5.æn.187
Citheron, 3.G.58
Cines deducticij, 2.G.52
Clanius fluvius, non aquus Acerris, 2.G.47
Clarius Apollo, 3.æn.142
Clarus, 10.æn.292
Clausus, à quo Claudia gens & tribus, 7.æn.241. & 10.æn.298.
Cleopatra fuga, 8.æn.264
Cleio una Musarum, 4. G,82
Clitumnus, 2.G.45
Cloanthus, 5.æn.175 & 176,

Clalia

I N D E X.

- Clælia*, 8.æn.263
Clonius occiditur à Turno,
 9.æn.281.
Clonus insignis calator, 10
 æn.302.
Clymene nymphe, 4.G.82
Clypei Aeneæ rubor &
artificiosa sculptura, 8.
 æn.262.
Cnossis urbs Creta, 3.æn.
 135.
Cocles Rom. 8.æn.263
Cocytus fluvius, 3.G.57
Codrus, 5.Ec.12. pastor.
 7.Ec.17.
Cœus Gigas, Terra filius 1.
 G.35. & 4.æn.157
Columba in aëre transiecta
sagitta, 5.æn.186.
Columba Veneri dicata
Aeneæ ad aureum ra-
rum duces, 6.æn.202.
Communia fuisse omnia,
 1.G.30.
Conscientia metaphorice 6.
 æn.213.
Conuiuij prolixi mos, 1.æn.
 108.
Cometa, 10.æn.296
Canon, 3.Ec.7
Coniugalis amoris exem-
plum, 2.æn.130
Constantem virum blanda
non movent, 3.G.71
Coras, 7.æn.240. & 11.
 æn.327.
Cornix tempestatis nuntia,
 1.G.38
Cornus bona bello, 2.G.54
Corinthus, 6.æn.220
Corvi tempestatis nuntij &
ferenitatis, 1.G.38
Coritus, 3.æn.137. &
 7.æn.228. & 9.æn.
 266. & 10.æn.308
Corulus, 5.Ec.11. & 12
 & 7.Ec.18. & 2.G.43
 & 50.
Corydon, 2.Ec.4
Cosa ciuitas, 10.æn.293
Cossus, 6.æn.220
Cremona ciuitas Italiae 9.
 Ec.23.
Crepusculum 4.æn.168.
 & 169
Creta, 3.æn.136
Cretes, 4.æn.156
Creteus poëta Musis ami-
cus, 9.æn.286. occisus,
 12.æn.355.
Crensa amissa, eiusque si-
mulacrum Aeneæ visum,
 2.æn.130. & 131.
Criniseus fluvius Acestis
regis pater, 5.æn.173
Crocus rubens, 4.G.77
Crustumeri, 7.æn.239
Cumas delatus Aeneas 6.
 æn.196.
Cuma a Sibylla, 6.æn.199
Cipavo urbs, 10.æn.293
Cupidinis origo, potentia,
 1.æn.

INDEX.

1.æn. 106. in *Ascaniū*,
 1.æn. 108.
Cupressus mortis symbolum,
 3.æn. 134.
Curetibus custoditus Iup.
infans, 4.G. 76
Currus inventus ab E-
richthonio, 3.G. 60. ha-
benas non audit. 1.G. 41
Cursus certamen, 5.æ. 180
Cybele, 3.æn. 135. 10.æn.
 394. 11.æn. 335
 1 *Cyclades*, 3.æn. 136
Cyclopi labores, 8.æ. 257
statura violentiaque,
 3.æn. 150.
Cycni & Phaëthontis fa-
bula, 10.æn. 393
Cycnus dux, *ibid*, *avis*, 7.
 æn. 241.
Cyllarus equus, 3.G. 59
Cyminus, 7.æn. 241
Cymodocea nympa, 10.
 æn. 395.
Cymoduce nympa, 4. G.
 82. & 5.æn. 195
Cymothoe nympa, 1. æn.
 92
Cynthius Troia auctor, 3.
 G. 57.
Cyparissus Idæus, 2. G. 44
Cyrene nympa, 4. G. 81
 83.
Cyprus opima, 1.æn. 106
Cytheron, 3, G. 58. & 4.
 æn. 161, *insula Veneri*

sacra, 10.æn. 290
Cythius, 2.G. 53. & 3.G.
 67
Cytoria mons, 2. G. 53

D.

Dæ, 8.æn. 265
Dactus, 2.G. 55
Dadali fabula, 6.æn. 197
Dama canibus venandi, 3.
 G. 68
Damon, & *eius quærela*
 8. Ec. 19.
Danaides maritos ingula-
runt, 10.æn. 302
Danaë Ardea urbis adifica-
trix, 7.æn. 233
Daphnidis mors & epita-
phium, 5. Ec. 12
Dardanus Latinus, 7.æn.
 227. *Ilij auctor*, 8. æ.
 254. *ex Corintho in*
Phrygiam profectus, 7.
 æn. 228.
Dares contra Entellum, 5.
 æn. 184. *eiusdem stolidi*
ferocia, 5.æn. 182
Decij, 6.æn. 219
Defrutum quid, 4. G. 80
Deiphobe Phœbi Trivia-
que sacerdos, 6. æ. 197
Deiopeia nympa, 1.æ. 90
Deiphobus maritus Helena
post obitum Paridis 6.
 æn. 211
 Deiphobi

I N D E X.

- Deiphobi & Aeneas apud inferos colloquium*, 6. æn. 210
Delidescriptio, 3. æn. 134.
Delos, 3. G. 57. *immota*, 3. æn. 134
Demophoon, 11. æn. 333
Deorum iuramentum, 9. æn. 268. *auxilium*, 2. æn. 126. & 12. æn. 351 *negatum auxilium*, 12. æn. 362. *concilium*, 10. æn. 288.
Desiderantis animi descriptio, 2. æn. 117.
Deus omnium auctor & principium, 3. Ec. 7. & 4. G. 78. & 6. æ. 216. & 217. *gubernat omnia*, 8. Ec. 20. *honorandus est*, 1. G. 36. *cor hominum mutat*, 1. æ. 97. *timendus*, 1. æn. 103.
Dianæ forma, 1. æn. 102. *tergemina virginis ora*, 4. æ. 166.
Dictamnus herba 12. æ. 351
Dido regis officium exsequitur, 1. æn. 102. *eius humanitas*, 1. æn. 104. *hospitalitas*, 1. æn. 106. *insanus amor*, 4. æ. 154 & 161. *formam comparatione explicat Virg.* 1. æ. 102, *coniugium cum Aenea*, 4. æn. 157. *oratio ad Aeneam ne se deserat*. 4. æ. 161. *imprecatio in Aeneam*, 4. æn. 169. *animus amore fluctuans*, 4. æn. 155. *conventus cum Aenea apud inferos*, 6. æ. 209. *Dianæ collata*. 1. æn. 102.
Diei ortus descriptio, 2. æn. 132. & 2. æn. 126. & 124. & 4. æ. 156. & 12. æn. 342
Dierum discrimina, 1. G. 33
Diomedæ aves, 11. æn. 321
Diomedes, 11. æ. *ibid.* *Venerem vulnerat*. 11. æ. 322. *eius equi*, 1. æ. 109
Diores Troianus, 5. æ. 182
Dioxippus occiditur à Turno, 9. æ. 281
Diræ, 12. æ. 363. *ad Iovis solium perpetuo duræ*, *ibidem ex nocte*, *ibidem*
Discordia, 1. Ec. 3. *eius sedes apud inferos*, 6. æ. 204
Divitum studia, 2. G. 55
Dolon, 12. æ. 355
Dolones, 7. æ. 240.
Dolopes populi Thessaliæ, *qui cum Pyrrho Troiam venerunt*, 2. æ. 110. & 131.
Dona inimicorum suspecta & inauspicata, 2. æ. 111
Donysa insula, 3. æ. 136
Doryclæ

I N D E X.

Derichus Ismarinus, 5. xn.

289

Doto Nereia, 9. xn. 268

Drances, 11. xn. 317. melior lingua quam dextra
11. xn. 323.

Drepanum, 3. xn. 152

Dryades nympha silvarum
3. G. 58

Dryopes, 10. xn. 298. populi in Epiro, 4. xn. 156

Drusi, 6. xn. 219

Ducis officium, 6. xn. 220

Ducis qui ad Thebas occubere, 9. xn. 279

Ducum Aenea catalogus,
10. xn. 293. Turni, 7.

xn. 240

Ulrichium Vlyssis insula,
3. xn. 141

Dymas, 2. xn. 119. & 121

E.

E *Benum Indicum*, 2. G.

44

Ebrietatis mala, 2. G. 54

9. xn. 274

Ebusus, 12. xn. 348. occiditur, ibidem.

Echo, 5. xn. 176

Eclipsis, 2. G. 54. & 55

Edera nigra, 2. G. 48. pal-
lentes, 4. G. 76

Egeria nympba, 7. xn.
243

Electra Atlantis filia, 8.
xn. 248

Elausina, 1. G. 31

Eli urbs, 3. xn. 151. & 6.
xn. 213.

Eloquentia fructus, 1. x. 93

Elorus fluvius, 3. xn.
151.

Elysi campi, 6. xn. 215. &
217.

Emathia, seu *Philippici
campi*, 1. G. 40

Enceladus Gigas, 3. xn. 148

Enipeus Thessalia fluvius,
4. G. 83

Enthusiasmi descriptio, 6.
xn. 198

Entelli & Daretis certamen, 5, xn. 184. mode-
stia observanda, 5, xn.
183

*Epeus equi Troiani fabri-
cator*, 2. xn. 117

Epirum adnavigat Aeneas
3. xn. 140

Ephyre, 4. G. 82

Ephyreium as, 2. G. 54

*Epidaurus domitrix equo-
rum*, 3. G. 58

*Epylo obtruncatur ab A-
chate*, 2. xn. 122

Epytides, 5. xn. 187. & 5,
xn. 188

*Equestre certamen puero-
rum*, 5. xn. 187. &
188.

Equa

I N D E X.

- Equa Zephyro gravida*, 3.
 G. 64.
Equi caput inventum ubi
Carthago, 1. x. 101.
Equitandi auctores Lati-
thæ, 3. G. 60.
Equorum parvus, 3. G. 58
forma & indoles, 3. G.
ibidem usus 3. G. 61. e-
ducatio & libido ibid.
morbis, 3. G. 70. *cura*,
 3. G. 58. *omen*. 3. x. n.
 147
Equos à Venere arcendos 3.
 G. 62
Equos admissarius 3. G. 59
lignens, 2. x. n. 110
Erato Musa, 7. x. n. 223.
Erebus, 6 x. n. 215.
Erebi filij, 6 x. 204
Eridanus fluvius, 4. G. 83
Erigone, 1. G. 28
Erichthonius currus in-
ventor, 3. G. 60
Erinnys junde dicta, 2 x. n.
 119
Eriphyle mæsta, 6. x. 209
Erymanthum, nemus 5.
 x. 185
Eryx, 1. x. 104. & 5. x.
 184. & 185. & 186.
Etruriæ incrementum, 2.
 56.
Evadne, 6. x. n. 209
Evander Rom. conditor ar-
cis, 8. x. n. 253. *contra*
Latinum, 8. x. n. 246
ad Æneam 8. x. 249.
 & 250. & 260. *eius for-*
titudo, 8. x. *ibid.* *affe-*
ctus erga Pallantem, *ibid*
luctus ob Pallanta filium
 11. x. n. 318. & 319.
Evantes Thrygius, 10. x.
 308
Eumedes, 12. x. 349. *occi-*
sus à Turno, *ibidem*.
Eunæus, 11. x. 332
Euphrates fluvius Arme-
niæ maiori, 1. G. 41. &
 8. x. 265.
Eurotas fluvius, 1. x. 102.
Eurus, 3. G. 64
Euryali & Nisi historia, 9.
 & 270. *generosi animi*
in Euryalo affectus, 9. x.
 271. *mutuus amor*, 9.
 x. 270. *cap. hastis præfi-*
xa, 9 x. n. 278. *for.* 5. æ.
 188. *in cursu victor*. 5. x.
 181. *erga matrem pietas*,
 9. æ. 278. *matris la-*
mentatio ob interitum
Enriali, 9. æ. 279
Eurydices & Orphei fabula,
 4. G. 86, *icta*, & *ab*
inferis redacta, 4. G.
ibidem.
Eurypylus augur, æ. 113.
Eurystheus durus, 3. G. 57.
Eurytion sagittæ di peritus,
 5. æ. 540. 186. & 187
 S F. Fabæ

F.

F *Abavis Italia fluvius*, 7.
 æn. 242
Fabarum satio, 1. G. 33
Fabius maximus, 6. æ. 220
Fabricius parvopotens ibid.
Facere vitula, pro sacrificare,
 3. Ec. 8.
Fadus ab Euryalo occiditur
 9. æn. 275
Falisci populi Campania.
 7. æn. 241
Famæ descriptio, 4. æ. 157
conscia 10. æ. 307 *omnia*
depravat & exaggerat,
 4. æn. 157. & 158.
Fames Troianorum obsce-
na, 3. æn. 142.
Fatalis Aneas 11. æ. 320
Fatum, 8. æ. 254. 10. æ.
 302. & 11. æ. 330
Fati necessitas, 4. æn. 162.
 & 6. æ. 207.
Fanni indigenæ, 8. æ. 253
Fanni responsa, 7. æn. 224
 & 225.
Febris indicium in ovibus,
 3. G. 69.
Felix qui mortem contem-
nit, 2. G. 55
Felli iracundia vim medici
tribuunt, 8. æ. 251
Ferocientis pulcra descriptio
 2. æn. 122. & 123. &

10. æn. 301.

Feronia dea nemoris, & sil-
varum, 7. æn. 244
Ferreæ progenies, 2. G. 51
Fescenina acies, 7. æ. 241
Fidenæ urbs Latinorum, 6.
 æn. 218.
Fides nusquam, 4. æ. 163
Fimū inyciendum vitibus,
 2. G. 51. *Flamæ augurium*
in vertice Lavinia, 7. æn.
 224. *Iuli*, 2. æn. 118.
Flavinia arva, 7. æ. 241
Fluviorum variorum or-
tus, 4. G. 82.
Fodiendum singulis mensi-
tus, 2. G. 51
Fæderum feriendorum ri-
ous, 8. æ. 262. & 263
Fædus violatum, 12. æ. 354
Formica senectæ metuens,
 1. G. 32. *tempestatis nun-*
tia, 1. G. 37. *sedula ac*
provida, 4. æ. 163
Fortitudo vera neq; maledi-
ca neq; minax, 10. æ. 305
Fortuna, 9. Ec. 22
Fortunæ vis, 8. æ. 254. &
 11. æ. 326.
Fortunatorum apud infe-
res locus, 6. æn. 214.
Foruli, 7. æ. 242
Forum insanum, 2. G. 55
Fratrum similitudo indis-
creta, etiam parentibus
 10. æn. 299

Fraxinus

I N D E X.

Fraxinus arboris genus. 2.

G. 43.

*Frumentis quæ terra opti-
ma, & quomodo franga-
tur,* 2. G. 47

Fucus insecti genus, 4. G.
77. & 78.

Fucinus lacus, 7. x. 243

Fulgura cælo sereno, 1. G.
40

Fulgur à Venere, 9. x. 280

*Fulmen omnium tempo-
rum ex humido & cali-
do,* 8. x. 257. Iovis pro-
prium, ibid. unde, ibid.

Funeris pompa, ludus, 11.
æn. 316. & 319.

*Funerum expiandorum ri-
tus,* 11. æn. ibidem.

Furia immittit curam, 7.
æn. 231

Furor arma ministrat, 1.
x. 92. & 7. æn. 236.

G.

G *Abij Volscorum urbs* 6.
æn. 218

Gabinæ Iunonis arva, 7.
æn. 241

Galesus fluvius, 4. G. 76.
est etiam cuiusdam Itali
nomen, 7. æn. 237

Galli, poëta laus, 6. Ec. 16
amor. 10. Ec. 24.

Galli, 8. x. 265

Gangaridæ populi iuxta

Gangem fluvium 3. G.

57.

Ganges, 2. G. 45.

Ganymedes raptus, 1. x. 89

Garganus, 11. æn. 321.

Gargara mons, ciuitas, 1.

G. 30. & 3. G. 64.

Garamantes extremi 8. Ec.
20.

*Garamantis nymphea, larvæ
mater,* 4. æn. 158

*Gaza pro opibus, Tersica
vox,* 1. æn. 92.

Gela fluv. ciuitas 3. x. 152

Geloi campi, ibidem.

Geloi picti 2. G. 44 acres.
3. G. 69. sagittiferi, 8. x.
265

Genistæ lentæ, 2. G. 42.

Genius quid, 7. x. 225

Geryon tergeminus 8. x. 245

*Gigantum apud inferos pœ-
na,* 6. x. 212. & 213.

*Gilippi Tyrrheni novem fi-
lij.* 12. æn. 347

Glaucus Troianus, 6. x. 197

Deus marinus. 3. G. 69.

eius chorus, 5. x. 195. ab

equis laceratus 3. G. 64

Glebæ rastrâ frangendæ, 1.
G. 29

Gloriæ affectatio, 12. x. 365

Gloriæ affectatæ exemplum
10. x. 303. & 304

Gorgones, 6. æn. 204

Gorytus pharetra 10. x. 293

S 2

Gracci

I N D E X.

Gracci, 6. x. 220.
Gracidis adiuti in evertenda Troia, 2. c. 126
Græcorum duces, 2. x. 117
Grandinis signa, 1. G. 39
Gratitudinis significatio, 1. x. 105. & 2. x. 124
Gravisca urbs, 10. x. 293
Grues tempestatis nuntia, 1. G. 37. *Strymonia*. 10. x. 296.
Grynaum nemus. 6. Ec. 16.
Grynaus Apollo. 4. x. 162.
Gyarus insula 3. x. 134.
Gyas Troianus, 5. x. 177. & 10. x. 297.

H.

H *Abitus virilis* 11. x. 330.
ſædorum dies ſervandi, 1. G. 32.
Hæmon Manortius, 9. x. 284.
Hamadryades nympha ſilvarum, 10. Ec. 26
Harpalycus, 11. x. 333
Harpyiarum fabula, 3. x. 138. *apud inferos locus*, 6. x. 204
Hæſta Æneæ, 12. x. 361
Hebrus Dolicaonis proles, 10. x. 310. *fluvius*, 10. Ec. 26. & 4. G. 87.
Hecate cælo Ereboque po-

tens, 6. x. 203. *tergemi-*
na, 4. x. 166
Hæctoris corpus patri venditur, 1. x. 102
Hæctor Æneæ in ſomnis apparet, 2. x. 117
Hecuba mariti conſilium improbat, 2. x. 124.
eiuſdem ad aras fuga, 2. x. *ibidem*. *centum nuntius*, 2. x. 123. *ſomniũ*, 10. x. 308.
Helena Ledaæ, 7. x. 232
eiuſdem in maritũ Deiphobũ perfidia, 6. x. 211
Heleni hoſpitalitas & vaticinium, 3. æ. 142. *munera*, 3. æ. 145. *idem vates & rex Chaonia*, 3. æ. 142.
Helenor ſervæ filius furtim ad bellum Troianum miſſus ceditur, 9. æ. 280
Herculis imperium, ſacerdotes, 8. æ. 152. *ſacra*, 8. æ. 253. *labores*, 6. æ. 219.
Hercules Cerberum rapit, 6 æ. 207. *Cacum interficit*, 8. æ. 252
Herminius, 11. æ. 332
Hermione Ledaæ, 3. æ. 141
Hermus fluvius auro turbidus, 2. G. 45.
Herylus tricorpor, 8. æ. 260. *occifus ab Euan-*
dro,

I N D E X.

- dro,* *ibid.* *Hyades noctua observant,*
Hesione Triami soror, 8. 3. æn. 146
ae. 249. *Hydrus,* 2. G. 45
Hesperia Italia, 1. æ. 103. *Hylas,* 3. G. 57.
& 3 æn. 137. *Hylax,* 8. Ec. 22
Hieranympha silvestris, 9. *Hylaüs Centaurus,* 2. G.
æn. 284. 54. & 8. æn. 253
Himella fluvius Italia. 7. *Hypanis fluvius,* 4. G. 83.
æn. 242. *Hypanis,* 2. æn. 119. & 2.
Hippodame, 3. G. 57 æn. 121
Hippolyte Amazonum re- *Hyperborei Triones,* 3. G.
gina, 11. æn. 332 67
Hippolytus vitæ restitutus, *Hyrtacus Nisi pater,* 9. æ.
7. æn. 243 277.
Hippomanes virus 3. G. 64
Hirundo garrula, 4. G. 81
tempestatis nuntia, 1. G.
37
Homole mons Thessalia, 7.
æn. 240.
Honores non intermori 5. æ.
174. & 1. æ. 107.
Hortinae classes, 7. æn.
242
Horti commoda, 4. G. 76
Hospitalitatis exemplum, 3.
æn. 134. ius, 7. æ. 227.
fractum, 3. æ. 133
Hostiæ vitta circumda-
bantur, 8. Ec. 21
Hostium contemptus male
cessit, 9. æ. 275
Hyacinthus ferrugineus. 4.
G. 77
Hydaspis fluvius, 4. G. 78
& 10. æ. 309

I.

- Ianiculum oppidum à Ia-*
no conditum, 8. æ. 255
Ianus bifrons, 11. æn. 345
Martis custos, 7. æn.
239
Iapetus Terra filius, 1. G.
35
Iapis medicus, 12. æn. 351
Iarba de repulsa Didonis
querentis ad Iovem ora-
tio, 4. æn. 158
Icarus Dadali filius, 6 æn.
179
Ida mons Phrygia, 2. æn.
132. Cretea, 12. æ. 351
Idæus mons, Idæum nemus,
3. æn. 135
Idalium Veneri sacrum,
10. æn. 290

I N D E X.

- Idas*, 9. æn. 281
Idmon Turni nuntius, 12. æn. 342
Idomeneus Lyctius Salentinos occupat, 3. æn. 143
Idumæa Syria pars 3. G. 57
Ignis sacer: 3. G. 72. æternus quo *Vesta* colebatur 2. æn. 118. portentum regium, 2. æn. 128
Ilia Romuli & remi mater, 6. æn. 218
Ily auctor Dardanus, 8. æ. 248
Ilione Priami filia, 1. æn. 106
Ilioneus Troianorum orator ad Didonem, 1. æn. 103. ad *Latinum*, 7. æ. 228.
in Italia fertur, 1. æn. 90
insula, 10. æn. 293
Ilius, 1. æe. 96. 6. æe. 214. 10. æe. 299 12. æn. 354.
Impietatis & tyrannidis exemplum, 1. æe. 98.
Impietas hospitalitatis iura solvit, 3. æe. 133
Impossibile, 1. Ec. 2. & 3.
Inachus fluvius, 7. æe. 244
Inachia iuvenca, 3. G. 61.
Indi, 2. G. 45. imbelles, 2. G. 46.
Infantum locus apud inferos, 6. æe. 208
Inferni porta, 6. æe. 212
viadua, 6. æe. 211. custos, 6. æe. 208.
Inferis deus sacrificandi mos, 6. æe. 203.
Inferos qui accesserunt, redieruntque ad superos, 6. æe. 200
Inhumatos non vehi à Charonte, 6. æe. 205. & 207
Inimicorum dona suspecta & inauspicata, 2. æe. 110
Instrumenta rustica quæ, 1. G. 31
Insula sub imperio Ulyssis, 3. æe. 140
Insitionum discrimina, 2. G. 43. descriptio, ibid.
Intuba 4. G. 76
Inui castrum, 6 æe. 218
Invidia vis, 1. æe. 101. & 102
Iopas citharædus, 1. æe. 109
Ioviprædorum decima dabantur, 3. æe. 138
Iove loquente silentium, 10 æe. 291
Iovis armiger, aquila 9. æe. 281
Iovis & Iunonis colloquium 10. æe. 305

Ioves

I N D E X.

Ioves trecentos habuit ve-
tustas, 4. ae. 166.

Iphitus armis maximus, 2.
ae. 119

Ira indignationis consal-
trix, 7. ae. 231. vitiat
sanguinem, 7. ae. 223

Ira definitio, 9. ae. 267

Iracundia vis felli tribui-
tur, 8. ae. 252

Irati natura, 9. ae. 267

Iris, 10. ae. 289, Didoni
vitam soluit, 4. ae. 172

in Beroën, 5. ae. 189. ad
Turnum missa, 9. ae.
265

Ismarus, 5. ae. 189. & 10
ae. 292

Ismarus mons Thracia,
quem Orpheus incoluit,
2. G. 42

Ister fluvius turpidus, 3.
G. 66

Italia undedicta, 1. ae. 103
& 3. ae. 137. quæ &
Hesperia, 1. ae. 103. & 3
ae. 137. Saturnia, 2. G.
46.

Italia antiquæ descriptio,
4. ae. 103, situs, 3. ae.
99. encomion & fertili-
tas, 2. G. 45.

Italorum priscorum mores,
8. ae. 254

Ithaca insula, Vliſſis pa-
tria, 3. ae. 140. &

149. unde Ithacus dici-
tur, 2. ae. 112

Ituræi arcus, 2. G. 54

Itys 9. ae. 281

Iulius Caesar, 6. ae. 218

origo, 1. ae. 96. Bac-
chanalium Romæ au-
ctor, 5. Ecl. 13. ca-
des; & quæ prodigia
secuta, 1. G. 39. in-
ter deos relatus, 5. Ec.
13. exclusit mare soli-
tum irrumperere in Lu-
crinum lacum, 2. G.
46. nudo capite cum
hoste signa contulit, 10.
ae. 292

Iuno Iovis soror & coniux,
1. ae. 90. pronuba, 4.
ae. 154. Saturnia, 1. ae.
89. & 4. ae. 155. Gabi-
na, 7. ae. 241. ad Æo-
lum ventorum regem.
1. ae. 90. ad Venorem,
4. ae. 155, ad Aleſto,
7. ae. 231. pro Turno
rogat Iovem, 12. ae. 362

Iuno infernalis, Proserpina,
6. ae. 200

Iunonis numen Æneæ præ-
cipue placandum, 3. ae.
144. templum, 1, ae.
101. Astus in Æneæ &
Didonis nuptiis conficien-
dis, 4. ae. 155. oratio con-
tra Venorem, 10. ae. 290

I N D E X.

*Jupiter infans à Curetibus
custoditus, 4. G. 76.
humanarum, divina-
rumque rerum curator,
2. æn. 114. repertor, 12.
æn. 363. sator, 1. æn.
95. incensas naves ex-
stinguit, 5. æn. 191.
Xenios dictus, 1. æ. 109.
Anxurus. 7. æn. 244.
Iuramentum in faciendo
fœdere, 12. æ. 345. & ibi-
dem.
Iuramentum deorum, 6. æ.
205. & 9. æn. 268.
& 10. æn. 291.
Iuturna nymphea vitiata à
Iove, 12. æn. 344. Tur-
no fœdus disuadet, 12.
æn. 346. aurigæ officio
fungitur, 12, æn. 353.
gladium reddit fratri,
12. æn. 362. querela ad
Turnum, 12. æn. 364
fugit, 12. æn. ibidem
Ius fabula, 7. æn. 243. &
244.
Ius hospitale 7. æn. 227
Ixion, 6. æn. 213*

L.

L Abare verbum empha-
ticum, 2. æn. 123
Labor improbus omnia vin-
cit, 1. G. 31.

*Laburynthus, 6. æn. 197
Lacana Helena, 6. æn. 211
Lactis diurni & nocturni
usus, 3. G. 68
Latitia signum, 7. æn. 225
Laocoon sacerdos Neptuni,
2. æn. 215. eius, & li-
berorum interitus, 2. æ.
ibidem.
Laomedontius Heros, 8. æ.
245
Laodamia, 6. æn. 209
Lapis bibulus, 2. G. 51
Lapithæ equitationis inven-
tores, 3. G. 60
Lapitharum bellum, 7. æn.
230. sedes apud inferos,
6. æn. 213.
Laribus veteres libabant
quoties epulabantur, 3.
æn. 138.
Laridus & Thymbri simili-
tudo, 10. æn. 299.
Larina virgo. 11. æn. 332
Larius lacus, 2. G. 46
Latagus, 10. æn. 308
Latinorum avi, 7. æ. 223
duces, 9. æn. 265. &
266. in Troianos impe-
tus, 9. æn. 267. cades,
6. æn. 216.
Latinus Fauni ex Marica
filius, 7. æ. 223. regia
eius descriptio, 7. æn.
226. suadet pacem cum
Ænea, 12. æn. 346. ad
Troianos*

I N D E X.

- Troianos oratio*, 7. æn. 229
- Latium unde*, 8. æn. 254
- Lavinia crines accensi*, 7. æn. 224
- Laurentum unde*, 7. æn. 223
- Laurus Parnassia*, 2. G. 42
- Phæbo sacra*, 7. Ec. 18
- Lausus*, 7. æn. 223. eiusdem virtus, 10. æn. 300
- interitus*, 10. æn. 311
- Lauræ carina*. 8. æ. 255.
- Lenaus honos*, 4. æn. 158
- Lepores canibus venandi*, 3. G. 68.
- Lerna horrendum ridens*, 6. æn. 204. *Atcide arcu tremefacta*. 6. æn. 199
- Lesbos insula*, 2. G. 44
- Lethe amnis infernalis*, 6. æn. 216. *oblivionem inducit*, 6. æn. 219.
- Lex pacis*, 12. æn. 345
- Leucate mons*, 3. æn. 140
- Libethrides nymphe*. 7. E. 17.
- Libidinis vis in omni animalium genere*, 3. G. 62.
- Liger*, 10. æ. 304
- Ligur malo assuetus*, 2. G. 46
- Ligurum perfidia*, 11. æ. 334
- Lilybaeum promontorium* 3. æ. 152
- Lipare insula*, 8. æ. 256
- Litus Quirinalis* 7. æ. 227
- Locri Narycij*, 3. æ. 143
- Lolium infelix*, 5. Ec. 12.
- Lotos arbor*, 2. G. 42
- Lucagus*, 10. æ. 304
- Lucifer stella*, 8. æ. 261
- Lucina*, 3. G. 58. *casta*, 4. Ec. 9
- Lucrinus lacus*, 2. G. 46
- Luctus apud inferos locus*, 6. æn. 204
- Lugentes campi apud inferos*, 6. æ. 209.
- Luna tempestatum significatrix*, 1. G. 37. & 38
- Lupercal*, 8. æ. 254
- Lupercinudi*, 8. æ. 263
- Lupi Mærim videre priores*, 9. Ec. 24
- Lupi*, 3 G. 64. *eorum ululatus*. 1. G. 40
- Lupinus leguminis genus*. 1. G. 29.
- Lustralia exta*, 8. æ. 250.
- Lycaon Cnosius*, 9. æ. 274. *Lycas ex matris precepta utero exfectus*, 10. æ. 297
- Lycurgus rex Thracum*, 3. æ. 132
- Lynce Bacchi varia*, 3. G. 64

I N D E X.

Lycia sortes, 4.æn.102
Lycus, 9.æn.280. *fluvius*,
 4.G.82.

M.

M *Achaon dux Græco-*
rum, 2.æn.117

Maander fluvius tortuo-
sus, 5.æn.179

Maotica tellus, 6.æn.219

Magalia, 4.æn.159

Mago mortem deprecatur,
 10.æn.303.

Magica ars, 4.æn.166

Maia Mercurij mater, 8.
 æn.249.

Mali aurei seu citrini de-
scriptio & usus, 2.G.45

Malitiæ exquisitæ exem-
plum, 1.G.35

Malum consiliū consul-
tori pessimum, 12.æn.
 353.

Manium expiandorū mos,
 3.æn.134.

Manlius Tarpeia arcis cu-
stos, 8.æn.263

Mantua misera nimium
vicina Cremona, 9.Ec.

23. unde dicta, 10.æn.
 294.

Manto Tiresia vatis filia,
 10.æn. *ibidem*.

Mapalia, 3.G.66

Macellus Octaviae sororis

Augusti filius, quem
Augustus sibi adopta-
vit, 6.æn.220

Marij, 2.G.46

Marpeisia cautes, 6.æ.209

Marubia sacerdos, 7.æn.
 245.

Mars dictus Gradivus, 3.
 æn.133.

Marsi, 7.æn.243

Massicus princeps, 10.
 æn.293.

Matrimonij fructus, 1.æn.
 90.

Maurusiagens, 4.æn.158

Medus, 2.G.45. & 4.
 G.78.

Megari sinus, 3.æn.151

Megara Furia Tartarea,
 12.æn.363.

Mel quomodo eximendum,
 4.G.79.

Mella fluvius, 4.G.80

Melampus Amythaonius,
 3.G.72. comes Hercu-

lis, 10.æn.297

Melibæus, 7.Ec.17

Melicerta, 1.G.39

Meliphyllum herba, 4.G.
 74.

Melite à melos, 5.æn.195

Memnon Orientalium rex,
 1.æn.102.

Memmi genus, 5.æn.175

Mendacij exemplum in Si-
none, 2.æn.111.

Mens-

I N D E X.

- Menelaus Græcorum dux,*
 2.æn. 117. *Deiphobum*
in lecto obtruncat, 6.
 æn. 211.
Menætes in mare præcipi-
tatur, 5.æn. 177
Mensa comestæ Trojanis,
quas edere religiosum
erat, 7.æn. 225
Mephitis, 7.æn. 224
Mercurius, 4. æn. 168
eius habitus, 4.æn. 158
 & 159. *ad Didonem*
mittitur, 1. æn. 97.
hortatur Æneam ad
profectionem, 4. æn.
 160.
Meridiei periphrasis, 4. G.
 83. *descriptio,* *ibid.*
Merops avis, 4. G. 73
Messapus peculiari fato tu-
tus à terro, 7.æn. 241
Latinorum ductor, — 8.
 æn. 245. *equum domi-*
tor, 7.æn. 241
Metabus Camilla Amaz.
pater, 11.æn. 329
Methyscus, 12.æn. 353
Metius Sufetius Albano-
rum dux equis dissolu-
tus, 8.æn. 263
Metus apud inferos locus,
 6.æn. 204.
Mezentius Latinorum
dux, deum contemtor,
 8.æn. 245. *pro Turno*
pugna succedit, 10.æn.
 307. *crudelis,* 8.æn.
 258. *comparatur apro*
& leoni, 10.æn. 308
vulneratur, 10.æn. 310
interimitur, 10.æn. 314
Mincius fluvius, 7. Ecl. 17
 & 10.æn. 294.
Mily satio, 1. G. 33
Minervæ Calabria tem-
plum, 3.æn. 147
Minos iudex apud inferos,
 6.æn. 208.
Minotaurus, 6.æn.
 197.
Miseni fabula & mors, 6.
 æn. 201. *classicum ce-*
cinit, 1.æn. 139. *mons*
ab eo dictus, 6.æn.
 201.
Mysus fluvius, 4. G. 53
Mnestheus, 9.æn. 287. &
 12. æn. 343. *à quo*
Memmij genus & tribus,
 5.æn. 175.
Mæris 9. Ecl. 22. *fascina-*
tor. 8. Ecl. 22.
Molorchiluci, 3. G. 57
Molossus canis, 3 G. 68
Monstra domita ab Hercu-
le, 8.æn. 253
Monstra inferni, 6.æn. 204
 & *ibidem.*
Montanorum arma, 7.
 æn. 241.
Montis excelsi descriptio.
 4.æn.

I N D E X.

4.æn.159.
Mopso Nisa datur 8. Ec. 20
Morbus apud inferos, 6.æn.
 204.
Morini extremi hominum,
 8.æn.265.
Morientium affectus, 4.æn.
 171.
Mortis periphrasis, 10.æn.
 309.
Mortis instantis effigies, 4.
 æn.166. *metus*, 9.æn.
 275. *non vulgaris exem-*
plum, 4. G. 87. *apud*
inferos locus, 6.æn. 204
Mulieres instabiles, 4.æn.
 168.
Mulieris officium, 8.æn.
 258.
Muliebris audacia, 5.æn.
 174. *metus*, 5. æn.
 191.
Musæus vates, 6.æn. 215
Musica in convivijis, 1.æn.
 109.
Mundum in vere condi-
tum, 2. G. 51
Mutusca olivifera, 7.æn.
 241.
Mycenæ fortes, 3. G. 60.
clara, 1.æn. 96
Mycon pastor, 7. Ecl. 18
Mycone insula, 3.æn. 134
Myrtus, 2. G. 54. & 4.
 G. 76. *Veneri sacra*, 7.
 Ecl. 18

Myrmidones Achillem ad
bellum Troianum secuti
sunt, 2.æn. 110
Mysia, 1. G. 39

N.

N *Aiades*, 10. Ec. 25
Nais candida, 2 Ec. 5
Nar fluvius sulfurea aqua
albus, 7.æn. 236
Napeæ deæ silvarum, 4.
 G. 87.
Narcissus purpureus, 5.
 Ec. 12.
Narycia pix, 2. G. 53
Narycij Locri, 3.æn. 143
Natura cadaveris. 9.æn.
 275. *irati*, 9.æn. 267
Navale certamen, 5.æn.
 175.
Naues Aeneæ in nymphas,
 10.æn. 294.
Navis periphrasis, 3.æ. 137
Navium Troianarum in-
cendium, 5.æn. 190
Nantes senex, 5.æn. 192
Nautia primi obser. stellas,
 1. G. 31.
Naxos insula, 3.æn. 136
Nealces, 10.æn. 309
Neapolis Virgilium aluit,
 4. G. 88.
Nemora Æthiopum ca-
mentia lana, 2. G. 45
Nemea silva, 8.æn. 253
Nemus

I N D E X.

- Nemus Argilleti*, 8.æn. 254.
Neoptolemus, 3.æn. 145
Achili. filius, 2.æn. 125.
Neptunus equis per mare fertur, 5.æn. 195. *tempestatem sedat*, 1.æn. 92
Troianorum mœniorum exstructor, 5.æn. 195
euerfor, 2.æn. 126. *Æneam nube eripuit*, 5.æn. 195. *ad Venerem*, 5.æn. 194. *eius comitatus*, 5.æn. 195. *tridens*, 1.æn. 92
Nereus grandævus, deus maris, 4.G. 83
Neritos ardua saxis, 3.æn. 140.
Nesæenympha, 5.æn. 195
Nigra agnâ Eumenidum matri offertur, 6.æ. 275
Nigri iuvenci Hecata, ibid
Nilus fluvius, 4.G. 80
Niphaeus, 10.æn. 304
Niphates relegatus, 1.æ. 33
Nisus pro amico Euryalo se offert, 9.æn. 271
Nisus in Haliæctum, 1.G. 38. *eius odium in Ceirim*, 1.G. ibid.
Nisi & Euryali historia, 9.æn. 270. *amor mutuus*, ibid. *ad Lunam oratio*, 9.æn. 277.
Noctua serenitatis index, 1.G. 38
Nocturna sacrificia Plutonis, 6.æ. 203.
Nomentum urbs, 7.æn. 242.
Noricum, Bavariam plerique nunc appellant, 3.G. 70.
Notus ventus, 1.æn. 91. *pecori, satis, & arboribus sinister*, 1.G. 39.
Nox sopora, 1.G. 35
Noctis locus apud inferos, 6.æn. 197
Noctis descriptio, 4.æn. 167. & 8.æn. 245. & 9.æn. 272. *eiusdem initium*, 2.æn. 117
Nubigenæ bimembres, 8.æn. 253. *Nucum spargendarum in nuptiis mos*, 8. Ecl. 20.
Numæ Pompilij periphrasis, 6.æn. 219
Numanus Romulus, 9.æn. 282.
Numero deus impare gaudet, 8. Ecl. 21
Numerum lupus non curat, 7. Ecl. 18.
Numitor Alba rex, 6.æ. 218
Numicus fluvius in Latio, 7.æn. 244
Nuptiarum inauspicatarum prodigia, 4.æn. 157.
Nursa, 7.æn. 242
Nym.

I N D E X.

Nympharum nomina, 4.
G. 336.

Nysa mons, 6.æn. 219

O.

O *Axis flu. rapidus* 1.
Ecl. 3.

Oceanitides, 4. G. 82

Ocnus, *Mantus filia* *Tiresia vatis filius* *Mantuam* condidit, & de nomine matris vocavit,
10.æn. 294.

OEbalia, 4. G. 76

OEbalus, 7.æn. 242

OEchaliæ *Hercules* disiecit,
8.æn. 253

OEnotria Italia regio, 7.
æn. 224.

OEstrum, 3. G. 61

Oleæ cultura, 2. G. 53

Oleæ pacis signum, 7.æn. 226
& 11.æn. 317.

Oleaster olivæ non inferendus,
2. G. 50

Oliaros insula, 3.æn. 136

Olivæ variæ, 2. G. 44

Olitoris laus, 4. G. 76

Omen, 5.æn. 187

Onagri cursu agitandi, 3.
G. 68.

Oraculum Sibyllæ, 6.æn.
199. *perperam intellectū*
& *interpretatum* ab
Anchisa, 3.æn. 135

Oratores Aeneæ ad Latinum,
7.æn. 226

Orcus pallidus, 1. G. 34

Oreades nymphæ montium,
1.æn. 102.

Orestes insanus, 3.æn. 141
& 4.æn. 165. *obtruncat* ad aras patrias *Pyrrhum*,
3.æn. 141

Orion, 3.æn. 146. & 10.
æn. 310. *adversus navigantibus*,
4.æn. 154

Orithyia Erichthei filia,
Boreæ uxor, 12.æn. 342

Ornytus, 11.æn. 333

Ornus sterilis, 2. G. 44

Orodes, 10.æn. 309

Orontes Lyciæ classis dux,
1.æn. 91. & 6.æn.
206. *ad Acherontis vada*, *ibid.*

Orpheus Threicius sacerdos,
6.æn. 215

Orphei & Eurydices fabula, 4. G. 85. *luctus ob*
amissam coniugem, 4.
G. *ibidem* *descensus ad*
inferos, 4. G. *ibidem*,
cantus, 4. G. *ibidem*,
interitus. 4. G. 87.
cithara septem chordas
habuit, 6.æn. 214.

Orses, 10.æc. 309

Orsilochus, 11.æc. 333

Ortygia insula olim Tlemmyrium,
3.æc. 151

Opheltes bellis assuetus, 9.
æc. 271,

Opis,

I N D E X.

- Opis*, 4. G. 82. *Aruntem*
Camilla Amazonis in-
terfectorem occidit, 11.
 æn. 338.
Oscorum manus, 7. æn. 242
Ossamons, 1. G. 35
Osinus rex, 10. æn. 307
Ostrum, 12. æn. 343. *Sar-*
ranum, 2. G. 56. *Ty-*
rium, 3. G. 57.
Otium, 3. G. 67
Othrys mons Thessaliæ, 7.
 æn. 241.
Ovantium ritus, 7. æn.
 ibidem.
Ovibus quid lac angeat
 3. G. 67
Ovium commoditas, 3.
 G. 67: *pascua*, ibidem
scabies, & *febris*, 3. G.
 69. *cura*, 3. G. 65

 P.
Pachynum promontorium,
 3. æn. 151. & 152.
Pacis leges, 12. æn. 344
Pactolus fluvius, 10. æn.
 292.
Padus fluvius, 9. æn. 284
Padusa fluvius, 11. æn. 327
Pæan vox exsultantis, 10.
 æn. 309
Pæstum opidum, 4. G. 76
Palamon pastoris nomen.
 3. Ecl. 6. *portunus deus*,
 5. æn. 195.
Palamedes, 2. æn. 112
Pales pastorum vel pa-
buli dea, 5. Ecl. 12
Talinurus Aenea nauta,
 3. æn. 146. *visitur ab*
Aenea apud inferos, 6.
 æn. 207. *eiusdem inte-*
teritus, 5. æn. 196. &
 6. æn. 206
Palladium à Græcis rap-
tum 2. æn. 114. & 9.
 æn. 270.
Palladia silva, 2. G. 46
Pallanteum, 2. æn. 119.
Pallas Evandri filius ad
Herculem, 10. æn. 301
exercitus eiusdem, 8. æn.
 259. *hortatur ad pug-*
nam, 10. æn. 299. *in-*
teritus, 10. æn. 302. *re-*
mittitur patri, 11. æ. 315
Pallas Troianis iniqua, 1.
 æn. 102.
Palladis auxiliis spes Da-
naum stetit, 2. æn. 114
ad eam oratio Troiano-
rum, 3. æn. 147. *oratio*
matrum Latinorum, 11.
 æn. 327.
Palma ardua, 2. G. 43. *O-*
lympica, 3. G. 58.
Talmus fugax, 10. æ. 308
Pampinatione quando u-
tendum, 2. G. 51
Pan pastorum & Arca-
diæ

I N D E X.

- die Deus*, 2. Ecl. 4. &
 26. Ecl. *Lunam* fefel-
 lit, 3. G. 67. *ovium* co-
 stos, 1. G. 27.
Panacea herba odorifera,
 12. æn. 351.
Tanchaia regio thuriferis
pinguis arenis, 2. G. 45
Pandarus fœdis fragus, 5.
 æn. 186.
Tandari & Bitia historia
& interitus, 9. æn. 284
Pangæa Thracia mons, 4.
 G. 85.
Tanope serenitatis dea, 1.
 G. 39. *Nympha marina*,
 5. æn. 195.
Panthus Phœbi sacerdos,
 2. æn. 118. *eiusdem cæ-*
des, 2. æn. 121
Pantagias fluvius, 3. æ. 151
Papaver quando ferendum,
 1. G. 33. *somniferum*,
 1. G. 29.
Taphos Veneri sacra, 10.
 æn. 290. & 291.
Paphia myrtus, 2. G. 43
Parca, 1. æn. 89. & 10. æn.
 300. & 12. æn. 344.
concordes stabili fatorum
numine, 4. Ecl. 9. & 10
Parentatio, 5. æn. 174
Parentum erga filios af-
fectus, 8. æn. 261
Paris, 7. æn. 231. *cum Da-*
rete contendere solitus,
 5. æn. 182. *pastor Thry-*
gius, 7. æn. 232. *ab He-*
lena hospitio acceptus,
 6. æn. 199. *silvas habi-*
tavit, 2. Ecl. 5. *Achil-*
lem interfecit, 6. æn. 198
eius iudicium, 1. æn. 89
Tarnassus mons, 6. Ecl. 15
 & 3. G. 64. & 65.
Paros insula niuea, mar-
morea, 3. æn. 136.
Parthenius, 10. æn. 309.
saltus, 10. Ecl. 26.
Parthenopæus inclytus ar-
mis, 6. æ. 210.
Parthenope Virgilium a-
luit, 4. G. 88.
Parthi 4. G. 78. *lenes*, 4.
 G. 81.
Parthus fuga fidens. ver-
sisque sagittis, 3. G. 57
Pascua ubi optima, 2. G.
 47.
Pasiphaë, 6. æn. 209. *eius-*
dem stuprum, 6. æn. 197
Tatavinae urbis conditor
Antenor, 1. æn. 96,
Patron ab Arcadia, 5.
 æn. 180 *Pauoris subli-*
descriptio, 3. æn. 133
Pecorum agrotantium sig-
na, 3. G. 70
Pedaminibus sublevanda
vites, 2. G. 51
Tegastus à Camilla inter-
fectus, 11. æn. 332
Pele-

I N D E X.

- Peletbronij Lapithæ*, 3.
G. 60.
Pelion mons, 1. *G.* 35
Pelopshumero insignis eburno, 3. *G.* 57
Penates Troiani, 2. *æn.* 118
docent Æneam in somnis quo tendat, 3. *æn.* 136
Penthesilea Amaz. regina, 11. *æn.* 332
Pentheus insanus, 4. *x.* 165
Pergamon in Chaonia, 3. *æn.* 141.
Pestes multifaria, 3. *G.* 69 & 70.
Pestis descriptio, 3. *æn.* 136. *vehementia*, 3. *G.* 70
Petilia urbs à Philoctete condita, 3. *æn.* 143
Phæacum arces aëria, 3. *æn.* 140.
Phædra, 6. *æn.* 209
Phaëthontides in alnos 6. *Ecl.* 16.
Thaëthontis & Cycni fabula, 10. *æn.* 294
Phanæus mons, 2. *G.* 44
Phasis fluvius Asia, 4. *G.* 83.
Philippi campi, 1. *G.* 40
Philomela, 6. *Ecl.* 16
Phlegethon Tartareus flu. 6. *æn.* 212.
Phleguæ populi, 6. *æn.* 214.
Phoenix, 2. *æn.* 131
- Tholæ serva*, 5. *æn.* 180
Pholus Centaurus, 2. *G.* 54 & 8. *æn.* 253.
Phorci Sardinia regis exercitus, 5. *æn.* 195. *septem filiorum in Æneam impetns*, 10. *æn.* 297
Phthia regio & urbs, 1. *æn.* 96.
Phyllis, 7. *Ec.* 17. & 10. *Ecl.* 25
Picus Fauni pater, 7. *æn.* 223 *in auem*, 7. *æn.* 227
Pietas 3. *æn.* 144. *eiusdem exemplum*, 2. *æc.* 112
Pilumnus Deus, 10. *æc.* 305. & 306.
Tinus, 7. *E.* 17.
Piorum sedes apud inferos, 6. *æc.* 215
Tirithous Thesei amicus, 6. *æc.* 213.
Tisa civitas, 10. *æc.* 293
Piscatio, 1. *G.* 31
Pix Narycia, 2. *G.* 53
Platanus arbor sterilis, 2. *G.* 43. *potantibus umbras ministrat*, 4. *G.* 76
Pleiades stella, 1. *G.* 31
Plemytium olim Ortygia, 3. *æc.* 151.
Pluvia præsagia, 1. *G.* 37
Pluton Deus inferorum, 7. *æc.* 231.
Pocula coronandi mos, 3. *æc.* 147.

I N D E X.

Poëta legem naturæ Saturni temporibus designant, 7.æn. 227.

Politus Priami filij cædes, 2.æn. 124.

Polus aterque, 1.G. 33

Pollio, 3.Ecl. 8. & 4.Ec. 19

Pollucis & Castoris moriendi vices. 6.æn. 200

Polydori interitus, 3.æn. 134. de eo prodigium, 3.æn. 133. conquestes de sepulcro. 3.æn. ibidem

Polyphemus Cyclops, 3.æn. 150.

Tomorum cultura, 2.G. 53. varietas, 2.G. 42

Pompa funebris, 11.æn. 316.

Pontum venenis abundare, 8.Ec. 22.

Topulonia civitas, 10.æn. 293.

Populus arbor Herculi sacra, 7.Ecl. 18. in fluvijs pulcertima, 7.Ecl. 19. eiusdem periphrasis, 2.G. 43.

Porfena, rex, qui Romam obsedit, 8.æn. 263

Portenta, 1.æn. 101. & 7.æn. 223.

Portunus deus, 5.æn. 179

Postuma proles, 6.æn. 218

Potitij & Tinarij Herculis sacrificuli, 8.æn. 252.

Potniad. quadrigæ, 3.G. 64
Prædæ decimæ Iovi dabantur, 3.æn. 138

Premia navalis victoriæ, 5.æn. 181.

Præsens absens, 4.æn. 155

Precandi formula, 2.æn. 127.

Preneſſe urbs, 7.æn. 241. & 8.æn. 260. fundator Cæculus, 7.æn. 241

Priamus Politis filius, 5.æn. 188.

Priamus Laomedontis filius, 8.æn. 249. eiusdem opes, 2.æn. 123. credulitas, 2.æ. 114. domus capitur, 2.æn. 123. fatum, 2.æ. 125. cædes, 2.æ. ibid.

Triapus, 7.Ecl. 18

Principem bonum non decet totam noctem somno traducere, 1.æn. 97

Principibus litabant antiqui mactatis aliquot hostibus, 10.æn. 303

Principis boni officium & typus, 1.æn. 90. cura, 1.æn. 93. vigilantia, 4.æ. 168. prima virtus, 6.æ. 220.

Privernus viri nomen 9.æ. 281.

Procris, 6.æ. 209

Præcas Troianæ gloria generis, 6.æ. 218.

Pre-

I N D E X.

Prodigium horrendum, 3.
 ae. 134. in *Ascanio*, 2.
 ae. 128. in *malam partem*, 3. ae. 142
Prodigia inauspicatarum nuptiarum, 4. ae. 157.
Iulij cadem secuta, 1. G. 40.
Prodigiorum omen, 5. ae. 187.
Prognostica tempestatum, 1. G. 36. *pluviae*, 1. G. *ibidem ventorum*, *ibid.* *serenitatis*, 1. G. 38
Prometheus & eius furtum, 6. Ec. 15.
Promachus à Turno occiditur, 9. ae. 281.
Proserpina Iuno infernalis, 6. ae. 200.
Proserpinæ vacca sterilis immolatur ab Ænea, 6. ae. 203.
Prospera nocent, 10. ae. 302.
Proteus vates, 4. G. 83
 eiusque *vaticinium*, *ibidem.* *transformatio*, *ibidem.* *providentia*, 8. Ec. 20.
Psithia vitis, 4. G. 80
Pudor, 5. ae. 185
Pulcritudo fragile bonum, 2. Ec. 4.
Punicū bellum à Iove predictum, 10. ae. 289.

Purgatio triplex, 6. æ. 217
Purpura Sidonia vel Tyria, 11. æn. 316.
Putatio vindemiam sequitur, 2. G. 44.
Pygmalion, 1. æn. 98
Tyra Didoni exstructa, 4. æn. 166
Pyra varia, 2. G. 44
Pyrus, 2. G. 76
Pyracmon unus ex famulis Volcani, 8. æn. 257
Pyrgo Priami natorum nutritrix, 5. æn. 190
Pyrgi opidum, 10. æn. 293
Pyrhæ lapides, 6. Ec. 15
Pyrri ferocitas 2. æn. 123
interitus, 3. æn. 141
Pyrhicha certaminis genus, 5. æn. 188

Q.

Q *Vadriga ab Erichthonio reperta*, 3. G. 60
Quercens, 9. æn. 284
Quercus Iovi sacra, 3. G. 66. *oraculis addicta*, 2. G. 42
Quirini imperium 3. G. 57

R.

R *Amus aureus*, 5. æn. 176
Rana tempestatis indices, 1.

I N D E X.

- ces*, 1. G. 37. *loquaces*, 3.
 G. 68.
Rapo Parthentū necat, 10.
 ae. 309
Rastris frangenda gleba, 1.
 G. 29.
Regis officium, 1. ae. 102
Religionis exemplum, 2.
 ae. 129
Reliquia mortuorum quo-
modo servabantur, 6.
 ae. 203
Remulus, 9. ae. 282
Remus, 2. G. 56
Rerum omnium communio
 1. G. 30.
Resurrectio mortuorum
Platonica, 4. E. 10. & 11
Rhadamanthus index infe-
rorum, 6. ae. 212
Rhatiso vino Augustus de-
lectabatur, 2. G. 44
Rhamnes interficitur, 9.
 ae. 274
Rhea sacerdos Vastalis, 7.
 ae. 240
Rhenus fluvius bicornis, 8.
 ae. 265
Rhesus, 4. G. 85. & 1. ae.
 101
Rhipheus, 2. ae. 119. *eius-*
dem cades, 2. ae. 68.
Rhodope mons, 6. Eccl. 15.
Rhœcus 9 ae. 275
Rogi 11. ae. 319
Roma, 2. G. 56, & 1. ae.
 96. *septicollis* 2. G. *ibi-*
dem à Gallis Sinonibus
capta, 8. ae. 263
Romani unde dicti, 1. x. 96
Romani milites, 3. G. 66.
Romanarum rerum descri-
ptio, 8. ae. 262 *eorū mos*
in exercendis tyrōnibus, 7
 ae. 226. *reges*, 6. ae. 219
fata 8. ae. 254. *imperium*,
 1. ae. 96. *maiestas*, 12.
 ae. 363. *insignia*, 11. ae.
 323. *regnum*, 1. ae. 96
strages, 1. G. 40
Romanae arcis conditor E-
vander, 8. ae. 253.
Rom. fortitudinis exem-
plum, 6. ae. 219.
Romulus, 1. G. 41
Rosaria Pasti biferæ 4. G.
 76.
Rubor puellaris 12. x. 342
Rubus korrens, 3. G. 65
Rufa opidum, 7. ae. 242
Ruris commoda, 2. G. 45 *cū*
urbe collatio, *ibidem*.
Rustica sacra, 5. Eccl. 13
Rustica vita encomium, 2.
 G. 54.
Rusticorum studia per bio-
mem, 2. G. 56.
Ruscus herba, 7. Eccl. 18
Rutuli populi, 8. ae. 82
Rutulorum studia securitas
 9. ae. 271.
 Rutulo.

I N D E X.

Rutulorum auxilium contra Æneam, 9. x. 270

S.

S Abai, 8. x. 264. molles,
1. G. 28

Sabæum thus, 2. G. 44

Sabellæ pubes, 2. G. 46

Sabellæus sus, 3. G. 64

Sabini vitæ rusticæ cultores, 2. G. 56.

Sabinarum raptus, 8. x. 262

Sacra peregrina, 3. x. 143

Sacrorum ritus, 2. x. 113

Sagarus, 5. x. 179

Sages, 12. x. 358

Sagittariorum certamen, 5
x. 186

Salices viminibus fecunda,
2. G. 54

Salictum, 2. G. 44

Salij sacerdotes, 8. x. 253

*Salio præreptus honor dolo
Nisi*, 5. x. 181.

Salus interficitur, 10. x.
309

Salix, 2. G. 44. & 53. len-
ta, 5. Eccl. 12

*Salmonæi apud inferos lo-
cus*, 6. x. 213.

*Salsæ herbæ dandæ pecori-
bus*, 3. G. 67

Same insula Vlyssis 3. x. 140

Samothracia, 7. x. 227. &
228

Samos Iunonia, 1. x. 89

Samus, 7. x. 227. & 228

*Sanguinis gutta ex arbori-
bus*, 3. x. 133

Sarnus fluvius, 7. x. 242

Sarrastes populi, ibidem.

Saticulus populus, 7. x. ib.

Saturnia arx, 8. x. 255

Saturnia Italia, 2. G. 46

Saturnia Iuno, 1. x. 89

Saturnus, 2. G. 56. legis-
lator Italorum, 8. x.

254. eius equus. 3. G.

59. eiusdem fuga, 8. x.

254. stella frigida, 1. G.
37.

*Saturni temporibus legem
natura poetæ designa-
runt*, 7. x. 227

Scaaporta, 3. x. 142

Scilla herba, 3. G. 69

Scipiones duri bello, 2. G.

46. duo fulmina belli,

6. x. 220. clades Libyæ,

6. x. ibidem.

Scorpius signum cæleste, 1.
G. 28.

Scrobes quales faciendæ, 2.
G. 48.

Scillanavis, 5. x. 175.

monstrum, 6. Ec. 16. &

1. G. 38

Scyllaceum opidum 2. x. 58

Scyria pubes, 12. x. 123.

Scythæ, 3. G. 66

*Scytharum venatio & vi-
vendi*

I N D E X.

uendi ratio, frigora, po-
rus, 3. G. 67
Sebethis nymphea, 7. x. 242
Securitas nimia, 9. x. 274
Seditionis descriptio, 1. an.
 92
Segetum vitia, 1. G. 31
Selinis civitas palmosa, 3.
 an. 134
Senectus tristis, 3. G. 58. eius
apud inferos locus, 6. x.
 204. animi vires non
 debilitat, 9. an. 282
Senilis consilij commenda-
tio, 5. an. 192
Seres populi, 2. G. 45
Serranus, 9. an. 275. sul-
 co ferens, 6. an. 220.
Serenitatis indicia, 1. G.
 38.
Serestus, 5. an. 186, acer
 9. an. 287
Sergestus, 1. an. 103. & 5. x.
 180. à quo Sergia domus
 5. an. 175
Serpens ex adytis, 5. an. 174
Serpens participium 5. an.
 195
Serpentis fitis, 3. G. 68. fu-
 gatio, ibidem.
Serpyllum herba, 4. G. 73
Servi olim non militabant,
 9. an. 280 & 281
Severus mons, 7. an. 242
Sibylla folia & vaticinan-
di mos, 3. x. 144. ora-

culum 6. an. 199. cum
Aenea ad inferos descen-
sus, 6. an. 209
Sicani populi, 8. an.
 254
Sichæi interitus, 1. an.
 98.
Sichæus Didoni in somnis
apparet, 1. x. ibidem.
Sicilia, quæ & Trinacria à
tribus Promontorijs, 3.
 an. 147. eiusdem situs,
 ibidem.
Syconia bacca, 2. G. 56
Siderum descriptio, 1. G. 33
Sidera quæ nauta obser-
vant, 3. an. 146
Sidicina æquora, 7. x. 242.
Sigeum promontorium
Troia, 2. an. 118.
Silarus flu. 3. G. 60
Silenus, 6. Ecl. 14
Siler molle, 2. G. 42
Silvanus silvarum deus 10.
 Eccl. 25
Silvæ descriptio, 9. x. 276
Silvia Tyrrhei filia, 7. an.
 235
Silvius Aneas, 6. x. 218
Simois fluuius, 11. x. 321
rapidus, 5. x. 179
Simulare loco & tempore
prudens est, 1. an. 94
Sinon proditor cap. 2. x. 57
vinculis libratur, 2. x.
 92

Sirenes

I N D E X.

Sirenes monstra marina,
 5. æn. 196
Scirius stella, 3. æn. 136
Sol tempestatum & bello-
rum nuntius, 1. G. 40
Somnus, 5. æn. 195. *sub dio*
eius noxius, 3. G. 69
ferreus, 10. æn. 309.
Lethi consanguineus, 6.
 æn. 204. *ad Palinurum,*
 5. æn. 195. *eiusdem via,*
 5. æn. *ibidem eius por-*
tæ duæ, 6. æn. 221. *sedes*
apud inferos, 5. æn.
 195
Soractis arces, 7. æn. 241
Sortes Lyciæ, 4. æn. 162
Sparta civitas, 2. æ. 126. &
 10. æn. 291
Sportanæ virgines, 1. æn.
 97. *canes,* 3. G. 68
Sparus telum rusticum, 11.
 æn. 333
Sperchius, fluvius 2. G. 55
Spinus pruna ferens 4. G.
 76.
Stella viæ dux, 3. æ. 129
Stellæ cadentes, 1. G. 37
Stellio animal, 4. G. 79
Steropes unus ex famulus
Volcani, 8. æn. 257.
Sihelenus à Pallante occi-
sus, 10. æn. 299
Sihelenus Græcorum dux,
 2. æn. 117.
Sihenetes à Turno occisus,

12. æn. 349.
Stamicon, 5. Ecl. 13
Stipula volantes, 1. G. 36
Strophades insulæ, 3. æn.
 138
Styx fluvius inferni, 1. G.
 34. & 4. G. 86. & 6. æ.
 207. & 209. *iuramen-*
tum deorum, 6. æn.
 205
Sucro Rutulus, 12. æ. 354
Superstitionis exemplum, 12
 æn. 346
Sus alba, 3. æ. 143

T.

T *Aburnus mons Cam-*
pania, 2. G. 42
Talpa oculis capti, 1. G.
 32
Tanager fluvius, 3. G. 61
Tanais fluvius Scythiæ, 4.
 G. 87
Tapsus insula, 3. æn. 151
Tarchon, 8. æn. 259. &
 10. æn. 293. & 11. æn.
 296. & 334. *eiusdem*
ad suos hortatio, 10. æn.
 296. & 297.
Tarentum, 2. G. 47
Herculeum, 3. æ. 147
Tarpeia arx, 8. æn. 254.
 & 263.
Tarquini reges Romano-
rum, 6. æn. 219
Tarqui-

INDEX.

Tarquitus, 10.æn.304
Taurorum monomachia,
 12.æn.360. *penis*, 3.
 G.71. *quantum victi*
doleant, 3. G. 63. *ignem*
naribus spirantes, 2. G.
 45.

Taxus arbor Aquilonem &
frigora amat, 2. G. 44

Taygete, 4. G. 79

Taygeti canes, 3. G. 58

Teda arbor, 2. G. 53

Tegea opidum Arcadia, 5.
 æn.180.

Telebois, 7.æn.242

Telon, 7.æn. *ibid.*

Temeritatis pœna notanda,
 5.æn.184.

Tempe frigida, 2. G. 54

Tempestatis subita descri-
ptio, 1.æn.91. & 3.æn.

137. & 4. æn. 157. &
 5.æn.172. *prognostica*,

1. G. 35. à *Neptuno se-*
datur, 1.æn.92.

Tempus irreparabile, 3. G.
 64. & 10. æn.301. *par-*
tui idoneis, 3. G. 58. *con-*
sumit omnia, 9. Ecl. 24
eius longinquitas ma-
gnam fert rerum muta-
tionem 3.æn.144.

Tenedos insula, 2.æn.110
 & 115.

Tereus in avem, 6. Ecl. 16

Terra ea est optima qua se-

pe exhalat nebulam, 2.
 G. 47. *pinguis*, *salsa*,
densa, *gravis*, *humida*,
putris frumentis optima,
nigra, *ibid.*

Terra qualitas quomodo
exploranda, 2. G. 46.
motus. 1. G. 114. *varie-*
tas, 2. G. 40

Teucrus Troianorum an-
chor, 3.æn.135.

Thalcia Musa, 6. Ecl. 14
 & 4. G. 82.

Thebis qui occubuerint, 6.
 æn.210.

Thermodoon fluvius, 11.
 æn.332.

Theseus infelix, 6 æn.214

Thessalia montes, 7.æ.241
Proserpinam rapere co-
natus, 6.æc.207

Thetis, 4. Ecl. 10.

Thraces quondam sub Ly-
curgo, 3.æn.133

Thys in Arabia crescit, 1.
 æn.100.

Thybris rex, 8.æn.254

Thybris fluvius, 5. æn.194
 & 7.æn.230. & 234.
 & 8.æn.246. & 254.
unde, 8.æn. *ibid.* *consti-*
tit, 8. æn. 247

Thymbra herba, 4. G. 73

Thymbri & Larida simi-
litudo, 10.æn.
 299.

Thymates,

I N D E X.

- Thymætes*, 2. æn. 110, &
 12. æn. 350.
Thymum herba, 7. Ec. 18
Thyrsis pastor, 7. Ec. 17
Tiberinus fluvius, 4. G. 83
 & 7. æ. 244. & 8. æn.
 246. *Aenea in somnis*
apparet, 8. æn. *ibidem*.
Tibur superbum, 7. æ. 239
Tigris fluvius, 1. Ec. 3. na-
vis, 10. æn. 293. ani-
mal, 5. Ec. 12. *peissima*,
 3. G. 63. *Hyrcana*, 4.
 æn. 162
Tilia arbor, 4. G. 77
Timavus fluvius, 3. G. 70
Timor ad fugam veloces fa-
cit, 8. æn. 251. *animos*
degeneres arguit, 4. æn.
 153
Timoris natura, 3. æn. 133.
eiusdem effectus, 12. æn.
 364.
Tinea durum genus, 4. G.
 79
Tiphys, 4. Ec. 10
Tisiphone apud inferos, 6.
 æn. 212. *pallida*, 3. G.
 72. & 10. æn. 309. *ul-*
trix, 6. æn. 212
Titus Terra filius, 6. æn.
 213. *eius pœna apud in-*
feros, 6. æn. 213
Tithonus, 3. G. 58. *Amro-*
ra maritus, 1. G. 39
Tityrus, 1. Ec. 1.
- Tmarus princeps animi*, 9.
 æn. 284
Tmolus mons, 1. G. 28. *fe-*
rax vini, 2. G. 44
Tolumnius augur fœdis fra-
gus, 12. æn. 347. *felix*,
 11. æn. 326. *occisus*, 12.
 æn. 353
Tonitrua, 1. G. 36. *sinistra*
prospera, 2. æn. 129
Tophus scaber, 2. G. 47
Torquatus, 6. æn. 219.
Tarpeia arcis custos, 8.
 æn. 263
Trabale telum, 12. æ. 348
Trabea, 7. æn. 227. &
 239. & 11. æn. 323
Trinacria Ætna, 3. æn.
 147. *eiusque descriptio*,
 3. æn. 148
Triones, 1. æn. 109
Triones nauta observant, 3.
 æn. 146
Triticum quando seren-
dum, 1. G. 33.
Triton, 1. æn. 92. *navis*,
 10. æn. 294. *Misenus*
submersit, 6. æn. 201
Tritones, 5. æn. 195
Tritonia Pallas, 2. æ. 114.
 & 127
Trivia sacerdos, 6. æn.
 197. *lucos petit Æneas*.
 6. æn. *ibid.* *Hippolytum*
abscendit, 7. æn. 243
Triumphus Caesaris preci-
pui, 8
- T

pri, 8. æn. 265
Troia Neptunia, 2. æ. 127.
 cum nomine occidit, 12.
 æn. 363. auctor eius A-
 pollo, 3. G. 57. eiusdem
 excidij descriptio, 2. æn.
 119
Troia urbs in Sicilia ab
Aenea exstructa, 5. æn.
 193
Troia ludus, 5. æn. 189
Troianorum origo, 3. æn.
 137. excidium Cartha-
 gine pictum, 1. æn. 101.
 cureis inuisa Iuno, 1. æ.
 89. virtus & in com-
 mendantis armis solertia,
 2. æn. 120. cades à
 suis, ibidem. reliquia ad
Aneam collecta, 2. æn.
 132. fames, 7. æn. 225
latitia fatali terra co-
gnita, 7. æn. ibidem. do-
 na Latino data, 7. æn.
 228. cades, 9. æn. 280
 naves à mulieribus in-
 sensa, 5. æn. 190
Troilus Priami filius, 1. æn.
 101. eius interitus, ibid.
Tubæ inventores Tyr-
rheni, 8. æn. 259
Tulla una sociarum Ca-
milla, 11. æn. 332
Tullus Hostilius, 6. æ. 219
 & 8. æn. 263
Tumultuarius populi la-

bor, 11. æn. 327
Turris ruina in Græcos. 2.
 æn. 122
Turnus insanus Rutulos ad
arma hortatur, 7. æ. 238.
 qualis in bellum procede-
 ret, 9. æn. 287. leoni
 comparatur, 12. æ. 340
 falsam Aneæ sequitur
 imaginem, 10. æn. 307
Pallanti congressus eum
interficit, 10. æn. 302.
ad Aneam, 12. æ. 365
Faunum, 12. æn. 361.
 occiditur ab Aneæ, 12.
 æn. 366
Turni virtus absente A-
neæ, 12. æn. 349. du-
 cum & sociorum eius ca-
 talogus, 7. æn. 240. ge-
 nerositas, 12. æn. 340
 intra civitatem Troia-
 norum rabies, 9. æ. 286.
 magnanimitas, 11. æn.
 325. ad Iovem conque-
 stio de turpi fuga. 10.
 æn. 307. rabies in mor-
 tem ultro ruentis, 12. æ.
 365. cum Aneæ mono-
 machia, 12. æn. 360
Tuscanus amnis, 10. æn. 294.
 eius filius Ocnus, ibid. eo
 clauduntur Arcades, 8.
 æn. 258. proximi Au-
 runci & Rutuli, 11.
 æn. 258

Tuscanus

I N D E X.

Tusculus Tiberis. 1. G. 41
Tydeus Thebanorum dux, 6
 æn. 210
Tympana, 2. G. 54. *ma-*
 tris Idaea, 11. æn. 331
Tyndaris, 2. æn. 125. &
 126.
Typhæus Terra filius, 1. G.
 35 & 8. æn. 253
Typhoeo imposita Inarime,
 9. æn. 285
Tyrannidis exemplum, 1.
 æn. 98
Tyrannorum vita incerta,
 6. æn. 198
Tyres à Pallante interfectus
 10. æn. 300,
Tyrrhena regna, 8. x. 259.
 arva, 8. æn. 260. *opi-*
 da, 11. æn. 330
Tyrrhenum aquor, 1. æn.
 90.
Tyrrheni infensi Mezætiæ
 oderant, 10. æn. 307.
 primitivam invenerunt
 8. æn. 259. *eorum cum*
 Troianis bellum, 10. x.
 308.
Tyrrheus, 7. æn. 235. *vo-*
 cat agmina, 7. æn. 236
 eius filius Almon, 7. æn.
 237
Tyris, 1. æn. 98
Tyrij bilingues, 1. æn. 107
 coloni Carthagini, 1. x.
 89

Tyrium ostrum, 3. G. 57
Tyria virgines, 1. æn. 98
Tyriorum accusatio, 1. æn.
 103

V.

V *Acce quæ iam peperere-*
 runt, non mulgenda,
 3. G. 61.
Valerius haud expertus virtu-
 tis avita, 10. æn. 309
Varus poeta, 6. Eccl. 14.
 eius laudes, ibidem.
Valegon Troianus, 2. æn.
 118
Velinas portus, 6. æn. 107
Velini fontes, 7. æn. 236
Venatio, 3. G. 67. *appara-*
 tus, & pulchra eius descri-
 ptio, 4. æn. 156.
Venulus, legatus, 8. æn.
 245. *eiusdem responsum*
 à Diomede, 11. æn. 321.
 interitus, 11. æn. 334
Venus, 8. æn. 262. *vena-*
 trix obvia sit Aneæ, 1.
 æn. 97. *ad Cupidinem,*
 1. æn. 107. *ad Iovem,*
 10. æn. 289. *exposu-*
 lat cum Iove, 1. æn. 97
 ad Neptunum, 5. æn.
 194. *à Volcano Aneæ*
 arma impetrat, 8. æn.
 255. *offert* 8. æn. 262.
 sententiam Innonis ap-
 probat,

I N D E X.

- probat*, 4. æn. 155. à
Diomede vulnerata, 11.
 æn. 322. *solicita pro*
Troianis, 5. æn. 194.
Aeneæ vulnus sanat, 12
 æn. 351. *masculos equos*
enervat, 3. G. 62.
Veneri loca sacra, 10. æn.
 290
Ventiprognostica, 1. G. 51
agentes frigora, *ibidem*.
Ventorum natura & pa-
tria, 1. æn. 90
Ventoſa gloria, 11. æn. 333
Ver, 2. G. 50
Verus commoda, 2. G. *ibid*.
Vesuvius mons, 2. G. 47
Vesper, 6. Ecl. 17. *frigidus*
 3. G. 66.
Veſta, 1. G. 41. & 4. G.
 83.
Vesulus mons, 10. æn. 308
Veterum supplicandi ritus,
 3. æn. 149.
Vindex Latinorum dux, 8.
 æn. 245.
Vicia leguminis genus, 1.
 G. 29
Vinum Scytharū. 3. G. 67
Virbius, 7. æn. 243
Viri à mulieribus facile
vincuntur, 8. æn. 255.
 & 256
Viri eſt affectum ratione
vincere, 4. æn. 163
Virtus immortales facit,
 10. æn. 301
Virtus in pulchro corpore
gratior, 5. æn. 182
Vita hominum brevis, 10.
 æn. 301
Vita beata rustica, *solita-*
ria tumultuaria, 2. G.
 54
Vitibus ſinum injiciendum
 2. G. 51
Vitis Baccho sacra, 7. Ecl.
 18
Vitium genera, 2. G. 43.
ſatio, 2. G. 50. *planta-*
tio, 2. G. 46. *foſſio*, 2.
 G. 52. *putatio*, 2. G. 51
Vitulorum cura, *cibus*, *tra-*
ctatio, *uſus*, 3. G. 61
Vitula facere, 3. Ecl. 8.
Vlmus, 2. G. 54
Vlva, 2. æn. 113
Ulyſſus & Cyclopiſ fabula, 3.
 æn. 149
Ulyſſis invidia Palamedes
interijt, 2. æn. 112
Umbro, 10. æn. 303
Ungendorum cadaverum
mos, 6. æn. 202.
Volcanus pro igni, 2. æn.
 118
Volcania inſula, & *fabri-*
ca, 8. æn. 256.
Volcentis cades, 9. æn.
 278
Volſci populi, 2. G. 46. &
 9. æn. 279.

Voltur-

I N D E X.

Volturnus fluvius, 7. æn. 242 *Vulnera non tegenda*, 3. G. 69

Volusus, 11. æn. 327

Voluptate sua quisque ducitur, 2. Ecl. 5

Votum quod fiebat apud veteres, dum libabant dis vina, 1. æn. 109

Urbis incommoda, 2. G. 55

Urbium conditores civica corona insigniti, 6. æn. 218

Uri, 3. G. 71

Urſi deformes, 3. G. 63

Vulgi diverſa opinio, 2. G. 11

X *Anthus*, 1. æn. 101 & 4. æn. 156. & 5. æn. 190. & 194. & 6. æn. 199

Xantho nympha, 2. G. 51

Z.

Z *Acynthus Ulyſſis inſula*, 3. æn. 140

Zonarum & ſphæra ratio, 1. G. 33

F I N I S.

ANIMADVERSIONVM
IN P. VIRGILII
MARONIS

OPERA LIBELLVS.

E doctorum virorum observa-
tionibus.

In vitam Virgilij.

Initia ætatis, id est usque ad septimum annum
Cremonæ egit, & XIII. anno virilem togam
cepit. *Ios. Scaliger Animadversionibus in Euse-
bium legit, Initia ætatis id est, à usque
ad sedecimum annum Cremonæ egit, & XVII.
anno virilem togam cepit. Vide eum ad Num. Eus.
MCCCCXLIV.*

ECLOGA I.

Sylvestrem tenui Musam m. a. Fabius Agrestem
eitat, memoria lapsus scilicet. Neque enim ullius codicis
auctoritate confirmatur.

Sæpe sinistra. Deest in vetustis.

In arbore poma. Cod. Rom. mala.

Quam n. i. l. p. vultus. Putabat Fl. Christianus
non male legi posse cultus. Cum enim semper Deum vo-
caverit, convenientius existimabat, ut numquam à colen-
do potius quam videndo se desisse dicat.

Oaxem. Florens Oaxum. & intelligit *ῥαῖον ὀα-
ξίδας* Apollonij. Ab Oaxo conditore.

ECLOGA II.

At mecum raucis. Putabat Florens concinnius *disiun-
ctim* legi, At me cum referendo me ad resonat ut
alibi resonare Amaryllida.

Addam cerca prunæ, & honos erit huic quo-
que

que pomo. *Veteres & Pierij & Canteri libri non habebant τὸ &. Quod ab imperitis, quibus hiatus displicebat, inculcatum videtur.*

ECLOGA III.

Cum faciam vitulâ pro frugibus, ipse venito. *In MS. Fl. Christiani Prisciano legebatur vitulam. Et ipsa, non ipse, ut ad Phyllida referatur.*

Tres pateat cæli. *E Philargyro videre est, Cœlij, quoque scriptum fuisse. apud quem pro Cælum Mantuanum, Cœlium legendum est è Servio. De quo vide Ioh. Rutgersii Varias.*

ECLOGA IV.

Qui non risere parentes. *Fabius, τὸ Qui pro Quoi, hoc est Cui, accepit. Sed aliter longe Scaliger quem vide Castigationibus in Catullum.*

ECLOGA VI.

Spe carminis ambos luserat. *Legendum Ambo è Carisio. Tum canit errantem. Hunc versum & sequentes aliquot, Ios. Scaliger reponebat post illum, Infœlix sua tecta. Ut hic sit ordo:*

Corticis atque solo proceras erigit alnos. (est,
Quid loquar aut Scyllâ Nisi, aut quâ fama secuta
Candida succinctam latrantibus inguina monstros
Dulichias vexasse rates, & gurgite in alto,
Ah timidos nautas canibus lacerasse marinis:
Aut ut mutatos Terei narraverit artus?
Quas illi Philomela dapes, quæ dona pararit?
Quo cursu deserta petiverit, & quibus ante
Infœlix sua tecta supervolitaverit alis?
Tum canit errantem Permessi ad flumina Gallum
Aonas in monteis ut duxerit una sororum
Utque viro Phœbi chorus assurrexerit omnis:
Ut Linus hæc illi divino carmine pastor
Floribus, atque apio crineis ornatus amaro
Dixerit: host tibi dant calamos, en accipe, Musæ,

Ascræo quos ante feni, quibus ille solebat
Cantando rigidas deducere montibus ornos.
His tibi Grynæi nemoris dicatur origo:
Ne quis sit lucus, quo se plus iactet Apollo.
Omnia quæ Phœbo, &c.

E C L O G A VII.

Ex illo Corydon Corydon est tempore nobis.
Petr. Nannius pro nobis legebat noblis κτ' συσκοπῶν
Quantumvis ineptè. Hoc enim dicit, Ex illo tempore Co-
rydon nobis fuit Corydon. hoc est, tanti nominis, quanti
revera erat, à nobis habitus fuit. Cum antè experimen-
tum artis eius in arte præstantiam ignoraremus.

E C L O G A VIII.

Aspice corripuit tremulis altaria flammis Sponte
sua, dum ferre moror, cinis ipse: Bonum sit. *Nannius*
legit, Cinis ipse, bonus sit. male.

E C L O G A IX.

Nam neque adhuc Varo. *Servius legit Varo.*
Condere soles. *Expressit illud Callimachi, ut rectè*
observabat Dan. Heinsius, ἥλιον ἐν λέσχῃ κατεδύσαμυ.

E C L O G A X.

Non canimus furdīs. *Cum Ios. Scaliger hanc Eclo-*
gā Dorica dialecto à se versam publicaret, monuit, hos
versus hoc ordine legendos sibi videri:

Non canimus furdīs: respondent omnia silvæ:
Stant & oves circum, nostri nec pœnitet illas.
Nec te pœniteat pecoris divine poëta.
Et formosas oveis ad flumina pavit Adonis:
Quæ nemora, aut qui vos saltus habuere puellæ
Naides, indigno cum Gallus amore periret?
Nam neque Parnassī vobis iuga, nam neq; Pindi
Illa meam fecere, neque Aonia Aganippe.
Illum etiam lauri, illum etiam flevere myricæ;
Pinifer illum etiam sola sub rupe iacentem,
Mænalus, & gelidi fleverunt saxa Lycæi.

Venit

Venit & upilio. &c.

Pan Deus Arcadiæ venit. *Scaliger* Arcadia.

Montibus hæc vestris soli cantare periti Arcades.

Nimia hæc laus, quæ ceteras gentes à Musica gloria excluderet, Florenti Christiano videbatur. Quare pro soli, legebat olim,

Montibus hæc vestris olim cantare periti
Arcades.

Versemus oves. Tro pascamus. *Ut αἰπόλῳ* Graecis à *πολεῖν* id est, Versare. Flor. Christianus non malè putabat legi; servemus possent alibi; Pascantes servabit Tityrus agnos.

G E O R G I C O R V M I.

Nunc facilis rubea. *Scaliger* Rubia, ut puto, rectè.

Aut dulcis musti Vulcano decoquit humorem.

Scaliger legit humor. Ut in II. frigusque calorque Inter. De quo tamen vide, quæ *Rutgersius* libro V. capite XVII. Var. Lect. annotavit.

G E O R G I C O R V M II.

Sunt quos alij, ipse via sibi repperit usus. *Optimè Ios. Scaliger*, Sunt alia, quas ipse vias sibi repperit usus. Quem vide in *Prolegomenis ad Manilium*.

Et sterilis platani malos gessere valentes, Castaneæ fagos. *Ios. Scaliger* in *Manilianis* legit, Castaneas fagus. Rectè. Fagus αἱ Φηγοὶ δῆλαικῶς.

Frigusque caloremque inter. Annotant Grammatici veteres, alias legi calorque. ac τὸ calor accipiunt genere neutro. Atque ita legebat *Ios. Scaliger*. Quod confutat *Ioh. Rutgersius* *Variarum Lectionum* libro V. capite XVII. Veteres ineunt proscenia ludi, alias ludij.

G E O R G I C O R V M III.

Rapidisque rotis insistere victor. Rectè victor. Alibi, victorque virum volitare per ora. Et, Illi victor ego. Victor, quia ad metam propositi venerat. Et ita ferè *Horatius*, Victor propositi. Quare absit, ut *Criticorum* emendatio Vector, vera sit.

Dura

Dura jacet pernix instrato saxa cubili. *Hanc le-
tionem etiam agnoscit Servius. Sed verissima est Scali-
geri coniectura in Manilianis legentis pernox. Eum vide.*

Sub lucem exportant calathis (adit oppida pa-
stor.) *Rectè Ios. Scaliger, Sub lucem exportans ca-
lathis adit oppida pastor. Quem ibidem vide.*

G E O R G I C O R V M I V.

Nam qua Pellæi. *Hos versus ita ordinabat Ios. Scaliger.*

Nam qua Pellæi gens fortunata Canopi
Accolit effuso stagnantem flumine Nilum,
Et circum pictis vehitur sua rura phaselis,
Et diversa ruens septem discurrit in ora
Vsq̃ue coloratis amnis devexus ab Indis.
Et viridem Ægyptum nigra fœcundat arena;
Quaque pharatrata vicinia Persidis urget, &c.

Optimè.

Æ N E I D O S I.

Evertitque æquora ventis. *Florens, evertitque; ut
postea verrantque per auras.*

Supplex aris imponat honorem. *Dan. Heinsius
odorem mallet.*

Volucrumque fuga prævertitur Ebrum. *Florens,
Eurum. ut Ocyor Euro. Vide qua olim Rutgersius ad
Horatium.*

Munera lætitiæque Dei. *Legitur etiam die.*

Æ N E I D O S I I I.

Nec non & Teucra focij simul urbe feruntur. *Ser-
vius Teucris focia.*

Amissæ cura parentis. *Carissus legit, Amissi cura
parentis. aitque antiquos τὸ parens masculino genere
dixisse, licet de matre intelligerent. Parentē autē accipiunt
patriam; quia Creusam mortuam non poterat scire Andro-
mache. Sed quomodo id Heleni coniugem latere poterat?
Quarè parentem Creusam accipio. Potes & amissam
cum Florente relictam interpretari.*

Clarj

Clarij lauros. *Legendum laurus è Carisio.*
Nomine Achæmenides. *Scaliger Nomen. ut alibi.*
Nomen Echionium.

ÆNEIDOS IV.

Ante pudor quam te violem. *Carisius legit violo.*
ut sit Antequam coniunctim explicandum.

Mæonia mentum mitra crinemque madentem
Subnixus. *Optimè I. Casp. Gevartius, Subnexus. Quæ in Electis vide.*

Extremam hanc oro veniam, miserere sororis,
Quam mihi cum dederis, cumulatam morte relin-
ques. *Veteres aliquot ora & dederit legunt.*

Abolere nefandi. *Quid ni etiam legamus adolere?*
Florens Christianus.

ÆNEIDOS VI.

Tuaque spectata. *Ita Ios. Scaliger, approbante Chri-
stiano, Appul. x. Miles. Sed spectatæ pietatis juvenis.*

Ille autem pura juvenis qui nititur hasta. *Carisius
juvenem malè.*

Sunt geminæ somni portæ. *Pro somnij, id est in-
somnij. Florens.*

ÆNEIDOS VII.

Exsultantque æstu latices, furit intus aquæ vis.
*Petr. Scriverius Erugit aquæ vis divinabat è Macrobio,
cuius in libello de Differentia Græci & Latini verbi hac
sunt; Eructat frequentativum est à principali Erugit
aquæ vis. Servius tamen alijque legunt furit intus a-
quai. Unde item fortasse legendum suspicatur,*

Exsultante æstu latices erugit aquai.

De quo eruditi indicent,

Mœnia Bellæ. Scaliger Abellæ.

ÆNEIDOS VIII.

Cum foemina. Florens Ceu foemina.

ÆNEIDOS IX.

Qua tentet ratione aditus, & qua via clausos. Le-

*eius intricatissimus. Rutgersius qua vi; ut alibi qua vi
tendat in hostem. Et sapè alias. Dan. Heinsius tò via
retinendum putabat, casu ablativo scilicet, & contra-
bendum, ut media litera elidatur. Quod frequentissi-
mum est poëtis.*

*Impastus seu plena leo per ovilia turbans, &c.
Ita supra.*

*Ac veluti pleno lupo infidiatus ovili. Et
sapè alibi. Sed Petr. Scriverius divini viri manum fuisse
Pœna, existimabat, ut in XII:*

————— Pœnorum qualis in arvis
Saucius ille &c.

*Ita apud Martialem libro VIII. Epigr. LV. legebat,
Auditur quantum Massyla per avia murmur
Imnumero quoties sylva leone furit
Pallidus attonitos ad Pœna mapalia pastor,
Cum revocat tauros, & sine mente pecus.
Quo loco vulgo plena. Sic idem poeta libro X. Epigr.*

XX:

Tunc ego vel ficci Gætula mapalia Pœni.

Æ N A I D O S X.

*Sed Jaculis. Hos versus ita ordinabat Ios. Scaliger;
Sed jaculis tutisque procul clamoribus instant.
Ille autem impavidus partes cunctatur in omnes
Dentibus infrendens, & tergo decutit hastas.
Haud aliter justæ quibus est Mezentius iræ,
Non ulli est animus stricto concurrere ferro;
Missilibus longe, & vasto clamore laceffunt.*

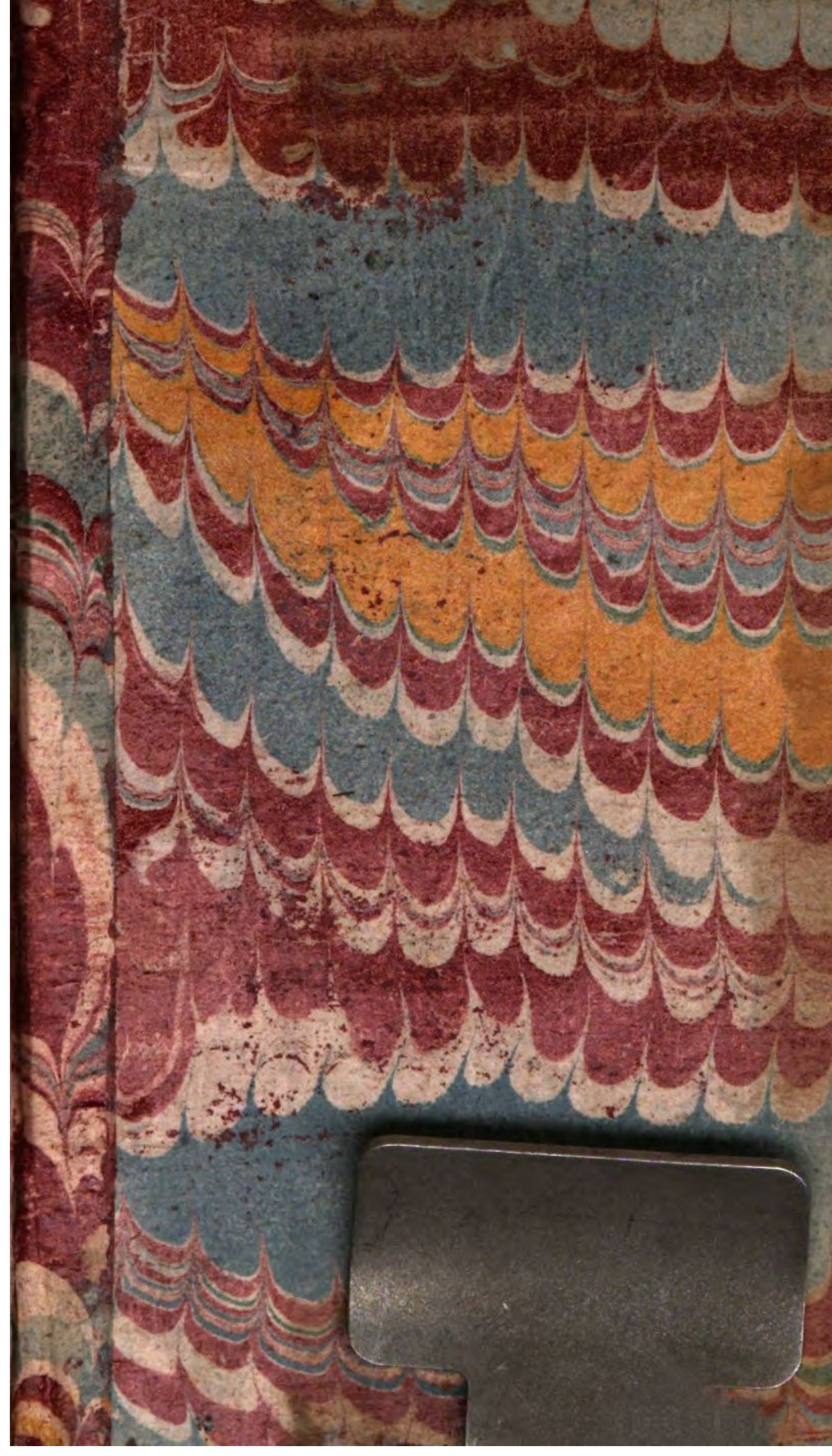
Optimè.

Æ N E I D D O S XI.

Tot quando stragis acervos. Carissus, quando tot.

F I N I S.

Vergilius Maro, Publius,

Opera

Lugdunum 1622

A.lat.a. 2168

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10243044-6